

RP 14/2026 rd

Regeringens proposition till riksdagen med förslag till lagstiftning om säkerhetsförvaring och ändring av förfarandet för frigivning av livstidsfångar

PROPOSITIONENS HUVUDSAKLIGA INNEHÅLL

I denna proposition föreslås det att strafflagen och lagen om förfarandet vid frigivning av livstidsfångar samt 14 andra lagar ändras. Dessutom föreslås det att det stiftas en lag om säkerhetsförvaring.

I propositionen föreslås det att det i Finland ska införas säkerhetsförvaring, som ska kunna meddelas den som har dömts till ett kombinationsstraff om det fortfarande finns en uppenbar fara för att den dömda efter frigivningen kommer att göra sig skyldig till ett nytt allvarligt brott som kränker någon annans liv, hälsa eller frihet och en förlängning av fängelsetiden ska anses vara nödvändig för att trygga andras liv, hälsa eller frihet. Tillämpningsområdet för kombinationsstraff ska enligt förslaget utvidgas så att utdömande av kombinationsstraff inte längre förutsätter tidigare brottslighet, som enligt den gällande lagstiftningen. När det gäller livstidsfångar förtydligas det i lagstiftningen att en fånge inte kan friges villkorligt, om det på basis av de omständigheter som beaktats vid prövningen av frigivningen anses att det finns en uppenbar fara för att den dömda efter frigivningen kommer att göra sig skyldig till ett nytt allvarligt brott som kränker någon annans liv, hälsa eller frihet. Syftet med ändringarna är att skydda samhället mot personer som gjort sig skyldiga till allvarliga brott och som enligt bedömning efter frigivningen kommer att göra sig skyldiga till nya motsvarande brott och att på så sätt förbättra säkerheten i samhället.

I vissa andra lagar föreslås dessutom ändringar med anledning av detta, samt andra mindre ändringar.

Genom propositionen genomförs det mål i regeringsprogrammet för statsminister Petteri Orpos regering som gäller att säkerställa att de farligaste fångarna med tanke på samhället och andras säkerhet inte friges.

De föreslagna lagarna avses träda i kraft den 1 januari 2027.

INNEHÅLL

PROPOSITIONENS HUVUDSAKLIGA INNEHÅLL	1
MOTIVERING	7
1 Bakgrund och beredning	7
1.1 Bakgrund	7
1.2 Beredning	7
2 Nuläge och bedömning av nuläget	8
2.1 Bakgrund till den gällande lagstiftningen	8
2.1.1 Internering och isolering av farliga gärningsmän	8
2.1.2 Fängelse på livstid	11
2.2 Gällande lagstiftning och praxis	11
2.2.1 Kombinationsstraff	11
2.2.1.1 Förutsättningarna för kombinationsstraff	11
2.2.1.2 Domstolspraxis	12
2.2.1.3 Verkställighet av kombinationsstraff	13
2.2.2 Frigivning av livstidsfångar	15
2.2.2.1 Omständigheter som ska beaktas vid prövningen av frigivning	15
2.2.2.2 Behandling av ett frigivningsärende i domstol	16
2.2.2.3 Antalet livstidsfångar och frigivningspraxis	17
2.2.3 Farlighetsbedömning och bedömning av risken för våld	17
2.2.3.1 Ändamålen med och bestämmelser om riskbedömningar	17
2.2.3.2 Myndigheternas informationsutbyte i anslutning till riskbedömningar	19
2.3 Internationella förpliktelser	21
2.3.1 Rättigheter som gäller frihet och frihetsberövande	21
2.3.2 Tidsbestämda påföljder och åtgärder (säkerhetsförvaring)	22
2.3.2.1 Fängelse på livstid	25
2.4 Bedömning av nuläget	26
2.4.1 Användning av farlighetsbedömningar och bedömningar av risken för våld som grund för frihetsberövande	26
2.4.2 Införande av säkerhetsförvaring	30
2.4.2.1 Grunder för införande av säkerhetsförvaring	30
2.4.2.2 Anpassning av säkerhetsförvaring till det straffrättsliga påföljdssystemet i Finland	31
2.4.2.3 Behov av ändringar i kombinationsstraffet som följer av säkerhetsförvaring	32
2.4.2.4 Minderåriga gärningsmän	36
2.4.2.5 Meddelande av och frigivning från säkerhetsförvaring	36
2.4.2.6 Innehållet i säkerhetsförvaring	38
2.4.2.7 Sinnesundersökning som en del av förutsättningarna för dömande till kombinationsstraff	39
2.4.3 Fängelse på livstid	40
2.4.3.1 Ökad betydelse för riskbedömningen vid frigivningsprövningen	40
2.4.3.2 Övriga behov av att utveckla förfarandet vid frigivning av livstidsfångar	42
2.4.4 Informationsutbyte som gäller farlighetsbedömningar och bedömningar av risken för våld	43
3 Målsättning	43

4 Förslagen och deras konsekvenser	43
4.1 De viktigaste förslagen	43
4.1.1 Ändringarna i strafflagen	43
4.1.2 Den nya lagen om säkerhetsförvaring	44
4.1.3 Lagen om förfarandet vid frigivning av livstidsfångar	45
4.1.4 Fängelselagen och lagen om verkställighet av kombinationsstraff	45
4.1.5 Ändringen av rättegångsbalken i fråga om sinnesundersökning i samband med kombinationsstraff	45
4.1.6 Mentalvårdslagen	45
4.1.7 Bestämmelserna om myndigheternas informationsutbyte	46
4.2 De huvudsakliga konsekvenserna	46
4.2.1 Ekonomiska konsekvenser och konsekvenser för myndigheternas arbetsmängd	46
4.2.1.1 Brottpåföljdsmyndigheten	46
4.2.1.2 Enheten för hälso- och sjukvård för fångar	49
4.2.1.3 Institutet för hälsa och välfärd	51
4.2.1.4 Åklagarmyndigheten	52
4.2.1.5 Domstolsväsendet	53
4.2.1.6 Rättsregistercentralen	53
4.2.1.7 Sammanfattning av de ekonomiska konsekvenserna	54
4.2.2 Konsekvenser för de grundläggande och mänskliga rättigheterna samt för människogrupper	54
4.2.2.1 Konsekvenser för samhället och brottsoffer	54
4.2.2.2 Konsekvenser för dem som döms till kombinationsstraff och dem som meddelas säkerhetsförvaring	54
4.2.2.3 Konsekvenser för dem som dömts till fängelse på livstid	57
4.2.3 Konsekvenser för påföljdssystemet och sammantagna kriminalpolitiska konsekvenser	57
4.2.4 Konsekvenser för brottsligheten	59
4.2.5 Konsekvenser för informationssystemen	61
4.2.6 Konsekvenser i fråga om dataskyddet	61
5 Alternativa handlingsvägar	62
5.1 Handlingsalternativen och deras konsekvenser	62
5.1.1 Bestämmelser om säkerhetsförvaring	62
5.1.2 Betydelsen av bedömningar av risken för våld i det skede då personen döms	62
5.2 Lagstiftning i utlandet	63
5.2.1 Allmänt	63
5.2.2 Frigivning av fångar från fängelse på livstid i andra nordiska länder	63
5.2.2.1 Island	63
5.2.2.2 Norge	64
5.2.2.3 Sverige	64
5.2.2.4 Danmark	65
5.2.3 Tidsbestämda påföljder (säkerhetsförvaring)	65
5.2.3.1 Norge	65
5.2.3.2 Danmark	67
5.2.3.3 Tyskland	69

5.2.3.4 Schweiz och Österrike	71
5.2.3.5 England och Wales	72
5.2.3.6 Vissa länder utanför Europa	73
5.2.3.7 Lagstiftningsåtgärder som planeras i Sverige	74
6 Remissvar	77
6.1 Remissbehandling	77
6.1.1 Allmän respons i remissvaren	78
6.1.2 Införande av säkerhetsförvaring och ändringar som gäller kombinationsstraffet ...	78
6.1.3 Ändringsförslag som gäller fängelse på livstid	81
6.1.4 Bedömning av risken för våld och sinnesundersökningar	82
6.1.5 Övriga anmärkningar	83
7 Specialmotivering	84
7.1 Strafflagen	84
7.2 Lagen om säkerhetsförvaring	94
7.3 Lagen om förfarandet vid frigivning av livstidsfångar	104
7.4 Fängeslagen	104
7.5 Lagen om verkställighet av kombinationsstraff	105
7.6 Rättegångsbalken	106
7.7 Lagen om rättegång i brottmål	107
7.8 Tvångsmedelslagen	108
7.9 Mentalvårdslagen	108
7.10 Straffregisterlagen	110
7.11 Lagen om behandling av personuppgifter vid Brottspåföljdsmyndigheten	111
7.12 Lagen om Enheten för hälso- och sjukvård för fångar	112
7.13 Lagen om Institutet för hälsa och välfärd	114
7.14 7.14 Brottskadelagen	115
7.15 Lagen om offentlighet i myndigheternas verksamhet	115
7.16 Lagen om offentlighet vid rättegång i allmänna domstolar	115
7.17 Lagen om Institutet för kriminologi och rättspolitik	115
8 Ikraftträdande	116
9 Verkställighet och uppföljning	116
10 Förhållande till andra propositioner	117
10.1 Samband med andra propositioner	117
10.2 Förhållande till budgetpropositionen	117
11 Förhållande till grundlagen samt lagstiftningsordning	117
11.1 Bestämmelserna om säkerhetsförvaring och frigivning av livstidsfångar	117
11.1.1 Inledning	117
11.1.2 Allmänna förutsättningar för inskränkning av de grundläggande fri- och rättigheterna	118
11.1.3 Införande av säkerhetsförvaring	119
11.1.4 Fängelse på livstid	121
11.1.5 Unga lagöverträdare	122
11.1.6 Skydd för familjelivet, barnets rättigheter	123
11.1.7 Retroaktivitetsförbud	124
11.2 Skydd av personuppgifter och offentlighetsprincipen	124
11.2.1 Inledning	124

11.2.2 Förslagen till ändring av 3 § i lagen om behandling av personuppgifter vid Brottspåföljdsmyndigheten och av 4 § i straffregisterlagen	125
11.2.3 Förslagen till ändring av 6 och 7 § i lagen om Enheten för hälso- och sjukvård för fångar och av 3 a och 5 g § i lagen om Institutet för hälsa och välfärd samt till ny 17 a § i lagen om behandling av personuppgifter vid Brottspåföljdsmyndigheten	126
11.2.4 Förslagen till lag om ändring av 24 § i lagen om offentlighet i myndigheternas verksamhet och lag om ändring av 9 § i lagen om offentlighet vid rättegång i allmänna domstolar	130
LAGFÖRSLAG	131
1. Lag om ändring av 2 c kap. i strafflagen	131
2. Lag om säkerhetsförvaring	135
3. Lag om ändring av lagen om förfarandet vid frigivning av livstidsfångar	140
4. Lag om ändring av 14 och 19 kap. i fängelselagen	142
5. Lag om ändring av lagen om verkställighet av kombinationsstraff	144
6. Lag om ändring av 17 kap. 37 och 69 § i rättegångsbalken	146
7. Lag om ändring av 6 och 11 kap. i lagen om rättegång i brottmål	147
8. Lag om ändring av 3 kap. 15 § i tvångsmedelslagen	148
9. Lag om ändring av mentalvårdslagen	149
10. Lag om ändring av straffregisterlagen	151
11. Lag om ändring av lagen om behandling av personuppgifter vid Brottspåföljdsmyndigheten	153
12. Lag om ändring av 6 och 7 § i lagen om Enheten för hälso- och sjukvård för fångar	154
13. Lag om ändring av 3 a och 5 g § i lagen om Institutet för hälsa och välfärd	156
14. Lag om ändring av 13 § i brottsskadelagen	158
15. Lag om ändring av 24 § i lagen om offentlighet i myndigheternas verksamhet	159
16. Lag om ändring av 9 § i lagen om offentlighet vid rättegång i allmänna domstolar	160
17. Lag om ändring av 4 a § i lagen om Institutet för kriminologi och rättspolitik	161
BILAGA	162
PARALLELLETEXTER	162
1. Lag om ändring av 2 c kap. i strafflagen	162
3. Lag om ändring av lagen om förfarandet vid frigivning av livstidsfångar	169
4. Lag om ändring av 14 och 19 kap. i fängelselagen	172
5. Lag om ändring av lagen om verkställighet av kombinationsstraff	174
6. Lag om ändring av 17 kap. 37 och 69 § i rättegångsbalken	176
7. Lag om ändring av 6 och 11 kap. i lagen om rättegång i brottmål	178
8. Lag om ändring av 3 kap. 15 § i tvångsmedelslagen	180
9. Lag om ändring av mentalvårdslagen	181
10. Lag om ändring av straffregisterlagen	183
11. Lag om ändring av lagen om behandling av personuppgifter vid Brottspåföljdsmyndigheten	185
12. Lag om ändring av 6 och 7 § i lagen om Enheten för hälso- och sjukvård för fångar	187
13. Lag om ändring av 3 a och 5 g § i lagen om Institutet för hälsa och välfärd	190
14. Lag om ändring av 13 § i brottsskadelagen	192

15. Lag om ändring av 24 § i lagen om offentlighet i myndigheternas verksamhet 193
16. Lag om ändring av 9 § i lagen om offentlighet vid rättegång i allmänna domstolar 194
17. Lag om ändring av 4 a § i lagen om Institutet för kriminologi och rättspolitik 195

MOTIVERING

1 Bakgrund och beredning

1.1 Bakgrund

Enligt regeringsprogrammet för statsminister Petteri Orpos regering söker regeringen omedelbara lösningar för att säkerställa att de farligaste fångarna med tanke på samhället och andras säkerhet inte frigges. Enligt regeringsprogrammet ska ett förvaringsstraff, i fortsättningen säkerhetsförvaring, införas i Finland. Avsikten är att de allra farligaste fångarna ska kunna hållas fängslade så länge som de bedöms vara farliga. Denna möjlighet finns bland annat i Norges och Danmarks rättssystem.

I regeringsprogrammet anges dessutom att bedömningen av risken för våld utvecklas och dess roll i fångars frigivningsprövning stärks betydligt. Målet med föresatsen är att bedömningen av risken för våld ska ges högre prioritet i förfarandet vid frigivning av livstidsfångar.

Det allmänna syftet är enligt regeringsprogrammet att skydda samhället mot personer som gjort sig skyldiga till allvarliga brott och som bedöms vara farliga också i framtiden och på så sätt förbättra den allmänna säkerheten.

1.2 Beredning

Lagförslaget har beretts som tjänsteuppdrag vid justitieministeriet. Till stöd för beredningen tillsattes en uppföljningsgrupp för perioden 7 april – 31 december 2025 (VN/24081/2023 OM-44). Före beredningen av utkastet till regeringsproposition publicerade justitieministeriet i december 2024 en bedömningspromemoria om ärendet (Justitieministeriets publikationer, Betänkanden och utlåtanden 2024:42, <https://julkaisut.valtioneuvosto.fi/handle/10024/165991>, på finska, med prestationsblad på svenska). Det har publicerats ett sammandrag av utlåtandena om bedömningspromemorian (Justitieministeriets publikationer, Betänkanden och utlåtandena 2025:23, <https://urn.fi/URN:ISBN:978-952-400-294-3>, på finska, med presentationsblad på svenska). Utkastet till regeringens proposition var ute på remiss under tiden 24 oktober – 5 december 2025. Det har publicerats ett sammandrag av utlåtandena (<https://urn.fi/URN:ISBN:978-952-400-527-2>).

Beredningsunderlaget för regeringens proposition finns på den offentliga projektsidan på adressen <https://oikeusministerio.fi/sv/projekt?tunnus=OM077:00/2023> med koden OM077:00/2023.

Dessutom inledde justitieministeriet 2024 tillsammans med Institutet för kriminologi och rättspolitik vid Helsingfors universitet ett forskningsprojekt om tillämpningspraxis i domstolarna i fråga om kombinationsstraffet för farliga återfallsförbrytare. Undersökningen har publicerats den 27 februari 2025 (Wallinmaa, Eero, Yhdistelmärangeistus ja koko rangaistuksen suorittaminen vankilassa: Empiirinen katsaus tuomioistuinkäytäntöihin, <http://hdl.handle.net/10138/593212>, på finska). I undersökningen utreddes förutom kombinationsstraffet domstolspraxis i fråga om den påföljd som föregick det, det vill säga avtjänande av hela straffet i fängelse. Brottspåföljdsmyndigheten har å sin sida för beredningen av propositionen på justitieministeriets begäran utrett återfallsbrottsligheten hos motsvarande målgrupp.

2 Nuläge och bedömning av nuläget

2.1 Bakgrund till den gällande lagstiftningen

2.1.1 Internering och isolering av farliga gärningsmän

Finlands strafflag från 1889 (39/1889) baserar sig på tanken om straff som en rättvis gottgörelse och soning för brott. Strafflagen återspeglar de kriminalpolitiska tankeströmningar som rådde i Europa vid den tid då den bereddes. Vid den tid då strafflagen trädde i kraft stärktes i Europa åsikten att till straffrättens uppgifter hörde vid sidan av eller i stället för rättvis gottgörelse för enskilda brott också att skydda samhället mot hotet från farliga gärningsmän.

Norges strafflag från 1902 var den första i hela Europa där man redan från början beaktade synpunkten att skydda samhället och bekämpa gärningsmannafarlighet. Straffens uppgift vara att förbättra, avskräcka och oskadliggöra. Straffens uppgift blev att förebygga framtida brott med beaktande av vilken slags gärningsman det var fråga om. Det brott som gärningsmannen hade gjort sig skyldig till var av sekundär betydelse. Förutom i Norge genomfördes även i Danmark och Sverige lagreformer på 1920-talet, där man införde ny praxis med internering och säkerhetsåtgärder. I Sverige föreslogs det på 1950-talet att bestämmelserna om straffrättsliga påföljder skulle ersättas med en helt ny skyddslag (Skyddslag, SOU 1956/55). Enligt den skulle det ha varit möjligt att bestämma att en gärningsman skulle interneras på obestämd tid på grund av sin farlighet. Reformen genomfördes ändå inte.

Även i Finland stiftades 1932 en lag om farliga återfallsförbrytare (180/1932), som 1953 ersattes av lagen om internering av farliga återfallsförbrytare (317/1953). På så vis skapades tvångsinrättningen, varmed avsågs en särskild sluten inrättning, till vilken en fristående myndighet som benämndes fängelsedomstolen kunde förpassa en person som dömts till fängelse på viss tid. I praktiken bestämde den domstol som behandlade brottssärendet först om den ska ge ett så kallat utlåtande om internering i tvångsinrättning, det vill säga ett förordnande om att den dömda kan internas i tvångsinrättning. Fängelsedomstolen gav i sin tur ett eget förordnande under verkställigheten av fängelsestraffet.

Kriterierna för dömande till tvångsinrättning varierade under olika tider. Lagstiftningen byggde på uppfattningen att gärningsmannens tidigare brottslighet innebar en fara för att han eller hon i framtiden skulle kunna göra sig skyldiga till ett nytt allvarligt brott. Internering i tvångsinrättning var ett sätt att effektivisera straffet för att skydda samhället när enbart straffet inte var tillräckligt (RP 91/1931 rd, s. 1).

Tvångsinrättningsstraffet liknade en säkerhetsåtgärd och genom det ville man förebygga kommande brott. Fängelsedomstolen bedömde uttryckligen gärningsmannens farlighet och man fick inte söka ändring i dess interneringsbeslut. Det var möjligt att bli endast villkorligt frigiven från tvångsinrättningen och det var likaså fängelsedomstolen som beslutade om villkorlig frigivning.

Enligt 1932 års lag kunde ett utlåtande om internering i tvångsinrättning ges, om den dömda hade gjort sig skyldig till upprepade brott av en viss allvarlighetsgrad inom en fastställd tidsperiod och skulle betraktas som farlig för den allmänna eller enskilda säkerheten. Fängelsedomstolen kunde å sin sida ge ett förordnande till tvångsinrättning, om man under verkställigheten av straffet upptäckte att straffet inte förbättrar återfallsförbrytaren. Det hade inte föreskrivits någon särskild tidsfrist för fängelsedomstolens behandling, utan den kunde med undantag av den inledande fasen infalla i vilken som helst fas av verkställigheten.

Villkorlig frigivning av den som förordnats till tvångsinrättning var möjlig tidigast tre år efter strafftidens slut. Om fängelsedomstolen då inte frigav fången, skulle domstolen därefter uppta saken till granskning årligen. Villkorlig frigivning baserade sig på ett antagande om att farligheten minskat eller upphört samt på att samhället var tillräckligt skyddat. Fängelsedomstolen kunde också återkalla villkorlig frigivning på grund av en ny uppförandeförseelse. Villkorlig frigivning skulle alltid återkallas på grund av ett nytt brott. Om den villkorliga frigivningen inte återkallats inom fem år ansågs fången vara slutligt frigiven.

Lagstiftningen om farliga återfallsförbrytare reviderades 1953 och användningen av tvångsinrättning utvidgades och började tillämpas även på dem som gjort sig skyldiga till lindrigare brott. Till följd av ändringen ökade antalet internerade i tvångsinrättning på 1960-talet till flera hundra, och bland de internerade fanns ett stort antal egendomsförbrytare. I medeltal cirka 50 fångar per år internerades i tvångsinrättning och som mest var nästan 400 fångar samtidigt internerade i tvångsinrättning (RP 176/1970 rd, s. 2).

Enligt 1953 års lag avtjänade den som internerats i tvångsinrättning först hela fängelsetiden. När interneringen därefter hade fortgått ytterligare ett år, dock sammanlagt minst två år, kunde fängelsedomstolen besluta om villkorlig frigivning, om fången inte längre ansågs farligt för den allmänna eller enskilda säkerheten. Vid villkorlig frigivning var prøvotiden fem år. Prövotiden kunde förlängas med sammanlagt högst två år, om fången inte följde de föreskrifter och anvisningar som meddelats honom eller henne.

Idéerna bakom tvångsinrättningen började göras stridiga vid övergången till 1970-talet. Kriminalitetsforskningen hade aktiverats och det kriminalpolitiska tänkandet hade blivit mångsidigare. Rättsstatsvärden, jämlikhet och förutsägbarhet, liksom straffets proportionalitet, lyftes på nytt fram som straffrättsliga värden och värden för straffsystemet. Det nya kriminalpolitiska tankesättet omfattade också humanitet och minimerad användning av fängelse, vilket ledde till aktivt sökande efter och utveckling av alternativ till fängelse. I 1976 års reform av strafflagen ändrades principerna för bestämmande av straff i överensstämmelse med dessa synpunkter. Straffet skulle vara en rättvis följd av brottet, och skuld- och proportionalitetsprincipen visade gränsen för det straff som skulle dömas ut. Man övergick från gärningsmannastraff till gärningsstraff, där tyngdpunkten inte ligger på att förändra gärningsmannen utan på att bestraffa den brottsliga gärningen.

Uppfattningen om straffens brottslighetsreducerande verkningssätt förändrades också på 1970-talet, när avtjänandet av fängelsestraff påvisades snarare öka än minska risken för nya brott. Straffen motiverades inte längre på den så kallade individualpreventionens sätt med att strävan med straffet är att förändra gärningsmannen, utan straffsystemet ansågs betjäna upprätthållandet av allmän laglydnad. Det ansågs ändå inte behövas särskilt hårda straff för detta, utan det väsentliga var att straffen upplevdes som rättvisa. Antalet fångar i Finland har blivit klart större än i våra referensländer, särskilt de andra nordiska länderna, och man försökte minska användningen av fängelsestraff. Dessa straffrättsliga utvecklingstrender återspeglades också i inställningen till tvångsinrättningsstraffet.

Den rättsliga ställningen för dem som var dömda till tvångsinrättning var särskilt svag, och fängelsedomstolens uppgift att bedöma den framtida farligheten sågs inte längre som oproblematiske. Ur rättvisesynpunkt ansågs det mera motiverat att bestämma ett straff för det brott som redan begåtts än att döma till internering för ett brott som ännu inte begåtts. Lagen ändrades 1971, då villkoren för förordnande till tvångsinrättningen skärptes kännbart (lag 491/1971). Målet var att begränsa interneringen till gärningsmän som var synnerligen farliga för andras liv och hälsa. I lagändringen föreskrevs på motsvarande sätt striktare tidsfrister för fängelsedomstolens behandling och det föreskrevs att förordnande till tvångsinrättning skulle

prövas i det inledande skedet av verkställigheten av straffet. Tidigare hade frågan om internering i allmänhet prövats först i slutskedet av strafftiden (RP 262/2004 rd, s. 49–50). De lagstadgade förutsättningarna för förordnande till straffinrättning förenhetligades också med förutsättningarna för domstolens utlåtande om internering i tvångsinrättning. Den som internerats i tvångsinrättning skulle frigives villkorligt efter att straffet avtjänats, om inte han eller hon fortfarande skulle betraktas som farlig. Om interneringen fortsatte skulle saken tas upp på nytt med högst sex månaders mellanrum. Prövotiden för en frigiven fånge var två år och den kunde förkortas eller förlängas med högst ett år.

I regeringens proposition som gällde 1971 års lagändring (RP 176/1970 rd) föreslogs att även sådana gärningsmän som inte tidigare gjort sig skyldiga till brott skulle ha kunnat förordnas till tvångsinrättning. Lagutskottet stannade dock för att stryka den bestämmelsen i lagförslaget och föreslog i stället att den åtalade under de tio år som föregick de brott som ligger till grund för isoleringen ska ha gjort sig skyldig till något motsvarande brott (LaUB 3/1971 rd).

Efter lagändringarna minskade antalet tvångsinrättningsinternerade snabbt. Under perioden mellan 1971 och 2000 behandlade fängelsedomstolen totalt 164 isoleringsärenden. Av dessa ledde 84 fall till isolering (RP 262/2004 rd, s. 25). I praktiken innebar dock även ett förordnande till isolering att den dömda avtjänade hela sin dom i tvångsinrättning och därefter frigavs (RP 262/2004 rd, s. 6).

Den finska straffrätten har således sedan 1932 känt till en straffform för återfallsförbrytare där straffet inte har bestämts enbart enligt brottets art och allvarlighetsgrad, utan där påföljdens art och längd har påverkats av uppfattningen om att gärningsmannen är farlig och löper risk att på nytt begår ett liknande eller något annat allvarligt brott. Det strafftillägg som följde av gärningsmannens uppskattade farlighet har varit en säkerhetsåtgärd för samhället att försvara sig mot den fara som gärningsmannen ger uttryck åt.

Tvångsinrättning, fängelsedomstolen och upprepad internering slopades 2006, när tvångsinrättning för farliga återfallsförbrytare ersattes med att hela straffet skulle avtjänas i fängelse (strafflagens 2 c kap. 11 § i lag 780/2005). Om gärningsmannen upprepade gånger hade gjort sig skyldig till ett i lagen särskilt nämnt allvarligt brott mot liv, hälsa eller frihet, kunde åklagaren yrka att hela strafftiden skulle avtjänas i fängelse, varvid domstolen skulle kräva en sinnesundersökning av den åtalade och en bedömning av dennes farlighet. Om gärningsmannen enligt bedömningen och de omständigheter som framgick av brott skulle betraktas som synnerligen farlig för andras liv, hälsa eller frihet, kunde domstolen bestämma att hela straffet skulle avtjänas i fängelse. Fången hade då inte möjlighet att frigives villkorligt enligt de regler som gällde för andra fångar, utan han eller hon frigavs först efter att ha avtjänat hela straffet i fängelse eller tidigast efter att ha avtjänat fem sjättedelar av straffet, dock minst tre år. I praktiken betydde detta att den dömda kunde komma ut i samhället efter en lång fängelsevistelse utan det stöd eller den övervakning som hänför sig till villkorlig frigivning.

Kombinationsstraffet, beträffande vilket bestämmelser trädde i kraft 2018, ersatte avtjänande av hela straffet i fängelse (strafflagens 2 c kap. 11 § i laga 801/2017). Kombinationsstraffet, som också är tillämpligt endast på den som på nytt begår ett allvarligt brott, består av ett långt ovillkorligt fängelsestraff och en omedelbart därpå följande ett år lång övervakningstid. Avsikten var att införa en påföljd med en lång övervakningstid som stödjer fångens anpassning i samhället och som förebygger återfall i brott. Övervakningstidens syfte är att förhindra att den dömda frigives direkt från fängelset utan stöd och övervakning. Detta motsvarar påföljdssystemets nuvarande mål om stegvis och kontrollerad frigivning.

2.1.2 Fängelse på livstid

Fängelse på livstid har både i Finland och i flera andra europeiska länder tagit över positionen som det strängaste straffet efter att dödsstraffet slopades. Det finns dock länder, till exempel Norge, där man har slopat även livstids fängelse i lagstiftningen. I praktiken är detta fallet också i Island.

Livstids fängelse som straff har i Finland genomgått klart mindre innehållsliga ändringar under de senaste drygt hundra åren än tvångsinrättning. Livstids tukthusstraff betydde i början av 1900-talet tvångsarbetsplikt. Tukthusstraffet förändrades senare och blev så pass likt vanligt fängelse att termen tukthus slopades 1974. Livstids tukthusfängelse hade i praktiken under årens lopp förändrats till ett normalt fängelsestraff.

Samtidigt med strafflagen stiftades en förordning på i praktiken lagnivå om verkställighet av straff. Där föreskrevs om förfarandet för att en fånge skulle kunna frigges i villkorlig frihet från tukthus när minst 12 år av straffet hade avtjänats. Den villkorliga friheten, det vill säga prövningstiden, fortgick i praktiken resten av livet. Förutsättningen för frigivning var gott uppförande under strafftiden, utifrån vilket man kunde hoppas att den dömda i fortsättningen skulle leva oförvitligt, och förtjäna en hederlig inkomst efter frigivningen. Frigivningen behandlades som benådning. I praktiken godkändes alla ansökningar som var förordade på behörigt sätt (Kotkas, Toomas, ”Suosiosta ja armosta”. Tutkimus armahdusoikeuden historiasta autonomian ajan Suomessa. Helsingfors 2003).

Det regelrätta frigivningsförfarandet, enligt vilken en fånge kunde frigges i villkorlig frihet från ett tukthusstraff på livstid, var reglerat till 1931. Då slopades förfarandet med frigivning från tukthusstraff på livstid, och därefter var det möjligt att bli frigiven endast genom republikens presidents benådning (Salervo, Olavi, Eräitä elinkautisen kuritushuonevangan ehdonalaiseen vapauteen päästämistä koskevia kysymyksiä. Rikosoikeudellisia kirjoitelmia II. Helsingfors 1950, s. 101–106, 101). Ända till den lagändring som trädde i kraft 2006 kunde man således bli frigiven från ett fängelsestraff på livstid endast genom benådning (lag om förfarandet vid frigivning av långtidsfångar 781/2005). Som bakgrund för benådningsbeslutet skulle alltid inhämtas högsta domstolens utlåtande, trots att utlåtandet inte var bindande för republikens presidents beslutsfattande. Trots att utövandet av benådningsmakt inte kan jämföras helt med rättslig prövning, utformades dock vissa principer inom benådningspraxis, som överfördes till republikens presidents beslutsfattande särskilt genom högsta domstolens utlåtande.

Fängelse på livstid är fortfarande det strängaste straff som Finlands strafflag känner till, men det har utfärdats bestämmelser om frigivningsförfarandet, och frigivning baserar sig numera på Helsingfors hovrätts rättsliga prövning. Med undantag för brott som begåtts som ung person under 21 år är det möjligt att bli villkorligt frigiven från ett fängelsestraff på livstid tidigast när man suttit tolv år i fängelse. Republikens presidents benådningsbeslut gäller fortfarande även livstidsfångar, trots att benådning inte har tillämpats i dessa fall på senare tid.

2.2 Gällande lagstiftning och praxis

2.2.1 Kombinationsstraff

2.2.1.1 Förutsättningarna för kombinationsstraff

År 2017 intogs kombinationsstraff som en ny straffart i strafflagen. Kombinationsstraffet ersatte det tidigare fängelsestraffet för farliga återfallsförbrytare, som avtjänades helt och hållet i

fängelse. Kombinationsstraff kan dömas ut för gärningar som hade begåtts efter lagens ikraftträdande, det vill säga den 1 januari 2018.

Enligt 2 c kap. 11 § i strafflagen kan en domstol när den dömer ut ett straff, på yrkande av åklagaren under vissa förutsättningar besluta att den åtalade döms till ett kombinationsstraff i stället för ett straff på viss tid. Ett kombinationsstraff består av ovillkorligt fängelse i högst den tid som enligt de bestämmelser som tillämpas på fallet utgör maximistraffet för brottet och av en omedelbart därpå följande övervakningstid på ett år.

De exakta förutsättningarna för att kombinationsstraff ska kunna påföras anges i 2 mom.:

Förutsättningen för att kombinationsstraff ska dömas ut är för det första enligt 1 punkten att gärningsmannen döms till fängelse på viss tid, minst tre år, för mord, dråp, dråp under förmildrande omständigheter, grov misshandel, kvinnlig könsstympning, grov våldtäkt, våldtäkt mot barn, grov våldtäkt mot barn, sexuellt övergrepp mot barn, grovt sexuellt övergrepp mot barn, sexuellt utnyttjande av barn, grovt rån, grovt sabotage, folkmord, brott mot mänskligheten, grovt brott mot mänskligheten, aggressionsbrott, krigsförbrytelse, grov krigsförbrytelse, tortyr, grov människohandel, tagande av gisslan, grovt äventyrande av andras hälsa, kärnladdningsbrott, kapning eller brott som begåtts i terroristiskt syfte, eller för försök till eller medverkan till ett sådant brott.

I 2 punkten föreskrivs vilken slags tidigare brottshistorik som förutsätts av den som döms till kombinationsstraff. Enligt punkten ska gärningsmannen under de tio år som föregick brottet ha gjort sig skyldig till ett brott som nämns i 1 punkten, eller ha gjort sig skyldig till ett sådant brott inom tre år från det att han eller hon frigivits från avtjänande av fängelsetiden för kombinationsstraff eller från fängelse på livstid.

Utöver detta förutsätts enligt 3 punkten att gärningsmannen på basis av de omständigheter som framgår av brotten och en utredning enligt 17 kap. 37 § 3 mom. i rättegångsbalken ska anses vara synnerligen farlig för någon annans liv, hälsa eller frihet. Innan ett kombinationsstraff döms ut ska den åtalade genomgå en sinnesundersökning och en farlighetsbedömning.

I 3 mom. föreskrivs att när något annat straff än fängelse på livstid döms ut för två eller flera brott och åtminstone ett av brotten är ett brott som nämns i 2 mom. 1 punkten för vilket gärningsmannen enligt domstolens prövning ska dömas till kombinationsstraff, döms kombinationsstraff ut för brotten. I ett kombinationsstraff tillämpas på fängelsetidens längd vad som i 7 kap. 2 § föreskrivs om maximi- och minimitiden för gemensamt fängelsestraff på viss tid. Fängelsetiden vid ett kombinationsstraff kan således vara högst 15 år. Också i de situationer som avses i detta moment är övervakningstidens längd ett år.

Ett tidigare kombinationsstraff kan också utgöra en straffskärpningsgrund, om den som avtjänat fängelsetiden som ingår i ett kombinationsstraff begår ett sådant brott inom tre år från fängelsetidens slut som han eller hon enligt domstolens prövning ska dömas till ovillkorligt fängelse eller kombinationsstraff för (2 c kap. 12 § i strafflagen).

2.2.1.2 Domstolspraxis

Enligt Statistikcentralens uppgifter har det under åren 2018–2023 dömts ut från under fem till åtta kombinationsstraff per år. Under denna tid har domarnas medianlängd varit cirka 6 år.

Institutet för kriminologi och rättspolitik har nyligen i större utsträckning undersökt rättspraxis i fråga om kombinationsstraff och avtjänande av hela fängelsestraffet, som föregick det.

Förutsättningarna för att döma ut dessa påföljder liknar varandra. Undersökningen har publicerats i februari 2025 (<http://hdl.handle.net/10138/593212>).

Undersökningsmaterialet utgjordes av alla domar som gällde kombinationsstraff och hela fängelsestraffet som hade meddelats mellan åren 2013 och 2023 och som man hittade. I det slutliga materialet ingick sammanlagt 180 domar. Eftersom materialet innehöll både tingsrätts- och hovrättsdomar betydde detta att samma fall kunde förekomma flera gånger i materialet. I materialet ingick 113 separata fallhelheter.

Kombinationsstraff eller hela straffet dömdes ut i 62 fallhelheter, det vill säga cirka 55 procent av de fall där straff hade yrkats. Å andra sidan godkändes åtalets huvudbrott nästan alltid i materialet. Avslag på ett yrkande på kombinationsstraff eller hela straffet förefaller enligt undersökningen vanligtvis har grundat sig på att någon av de lagstadgade förutsättningar för straffet inte har uppfyllts; vanligtvis har det varit fråga om att straffet har blivit kortare än tre år. I materialet ingick också fall där kombinationsstraff eller hela straffet inte har dömts ut för att fängelse på livstid har dömts ut.

I de fall där kombinationsstraff eller hela straffet dömdes ut var fängelsestraffets genomsnittliga längd över 7 år och medianen något över 6 år. I ungefär 68 procent av fallen hade flera än ett brott tillräknats. I största delen av fallen gällde domen ändå endast ett brott som gjorde det möjligt att döma ut kombinationsstraff eller hela straffet.

I över 70 procent av de domar som ledde till kombinationsstraff eller hela straffet var huvudbrottet dråp eller försök till dråp. Av svarandena hade ungefär hälften under de föregående tio åren gjort sig skyldiga till ett i lagen angivet allvarligt brott, och en fjärdedel till två allvarliga brott. Största delen av de tidigare allvarliga brotten gällde dråp, försök till dråp eller grov misshandel.

Domstolen bestämde att de åtalade skulle genomgå sinnesundersökning och farlighetsbedömning i 72 olika fallhelheter, det vill säga merparten av de fall där övriga förutsättningar för att döma ut kombinationsstraff eller hela straffet var uppfyllda. I 94 procent av undersökningarna kom man fram till att den undersökte var tillräknelig och farlig. Domstolen följde slutresultaten av undersökningarna i cirka 92 procent av fallen.

2.2.1.3 Verkställighet av kombinationsstraff

Närmare bestämmelser om verkställighet av kombinationsstraff ingår i lagen om verkställighet av kombinationsstraff (801/2017), som innehåller bestämmelser om övervakningstiden för kombinationsstraff. På verkställighet av ovillkorligt fängelse som ingår i ett kombinationsstraff tillämpas vad som i fängelselagen (767/2005) föreskrivs om verkställighet av fängelse.

Till de viktigaste skyldigheterna under övervakningstiden hör skyldighet att stanna i bostaden på vissa tider, drogfrihet under verksamhet som anknyter till övervakningstiden, deltagande i rehabilitering eller annan verksamhet samt teknisk övervakning, till exempel med hjälp av fotboja. Skyldigheten till drogfrihet innebär att den övervakade får inte vara påverkad av alkohol eller något annat berusningsmedel under övervakarmötena eller under sådana sammankomster som verkställigheten förutsätter.

Strävan med övervakningen är att minska risken för återfall i allvarliga brott. Avsikten är att den gradvisa frigivningen och stödet i samband med den ska hjälpa den dömda att anpassa sig till samhället efter strafftidens slut. Innehållet i övervakningen fastställs bland annat utifrån en individuell riskbedömning av fången. I lagen förutsätts det att Brottspåföljdsmyndigheten

utarbetar en plan för strafftiden som avser övervakningstiden i god tid innan fången placeras i övervakning. Dessutom förutsätts det att innan Brottspåföljdsmyndigheten fastställer bestämmelserna i planen för strafftiden för en fånge som ska placeras i övervakning ska Brottspåföljdsmyndighetens enhet för klientbedömning begära en bedömning från Enheten för hälso- och sjukvård för fångar av risken för att fången i fråga begår ett våldsbrott. Målet är att genom bedömningen få så mycket information som möjligt för att de bestämmelser som ingår i planen för strafftiden ska kunna dimensioneras så att de är lämpliga för varje fånge som övergår till verkställighet av övervakningstiden (RP 268/2016 rd, s. 29). Bedömningen motsvarar i stor utsträckning den bedömning som görs vid prövningen av frigivning av livstidsfångar även om bedömningen i detta fall inte utförs för prövning av frigivning.

I lagen föreskrivs det också om det förfarande som ska iakttas om den övervakade bryter mot de skyldigheter som ålagts honom eller henne. Enligt 16 och 17 a § kan övervakningstiden förvandlas till fängelse till följd av antingen hinder för verkställighet eller grovt brott mot skyldigheter. Som grovt brott kan anses antingen de förfaranden som nämns särskilt när de upprepas trots varning (17 a § 2 mom.) eller brott mot skyldigheterna på ett sätt som visar uppenbar likgiltighet för tillbörligt avtjänande av övervakningstiden (17 a § 3 mom.).

I lagens 16 och 19 § föreskrivs att om Brottspåföljdsmyndigheten anser att det finns hinder för verkställigheten eller om den övervakade misstänks ha grovt brutit mot sina skyldigheter, ska den föra ärendet till behandling av åklagare. Om dessa förutsättningar föreligger ska åklagaren i sin tur föra saken till domstol för avgörande. Domstolen kan förvandla övervakningen till fängelse så att en dag oavtjänad övervakningstid motsvarar en dag fängelse. Om den dömdes förutsättningar att klara av övervakningstiden förbättrats så att det med fog kan antas att han eller hon klarar av övervakningstiden, kan Brottspåföljdsmyndigheten låta den dömda fortsätta avtjäna övervakningstid.

Enligt lagens 24 § 1 mom. ska den övervakade som en säkerhetsåtgärd för att trygga verkställigheten av straffet tas i förvar om det finns hinder för verkställigheten av övervakningstiden eller om han eller hon på sannolika skäl misstänks för grovt brott mot skyldigheter och säkerhetsåtgärden ska betraktas som nödvändig på grund av hindret eller för att reda ut brottet. Enligt 25 § ska tingsrätten ta ett ärende som gäller tagande i förvar till behandling utan dröjsmål och senast inom fyra dygn efter tagandet i förvar. Vid behandlingen av ärendet ska Brottspåföljdsmyndigheten förelägga tingsrätten en utredning om förutsättningarna för tagande i förvar. Tingsrättens beslut om tagandet i förvar är i kraft tills tingsrätten meddelat sitt beslut i fråga om förvandling av övervakningstid. Högsta domstolen har nyligen meddelat flera avgöranden där den har bedömt om det har funnits förutsättningar för tagande i förvar och förvandling till fängelse (HD 2025:64, HD 2025:63 och HD 1.7.2025 nr 899).

I december 2025 avtjänade sammanlagt 33 fångar kombinationsstraff. Vid motsvarande tidpunkt avtjänade fortfarande 5 fångar hela straffet i fängelse på det sätt som föregick kombinationsstraffet. Denna grupp av fångar som vid den tidpunkt då de dömdes ansågs vara synnerligen farliga omfattar således för närvarande något under 40 fångar.

Tills vidare har endast ett relativt litet antal som dömts till kombinationsstraff hunnit frigets till kombinationsstraffets övervakningstid. Några av dem som frigetts till övervakningstid har tagits i förvar och för en del har övervakningen förvandlats till fängelse. I december 2025 avtjänade 5 personer övervakningstid.

2.2.2 Frigivning av livstidsfångar

2.2.2.1 Omständigheter som ska beaktas vid prövningen av frigivning

Bestämmelser om livstids fängelse ingår i strafflagen och i lagen om förfarandet vid frigivning av livstidsfångar (781/2005). I strafflagen ingår flera straffbestämmelser med stöd av vilka en gärningsman kan dömas till livstids fängelse. I praktiken har dock nästan alla som avtjänar fängelsestraff på livstid dömts för ett eller flera mord.

Eftersom en lindrigare straffskala tillämpas på brott som gärningsmannen begått innan han eller hon fyllde 18 år är alla livstidsfångar myndiga. Lindrigare straffskala innebär att den som begått brottet medan han eller hon var minderårig döms i stället för livstids fängelse till fängelse i minst två och högst tolv år (6 kap. 8 § i strafflagen).

Bestämmelser om förutsättningarna för villkorlig frigivning av den som dömts till ett fängelsestraff på livstid finns i 2 c kap. 10 § i strafflagen. Enligt den kan den som dömts till fängelse på livstid friges villkorligt tidigast när det förflutit tolv år av fängelsetiden. En fånge som dömts till fängelse på livstid för ett brott som han eller hon begått före 21 års ålder kan friges villkorligt tidigast när det förflutit tio år av fängelsetiden.

När frågan om villkorlig frigivning av en livstidsfånge prövas, ska vikt fästas vid arten av det eller de brott som ledde till fängelse på livstid, vid övriga straff som fängelsestraffet på livstid omfattar eller som har avtjänats under fängelsetiden, vid den dömdes övriga eventuella senare brottslighet samt vid om det på grund av fångens beteende eller hotelser finns en uppenbar fara för att fången på nytt kommer att göra sig skyldig till ett grovt brott. När det gäller det sistnämnda hänvisas det i 2 c kap. 10 § i strafflagen till 9 § 2 mom. i samma kapitel, där det föreskrivs om möjlighet att skjuta upp villkorlig frigivning, om det på grund av fångens beteende eller hotelser finns en uppenbar fara för att fången efter frigivningen kommer att göra sig skyldig till ett brott som grovt kränker någon annans liv, hälsa eller frihet och uppskov med frigivningen är nödvändigt för förhindrande av brottet.

När frågan om villkorlig frigivning prövas ska utöver det ovannämnda även iakttagandet av planen för strafftiden och det övriga uppförandet under fängelsetiden beaktas. Vid prövningen kan också beaktas om fången förbinder sig att iaktta villkor som gäller läkemedelsbehandling och eventuellt tillhörande annan behandling och stöd (4 § i lagen om övervakad frihet på prov (629/2013)). Det är fråga om behandling för förebyggande av återfall i sexualbrott, som förutsätter fångens samtycke.

I förarbetena till 2 c kap. 10 § i strafflagen (RP 262/2004 rd, s. 47–48) motiveras de faktorer som ska beaktas vid prövningen av frigivning. Det konstateras att en del av de livstidsfångar som gjort sig skyldiga till mord är gärningsmän i vars liv brottet varit en unik gärning i en exceptionell livssituation. Vidare konstateras att eftersom livstids fängelse omfattar samtliga ådömda straff, är det också möjligt att flera andra gärningar, eventuellt flera brott mot liv, ingår i straffet. Sålunda påverkas prövningen av frigivning av frågan om vilka brott och hur många som ursprungligen ingick i fängelsestraffet på livstid.

I prövningen av frigivning fästs också vikt vid den dömdes senare brottslighet. Detta syftar enligt motiveringen till bestämmelsen till exempel på situationer när den kriminella verksamheten fortsätter under strafftiden. Dessa gärningar ska inte i övrigt inverka på straffet, eftersom livstids fängelse innefattar alla ådömda straff.

Enligt motiveringen kan exempelvis verksamhet i en organiserad kriminell grupp beaktas i prövning av frigivning, när det brott som ledde till livstids fängelse, senare kriminalitet under fängelsetiden och situationen vid tidpunkten för frigivningen bedöms. I prövningen ska iakttagandet av planen för strafftiden och det övriga uppförandet under fängelsetiden beaktas. En livstidsfånge kan genom gott uppförande under fängelsetiden och omsorgsfullt iakttagande av planen för strafftiden inverka på den villkorliga frigivningen. Då kan till exempel positiva utvecklingsdrag under fängelsetiden beaktas, när den ursprungliga gärningen och senare kriminalitet bedöms. Likgiltighet för straffidsplanen kan enligt motiveringen å andra sidan inverka på prövningen av frigivning, även om den ursprungliga gärningen eller senare brottslighet inte är exceptionella.

En livstidsfånge kan placeras i övervakad frihet på prov, på samma sätt som andra fångar. Övervakad frihet på prov innebär att en fånge som dömts till ett ovillkorligt fängelsestraff placeras under övervakning utanför fängelset högst sex månader innan han eller hon friges villkorligt. Syftet med frihet på prov är att upprätthålla och främja fångens färdigheter för anpassning i samhället, och bestämmelser om förutsättningarna för frihet på prov finns i lagen om övervakad frihet på prov.

2.2.2.2 Behandling av ett frigivningsärende i domstol

Närmare bestämmelser om behandlingen av frigivningsärenden som gäller livstidsfångar finns i lagen om förfarandet vid frigivning av livstidsfångar. Ett ärende som gäller villkorlig frigivning av fångar som dömts till fängelse på livstid ska behandlas vid Helsingfors hovrätt, där ärendet väcks på ansökan av fången i fråga. Av särskilda skäl kan ansökan också göras av Brottspåföljdsmyndigheten. Ansökan kan göras tidigast två år före den möjliga tidpunkten för frigivning, det vill säga, beroende på den dömdes ålder, när åtta eller tio år av fängelsetiden har avtjänats. Om fången inte friges villkorligt, kan ärendet föras till hovrätten på nytt ett år efter ett beslut genom vilket ansökan förkastades.

Brottspåföljdsmyndigheten ska ge ett utlåtande om ansökan till hovrätten. Brottspåföljdsmyndigheten ska i utlåtandet konstatera huruvida den förordar eller motsätter sig frigivning och om fången ska placeras i övervakad frihet på prov. Brottspåföljdsmyndighetens bedömning av förutsättningarna för frigivning och annan utredning som gäller fången ska bifogas utlåtandet. Till Brottspåföljdsmyndighetens utlåtande ska det enligt lagen dessutom fogas en bedömning av risken för att fången begår ett våldsbrott (i fortsättningen även bedömning av risken för våld). Bestämmelsen om bedömning av risken för våld fogades till lagen 2011 (lag 737/2011, RP 279/2010 rd). Syftet med riskbedömningen har enligt förarbetena till bestämmelsen varit att ge hovrätten mer information som stöd för frigivningsprövningen, men inte att ändra de grunder för frigivningsprövningen som ingår i lagen. Bestämmelsen om bedömning av risken för våld ingår alltså i lagen som gäller frigivningsförfaranden, inte i strafflagen, där det föreskrivs om de omständigheter som ska beaktas vid frigivningsprövningen.

Frigivningen av en livstidsfånge är i praktiken beroende av domstolens helhetsprövning, där de grunder som föreskrivs i strafflagen beaktas. Vidare beaktas Brottspåföljdsmyndighetens åsikt och den bedömning av risken för våld som gjorts av Psykiatriska sjukhuset för fångar. En livstidsfånge friges inte, om domstolen beaktande av alla faktorer som enligt lag inverkar på saken anser att det inte finns tillräckligt med omständigheter som talar för en frigivning. Enligt Helsingfors hovrätts tolkning kan en livstidsfånge inte heller friges om det inte gjorts en medicinsk bedömning av risken för våld i fråga om fången (Helsingfors hovrätts beslut 9.2.2016 nr 198 och 7.12.2021 nr 1624).

I 2 c kap. 10 § 3 mom. i strafflagen föreskrivs det att Brottspåföljdsmyndigheten ska föra ett ärende som gäller frigivning till Helsingfors hovrätt för ny behandling, om myndigheten anser att villkorlig frigivning måste omprövas på grund av ett brott som uppdagats före den villkorliga frigivningen, återkallelse av samtycke till medicinsk behandling eller återkallelse av frihet på prov.

Besvärstillstånd i fråga om Helsingfors hovrätts beslut om frigivning kan sökas hos högsta domstolen (8 § i lagen om förfarandet vid frigivning av livstidsfångar). Besvär kan leda till att hovrättens beslut upphävs (t.ex. HD:2019:89). Besvärsrätten har dock utnyttjats endast sällan.

Enligt lagen om förfarandet vid frigivning av livstidsfångar kan en fånge beviljas rättshjälp enligt bestämmelserna i rättshjälpslagen (257/2002) när ett ärende behandlas. Den utredning om de ekonomiska förhållandena som avses i 10 § 1 mom. i rättshjälpslagen behöver inte läggas fram. Domstolen beslutar om beviljande av rättshjälp.

2.2.2.3 Antalet livstidsfångar och frigivningspraxis

Antalet brott mot liv har minskat på lång sikt (Törölä, Miisa, Raeste, Anna, Henkirikoskatsaus 2025. Helsingfors universitet, institutet för kriminologi och rättspolitik, s. 5), men de senaste decennierna har antalet livstidsfångar mångfaldigats. Mellan åren 1970 och 2014 niofaldigades antalet fångar som avtjänar livstidsstraff, trots att det totala antalet fångar under samma tid minskade klart. De senaste åren har antalet som avtjänar livstidsstraff utplanats till cirka 200 fångar. I december 2025 var antalet livstidsfångar enligt Brottspåföljdsmyndighetens statistik 190. Det ökade antalet livstidsfångar har samtidigt inneburit att flera livstidsfångar friges per år.

Till det ökade antalet livstidsfångar har bidragit bland annat utvecklingen i fråga om sinnesundersökningar. Dessutom förklaras ökningen av att antalet brott mot liv som dömts som dråp har halverats under åren 1987–2021 medan antalet som dömts som mord har nästan fördubblats. Åren 1987–1991 var de årliga medeltalen 92 dråp och 12 mord. Åren 2017–2020 var motsvarande siffror 39 och 23. Inalles har mordens andel av de fullbordade brotten mot liv alltså stigit från 12 procent till 46 procent. Allt flera brott mot liv bedöms således som mord. (Kuusisto Mäkelä – Carling (red.): Seuraamusjärjestelmä 2021. Institutet för kriminologi och rättspolitik 2023, s. 139)

Antalet livstidsfångar har också påverkats av att fängelsestraffen på livstid de facto har blivit längre. Fängelse på livstid varar i nuläget i medeltal 14,8 år, då det på 1990-talet fortfarande var cirka 10 år (Törölä, Miisa, Raeste, Anna, Henkirikoskatsaus 2025. Helsingfors universitet, institutet för kriminologi och rättspolitik, s. 40 och Tyni – Carling – Kuusisto Mäkelä (red.): Seuraamusjärjestelmä 2022. Institutet för kriminologi och rättspolitik 2024 s. 163). Största delen av livstidsfångarna har frigitts villkorligt genom övervakad frihet på prov (Tolvanen, Matti m.fl., Bedömning av fara och risk för våld. Publikationsserie för statsrådets utrednings- och forskningsverksamhet 2021:70, s. 90, på finska, med presentationsblad på svenska).

2.2.3 Farlighetsbedömning och bedömning av risken för våld

2.2.3.1 Ändamålen med och bestämmelser om riskbedömningar

Med farlighetsbedömning och bedömning av risken för våld (nedan även ”riskbedömning”) avses en experts föregripande bedömning av hur benägen den person som bedöms är att uppträda våldsamt i framtiden. Förutom våldsgärningar kan man också bedöma risken för att personen ska göra sig skyldig till andra allvarliga brott, såsom sexualbrott. Vid bedömningarna

av risken för våld används sådana strukturerade bedömningsmetoder som också används internationellt (Tolvanen, Matti m.fl., , Bedömning av fara och risk för våld. Publikationsserie för statsrådets utrednings- och forskningsverksamhet 2021:70, s. 20 och 72, på finska, med presentationsblad på svenska). Vid bedömningarna utnyttjas ofta flera olika metoder, med vilkas hjälp man försöker fastställa personens risknivå. Enligt dagens kunskap är de viktigaste faktorerna som förebådar förnyat våld tidigare våldsbrottslighet, missbruk, gärningsmannens psykopatiska drag, svag impuls kontroll samt bristande förmåga att identifiera och hantera känslor. Riskfaktorerna för våldsamt uppträdande kan indelas i statiska, det vill säga permanenta, och dynamiska, det vill säga föränderliga. Till de statiska faktorerna hör bland annat tidigt begångna brott, beteendestörningar i barndomen samt tidigare vålds- eller sexualbrott. Dynamiska faktorer är bland annat ett tankesätt som idealiserar kriminalitet, impulsivt uppträdande, användning av berusningsmedel och kriminellt umgänge. Det går att försöka påverka de dynamiska faktorerna genom programverksamhet och andra metoder som minskar återfallsbrottsligheten.

Riskbedömning används när man överväger att döma ut kombinationsstraff eller att frige en livstidsfånge villkorligt. Den som döms till kombinationsstraff ska dessutom genomgå en ny riskbedömning innan övervakningstiden börjar, som utnyttjas i planeringen av övervakningstiden. En riskbedömning görs också när domstolen överväger villkorlig frigivning av sådana fångar som med stöd av lagstiftning som senare upphävts har dömts att avtjäna hela straffet i fängelse (rättegångsbalkens 17 kap. 37 § 4 mom. i lag 732/2015). På det sätt som konstateras i avsnitt 2.2.1.3 finns det fortfarande några fångar i fängelserna som avtjänar sådana straff. Bedömningen görs vid statens sinnessjukhus i samband med sinnesundersökningar samt vid Psykiatriska sjukhuset för fångar vid Enheten för hälso- och sjukvård för fångar. Bedömningarna görs av rättspsykiatriker och rättspsykologer.

Dömning till kombinationsstraff förutsätter enligt 17 kap. 37 § 3 mom. i rättegångsbalken att den åtalades sinnestillstånd undersöks. Domstolen ska samtidigt begära ett utlåtande om huruvida den åtalade ska anses vara synnerligen farlig för någon annans liv, hälsa eller frihet.

Vid de riskbedömningar som görs i samband med sinnesundersökningen blir i praktiken bestämmelserna om sinnesundersökning tillämpliga. Enligt 15 § i mentalvårdslagen (1116/1990) får en person som det bestämts att ska genomgå sinnesundersökning oberoende av sin vilja tas in på sjukhus och hållas där för sinnesundersökning. Enligt 16 § 1 mom. i den lagen bestämmer Institutet för hälsa och välfärd var undersökningen ska utföras och, om den utförs någon annanstans än på ett sjukhus, vem som ska utföra den. Enligt 2 mom. ska sinnesundersökningen utföras och utlåtandet om den misstänktes eller åtalades sinnestillstånd lämnas till Institutet för hälsa och välfärd senast två månader efter det att undersökningen inleddes. Institutet kan av grundad anledning förlänga undersökningstiden med högst två månader.

Enligt 1 § 2 mom. i lagen om förfarandet vid frigivning av livstidsfångar ska det till Brottsförmyndighetens utlåtande om frigivning av en livstidsfånge fogas en bedömning av risken för att fången begår ett våldsbrott. Denna bedömning görs vid Psykiatriska sjukhuset för fångar vid Enheten för hälso- och sjukvård för fångar, men det föreskrivs inte om saken i lag. Enligt 9 § 4 mom. i lagen om verkställighet av kombinationsstraff ska Brottsförmyndighetens enhet för klientbedömning innan bestämmelserna i planen för strafftiden för en fånge som ska placeras i övervakning fastställs begära en bedömning från Enheten för hälso- och sjukvård för fångar av risken för att fången i fråga begår ett våldsbrott. I dessa två situationer förutsätter en riskbedömning samtycke av den som ska undersökas. När det gäller riskbedömningar av livstidsfångar har man inom rättspraxis ansett att en ansökan om frigivning inte kan bifallas om en riskbedömning inte har gjorts.

Under de riskbedömningar som granskas mera ingående i denna proposition görs riskbedömningar när man överväger om en fånge som begått ett allvarligt vålds- eller sexualbrott ska ställas under övervakning under tiden för villkorlig frihet i enlighet med 70 § 1 mom. 5 och 6 punkten i lagen om verkställighet av samhällspåföljder (400/2015) (s.k. allvarsbedömning, lag 188/2019, RP 119/2018 rd). Sådana riskbedömning görs av psykologer och bland annat socionomer vid Brottspåföljdsmyndighetens enhet för klientbedömning. För tydlighetens skull kan det konstateras att sådana bedömningar inte behandlas i denna proposition.

Innehållet i och utarbetandet av riskbedömningar regleras inte desto närmare i Finland. Institutet för hälsa och välfärd har dock utarbetat anvisningar för situationer där domstolen begär farlighetsbedömningar av Institutet för hälsa och välfärd för att överväga om ett kombinationsstraff ska dömas ut och om en fånge som avtjänar hela straffet i fängelse ska frigges villkorligt (Mielentilatutkimus- ja vaarallisuusarvio-opas, 2018, <https://urn.fi/URN:ISBN:978-952-343-244-4>). I dessa situationer gör Institutet för hälsa och välfärd sin egen bedömning utifrån den bedömning som gjorts vid statens sinnessjukhus eller Psykiatriska sjukhuset för gångar.

2.2.3.2 Myndigheternas informationsutbyte i anslutning till riskbedömningar

Brottspåföljdsmyndigheten svarar för verkställigheten av straff och sålunda också för till exempel planering av åtgärderna när en fånge frigges. Enheten för hälso- och sjukvård för fångar under Institutet för hälsa och välfärd svarar åter för hälso- och sjukvården för fångar och utarbetar på det sätt som konstateras ovan också för olika ändamål bedömningar av risken för att en fånge ska göra sig skyldig till ett nytt brott. På det sätt som konstateras i föregående avsnitt utarbetar Institutet för hälsa och välfärd också utlåtanden utifrån riskbedömningar som gjorts vid statens sinnessjukhus eller Psykiatriska sjukhuset för fångar.

Uppgifter om en persons brottshistorik och verkställigheten av straff samt å andra sidan uppgifter om en persons hälsotillstånd är sekretessbelagda med stöd av 24 § i lagen om offentlighet i myndigheternas verksamhet (621/1999). I 27 punkten i den paragrafen föreskrivs det uttryckligen att bland annat handlingar som innehåller uppgifter om rättspsykiatrisk sinnesundersökning av en åtalad, plan för strafftiden, övervakningsplan samt utlåtande som lämnats för förfarandet vid frigivning av livstidsfångar eller för övervakningstiden som ingår i ett kombinationsstraff är sekretessbelagda, om inte något annat föreskrivs särskilt.

I lagen om Enheten för hälso- och sjukvård för fångar (1635/2015) ingår uttryckliga bestämmelser om informationsutbyte i samband med riskbedömningar. I lagen föreskrivs det för det första om utlämnande av uppgifter ur patientregistret vid Enheten för hälso- och sjukvård för fångar till Brottspåföljdsmyndigheten (6 §) samt å andra sidan om rätt för Enheten för hälso- och sjukvård för fångar att få uppgifter av andra verksamhetsenheter för hälso- och sjukvård och av andra myndigheter (7 §).

Enligt lagen får uppgifter som förts in i patientregistret lämnas ut till Brottspåföljdsmyndigheten i fråga om fångar som dömts till livstids fängelse, till att avtjäna hela straffet eller till kombinationsstraff som följer:

Livstidsfångar (6 § 1 mom. 5 punkten)

Till en tjänsteman vid Brottspåföljdsmyndigheten i vars tjänsteuppgifter ingår behandling av ett sådant frigivningsärende i fråga om en fånge som avses i 1 § 2 mom. i lagen om förfarandet vid

frigivning av livstidsfångar, en bedömning av risken för våld för behandlingen av ärendet, samt till enhetschefen för enheten för klientbedömning, för ett fängelse eller för en byrå för samhällspåföljder eller till en i brottspåföljdscentralens arbetsordning angiven tjänsteman som svarar för ordnandet av sysselsättning, ett skriftligt utlåtande om slutsatserna av bedömningen av risken för våld för planering och genomförande av den verksamhet som ordnas med stöd av den bedömda risken för våld.

Fångar som avtjänar hela straffet i fängelse (6 § 1 mom. 6 punkten)

Till en tjänsteman vid Brottspåföljdsmyndigheten i vars tjänsteuppgifter ingår behandling av ett frigivningsärende i fråga om en fånge som avtjänar hela strafftiden, en farlighetsbedömning för behandlingen av ärendet, samt till enhetschefen för enheten för klientbedömning, för ett fängelse eller för en byrå för samhällspåföljder eller till en i brottspåföljdscentralens arbetsordning angiven sysselsättningsansvarig, ett skriftligt utlåtande om slutsatserna av farlighetsbedömningen för planering och genomförande av den verksamhet som ordnas med stöd av den bedömda risken för våld.

Fångar som avtjänar kombinationsstraff (6 § 1 mom. 7 punkten)

Till en tjänsteman vid Brottspåföljdsmyndigheten i vars tjänsteuppgifter ingår beredning av övervakningstiden för en fånge som dömts till kombinationsstraff, för beredningen en bedömning av risken för att fången begår ett våldsbrott.

För dem som är dömda till livstids fängelsestraff och till hela straffet sammanfaller alltså bestämmelserna. Bedömningen kan i sin helhet överlämnas till en tjänsteman vid Brottspåföljdsmyndigheten i vars tjänsteuppgifter ingår behandling av ett frigivningsärende. Det skriftliga utlåtandet om bedömningen av risken för våld eller farlighetsbedömningen kan lämnas till enhetschefen för enheten för klientbedömning, för ett fängelse eller för en byrå för samhällspåföljder eller till en i brottspåföljdscentralens arbetsordning angiven sysselsättningsansvarig för planering och genomförande av den verksamhet som ordnas med stöd av bedömningen.

I fråga om dem som dömts till kombinationsstraff kan bedömningen i sin helhet lämnas till en tjänsteman i vars tjänsteuppgifter ingår beredning av övervakningstiden. I fråga om kombinationsstraff föreskrivs inte om separat utlämnande av uppgifter i patientregistret i form av slutsatser.

När det föreskrevs om bedömningar av risken för våld i den regeringsproposition som gällde saken (RP 279/2010 rd, s. 16/I) konstaterades att om en livstidsfånge inte frigives villkorligt, kan riskbedömningen utnyttjas i fängelse vid planeringen av sysselsättning och sysselsättningsprogram som strävar efter att minska våldsamhet och att påverka beteendet hos fången. Om fången åter frigives villkorligt, kan resultaten av riskbedömningen utnyttjas vid planeringen och genomförandet av övervakningen av den villkorliga friheten. Ändamålet med bedömningen är således förutom frigivningsprövning även planering av sysselsättningen under fängelsetiden och förberedelse för frigivningen.

I de bestämmelser om beskrivs ovan är det fråga om utlämnande av uppgifter som gäller bedömningar av risken för våld från Enheten för hälso- och sjukvård för fångar till Brottspåföljdsmyndigheten. I 7 § 1 mom. i lagen om Enheten för hälso- och sjukvård för fångar föreskrivs det åter om rätt för Enheten för hälso- och sjukvård för fångar att få sådana uppgifter av andra verksamhetsenheter för hälso- och sjukvård som behövs för utarbetande av en

bedömning av eller ett utlåtande om risken för våld. I momentet ingår hänvisningar till utarbetande av den bedömning av risken för våld i fråga om en fånge som avses i 1 § 2 mom. i lagen om förfarandet vid frigivning av livstidsfångar och i 70 § 1 mom. 5 och 6 punkten i lagen om verkställighet av samhällspåföljder. För närvarande föreskrivs det inte om rätt för Enheten för hälso- och sjukvård för fångar att få uppgifter för utarbetande av den bedömning av risken för våld i fråga om en fånge som avses i 9 § i lagen om verkställighet av kombinationsstraff.

När det gäller riskbedömningar som görs med stöd av 17 kap. 37 § i rättegångsbalken är 5 g § i lagen om Institutet för hälsa och välfärd (668/2008) av betydelse, där det föreskrivs om rätt för Institutet för hälsa och välfärd och den som utför sinnesundersökningar att få uppgifter som är nödvändiga för utförande av sinnesundersökningar. Till denna del föreskrivs det om omfattande rätt att få uppgifter.

2.3 Internationella förpliktelser

2.3.1 Rättigheter som gäller frihet och frihetsberövande

Finland är bundet av internationella människorättskonventioner och internationell rättspraxis uppställer ramvillkor för frihetsberövande och frigivning från fängelse. Internationella människorättsdokument innehåller mer detaljerade inskränkningar än grundlagen. De grundläggande fri- och rättigheter som fastställts på allmän nivå är dock i harmoni med de internationella människorättsförpliktelser som är bindande för Finland. Med avseende på propositionen ställs betydande ramvillkor i avgöranden från Europeiska domstolen för de mänskliga rättigheterna (nedan även Europadomstolens), där domstolen bland annat har fastställt och preciserat Europarådets rekommendationer om lagstiftning som gäller farliga förbrytare (se närmare avsnitt 2.3.2).

I internationella människorättskonventioner förbjuds inte allmänt några vissa straffrättsliga sanktioner. Det enda undantaget är dödsstraffet, som är förbjudet i Europarådets och Europeiska unionens (i fortsättningen EU) medlemsländer samt i de av Förenta nationernas (i fortsättningen FN) medlemsländer, som har ratificerat det andra fakultativa protokollet till internationella konventionen om medborgerliga och politiska rättigheter syftande till dödsstraffets avskaffande (Sjätte protokollet till den europeiska konventionen om skydd för de mänskliga rättigheterna och de grundläggande friheterna om förbudande av dödsstraffet och trettonde protokollet till samma konvention om förbudande av dödsstraffet under alla omständigheter; Europeiska unionens stadga om de grundläggande rättigheterna (2002/C 326/02) artikel 2; konventionen om medborgerliga och politiska rättigheter, FördrS 7–8/1976, det andra fakultativa protokollet till internationella konventionen om medborgerliga och politiska rättigheter syftande till dödsstraffets avskaffande, FördrS 49/1991; Förenta nationernas generalförsamlings resolution 44/128, 15.12.1989). Detta innebär att livstids fängelse eller ett långt fängelsestraff på viss tid eller tidsbestämt frihetsberövande inte är förbjudet som sådant.

De rättigheter som tryggas i samtliga centrala internationella människorättskonventioner liksom i Finlands grundlag, är rätten till livet, frihet och säkerhet. Bestämmelser om dessa rättigheter, tryggande av dem genom lagstiftning och förbud mot godtyckligt berövande av liv med ungefär samma ordalydelse och innebörd ingår i FN:s allmänna förklaring om de mänskliga rättigheterna, konventionen om mänskliga och politiska rättigheter, Europarådets konvention om skydd för de mänskliga rättigheterna och de grundläggande friheterna (i fortsättningen Europakonventionen (FördrS 19/1990) samt EU:s stadga om de grundläggande rättigheterna (artikel 3 i förklaringen om de mänskliga rättigheterna, som antogs av generalförsamlingens plenum 10.12.1948; artiklarna 6.1 och 9.1 i konventionen om mänskliga och politiska rättigheter; artiklarna 2 och 5 i Europakonventionen samt artiklarna 2, 3 och 6 i EU:s stadga).

I Europakonventionen tryggas rätten till livet (artikel 2). I konventionen tryggas också envars rätt till frihet och personlig säkerhet (artikel 5). Europakonventionens ordalydelse ger inte som sådan rätt att inskränka någons, till exempel en fånges, rätt till personlig frihet för att garantera säkerheten i samhället. Konventionen skyddar inte heller uttryckligen rätten till säkerhet i samhället mot förbrytare, trots att konventionen ger den nationella lagstiftarens prövningsrätt att inskränka rätten till skydd för privat- och familjeliv eller religionsfrihet när den allmänna säkerheten kräver det (artiklarna 8 och 9 i Europakonventionen).

Europakonventionen reglerar således inte uttryckligen rätten till frigivning för den som lagligen berövats sin frihet i förhållande till andras rätt till livet och säkerhet. Europadomstolen, som tolkar konventionen, har dock i sin avgörandepraxis bedömt statens skyldighet att trygga rätten till livet enligt Europakonventionen och angett ramvillkor för hur även den säkerheten i samhället kan beaktas. Utifrån domstolens avgörandepraxis kan frihetsberövanden, frihetsinskränkningar och andra åtgärder i viss mån riktas mot förbrytare och även möjliga förbrytare i den allmänna säkerhetens namn, om det krävs för att skydda andras liv.

Sammanfattningsvis kan det konstateras att Europakonventionen förutsätter lagstiftning som skyddar människors rätt till livet, och enligt Europadomstolen, som tolkar konventionen, har staten en praktisk skyldighet att tillgodose denna rätt. Skyldigheten förutsätter å sin sida att staten vidtar praktiska åtgärder för att tillgodose denna rätt. Förutom behörig lagstiftning är myndigheterna således skyldiga att vidta rimliga, proaktiva, fungerande och proportionerliga åtgärder för att förhindra berövande av liv när myndigheten har känt till eller borde ha känt till att ett liv är utsatt för fara. Dessa åtgärder kan rikta sig mot såväl personer som befinner sig på fri fot som frihetsberövade, om deras frigivning med fog bedöms utgöra ett faktiskt och direkt hot mot andras liv. Enligt Europadomstolens avgörandepraxis måste samhället erbjuda skydd mot eventuella förluster av liv, och detta kan tolkas innebära en skyldighet att skydda säkerheten i samhället trots att den inte i sig är en rättighet som skyddas av Europakonventionen. På grund av att Europadomstolens avgörandepraxis fortlöpande förändras och utformas går det inte att helt uttömmande förteckna eller förutse omfattningen av myndigheternas praktiska skyldigheter. Trots detta torde statens praktiska skyldigheter att agera kunna utsträckas särskilt långt. Detta därför att syftet med skyldigheterna visserligen å ena sidan är att tillgodose andras rätt till livet, men å andra sidan berättigar inte tillgodoseendet av denna rätt långtgående kontroll av andra människor eller inskränkning av deras frihet på grund av föregripande skydd av säkerheten i samhället för att staten i efterhand ska kunna visa att den fullgjort sin skyldighet att agera. Europadomstolens avgörandepraxis beskrivs mer ingående i följande avsnitt.

2.3.2 Tidsbestämda påföljder och åtgärder (säkerhetsförvaring)

Europadomstolen har i sin avgörandepraxis utformat ramvillkor för tidsbestämda påföljder och åtgärder, och Europarådet har gett en rekommendation om farliga förbrytare.

Europarådet har gett en rekommendation om farliga förbrytare (Recommendation CM/Rec(2014)3 of the Committee of Ministers to member States concerning dangerous offenders) bland annat därför att man måste hitta en balans för att både tillgodose farliga förbrytares rättigheter och trygga den allmänna säkerheten. Rekommendationen definierar bland annat säkerhetsförvaring (secure preventive detention) och förebyggande övervakning (preventive supervision) som tidsbestämda påföljder och åtgärder, som dock måste uppfylla vissa krav.

Enligt rekommendationen är det inte nödvändigt att de nationella rättsordningarna innehåller tidsbestämda påföljder eller åtgärder, trots att sådana kan vara lagliga och förenliga med de grundläggande fri- och rättigheterna och de mänskliga rättigheterna. Om sådana ändå införs

måste man beakta staternas grundlagsenligt principer, rättsliga traditioner och rättsväsendets oavhängighet. Rekommendationen tillämpas inte på minderåriga eller personer på vilka det straffrättsliga påföljdssystemet inte tillämpas. Även farliga förbrytares mänskliga rättigheter måste respekteras och uppmärksamhet måste fästas vid deras speciella situation och personliga behov samtidigt som samhället skyddas mot dem.

Enligt rekommendationen ska en domstol alltid besluta om frihetsberövande och om begränsning av friheten. Beslutet ska följa proportionalitetsprincipen i förhållande till den uppskattade risken i anslutning till gärningsmannen, och av de begränsningar som står till buds ska man välja den metod som är minst begränsande, men som beaktar skyddande av samhället och minimering av den risk som eventuellt orsakas samhället.

I rekommendationen sägs vidare att om det föreskrivs om farliga förbrytare i nationell lagstiftning, måste denna grupp definieras noggrant så att den utgör en liten minoritet av fängspopulationen, men ändå så att den inte äventyrar säkerheten i samhället. I kriterierna för målgruppen bör ingå bevis på tidigare allvarlig vålds- eller sexualbrottslighet, förbrytarens karaktärsdrag eller brottslighet, som visar att det finns en betydande eller fortlöpande risk för att han eller hon kommer att göra sig skyldig till vålds- eller sexualbrott. Kriterierna ska också visa att mindre åtgärder är otillräckliga, till exempel att förbrytarens tidigare har brutit mot regler eller fortsatt med sitt brottsliga beteende trots nämnda åtgärder. Straffets längd eller förbrytarens allmänna återfallsbrottslighet kan dock inte ensam ligga till grund för att en förbrytare klassificeras som farlig.

Enligt rekommendationen ska riskhanteringen avseende en farlig förbrytare på lång sikt syfta till en säker anpassning av förbrytaren i samhället, dock med beaktande av den risk som han eller hon orsakar. Riskhanteringen ska omfatta en personlig plan som innehåller en stegvis plan för anpassning i samhället liksom åtgärder som stödjer den. Om det föreskrivs om farliga förbrytare, måste man också vidta åtgärder som förhindrar diskriminering och stigmatisering, som en förbrytare som klassificerats som farlig kan bli utsatt för i fängelset eller som den som är föremål för förebyggande övervakning kan uppleva i samhället.

Enligt rekommendationen innebär säkerhetsförvaring frihetsberövande som beslutats av ett rättsligt organ, i praktiken en domstol, och som avtjänas antingen under eller efter ett fängelsestraff på viss, och som regleras i den nationella lagstiftningen. Sådan säkerhetsförvaring grundar sig inte enbart på det brott som redan begåtts utan också på att förbrytaren bedöms kunna göra sig skyldig till ett synnerligen allvarligt vålds- eller sexualbrott i framtiden. Denna risk ska basera sig på en bedömning. I domstolens beslut om meddelande en farlig förbrytare säkerhetsförvaring ska beaktas en riskbedömning som grundar sig på expertutlåtanden. Säkerhetsförvaring är motiverad bara om den är minst begränsande av de möjliga åtgärder som står till buds.

Om säkerhetsförvaringen fortsätter i form av frihetsberövande efter att straffet har avtjänats, är det enligt rekommendationen centralt att det finns rätt att överklaga frihetsberövandet eller dess längd, och att domstolen behandlar saken på nytt åtminstone vartannat år efter att straffet avtjänats. För den som hålls i säkerhetsförvaring ska det utarbetas en skriftlig plan som gör det möjligt för honom eller henne att ta ställning till sina riskfaktorer och karaktärsdrag, som inverkar på kategoriseringen som farlig förbrytare. Myndigheternas mål bör vara reducering av den begränsande åtgärden och frigivning från säkerhetsförvaringen på ett sätt som beaktar såväl skyddande av samhället som förbrytarens farlighet.

I rekommendationen konstateras vidare att en farlig förbrytare som är i säkerhetsförvaring ska efter avtjänat straff hållas i lämpliga lokaler som gör det möjligt att samtidigt beakta hanteringen

av de risker som är förknippade med förbrytaren, säkerheten och skyddande av samhället. Förbrytarens människovärde ska respekteras under alla omständigheter.

I rekommendationen behandlas också förebyggande övervakning av farliga förbrytare, som enligt rekommendationen kan tillämpas på en person som är dömd för brott och som har avtjänat ett fängelsestraff eller som alternativ i stället för fängelsestraff eller som villkor för villkorlig frigivning. Förebyggande övervakning grundar sig inte endast på det brott som redan begåtts utan också på att förbrytaren bedöms kunna göra sig skyldighet till ett synnerligen allvarligt brott i framtiden. Förebyggande övervakning kan användas som alternativ till säkerhetsförvaring, som villkor för villkorlig frigivning eller som en åtgärd efter frigivningen. Övervakningens nödvändighet ska bedömas regelbundet.

Europadomstolen har flera gånger i sin avgörandepraxis redan före Europarådets rekommendation om farliga förbrytare tagit ställning till tidsbestämda påföljder och till andra åtgärder som riktas mot förbrytare som bedömts som farliga. Största delen av avgörandena har handlar om sådana tidsbestämda säkerhetsåtgärder enligt Tysklands strafflag som har gällt meddelande av säkerhetsförvaring för farliga förbrytare och särskilt meddelande av säkerhetsförvaring efter det att en farlig förbrytare dömts och efter det att förbrytaren har varit i rättspsykiatrisk sjukhusvård. Utifrån Europadomstolens avgöranden har det utformats nationella ramvillkor för lagstiftningen om säkerhetsförvaring som är förpliktande för de nationella lagstiftarna.

De allmänna förutsättningarna för meddelande av säkerhetsförvaring är enligt Europadomstolen att en domstol svarar för beslutet och att det finns rätt att överklaga det. Meddelande av säkerhetsförvaring förutsätter alltid att förbrytaren som resultat av en oberoende bedömning har konstaterats vara farlig för samhället. Detta innebär i praktiken att det anses sannolikt att förbrytaren gör sig skyldig till ett nytt brott efter frigivningen. För att säkerhetsförvaring ska vara förenlig med människorättskonventionerna måste det finnas tydliga grunder för säkerhetsförvaring i den nationella lagstiftningen. Det behöver ändå inte ha föreskrivits en minimi- eller maximitid för säkerhetsförvaring. Säkerhetsförvaringen kan också förlängas jämfört med den tid som fastställts ursprungligen. Då är förutsättningen att förbrytaren fortfarande bedöms vara farlig och att villkoren för frihetsberövande uppfylls under hela säkerhetsförvaringen. (Ilseher mot Tyskland, 10211/12 och 27505/14, 4.12.2018)

Enligt Europadomstolen måste det alltid finnas ett tillräckligt kausalt samband mellan frihetsberövande i anslutning till säkerhetsförvaring och den ursprungliga domen, och ett beslut som gäller förlängning av säkerhetsförvaringen måste basera sig på faktorer som är förenliga med grunderna för den ursprungliga domen (W.A. mot Schweiz, 38958/16, 2.11.2021 och Tim Henrik Bruun Hansen mot Danmark, 50172/15, 9.7.2019). Problematisk med avseende på Europakonventionen är också en situation där en person inte friges från säkerhetsförvaring men å andra sidan inte ges möjligheter att minska sin farlighet och visa att han eller hon inte längre är farlig. Detsamma gäller en situation där det inte erbjuds tillräckliga förutsättningar att göra en farlighetsbedömning. (Klinkenbuss mot Tyskland, 53157/11, 25.2.2016)

I den nationella rättsordningen kan enligt Europadomstolen till exempel säkerhetsförvaring som klassificerats som en säkerhetsåtgärd och som meddelas en förbrytare därför att han eller hon bedöms vara farlig för samhället och begå ett nytt brott efter frigivningen från fängelset dock innebära sådant straffrättsligt frihetsberövande som avses i Europakonventionen (Bergmann mot Tyskland, 23279/14, 7.1.2016; M. mot Tyskland, 19359/04, 17.12.2009; Ilseher mot Tyskland, 10211/12 och 27505/14, 4.12.2018). Säkerhetsförvaringens karaktär i den nationella lagstiftningen är således inte avgörande.

Europadomstolen har konstaterat att i fall där säkerhetsförvaring anses utgöra straffrättsligt frihetsberövande tillämpas också den straffrättsliga legalitetsprincipen enligt vilken en straffbar gärning ska vara kriminaliserad vid tidpunkten för gärningen och påföljden får inte vara strängare än vad lagstiftningen vid tidpunkten för gärningen tillåter.

Europadomstolen förutsätter också att det görs en tydlig skillnad mellan säkerhetsåtgärder och straffrättsliga frihetsberövanden i den nationella lagstiftningen, eftersom en säkerhetsåtgärd i annat fall fortfarande ska betraktas som ett straff (M. mot Tyskland, 19359/04, 17.12.2009; Schmitz mot Tyskland, 30493/04, 28.11.2011; Mork mot Tyskland, 31047/04 och 43386/08, 9.9.2011). Skillnaden ska vara tydligt till exempel så att för den som meddelats säkerhetsförvaring på grund av sin farlighet ska det ordnas åtgärder som syftar till att minska risken för återfall och således till att förkorta frihetsberövandet.

2.3.2.1 Fängelse på livstid

Europarådet har gett en rekommendation om behandlingen av livstidsfångar och långtidsfångar (Recommendation Rec(2003)23 of the Committee of Ministers to member states on the management by prison administrations of life sentence and other long-term prisoners). Målsättningen för rekommendationen är bland annat att motarbeta de skadliga verkningarna av långtidsfängelse och att möjliggöra att fången kan anpassa sig i samhället på ett framgångsrikt sätt och leva ett liv utan brottslighet efter tiden i fängelse. I rekommendationen konstateras bland annat att de risker som en fånge kan orsaka samhället, sig själv, andra fångar och dem som arbetar i eller besöker fängelset måste identifieras klart och det måste ses till att fången inte isoleras bara därför att han eller hon avtjänar sitt straff. De risker som fången innebär för sig själv eller andra måste bedömas omsorgsfullt och vid riskbedömningen måste man försöka identifiera fångens personliga behov.

Europadomstolen, som tolkar Europakonventionen har i sin rättspraxis flera gånger preciserat förhållandet mellan livstids fängelse och förbudet mot tortyr och på så vis fastställt ramvillkor för när livstids fängelse är förenligt med Europakonventionen. Europadomstolen har dessutom uttryckligen konstaterat att livstids fängelse inte som sådant strider mot Europakonventionen (Hutchinson mot Förenade kungariket, 57592/08, 17.7.2017).

Europadomstolen har fastställt att livstids fängelse måste innefatta en framtidsutsikt för frigivning av fången och möjlighet till översyn av fortsatt frihetsberövande för att fängelsestraffet på livstid inte ska kränka Europakonventionens förbud mot tortyr. När dessa villkor uppfylls både juridiskt och de facto uppfyller livstids fängelse Europakonventionens krav. (Vinter med flera mot Förenade kungariket, 66069/09, 130/10 and 3896/10, 9.7.2003; Hutchinson mot Förenade kungariket, 57592/08, 17.7.2017). Av detta följer att livstids fängelse är förenligt med Europakonventionen bara om det är förenat med ett tydligt förfarande som kan leda till att livstidsfångens dom omprövas och till villkorlig frigivning eller fullständig befrielse från fängelsestraffet på livstid. Europadomstolen har dock klargjort att kravet på omprövning av domen inte nödvändigtvis innebär att en livstidsfånge frigges i samtliga fall (Laszlo Magyar mot Ungern, 73593/10, 20.5.2014).

Enligt Europadomstolen har medlemsstaterna en avsevärd prövning marginal när de fastställer den minimitid som den som dömts till livstids fängelse ska avtjäna innan han eller hon har möjlighet att anhålla om frigivning (Bodein mot Frankrike, 40014/10, 13.11.2014; Harakchiev och Tolumov mot Bulgarien, 15018/11 och 61199/12, 8.7.2014). Livstids fängelse innebär således inte i Europakonventionen förbjuden tortyr, omänsklig eller förnedrande behandling, om det innehåller ett förfarande där eventuell frigivning av fången upptas till prövning (Garagin mot Italien, 33290/07, 29.4.2008). Om frigivning dock är möjlig först efter en mycket lång tid

– enligt Europadomstolens tolkning efter 40 år – kan straffet leda till att förbudet mot tortyr överträds (Bancsók and László Magyar (no. 2) mot Ungern, 52374/15 och 53364/15, 28.10.2021).

Benådning som enda möjlighet att bli befriad från ett fängelsestraff på livstid är enligt Europadomstolen godtagbar ur Europakonventionens synvinkel bara om lagstiftningen innehåller ett benådningsförfarande som rättsligt och de facto kan leda till att en livstidsfånge frigges (Iorgov (No. 2) mot Bulgarien, 36295/02, 2.9.2010).

2.4 Bedömning av nuläget

2.4.1 Användning av farlighetsbedömningar och bedömningar av risken för våld som grund för frihetsberövande

Syftet med de föresatser i regeringsprogrammet som ligger bakom propositionen är att säkerställa att fängelsetiden för de våldsbrottslingar som bedömts vara farligast kan förlängas tills de inte längre anses utgöra en fara för samhället. Vid isolering på grund av farlighet eller våldsrisk är det i hög grad fråga om att skydda andra personer mot personer som gjort sig skyldiga till allvarliga vålds- och sexualbrott. Frihetsberövandets syfte fokuserar då på att skydda säkerheten i samhället och tanken om gärningen och den skuld den uttrycker och ett rättvist straff för den reduceras.

Straffrätten ingriper alltid i de grundläggande fri- och rättigheterna (GrUU 23/1997 rd, s. 2). Detta betyder att förutsättningarna för inskränkningar i de grundläggande fri- och rättigheterna ska beaktas när den föreslagna lagstiftningen införs. Inskränkningar ska vara dikterade av något tungt vägande samhälleligt skäl. Inskränkningarna bör också vara nödvändiga för att uppnå ett acceptabelt syfte, det vill säga de får inte gå längre än vad som kan motiveras med beaktande av vikten av ett samhälleligt intresse som ligger bakom inskränkningen i relation till det rättsgoda som ska inskränkas. Med beaktande av att fortsatt fängelse på grund av att förbrytaren antas begå ett nytt brott ingriper kraftigt i personens grundläggande fri- och rättigheter, måste särskild uppmärksamhet fästas vid förutsättningarna för att inskränka de grundläggande fri- och rättigheterna och hänsyn till de människorättsförpliktelser som är bindande för Finland när säkerhetsförvaring införs och större vikt läggs vid riskbedömningen av livstidsfångar.

När det straffrättsliga systemet utvecklas måste man dock vid sidan av gärningsmannens rättigheter också beakta aspekter som har att göra med att skydda samhället och brottsoffren. Även enligt Europadomstolens avgörandep Praxis måste samhället erbjuda skydd mot eventuella förluster av liv och detta kan tolkas som en skyldighet att skydda säkerheten i samhället, trots att säkerheten i samhället inte i sig är en rätt som skyddas av Europakonventionen.

När farligheten och risken för våld bedöms är det fråga om att föregripa gärningar som kommer att inträffa i framtiden. I ljuset av dagens forskningsrön kan de riskbedömningar som utarbetats med dagens metoder anses vara av riktgivande karaktär. Farlighetsbedömningar och bedömningar av risken för våld är särskilt på individnivå förenade med osäkerhetsfaktorer. Enligt internationella undersökningar är det möjligt att förutse en hög risk för våld på högst medelmåttlig nivå, medan träffsäkerheten är betydligt bättre när det gäller att förutse låg risk. Även forskning som bedrivits i Finland har visat att det är mycket utmanande att fastställa en enskild gärningsmans farlighet och nivå i fråga om risken för våld. (Tolvanen, Matti m.fl., Bedömning av fara och risk för våld. Publikationsserie för statsrådets utrednings- och forskningsverksamhet 2021:70, s. 22–23 och 101, på finska med presentationsblad på svenska; se också Pohjola, Annakaisa, Vaarallinen rikoksenteikijä? Tutkimus rikoksenteikijän

vaarallisuuden arvioinnista rikosoikeudellisessa seuraamusjärjestelmässä. Suomalainen lakimiesyhdistys 2017, s. 397).

Det straffrättsliga systemet i Finland grundar sig på gärningsstraffrätt, där det centrala är det eller de brott som personen har gjort sig skyldig till. Straff påförs för den gärning som personen har gjort sig skyldig till. Påföljder som grundar sig på en persons uppskattade farlighet eller våldsrisk eller andra förfaranden eller begränsningar som inverkar på personens rättsliga ställning grundar sig på händelser som eventuellt inträffar i framtiden och utgör sålunda ett undantag i systemet. Det kan betraktas som något problematiskt att utnyttja farlighetsbedömningar och bedömningar av risken för våld i det straffrättsliga påföljdssystemet, eftersom påföljderna av brott ska vara likvärdiga och förutsägbara.

Å andra sidan har riksdagens grundlagsutskott ur konstitutionell synvinkel i samband med riksdagsbehandlingen av lagstiftningen om kombinationsstraff lyft fram att i fråga om straffrättsliga påföljder som gäller farliga återfallsförbrytare måste man beakta också Europadomstolens avgörandepraxis inom området, som betonar statens positiva skyldighet att trygga individens liv och fysiska integritet (GrUU 10/2017 rd, s. 2). Med beaktande av denna synvinkel har staterna skyldighet att utreda vissa förbrytares farlighet och våldsrisk och detta kan i sin tur anses tala för att farlighetsbedömningar och bedömningar av risken för våld kan utnyttjas som en del av påföljdssystemet trots de osäkerhetsfaktorer som hänför sig till bedömningarna.

De senaste åren har användningen av bedömningar av risken för våld i det straffrättsliga påföljdssystemet utökats i olika sammanhang. Tidigare gjordes bedömningen endast i samband med avtjänande av hela straffet i fängelse, som föregick kombinationsstraffet, och i samband med det tvångsinrättningsstraff som föregick det. Dessa påföljder var uttryckligen avsedda för återfallsförbrytare som skulle betraktas som farliga. År 2011 fogades till lagen om förfarandet vid frigivning av livstidsfångar en bestämmelse om bedömning av livstidsfångars risk för våld som en del av förfarandet vid frigivningsprövning. År 2018 fogades åter till lagen om verkställighet av samhällspåföljder bestämmelser som syftar till att göra det möjligt att ställa sådana fångar under övervakning under den villkorliga friheten som utifrån bedömningen av risken för våld bedöms löpa hög risk att göra sig skyldig till ett nytt vålds- eller sexualbrott. Användningen av bedömningar av risken för våld har således utvidgats klart under de senaste cirka 15 åren.

Ingendera av reformerna har behandlats i riksdagens grundlagsutskott i beredningsfasen. Lagutskottet har däremot i sitt betänkande (LaUB 35/2010 rd, s. 3) konstaterat att riskbedömningen ger inte nödvändigt vis underlag för att exakt ange vad för slags våldsbrott fången eventuellt kommer att begå utan pejar vilken risken för våldsam beteende generellt sett är. Vidare har lagutskottet konstaterat att beslutet om villkorlig frigivning av en livstidsfånge sker alltid utifrån hovrättens sammantagna bedömning, vilket betyder att det även framöver är hovrätten som avgör om en fånge kan frigges villkorligt eller inte.

Även i samband med den reform som gäller övervakning av villkorlig frigivning har lagutskottet uppmärksammat att riskbedömningsmetoderna fungerar som en informationskälla när man bedömer risken för att en person ska begå ett nytt vålds- eller sexualbrott efter frigivningen. Andra omständigheter som ska beaktas vid prövningen av ställande under övervakning vid villkorlig frihet är till exempel arten av det eller de brott som nu och tidigare lett till fängelsestraff och om det handlar om liknande brott, den dömdes övriga eventuella beteende under fängelsetiden eller annars, genomförandet av planen för strafftiden under fängelsetiden och förhållandena efter frigivningen. (LaUB 9/2018 rd, s. 8). Med avseende på bestämmelsernas godtagbarhet har lagutskottet ansett att det av betydelse att det inte handlar om

kriminaliseringar. I sådana bestämmelser är nämligen kraven på exakthet särskilt höga, på grund av den straffrättsliga legalitetsprincipen. Lagutskottet har vidare konstaterat att trots att ställande under övervakning innebär att en åtgärd riktas mot den dömda har åtgärden ändå ett nära samband med ett straff som tidigare dömts ut för en viss gärning. På den grunden kan övervakningen åtminstone delvis anses påminna om en åtgärd av säkerhetskaraktär. Lagutskottet har också ansett att vid bedömningen av om regleringen är godtagbar från exakthetssyn punkt bör man också lägga vikt vid dess mål, som framför allt är att minska risken för återfall i allvarliga brott (LaUB 9/2018 rd, s. 6).

Bestämmelserna om kombinationsstraff och avtjänande av hela straffet, som föregick det, har däremot behandlats av riksdagens grundlagsutskottet (GrUU 10/2017 rd och GrUU 21/2005 rd). Beträffande den farlighetsbedömning som förutsätts för att döma till kombinationsstraff har grundlagsutskottet endast konstaterat att inga ändringar föreslås i fråga om förutsättningarna för bedömning av hur farlig gärningsmannen är och att den föreslagna regleringen tillräckligt noga avgränsad och exakt. Dessutom har grundlagsutskottet i detta sammanhang konstaterat att bestämmelserna om avtjänande av hela straffet i fängelse, som föregick kombinationsstraffet, stiftades med grundlagsutskottets medverkan. I grundlagsutskottet utlåtande om avtjänande av hela strafftiden i fängelse behandlades ändå inte egentligen farlighetsbedömning, bedömningens tillförlitlighet eller förhållandet mellan den farlighetsbedömning som används som grund för att bestämma straffet och grundlagens bestämmelser. Inte heller lagutskottet har i sina betänkanden om dessa bestämmelser behandlat frågor om farlighetsbedömning desto mera (LaUB 9/2017 rd och LaUB 9/2005 rd). Det förefaller som att bestämmelserna om straff som delvis grundar sig på dessa farlighetsbedömningar har godkänts som sådana som efterföljare till tvångsinnrättningsbestämmelserna, och i samband med reformerna har det inte förts någon egentlig diskussion om huruvida det är godtagbart att använda farlighetsbedömningar som en del av det straffrättsliga påföljdssystemet.

Högsta domstolen har i sitt avgörande om avtjänande av hela straffet i fängelse HD 2017:28 (punkt 20) ansett att vid en helhetsbedömning av farligheten kan i princip läggas avsevärd vikt vid det utlåtande om farlighet som utarbetats i samband med en korrekt utförd sinnesundersökning och vid slutsatserna i det, särskilt när resultaten är tydliga. Högsta domstolen har vidare konstaterat att farlighetsbedömningen ändå inte binder domstolen. Enligt högsta domstolen ska vid den rättsliga bedömningen vid sidan av det som framgår av farlighetsbedömningen även beaktas de övriga omständigheter som avses i 2 c kap. 11 § i strafflagen. Enligt avgörandet kan omständigheter som är av betydelse vid helhetsbedömningen vara bland annat hur allvarliga de tidigare brotten varit, omständigheter som hänför sig till gärningssättet och gärningssituationen samt riskfaktorer för våldsamt beteende och faktorer som skyddar mot det.

Även i de andra nordiska länderna används bedömning av risken för våld i fråga om vissa förbrytare i det straffrättsliga påföljdssystemet. I Norge och Danmark utnyttjas bedömning av risken för våld i samband med säkerhetsförvaring och i Sverige vid prövning av om fängelse på livstid ska omvandlas till fängelse på viss tid. Användningen av bedömningar av risken för våld har kritiserats särskilt i Norge, där domstolarna har förhållit sig mest kritiska till expertbedömningar. Även i förarbetena till den norska lagen har betydelsen av en helhetsbedömning betonats i samband med säkerhetsförvaring. Inget nordiskt land förutsätter att expertbedömningen ska basera sig på en rättspsykiatrisk bedömning. Tidigare var uttryckligen en rättspsykiatrisk bedömning obligatorisk vid bedömningen av frigivning från säkerhetsförvaring (i Norge och Danmark). Detta tvång slopades främst av kostnadsskäl. Man ville i första hand styra den rättspsykiatriska sakkunskapen till vårdåtgärder, och inte till domstolarnas påföljdsprövning. Det är dock möjligt att inhämta ett rättspsykiatriskt utlåtande i samtliga nordiska länder enligt domstolens prövning. Psykiatrins betydelse vid bedömningen

bestrids inte på något sätt, men tyngdpunkten ligger på en helhetsbedömning som baserar sig på psykiatri, brottet, uppträdandet under fängelsetiden, sociala relationer och rättssäkerhetssynpunkter, vilket i praktiken är fallet även i Finland till exempel vid frigivning av livstidsfångar.

Utifrån den diskussion som förts i andra nordiska länder tycks, trots de osäkerhetsfaktorer som hänför sig till bedömning av risken för våld, skydd av samhället mot allvarliga våldshot också i andra länder vara ett viktigt politiskt mål som gör att frigivning i vissa fall åtminstone delvis kan grunda sig på en bedömning av risken för våld. Trots att Sverige ännu inte har någon gällande lagstiftning om säkerhetsförvaring betonas även i förarbetena till den svenska lagen att hög risk för att en livstidsfånge ska begå ett nytt våldsbrott kan utgöra ett hinder för att ett fängelsestraff på livstid ska omvandlas till fängelse på viss tid, trots att fången redan avtjänat en lång strafftid. Dessutom bereds införande av säkerhetsförvaring även i Sverige. Detta ger en stark antydning om att andra samhällsmedlemmars behov av skydd betonas.

Trots att rättspsykiatriska och rättspsykologiska bedömningar är förenade med osäkerheter på individnivå, är de trots allt det mest tillförlitliga verktyget för att bedöma sannolikheten för att någon ska göra sig skyldig till allvarliga brott. Farlighetsbedömning och bedömning av risken för våld används i stor utsträckning i olika länder för att besluta att förbrytare ska frihetsberövas. Det kan betraktas som motiverat att dylika bedömningar används i Finland även i fortsättningen som en del av den rättsliga prövningen. På grund av osäkerhetsfaktorerna bör den rättsliga prövningen ändå inte basera sig enbart på farlighetsbedömningar och bedömningar av risken för våld, utan även andra omständigheter som kan verifieras objektivt bör beaktas som grund för prövningen.

När farlighetsbedömning och bedömning av risken för våld används som en del av det straffrättsliga påföljdssystemet måste man se till att bedömningarna görs endast av experter med tillräcklig utbildning och att så pålitliga bedömningsmetoder som möjligt används. För att säkerställa högklassig bedömning förutsätts att de myndigheter som gör bedömningarna har tillräckliga personresurser. Det är också viktigt att de personer som utnyttjar bedömningarna i rättslig verksamhet, såsom åklagare och domare, är tillräckligt insatta i de osäkerhetsfaktorer som hänför sig till bedömningarna.

Det föreskrivs inte närmare om hur farlighetsbedömningar och bedömningar av risken för våld ska utföras. Utförandet av bedömningarna grundar sig i första hand på lagarnas förarbeten, den rättspsykiatriska och rättspsykologiska praxis som utformats samt på de anvisningar som Institutet för hälsa och välfärd utarbetat. Bedömningsförfarandena och de utlåtanden som utarbetas utifrån bedömningarna kan dock spela en mycket viktig roll vid den rättsliga prövningen. På praktisk nivå har inga betydande problem förekommit när bedömningarna gjorts. Det förefaller dock motiverat att försöka föreskriva mer exakt än nu om hur bedömningarna ska utföras, framför allt om farlighetsbedömningen och bedömningen av risken för våld börjar tillmätas större betydelse än nu i det straffrättsliga beslutsfattandet. Å andra sidan borde bestämmelserna vara tillräckligt vida, så att de gör det möjligt att använda olika metoder och bedömnings sätt när bedömningsmetoderna utvecklas. Det vore motiverat att föreskriva om riskbedömningarna till exempel i mentalvårdslagen på samma sätt som om sinnesundersökningar. Dessutom måste det ses till att myndigheterna har tillräcklig möjlighet till informationsutbyte om riskbedömningar och att informationsutbytet är tillräckligt tydligt reglerat.

2.4.2 Införande av säkerhetsförvaring

2.4.2.1 Grunder för införande av säkerhetsförvaring

I Finland slopades 2006 möjligheten att fortsätta hålla en förbrytare internerad på obestämd tid på grund av farlighet, vilket hade ingått i tvångsinrättningsystemet. I praktiken har möjligheten att hålla de internerade i straffanstalten under en obestämd tid efter att straffet som en domstol dömt ut har avtjänats inte tillämpats sedan medlet av 1970-talet (RP 262/2004 rd, s. 6). Tvångsinrättningsystemet följdes först av avtjänande av hela straffet i fängelse och från och med 2018 av kombinationsstraffet. Trots att det för närvarande är tydligt fråga om ett straff, är en grund för förlängt frihetsberövande på grund av att den som dömts till kombinationsstraff är farlig och för den därpå följande övervakningstiden att skydda andra personers liv, hälsa eller frihet. Även när det gäller livstidsfångar, särskilt om ett fängelsestraff på livstid förlängs på grund av risken för våld, är det fråga om en åtgärd som direkt hänför sig till att skydda samhället och vars samband med det ursprungliga straffet redan har försvagats. Det finländska systemet innehåller sålunda redan nu element av säkerhetsåtgärdskaraktär, som syftar till att skydda andra från förbrytare som bedömts vara farliga.

Även om kombinationsstraffet är avsett för personer som anses vara särskilt farliga, är det för deras del inte möjligt att fortsätta frihetsberövandet när den fängelsestid som ingår i kombinationsstraffet löper ut, även om personen bedöms löpa en uppenbar risk att göra sig skyldig till ett nytt allvarligt brott efter frigivningen. På det sätt som konstateras i avsnitt 2.3.1 har Europadomstolen i sin avgörandepaxis betonat statens positiva skyldighet att agera för att trygga individens liv och fysiska integritet (se också GrUU 10/2017 rd, s. 2). Målet för regeringsprogrammets föresats, som ligger till grund för propositionen, och införandet av säkerhetsförvaring som ingår i den, är att säkerställa att de fångar som är farligast för samhället och för andras säkerhet inte ska friges och att på så viss fullgöra statens skyldighet att agera.

På det sätt som beskrivs i avsnitt 5.2.3 används i flera länder en straffrättslig påföljd som åtminstone delvis kan klassificeras som en säkerhetsåtgärd, och som är förenad med möjlighet att förlänga frihetsberövandet av en förbrytare så länge som han eller hon anges utgöra en fara för andras liv, hälsa eller frihet. I dessa länder har man sålunda betonat behovet av att skydda samhället mot personer som bedöms vara farliga också i framtiden. Också i Sverige, vars lagstiftning inte för närvarande innehåller någon motsvarande påföljd, har det föreslagits att en sådan påföljd ska införas (se närmare avsnitt 5.2.3.7).

För tydlighetens skull kan det konstateras att införandet av säkerhetsförvaring som en straffrättslig påföljd inte innebär någon ändring av förutsättningarna för att meddela ett beslut om vård oberoende av patientens vilja enligt mentalvårdslagen (1116/1990). Enligt lagens 8 § 1 mom. kan beslut om psykiatrisk sjukhusvård oberoende av patientens vilja meddelas om 1) patienten konstateras vara mentalsjuk, 2) patientens vårdbehov på grund av mentalsjukdomen är sådant att hans sjukdom väsentligt skulle förvärras eller det allvarligt skulle äventyra hans eller andras hälsa eller säkerhet om han inte får vård och 3) andra mentalvårdstjänster inte är lämpliga eller de är otillräckliga. Förutsättningarna för beslut om vård oberoende av patientens vilja är desamma för rättspsykiatriska patienter som gjort sig skyldiga till brott och andra psykiatriska patienter. Det kan alltså även i fortsättningen beslutas att förbrytare ska ges vård oberoende av deras vilja, om ovannämnda förutsättningar uppfylls.

Personer som upprepade gånger gör sig skyldiga till allvarlig våldsbrottslighet har en betydande mängd psykiska problem, som också väldigt ofta har börjat redan i ungdomen. Merparten av diagnoserna hänför sig till personlighetsstörningar och berusningsmedel (Repo, Katja, Vaaralliset rikoksenteikijät: perusoikeuksien hyväksyttävää suojelua? Helsingfors universitet,

Juridiska fakulteten 2020. 127; Pohjola, Annakaisa, Vaarallinen rikoksenteikijä? Tutkimus rikoksenteikijän vaarallisuuden arvioinnista rikosoikeudellisessa seuraamusjärjestelmässä. Suomalainen lakimiesyhdistys 2017, s. 363). I en undersökning gjord i Finland konstaterades att av de förbrytare som begått ett nytt allvarligt brott och vilkas farlighet på domstolens begäran hade bedömts i samband med en sinnesundersökning, diagnostiserades 94,6 procent med ett rusmedelsproblem och 93,7 procent med en personlighetsstörning. Uppskattningsvis 91,9 procent hade varit berusade vid gärningstidpunkten (Joelsson, Petteri, Repo, Katja, Ahlgrén-Rimpiläinen, Aulikki, Particularly dangerous offenders in Finland – need for substance use rehabilitation? The Journal of Forensic Psychiatry & Psychology, 4.2.2021). Eftersom vård oberoende av patientens vilka förutsätter en konstaterad psykisk sjukdom, möjliggör inte en svår personlighetsstörning och ett rusmedelsproblem i sig beslut om vård oberoende av patientens vilja, trots att personen skulle anses utgöra en allvarliga fara för andras hälsa eller säkerhet. Införandet av säkerhetsförvaring gör det möjligt att i fortsättningen isolera sådana personer från samhället med straffrättsliga metoder, om de anses utgöra en fara för andra.

2.4.2.2 Anpassning av säkerhetsförvaring till det straffrättsliga påföljdssystemet i Finland

Lösningar som ingår i andra rättssystem kan inte nödvändigtvis kopieras till Finland som sådana. Olika länders rättssystem bildar en egen helhet, så i stället för enskilda element måste man granska systemen som en helhet. I Norge tillämpas till exempel ingen påföljd som liknar fängelse på livstid eller kombinationsstraff. Jämfört med andra länder som granskats i propositionen framstår i det finländska systemet särskilt kombinationsstraffet som avvikande, vars målgrupp är återfallsförbrytare som bedömts vara särskilt farliga, men som ändå inte innehåller någon möjlighet att förlänga fängelsetiden på grund av farlighet. Förutsättningarna för att besluta om kombinationsstraff motsvarar dock i stor utsträckning förutsättningarna för att besluta om säkerhetsförvaring i flera andra länder, och målgrupperna för påföljderna kan åtminstone i stora drag anses vara liknande. Av denna orsak måste förhållandet mellan den säkerhetsförvaring som införs i Finland och särskilt kombinationsstraffet bedömas omsorgsfullt.

Kombinationsstraffet trädde i kraft 2018 och fram till september 2025 hade färre än tio dömda hunnit frigges helt och hållet från det efter att också avtjänat den övervakningstid på ett år som ingår i straffet. Dessutom har något flera som dömts till kombinationsstraff frigetts från fängelse till övervakningstid så att deras övervakningstid fortfarande pågår. Det finns således ganska liten erfarenhet av hur kombinationsstraffet och den övervakningstid som ingår i det fungerar, och det har ännu inte gått att göra någon egentlig uppföljningsundersökning av återfallsbrottsligheten hos dem som dömts till kombinationsstraff. Enligt uppgifter från Brottspåföljdsmyndigheten har flera som varit dömda till kombinationsstraff haft utmaningar med att klara av övervakningstiden, och övervakningstiden har också i några fall förvandlats till fängelse av domstolen. Man har också varit tvungen att frige sådana som varit dömda till kombinationsstraff direkt från ett slutet fängelse till övervakningstiden, eftersom det inte funnits några förutsättningar att placera dem i en öppen anstalt.

Trots att det inte har gått att göra någon uppföljningsundersökning om hur kombinationsstraffet fungerar har Brottspåföljdsmyndigheten på justitieministeriets begäran utrett återfallsbrottsligheten hos dem som dömts till den påföljd som föregick kombinationsstraffet, det vill säga avtjänande av hela straffet i fängelse. Materialet omfattade alla fångar som avtjänat påföljden och som frigetts under åren 2006–2019. Under denna tid frigavs 53 fångar, varav fem hade avlidit under uppföljningstiden. Återfalls materialet omfattade således 48 frigivna fångar. Av dem som dömts till att avtjäna hela straffet hade enligt utredningen något under 40 procent återfallit i något brott efter frigivningen. I praktiken alla hade återfallit i brott inom tre år efter frigivningen. Merparten av återfallsbrottsligheten omfattade brott mot liv eller försök till sådana eller våldsbrott. Det kan konstateras att antalet återfall är lägre än bland fångarna i medeltal,

men brotten är av allvarligare karaktär än normalt (allmänt om återfallsbrottslighet bland fångar t.ex. Brottspåföljdsmyndighetens statistik 2022, s. 19 och Tyni, Sasu, Vankien uusintarikollisuus vuosina 2000–2012 ja vankeuslain kokonaisuudistuksen uusintarikollisuusvaikutukset, 2020, s. 58–59).

I fråga om dem som dömts till kombinationsstraff har det inte gått att göra motsvarande utredning om återfallsbrottsligheten, eftersom antalet som frigetts från straffet tills vidare är litet och uppföljningstiden för dem som frigetts är kort. Eftersom målgruppen som avtjänat hela straffet i praktiken motsvarar målgruppen som dömts till kombinationsstraff, kan man utifrån Brottspåföljdsmyndighetens utredning som beskrivs ovan konstatera att i denna målgrupp finns det sådana förbrytare som bedömts som farliga och som mycket sannolikt kommer att göra sig skyldiga till nya allvarliga brott mot någon annans liv, hälsa eller frihet efter frigivningen.

Utöver kombinationsstraffet är det skäl att granska även förhållandet mellan säkerhetsförvaring och fängelsestraff på livstid, eftersom en förbrytare som bedömts vara farlig kan komma att avtjäna livstids fängelse, om brottet mot liv till exempel anses vara mord i stället för dråp. Livstids fängelse är ett etablerat straff i det finländska systemet, och det har knappt alls föreslagits att det skulle slopas (se t.ex. Behovet att utveckla förfarandet vid frigivning av livstidsfångar Sammandrag av utlåtandena om bedömningspromemorian, Justitieministeriets publikationer, Betänkanden och utlåtanden 2020:1, på finska, med presentationsblad på svenska). Det är inte nödvändigt att avstå från livstids fängelse fast säkerhetsförvaring införs, vilket man inte heller har gjort i flera andra länder som har säkerhetsförvaring parallellt med livstids fängelse i sitt straffrättsliga system. I propositionen föreslås det dock i enligt med regeringsprogrammet att det görs sådana ändringar i livstids fängelse som betonar återfallsrisken vid prövningen av om en livstidsfånge ska friges. Dessa ändringar kan bidra till att uppnå regeringsprogrammets mål att de farligaste våldsbrottslingarna inte ska friges. Bibehållet fängelsestraff på livstid med de föreslagna ändringarna kan således anses komplettera målet att skydda samhället, som ligger bakom säkerhetsförvaringen.

2.4.2.3 Behov av ändringar i kombinationsstraffet som följer av säkerhetsförvaring

Inledning

Av de orsaker som nämns ovan förefaller det motiverat att som utgångspunkt för införandet av säkerhetsförvaring ta den målgrupp som ska dömas till kombinationsstraff och därmed strafflagens 2 c kap. 11 § om kombinationsstraff. Eftersom kombinationsstraff är en relativt ny straffart som infördes först 2018 förefaller det inte motiverat att helt och hållet ersätta det med säkerhetsförvaring, trots den sammanfallande målgruppen. Under beredningen av propositionen har man granskat olika regleringsalternativ där man utöver regleringen i andra länder samt grund- och människorättsförpliktelse har försökt beakta även förhållandet mellan säkerhetsförvaring och det gällande påföljdssystemet, särskilt kombinationsstraffet (se närmare avsnitt 5.1.1) Utifrån responsen i de remissvar som inkommit under beredningen (Justitieministeriets publikationer, Betänkanden och utlåtanden 2025:23, <https://julkaisut.valtioneuvosto.fi/handle/10024/166253>) har som regleringsalternativ valts en modell, där en förbrytare kan meddelas säkerhetsförvaring som fortsättningen på kombinationsstraffets fängelsetid. Det andra alternativet som behandlades, en modell där det skulle föreskrivas om säkerhetsförvaring som en egen straffart vid sidan av kombinationsstraffet, fick inget understöd. För det valda regleringsalternativet talar bland annat målet om ett tydligt påföljdssystem (se bl.a. LaUB 20/2018 rd, s. 4).

En utgångspunkt vid beredningen har varit att förutom återfallsförbrytare som bedömts vara farliga borde säkerhetsförvaring i exceptionella fall också kunna tillämpas på personer som gjort skyldiga till allvarliga brott mot någon annans liv, hälsa eller frihet och som inte har gjort sig skyldiga sådana brott tidigare eller som inte har dömts tidigare. Det kan vara fråga om ett enskilt mycket allvarligt brott eller om en situation där någon som har gjort sig skyldig till flera brott döms till ett gemensamt straff. För det andra kan det vara fråga om en situation där en brottshelhet i sig innefattar flera gärningar, men på grund av gärningarnas karaktär betraktas de som en enda långvarig gärning. En sådan situation kan gälla särskilt sexualbrott. Trots att tidigare kriminalitet är den viktigaste faktorn för att förutsäga återfall, kan i exceptionella fall också en person som gjort sig skyldig till ett brott löpa uppenbar risk att göra sig skyldig till ett nytt allvarligt brott. Avsaknad av tidigare brottshistorik får således inte utgöra ett kategoriskt hinder för säkerhetsförvaring, om övriga omständigheter uttrycker en uppenbar risk för återfall.

För dem som första gången gör sig skyldig till ett brott uppfylls inte förutsättningarna för att dömas till kombinationsstraff i nuläget, eftersom kombinationsstraff förutsätter ett tidigare brott mot någon annans liv, hälsa eller frihet. Eftersom säkerhetsförvaring som fortsättning på kombinationsstraff på ovannämnt sätt borde kunna tillämpas även på förstagångsförbrytare, är det nödvändigt att ändra bestämmelsen om kombinationsstraff för att även sådana förbrytare ska kunna dömas till kombinationsstraff, om det finns en uppenbar risk för att förbrytaren efter frigivningen gör sig skyldig till ett nytt allvarligt brott som kränker någon annans liv, hälsa eller frihet. Eftersom ett beslut om kombinationsstraff och eventuellt därpå följande säkerhetsförvaring innebär ett mycket kraftigt ingripande i gärningsmannens frihet, bör dock tröskeln för att döma en förstagångsförbrytare till kombinationsstraff vara högre än för återfallsförbrytare.

Eftersom säkerhetsförvaring inte vore en självständig straffart, kan den närmast karakteriseras som en straffrättslig påföljd av säkerhetsåtgärdskaraktär. Eftersom säkerhetsförvaring ändå i praktiken i stor utsträckning motsvarar avtjänande av ett vanligt fängelsestraff, utgör det i enlighet med Europadomstolens linje straffrättsligt frihetsberövande enligt Europakonventionen och på den ska tillämpas de allmänna straffrättsliga principerna om bland annat förbud mot lagstiftning med retroaktiv verkan. Ser man till andra länder motsvarar den modell som föreslås i propositionen i första hand sådan säkerhetsförvaring som används i Tyskland, där en domstol när den meddelar dom kan göra ett förbehåll om att säkerhetsförvaring ska tillämpas när det egentliga straffet har avtjänats.

I Finland används fängelse på livstid ganska mycket åtminstone jämfört med andra nordiska länder. Exempelvis i en situation motsvarande terrordådet på Utøya i Norge skulle gärningsmannen i Finland dömas till livstids fängelse, och på grund av antalet brottsoffer och gärningens karaktär skulle straffet sannolikt bli mycket långvarigt. Livstids fängelse kan således även i fortsättningen komma i fråga i Finland i situationer där en person till exempel i Norge skulle dömas till säkerhetsförvaring. Därför bör utgångspunkten vara att användningen av säkerhetsförvaring avgränsas så att den i Finland tillämpas endast i sällsynta fall, där tidsobestämt fängelse och därmed ett kraftigt ingripande i individens frihet kan motiveras med den fara som personen orsakar för andra människor, trots att gärningen på grund av sin allvarlighet inte skulle göra det möjligt att döma till fängelse på livstid.

Den föreslagna regleringsmodellen för säkerhetsförvaring och dess tillämpningsområde, som inkluderar förstagångsförbrytare, innebär att kombinationsstraffets tillämpningsområde utvidgas jämfört med nuläget. Antalet fångar som avtjänar kombinationsstraff eller det föregående hela straffet var till exempel i december 2025 något under 40. Eftersom avsikten är att avgränsa tillämpningsområdet så att det är mycket snävt i fråga om förstagångsförbrytare, kommer antalet inte nödvändigtvis att öka mycket. Den potentiella grupp som kan meddelas

säkerhetsförvaring blir dock ganska stor. Å andra sidan har alla personer som hör till denna grupp i det skede då domen meddelats bedömts vara synnerligen farliga för andra liv, hälsa eller frihet, och därför torde det kunna betraktas som motiverat att det för deras del är möjligt att bedöma farligheten och behovet av fortsatt frihetsberövande på nytt mot slutet av det ådömda straffet.

Förstagångsförbrytare och återfallsförbrytare

Bestämmelser om förutsättningarna att döma ut ett kombinationsstraff ingår i 2 c kap. 11 § 2 mom. i strafflagen. I 1 punkten förutsätts ett straff på minst tre år för ett brott som anges i punkten, i 2 punkten en viss brottshistorik och i 3 punkten farlighet som konstaterats utifrån en riskbedömning och de omständigheter som framgår av brottet.

När det gäller brottshistoriken förutsätter kombinationsstraff att gärningsmannen under de tio år som föregick brottet gjort sig skyldig till ett brott som nämns i 1 punkten, eller gjort sig skyldig till ett sådant brott inom tre år från det att han eller hon frigivits från avtjänande av fängelsetiden för kombinationsstraff eller från fängelse på livstid. Bestämmelsens ordalydelse lämnar rum för tolkning beträffande vad som avses med att göra sig skyldig till ett brott. Det är oklart huruvida den åtalade ska vara tidigare dömd för något brott som nämns i 1 punkten, eller räcker det att han eller hon till exempel i samma dom anses ha gjort sig skyldig till två brott som nämns i 1 punkten, varvid det första av dem tidsmässigt uppfyller förutsättningen som gäller brottshistorik.

En bestämmelse som i sak motsvarar bestämmelsen om brottshistorik togs in i lagen om internering av farliga återfallsförbrytare (den s.k. tvångsinrättningsbestämmelsen) i början av 1970-talet. Enligt motiveringen till den sistnämnda bestämmelsen var avsikten för brottshistorikens del inte att förutsätta att gärningsmannen ska ha dömts för de tidigare brotten (RP 176/1970 rd, s. 5. Se också RP 70/1971 rd och LaUB 11/1971 rd). Å andra sidan ansåg lagutskottet i samband med behandlingen av de lagförslag som gällde upphävande av tvångsinrättningslagstiftningen och avtjänande av hela straffet i fängelse att det inte är helt entydigt om villkoren som gäller brottshistorik uppfylls av att personen överlag dömts för ett i 1 punkten nämnt brott eller om det dessutom krävs att straffet för brottet varit fängelse i minst tre år (LaUB 9/2005 rd, s. 6). I det sammanhanget föreföll lagutskottet tolka bestämmelsen så att det för brottshistorikens del förutsattes en tidigare dom.

Högsta domstolen har i sitt prejudikat HD 1991:146 ansett att villkoret som gäller brottshistorik inte hade uppfyllts eftersom de tillräknade gärningarna hade begåtts vid samma tillfälle. Högsta domstolen har dock varken i det avgörandet eller i senare avgöranden tagit ställning till om villkoret som gäller brottshistorik är uppfyllt om brott som tillräknats på samma gång skulle ha begåtts vid olika tidpunkter.

I lägre rättsinstansers rättspraxis har det i enskilda fall (bl.a. Helsingfors HR 30.8.2013 nr 2299) ansetts att villkoret som gäller brottshistorik uppfylls om den åtalade i samma dom har gjort sig skyldig till två (separata) brott som nämns i 1 punkten, varav det straff som döms ut för det senare är fängelse i minst tre år. I de avgöranden som är kända har man dock slutligen inte stannat för att döma ut kombinationsstraff. I ett nytt avgörande av Östra Nylands tingsrätt den 26 september 2025 (nr 1028 3612) dömdes den åtalade till ett kombinationsstraff för flertalet sexualbrott utan tidigare dom för något av de brott som nämns i bestämmelsen om kombinationsstraff. Avgörandet har ännu inte vunnit laga kraft. Av den undersökning som gjorts av Institutet för kriminologi och rättspolitik framgår också att ingen i en sådan situation har dömts till att avtjäna hela straffet i fängelse eller kombinationsstraff under åren 2013–2023

(Wallinmaa, Eero, Yhdistelmärangeistus ja koko rangaistuksen suorittaminen vankilassa: Empiirinen katsaus tuomioistuinkäytäntöihin, <http://hdl.handle.net/10138/593212>). Enligt undersökningen hade alla dömda minst en tidigare dom för ett allvarligt brott som nämns i bestämmelsen.

Oklarheten hos de nuvarande bestämmelserna kan betraktas som problematiskt framför allt när förutsättningarna för att döma till kombinationsstraff förefaller vara likadana för dem som dömts tidigare och dem som genom sin första dom gjort sig skyldiga till två allvarliga brott, trots att en gärningsman som hör till den senare gruppen inte har tillrättavissats för ett tidigare brott i form av en dom. I vissa fall kan det också vara i någon mån slumpmässigt huruvida en gärningsman åtalas för två eller flera brott eller har det ansetts vara fråga om en enda gärningshelhet, varvid det finns bara en åtalpunkt, trots att gärningshelheten kan ha pågått under en längre tid. Detta kan vara fallet särskilt vid sexualbrott. Det kan inte betraktas som motiverat att möjligheten att tillämpa kombinationsstraff ska vara beroende av på vilket sätt åklagaren har beslutat att specificera gärningarna i åtalet.

Trots att förutsättningen som gäller brottshistorik kan tolkas på olika sätt, kan man som slutsats konstatera att kombinationsstraff har i praktiken dömts ut på lagakraftvunnet sätt endast i fråga om sådana personer som redan minst en gång har dömts för ett tidigare allvarligt brott.

Det är möjligt att en gärningsman som saknar allvarlig brottshistorik döms för ett eller flera exceptionellt grova brott som uttrycker en förhöjd risk för återfall. Varken kombinationsstraff eller säkerhetsförvaring borde vara en kategoriskt utesluten påföljd i sådana situationer. Om tillräckliga förutsättningar finns kan det anses motiverat att kombinationsstraff kan dömas ut även om gärningsmannen inte tidigare har dömts för något allvarligt brott. Det kan således vara fråga om en gärningsman som antingen första gången gjort sig skyldig till ett brott eller tidigare gjort sig skyldiga endast till lindrigare brott. I detta sammanhang kan som förstagångsförbrytare också anses en gärningsman som samtidigt tillräknas flera grova brott som begåtts vid olika tidpunkter, men som inte har dömts för några allvarliga brott före dessa brott. På det sätt som beskrivs ovan har kombinationsstraff i praktiken inte tillämpats i dylika fall, trots att det i princip skulle ha varit möjligt.

Om det på det sätt som föreslås i propositionen blir möjligt att i större utsträckning än tidigare döma även sådana till kombinationsstraff som inte har någon tidigare allvarlig brottshistorik eller ingen brottshistorik alls, vore det vara motiverat och tydligt att det straff på tre år som för närvarande förutsätts för att kombinationsstraff ska dömas ut med stöd av 2 c kap. 11 § 2 mom. i strafflagen gäller endast sådana gärningsmän som har en tidigare dom för ett brott som nämns i 1 punkten i det momentet. En sådan reglering innebär inte någon ändring i rådande rättspraxis, eftersom det på det sätt som konstateras ovan inte är känt att sådana gärningsmän skulle ha dömts på lagakraftvunnet sätt till kombinationsstraff eller avtjänande av hela straffet, som föregick det, som inte har någon tidigare dom för ett allvarligt brott. Det är särskilt nödvändigt att undanröja oklarheten i bestämmelsen samt att föreskriva om de förutsättningar som främst gäller förstagångsförbrytare, om kombinationsstraff i fortsättningen i enlighet med förslaget kan fortsätta i form av säkerhetsförvaring, och dömande till kombinationsstraff kan således ha större betydelse än tidigare för den dömda. För tydlighetens skull kan det konstateras att i ovannämnda avgörande av Östra Nylands tingsrätt, som inte vunnit laga kraft, dömdes den åtalade till 15 års fängelse, vilket klart överskrider den tröskel på åtta år som föreslås i propositionen i fråga om så kallade förstagångsförbrytare. Om den föreslagna ändringen skulle ha varit i kraft, skulle den alltså inte ha hindrat ett motsvarande avgörande.

2.4.2.4 Minderåriga gärningsman

I samband med införandet av säkerhetsförvaring uppstår särskilt fråga om det är motiverat att kunna meddela en minderåriga gärningsman säkerhetsförvaring. I Danmark och Tyskland kan minderåriga dömas till säkerhetsförvaring. I Norge kan en åtalad som är under 18 år dömas till säkerhetsförvaring, men endast i mycket exceptionella fall. År 2018 uppmanade dock FN:s kommitté för barnets rättigheter Norge att slopa säkerhetsförvaring för minderåriga (Committee on the Rights of the Child Concluding observations on the combined fifth and sixth periodic reports of Norway, 4 July 2018, <https://www.ohchr.org/en/documents/concluding-observations/crcnorco5-6-committee-rights-child-concluding-observations>). Kommittén har upprepat uppmaningen i sin rapport från juli 2025 (<https://docs.un.org/en/CRC/C/NOR/CO/7>). Det är inte känt att Norge skulle vara på väg att avstå från denna möjlighet. Enligt ett förslag som lagts fram i Sverige ska säkerhetsförvaring inte kunna dömas ut för brott som en person har begått före 18 års ålder. Brott som begåtts före det kan dock beaktas i den förutsättning för säkerhetsförvaring som gäller brottshistorik, om det finns särskilda skäl till det.

Den som begått ett brott som minderårig i Finland kan inte dömas till fängelse på livstid. När det gäller kombinationsstraff innehåller dock strafflagen inga specialbestämmelser om minderåriga. I princip är det alltså möjligt att döma en minderårig till kombinationsstraff. I den utredning som Institutet för kriminologi och rättspolitik publicerade i början av 2025 framgår dock att ingen under 18 år dömts till kombinationsstraff under straffets giltighetstid (Wallinmaa, Eero, Yhdistelmärankaistus ja koko rangaistuksen suorittaminen vankilassa: Empiirinen katsaus tuomioistuinkäytäntöihin, <http://hdl.handle.net/10138/593212>). Av den analys av domar som gjordes i utredningen framgår att gärningsmannens unga ålder har ofta ansetts som en faktor som talar mot dömande till kombinationsstraff.

Det kan anses som motiverat att det är möjligt att sätta behovet av att skydda samhället framom specialbehandling på grund av ung ålder i mycket exceptionella fall, där den gärning som ska dömas är allvarlig, och särskilt om den minderåriga har hunnit göra sig skyldig till flera allvarliga brott. Ätminstone i Norge, Danmark och Tyskland är säkerhetsförvaring på ovannämnt sätt möjlig även i fråga om minderåriga. Det bör således på samma sätt som enligt den gällande lagstiftningen vara möjligt att döma en minderårig till kombinationsstraff även i fortsättningen, trots att meddelande av säkerhetsförvaring kan följa på kombinationsstraff. En minderårig som dömts till kombinationsstraff har i praktiken hunnit bli myndig eller är åtminstone mycket när det när säkerhetsförvaring meddelas, eftersom fängelsetiden för kombinationsstraff enligt förslaget i fortsättningen alltid ska vara minst tre år och ansökan om meddelande av säkerhetsförvaring kan göras först i slutskedet av fängelsestraffet.

2.4.2.5 Meddelande av och frigivning från säkerhetsförvaring

Införandet av säkerhetsförvaltning enligt det valda regleringsalternativet förutsätter förutom bestämmelser i strafflagen även bestämmelser om förfarandet vid meddelande av säkerhetsförvaring och om frigivningen från säkerhetsförvaring.

I den regleringsmodell som valts i propositionen förutsätter meddelande av säkerhetsförvaring en särskild process, när det i slutet av fängelsetiden blir aktuellt att granska om den som dömts till kombinationsstraff löper en uppbar risk för återfall. I den bedömningspromemoria som låg till grund för beredningen föreslogs att Brottspåföljdsmyndigheten skulle meddela säkerhetsförvaring, eftersom myndigheten i och med verkställigheten av kombinationsstraff kan antas ha bäst uppfattning om de fångar som kan uppfylla förutsättningarna för säkerhetsförvaring. I en del utlåtanden om förslaget ansågs dock att det skulle vara naturligare att åklagaren i stället för Brottspåföljdsmyndigheten gör ansökan, eftersom

Brottspåföljdsmyndigheten är verkställande myndighet. För att åklagaren ska delta i förfarandet vid meddelande av säkerhetsförvaring talar också det faktum att enligt lagen om verkställighet av kombinationsstraff är åklagaren den som ska föra ett ärende som gäller förvandling av övervakningstid till fängelse till domstolen för avgörande, om den dömden anses ha grovt brutit mot sina skyldigheter under övervakningstiden. Eftersom Brottspåföljdsmyndigheten ändå har bäst uppfattning om fångens situation, är det nödvändigt att initiativet till åklagarens prövning kommer från Brottspåföljdsmyndigheten.

Det står klart att det är domstolen som ska fatta beslut om meddelande av säkerhetsförvaring som innebär frihetsberövande. Eftersom det är fråga om ett ansökningsärende och en liten ärendekategori där prövningsgrunderna påminner om prövningen av frigivning av livstidsfångar, är det motiverat att koncentrera behandlingen av ärenden som gäller säkerhetsförvaring till Helsingfors hovrätt.

När det gäller frigivning har olika alternativa modeller granskats under beredningen. På det sätt som utredningen om andra länders lagstiftning visar, kan frigivning basera sig på antingen att fången frigges om myndigheten inte ansöker om fortsatt säkerhetsförvaring eller att fången ska ansöka om frigivning och i annat fall fortsätter säkerhetsförvaringen. I vissa länder innehåller bestämmelserna om frigivning element av bägge. Utifrån den respons som erhöles under beredningen har som utgångspunkt för propositionen tagits att man ska frigges från ett kombinationsstraff till en ett år lång övervakningstid som domstolen meddelar efter fängelsestiden, om inte åklagaren på Brottspåföljdsmyndighetens initiativ ansöker hos Helsingfors hovrätt om att fängelsestiden ska fortsätta i form av säkerhetsförvaring. Om den dömden meddelas säkerhetsförvaring, påminner frigivning i den valda regleringsmodellen därefter i huvudsak om förfarandet vid frigivning av livstidsfångar, där den dömden kan ansöka om frigivning till villkorlig frihet med de intervaller som föreskrivs i lagen. Ett frigivningsförfarande som motsvarar det för livstidsfångar är motiverat, eftersom det kan vara något slumpmässigt huruvida en gärningsman hamnar att avtjäna säkerhetsförvaring eller livstids fängelse. I och med de ändringar som föreslås framför allt i denna proposition kan bägge målgrupperna omfatta gärningsmän vilkas risk för återfall är en väsentlig faktor vid frigivningsprövningen.

Av samma orsak vore det också motiverat att på dem som meddelats säkerhetsförvaring tillämpas samma principer som på livstidsfångar i fråga om den så kallade karenstiden för ny ansökan om frigivning. Efter ett beslut genom vilket ansökan förkastades kan livstidsfångar ansöka om frigivning på nytt ett år efter att beslutet meddelades (2 § 2 mom. i lagen om förfarandet vid frigivning av livstidsfångar). Medan tvångsinrättningsbestämmelserna gällde skulle på motsvarande sätt frågan om villkorlig frigivning av den som hölls i tvångsinrättning prövas på nytt åtminstone en gång i året, om det inte hade bestämts att den som hölls i tvångsinrättning skulle frigges villkorligt efter en föreskriven kortare tid. Även i andra länder kan fortsatt säkerhetsförvaring vanligtvis bedömas en gång i året när minimitiden avtjänats. Eftersom behandlingen av ansökan om frigivning ändå tar en viss tid, fattas ett nytt avgörande i praktiken med mera än ett års mellanrum. För närvarande räcker behandlingen av livstidsfångars ansökningar om frigivning även längre än ett år, särskilt därför att bedömningarna av risken för våld drar ut på tiden.

Det vore motiverat att frigivningen av dem som meddelats säkerhetsförvaring även i övrigt skulle motsvara villkorlig frigivning av livstidsfångar. Frigivningen borde således kunna föregås av övervakad frihet på prov, som är förenad med elektronisk övervakning, och under vilken den villkorliga frigivningen vid behov kan återtas. Övervakad frihet på prov kan för dem som dömts för sexualbrott förenas med villkor om läkemedelsbehandling och psykosocial behandling (4 § i lagen om övervakad frihet på prov). Som villkor ställs i detta fall också att

fången förbinder sig att fortsätta iaktta läkemedelsbehandlingen och eventuellt tillhörande annan behandling och stöd och samtycker till övervakningen av att förordnandena iaktas också under villkorlig frigivning. Det vore vidare motiverat att de som meddelats säkerhetsförvaring på samma sätt som livstidsfångar ställs under övervakning under den villkorliga friheten på det sätt som avses i 70 § i lagen om verkställighet av samhällspåföljder. Övervakning av den som frigetts villkorligt innefattar regelbundna möten mellan övervakaren eller biträdande övervakaren och den dömda. Syftet med mötena är att följa den dömdes förhållanden och förändringarna i dem samt att främja den dömdes beredskap för ett liv utan kriminalitet. Övervakningen kan även omfatta uppgifter och program som främjar den dömdes sociala handlingsförmåga.

Det kan vidare konstateras att eftersom det vid säkerhetsförvaring handlar om en straffrättslig påföljd, omfattas säkerhetsförvaring av republikens presidents benådningsrätt enligt 105 § 1 mom. i grundlagen.

2.4.2.6 Innehållet i säkerhetsförvaring

I avsnitt 2.3 beskrivs de förutsättningar för verkställighet av sådana påföljder som säkerhetsförvaring som följer av internationella förpliktelser. Europadomstolen har ansett att för den som meddelas säkerhetsförvaring på grund av sin farlighet bör det ordnas åtgärder som syftar till att minska risken för återfall och därmed förkorta frihetsberövandet. Europarådets rekommendation om farliga förbrytare förutsätter åter att säkerhetsförvaring får inte vara av endast straffkaraktär, utan den måste ges ett innehåll som syftar till att anpassa förbrytaren till samhället. Vid verkställigheten av säkerhetsförvaring måste således dessa förutsättningar beaktas, trots att säkerhetsförvaring i sig kan i princip motsvara avtjänande av ett vanligt fängelsestraff.

I de länder som granskas i propositionen (se avsnitt 5.2.3) är huvudregeln att säkerhetsförvaring påminner i stor utsträckning om vanligt fängelse och avtjänas ofta på vissa avdelningar i slutna fängelser eller alternativt har ett eget fängelse utsetts för dem som avtjänar säkerhetsförvaring. Dessa avdelningar eller anstalter är vanligtvis specialiserade på målgruppens rehabiliteringsbehov och även rättspsykiatriskt stöd kan finnas tillgängligt.

I Finland är avsikten att den grupp som meddelas säkerhetsförvaring ska vara liten. Därför kan det anses ändamålsenligt att de placeras i de befintliga fängelserna enligt samma principer som andra fångar (inkl. livstidsfångar och fångar som dömts till kombinationsstraff), och åtminstone under de första åren efter lagens ikraftträdande torde det inte finnas behov av särskilt utsedda avdelningar. Fängelselagen innehåller redan nu en skrivning om att målet för verkställighet av fängelse är att öka fångarnas beredskap för ett liv utan brott genom att främja deras livshandling och anpassning i samhället samt att förhindra brottslighet under strafftiden (1 kap. 2 § i fängelselagen). När det gäller dem som meddelas säkerhetsförvaring bör det för att uppfylla även de internationella förutsättningarna säkerställas att de rehabiliterande åtgärder som inverkar på återfallsrisken är tillräckliga och beaktar målgruppens eventuella särskilda behov, såsom behovet av rättspsykiatrisk och rättspsykologisk kompetens. Detta kan tala för att Brottsförbyggande myndigheten och Enheten för hälso- och sjukvård för fångar utvecklar en modell där de som meddelats säkerhetsförvaring koncentreras till avdelningar i ett visst fängelse eller i vissa fängelser, så att man eventuellt effektivare kan koncentrera kompetensen för att svara på målgruppens rehabiliteringsbehov och minska återfallsbrottsligheten. Utvecklandet av en sådan modell skulle också bidra till att kontinuiteten i åtgärder som minskar återfallsrisken även efter fängelse skulle kunna utvecklas jämfört med nuläget. Åtgärder som minskar återfallsrisken kan vara till exempel kognitiv beteendeterapi, rehabiliteringsprogram riktade till vissa målgrupper,

såsom sexualbrottslingar, samt missbrukarvård under fängelsetiden som fortsätter intensivt även efter frigivningen.

Förutom placeringen av fångar kan det betraktas som motiverat att i princip tillämpa fängelselagens bestämmelser på dem som meddelats säkerhetsförvaring, trots dess säkerhetsåtgärdskaraktär. Detta vore en motiverad och den i praktiken bäst fungerande lösningen, om säkerhetsförvaring avtjänas i vanliga fängelser. Den som meddelats säkerhetsförvaring borde kunna åläggas en liknande verksamhetsskyldighet som fängelsefångar. Så tycks man också ha förfarit i flera av de länder som granskas i propositionen.

2.4.2.7 Sinnesundersökning som en del av förutsättningarna för dömande till kombinationsstraff

På det sätt som beskrivs i avsnitt 2.2.1.1 förutsätter dömande till kombinationsstraff förutom farlighetsbedömning också sinnesundersökning. Detta är alltså fallet också när det inte har väckts något tvivel om den brottsmisstänktes eller åtalades tillräknelighet. Sinnesundersökning är en mycket tung och resurskrävande process. Samtidigt har det under de senaste 15 åren riktats klart mera rättspsykiatriska resurser än tidigare till farlighetsbedömning och bedömning av risken för våld till stöd för domstolarnas beslutsfattande. Vid så kallad vanlig sinnesundersökning, det vill säga den vanligaste undersökningen som görs under de förutsättningar som anges i 17 kap. 37 § i rättegångsbalken, har under perioden 2018–2024 cirka 49 procent av de undersökta bedömts vara otillräkneliga (totalt 608 undersökta, varav 292 otillräkneliga). I de fall där det har varit fråga om meddelande av kombinationsstraff och en farlighetsbedömning har gjorts i samband med sinnesundersökningen har cirka 13 procent av de undersökta bedömts vara otillräkneliga (totalt 77 undersökta, varav 10 otillräkneliga och 3 nedsatt tillräkneliga). Procentuellt är alltså andelen som konstaterats otillräkneliga i denna grupp betydligt lägre än vid så kallad vanlig sinnesundersökning. Uppgifterna baserar sig på Institutet för hälsa och välfärd statistik. Utifrån dessa siffror förefaller det inte motiverat att göra en regelrätt sinnesundersökning innan ett kombinationsstraff döms ut.

För denna åsikt talar också det faktum att innan fängelse på livstid döms ut görs inte normalt sinnesundersökning på samma sätt, trots att fängelse på livstid är den strängaste påföljden och fortfarande skulle vara det även efter att säkerhetsförvaring införts. Utifrån Institutet för hälsa och välfärd ovannämnda statistik kan det konstateras att inte enbart möjligheten att döma ut en relativt sträng straffrättslig påföljd (kombinationsstraff) korrelerar med behovet av sinnesundersökning (utredning av tillräknelighet och behov av vård/omsorg). Andelen rusmedelsstörningar och berusning vid gärningstidpunkten hos personer som så att säga bedömts som farliga har däremot varit mycket hög (Joelsson m.fl. 2021, *Particularly dangerous offenders in Finland – need for substance use rehabilitation?* *Journal of Forensic Psychiatry and Psychology* 2021, 32(12):1–7).

I detta sammanhang är det skäl att beakta att bland dem som avtjänar fängelsestraff finns det också sådana som redan före domen har diagnostiserats med en psykiatrisk sjukdom, som aktiveras under domen, eller som annars insjuknar i en psykisk sjukdom under fängelsetiden. I Psykiatriska sjukhuset för fångar finns dock inte möjlighet till rehabilitering och långvarig psykiatrisk sjukhusvård oberoende av patientens vilja, så vård fås även i sådana situationer på statens sinnessjukhus (Niuvanniemi sjukhus och Gamla Vasa sjukhus). På grund av psykiatrisk sjukvård kan en fånge frigges för vård utanför fängelset (10 kap. 3 § i fängelselagen). Enligt uppgifter från Brottsförvaltningsmyndigheten har totalt 55 fångar friggetts för vård, varav två avtjänade hela straffet på det sätt som föregick kombinationsstraffet. I gruppen ingick ingen som avtjänade kombinationsstraff. Även av detta torde man kunna sluta sig till att bland dem

som avtjänar kombinationsstraff finns åtminstone inget stort antal personer som skulle ha sådana psykiska störningar som skulle innebära behov av vård oberoende av personens vilja.

På grund av de begränsade rättspsykiatriska resurserna är det motiverat att sinnesundersökning i samband med att kombinationsstraff döms ut görs på samma grunder som i fråga om andra förbrytare, det vill säga endast när det anses motiverat att undersöka svarandens sinnestillstånd. En sådan ändring inverkar inte på tröskeln för att yrka på eller döma ut kombinationsstraff.

Eftersom det samtidigt föreslås att lagstiftningen ändras bland annat i fråga om tillämpningsområdet för kombinationsstraff och införande av säkerhetsförvaring, borde följderna av den lagändring som föreslås i fråga om sinnesundersökning följas. De indikatorer som följs kan vara till exempel antalet som förordnats till vård eller omsorg efter sinnesundersökning, antalet domar vars verkställighet avbrutits samt antalet perioder av vård oberoende av personens vilja bland dem som dömts till kombinationsstraff och säkerhetsförvaring.

2.4.3 Fängelse på livstid

2.4.3.1 Ökad betydelse för riskbedömningen vid frigivningsprövningen

Prövningen av frigivning av livstidsfångar grundar sig på en helhetsprövning av de omständigheter som anges i 2 c kap. 10 § 2 mom. i strafflagen. En central prövningsgrund är arten av det eller de brott som ledde till fängelse på livstid i förhållande till den avtjänade strafftiden. Vid prövningen måste emellertid också andra omständigheter beaktas, såsom genomförandet av planen för strafftiden, uppförandet under fängelsetiden samt uppenbar fara för att fången efter frigivningen kommer att göra sig skyldig till ett brott som kränker någon annans liv, hälsa eller frihet.

Utöver de prövningsgrunder som anges i strafflagen beaktas vid prövningen av frigivning dessutom den bedömning av risken för våld som ska göras i fråga om en livstidsfånge före hovrättens frigivningsprövning. Bedömningen av risken för våld görs vid Psykiatriska sjukhuset för fångar vid Enheten för hälso- och sjukvård för fångar. Bedömningen av risken för våld ska fogas till Brottspåföljdsmyndighetens utlåtande till Helsingfors hovrätt. Bestämmelser om saken ingår i 1 § 2 mom. i lagen om förfarandet vid frigivning av livstidsfångar. I bestämmelsen konstateras endast att ”till utlåtandet om en fånge som dömts till fängelse på livstid ska det dessutom fogas en bedömning av risken för att fången begår ett våldsbrott”.

Det finns inga närmare bestämmelser om vilken betydelse som bedömningen av risk för våld ska tillmätas vid frigivningsprövningen, och bedömningen nämns över huvud taget inte i strafflagens bestämmelse om prövning av frigivningen av livstidsfångar. Helsingfors hovrätt har i sin avgörandepraxis ansett att det inte är möjligt att frige en livstidsfånge utan att risken för våld har bedömts. På det sätt som framförts i avsnitt 2.4.1 har det i vetenskaplig litteratur framförts kritik mot noggrannheten på individnivå hos de prognoser som ingår i farlighetsbedömningarna och bedömningarna av risken för våld. Att skydda samhället mot hot om allvarliga våldsbrott är å andra sidan ett viktigt mål, och personer som tidigare gjort sig skyldiga till allvarliga våldsbrott är en central grupp med tanke på detta hot. Det är fortfarande motiverat att i prövningen av frigivning av livstidsfångar som gjort sig skyldiga till mycket allvarliga brott inkludera även element som är inriktade på framtiden vid sidan av bedömningen av det begångna brottet och de andra omständigheter som nämns i strafflagens bestämmelse. Bedömningar som beskriver risken för återfall i våldsbrott är trots utmaningarna med noggrannheten hos de prognoser som ingår i dem fortfarande den bästa tillgängliga metoden att

genomföra denna prövning. Klart är att riskbedömningarna, liksom för närvarande, måste göras av experter och basera sig på objektiva metoder.

Hovrättens frigivningsprövning är en helhetsprövning, där framför allt den avtjänade fängelse tiden i förhållande till det brott som ledde till livstids fängelse och andra brott som ingår i fängelsestraffet på livstid är av betydelse. Till denna del är det i viss mening fråga om prövning i efterhand av påföljderna för brotten i fråga. Högsta domstolen har i sitt avgörande HD 2019:89 (punkt 9) konstaterat att vid prövningen av villkorlig frigivning av en person som dömts till livstids fängelse är det i princip fråga om huruvida livstidsfängen ska ha ansetts avtjänat ett tillräckligt fängelsestraff för de brott för vilka straffen ingår i fängelsestraffet på livstid eller har avtjänats under den fängelse tid som avses i 2 c kap. 10 a § i strafflagen. Sålunda ska längden av verkställigheten av det avtjänade fängelsestraffet på livstid beaktas som en central faktor vid frigivningsprövningen. Verkställighetens längd ska då bedömas i förhållande till arten av det eller de brott som ledde till livstids fängelse samt till andra fängelsestraff som ska beaktas vid prövningen. Eftersom denna omständighet, som fastställts även i högsta domstolens avgörandep Praxis, inte framgår klart av den gällande formuleringen i 2 c kap. 10 § i strafflagen, förefaller det motiverat att förtydliga formuleringen till denna del.

Å andra sidan innehåller frigivningsprövningen redan enligt den gällande lagstiftningen flera faktorer där uppmärksamheten riktas inte bara mot ett visst eller vissa brott, utan också mot andra omständigheter, till exempel den dömdes uppförande under fängelse tiden. När det gäller bedömning av risken för våld är aspekten särskilt hur sannolikt det är att ett allvarligt våldsbrott upprepas i framtiden. Frigivningsprövningen skiljer sig alltså även i nuläget från vanlig påföljdsprövning enligt bestämmelserna i 6 kap. i strafflagen. Avslag på ansökan om frigivning kan även i nuläget basera sig på att våldsrisk bedöms vara hög, vilket betyder att fängelsestraffet kan åtminstone i denna situation, utöver att det är en påföljd för brott, även få karaktär av en säkerhetsåtgärd.

Som en brist i nuläget kan för det första betraktas att betydelsen av bedömningen av risken för våld som en omständighet som inverkar på helhetsbedömningen vid frigivningsprövningen inte framgår av grunderna för frigivningsprövning i 2 c kap. 10 § i strafflagen. Av denna orsak vore det skäl att ändra den bestämmelsen så att det konstateras att bedömning av risken för våld är en av de omständigheter som ska beaktas vid frigivningsprövningen. En sådan ändring fick brett understöd i responsen i remissvaren, som justitieministeriet fick med anledning av det arbetsgruppsbetänkande som publicerades 2023 (Förutsättningarna för frigivning av farliga våldsbrottslingar Sammandrag av utlåtandena, Justitieministeriets publikationer, Betänkanden och utlåtanden 2023:31, på finska, med presentationsblad på svenska).

Förfarandet vid frigivning av livstidsfångar och bedömningarna av risken för att livstidsfångar ska begå våldsbrott har behandlats i ett forskningsprojekt som blev färdigt 2021. I undersökningen ingick alla riskbedömningar som gjordes vid Enheten för hälso- och sjukvård för fångar mellan den 1 september 2011 och den 25 augusti 2020, sammanlagt 198 stycken. I trestegsklassificeringen av risken placerades sig cirka 20 procent av fallen i klassen låg risk medan cirka 24 procent av fallen placerade sig i klassen hög risk. I något över hälften av fallen bedömdes risken vara av medelnivå. Bland de ansökningar om frigivning som hovrätten avlog fanns endast få fall (cirka 8 procent), där våldsrisk hade bedömts som låg. Bland de frigivna livstidsfångarna bedömdes risken för våld ligga på hög nivå hos 13 procent. Det bör dock påpekas att klassificeringarna av våldsrisk inte har skarpa gränser. Vid bedömningen av livstidsfångar har våldsrisk kunnat hänföras till den mellersta klassen, men dessutom har det i runda ordalag konstaterats att risken är ”mellan medelstor och stor”. (Tolvanen, Matti m.fl., Bedömning av fara och risk för våld. Publikationsserie för statsrådets utrednings- och forskningsverksamhet 2021:70, s. 84–85, på finska, med presentationsblad på svenska). Det kan

i vilket som helst fall konstateras att bland livstidsfångarna finns det ett ganska stort antal fångar som har bedömts löpa stor risk att göra sig skyldig till ett nytt våldsbrott.

I propositionen föreslås det att den som dömts till kombinationsstraff ska kunna meddelas säkerhetsförvaring som fortsättning på fängelsetiden, om den dömda bedöms löpa uppenbar risk att göra sig skyldig till ett nytt allvarligt brott. Eftersom det även bland livstidsfångarna kan finnas förbrytare som på motsvarande sätt löper särskilt stor återfallsrisk, är det motiverat att utveckla även prövningen av frigivning av livstidsfångar i samma riktning, där större vikt än nu läggs vid livstidsfångens uppskattade farlighet.

Av 2 c kap. 10 § i strafflagen bör det av de orsaker som beskrivs ovan framgå att en fånge inte kan friges, om det på basis av en helhetsprövning av de omständigheter som ska beaktas vid frigivningsprövningen finns en uppenbar fara för att fången efter frigivningen kommer att göra sig skyldig till ett nytt allvarligt brott som kränker någon annans liv, hälsa eller frihet. Det vore motiverat att formuleringen till denna del i så stor utsträckning som möjligt motsvarar de förutsättningar som föreslås för frigivning av sådana som meddelats säkerhetsförvaring.

Trots att större vikt borde läggas vid fångens återfallsrisk vid frigivningsprövningen på det sätt som konstateras ovan, kan det samtidigt konstateras att en riskbedömning inte är nödvändig i alla situationer. För närvarande görs en bedömning av risken för våld i samband med varje prövning av om en livstidsfånge ska friges. Bedömningen av risken för våld i fråga om livstidsfångar har i praktiken blivit betydligt mera arbets- och resurskrävande än vad som förutspåddes när lagstiftningen om den bereddes. En enskild bedömning av risken för våld har beräknats kräva sammanlagt cirka 165 timmar arbetstid av de personer som deltar i utarbetandet av bedömningen. (Tolvanen, Matti m.fl., Bedömning av fara och risk för våld. Publikationsserie för statsrådets utrednings- och forskningsverksamhet 2021:70, s. 160, på finska, med presentationsblad på svenska)

Det vore viktigt att de begränsade rättspsykiatriska resurserna skulle kunna inriktas så effektivt som möjligt. Av denna orsak vore det motiverat att föreskriva att det inte i alla situationer är nödvändigt att bedöma risken för våld. En sådan situation kan tänkas föreligga särskilt om det förefaller uppenbart att den avtjänade fängelsetiden ännu inte är tillräckligt lång i förhållande till den gärning eller de gärningar som ligger till grund för domen, och frigivning redan på grund av detta inte kommer på fråga. Helsingfors hovrätt föreslås kunna besluta när det är nödvändigt med en riskbedömning som stöd för frigivningsprövningen. Av 2 c kap. 10 § i strafflagen borde det å andra sidan framgå att om en bedömning av risken för våld har gjorts, ska den beaktas vid frigivningsprövningen. Med beaktande av regeringsprogrammets skrivning om att större vikt ska läggas vid bedömningen av risken för våld vore det motiverat att en livstidsfånge ändå inte kan friges utan att en riskbedömning görs. Till denna del skulle situationen i sig motsvara Helsingfors hovrätts nuvarande avgörandepaxis.

2.4.3.2 Övriga behov av att utveckla förfarandet vid frigivning av livstidsfångar

Under beredningen av propositionen har det också framkommit vissa andra mindre utvecklingsbehov som gäller förfarandet vid frigivning av livstidsfångar. Dessa handlar om att beslut om rättshjälp som beviljas fångar borde fattas på normalt sätt vid rättshjälpsbyrån i stället för Helsingfors hovrätt samt med vilken sammansättning Helsingfors hovrätt kan fatta beslut under frigivningsförfarandets gång. Det vore motiverat att göra dessa relativt tekniska ändringar i lagen om förfarandet vid frigivning av livstidsfångar samtidigt som de andra ändringar som föreslås i propositionen görs i lagen.

2.4.4 Informationsutbyte som gäller farlighetsbedömningar och bedömningar av risken för våld

I lagen om behandling av personuppgifter vid Brottsåtgärdsmyndigheten, lagen om Enheten för hälso- och sjukvård för fångar och lagen om Institutet för hälsa och välfärd ingår tämligen heltäckande bestämmelser om myndigheternas informationsutbyte som gäller farlighetsbedömningar och bedömningar av risken för våld. De gällande bestämmelserna om informationsutbyte som gäller riskbedömningar är dock bristfälliga bland annat när det gäller kombinationsstraffets fängelsestid, och dessutom medför införandet av säkerhetsfängelse ett regleringsbehov för att möjliggöra tillräckligt informationsutbyte mellan myndigheterna. Dessutom vore det motiverat att bedömningen av risken för våld skulle kunna utnyttjas redan under verkställigheten av kombinationsstraffet när sådana åtgärder planeras och genomförs som syftar till att minska risken för att fången gör sig skyldig till ett nytt brott som kränker någon annans liv, hälsa eller frihet.

3 Målsättning

Syftet med propositionen är att skydda samhället mot personer som gjort sig skyldiga till allvarliga brott och som bedöms vara farliga också i framtiden och att på så sätt förbättra säkerheten i samhället. Målet är särskilt att i enlighet med regeringsprogrammet för statsminister Petteri Orpos regering säkerställa att de farligaste fångarna med tanke på samhället och andras säkerhet inte frigges. För att uppnå detta mål föreslås det i propositionen att säkerhetsförvaring införs och att våldsriskerna ges större betydelse vid prövningen av frigivning av livstidsfångar. Den nämnda åtgärden bidrar också till att genomföra Europadomstolens linje enligt vilken staten har en positiv skyldighet att agera för att trygga individens liv och fysiska integritet.

Strävan med propositionen är också att till vissa delar förtydliga den gällande lagstiftningen och åtgärda vissa brister som iakttagits i lagstiftningen och som hänför sig till de föresatser i regeringsprogrammet som ligger till grund för propositionen. Målet är också att göra förfarandet vid frigivning av livstidsfångar smidigare. Målet är också att genom den föreslagna regleringen säkerställa att rättspsykiatrins resurser används till stöd för domstolens prövning på ett så ändamålsenligt sätt som möjligt.

4 Förslagen och deras konsekvenser

4.1 De viktigaste förslagen

4.1.1 Ändringarna i strafflagen

I propositionen föreslås det att det i Finland ska införas säkerhetsförvaring (den nya 11 a § i 2 c kap. i strafflagen), som ska kunna meddelas den som har dömts till ett kombinationsstraff, om det fortfarande finns en uppenbar fara för att den dömda efter frigivningen kommer att göra sig skyldig till ett nytt allvarligt brott som kränker någon annans liv, hälsa eller frihet och en förlängning av fängelsestiden ska anses vara nödvändig för att trygga andras liv, hälsa eller frihet. Tillämpningsområdet för kombinationsstraff utvidgas så att också en gärningsman som närvarande inte uppfyller det krav på tidigare brottshistorik som ställs i 2 c kap. 11 § 2 mom. 2 punkten i strafflagen i fortsättningen under vissa förutsättningar ska kunna dömas till kombinationsstraff. I fråga om sådana gärningsmän ska det förutsättas att det straff som skulle dömas ut är minst åtta år, medan gränsen i fråga om återfallsförbrytare är tre år.

Den som meddelats säkerhetsförvaring ska genom ett beslut av Helsingfors hovrätt kunna frigges villkorligt, om det inte längre finns förutsättningar för fortsatt säkerhetsförvaring. Den

villkorliga friheten ska på samma sätt som för andra fångar kunna föregås av övervakad frihet på prov i högst sex månader, under vilken den villkorliga frigivningen på nytt kan föras till hovrätten för prövning, om det finns grunder för det. Prövotiden i villkorlig frihet ska vara tre år, liksom för livstidsfångar, och den som meddelats säkerhetsförvaring ska ställas under övervakning under tiden för villkorlig frihet.

Det föreslås att bestämmelserna om grunderna för prövning av frigivning av livstidsfångar ändras genom att det till 2 c kap. 10 § i strafflagen fogas ett nytt 3 mom., enligt vilket en fånge inte kan frigges villkorligt, om det på basis av de omständigheter som beaktats vid prövningen av frigivningen anses att det finns en uppenbar fara för att den som dömts till fängelse på livstid efter frigivningen kommer att göra sig skyldig till ett nytt allvarligt brott som kränker någon annans liv, hälsa eller frihet. Detta motsvarar förutsättningen för meddelande av säkerhetsförvaring. Det föreslås dessutom att det i strafflagen uttryckligen nämns att en rättspsykiatrisk bedömning av risken för våld är en av de omständigheter som ska beaktas vid prövningen av frigivningen. I den gällande lagstiftningen nämns riskbedömningen endast i lagen om förfarandet vid frigivning av livstidsfångar, men inte i strafflagen, där det i övrigt föreskrivs om de omständigheter som ska beaktas vid prövningen.

De föreslagna ändringarna i strafflagen kan tillämpas på brott som begåtts efter det att den föreslagna lagen trätt i kraft.

4.1.2 Den nya lagen om säkerhetsförvaring

I propositionen föreslås det att det stiftas en lag om säkerhetsförvaring. I den föreslagna lagen föreskrivs det om förfarandena vid meddelande av och frigivning från säkerhetsförvaring och om genomförandet av säkerhetsförvaring. På genomförandet av säkerhetsförvaring ska i regel tillämpas bestämmelserna i fängelselagen, och placeringen i fängelset av den som meddelats säkerhetsförvaring bestäms således på sedvanligt sätt med stöd av bestämmelserna i fängelselagen. I den föreslagna lagen föreskrivs det dock att Brottspåföljdsmyndigheten och Enheten för hälso- och sjukvård för fångar regelbundet i samarbete ska bedöma risken för att den som meddelats säkerhetsförvaring återfaller i brott och att de i samarbete under säkerhetsförvaringen ska ordna åtgärder som syftar till att minska risken för att den som meddelats säkerhetsförvaring gör sig skyldig till ett nytt brott som kränker någon annans liv, hälsa eller frihet.

Initiativ till meddelande av säkerhetsförvaring ska tas av Brottspåföljdsmyndigheten. Myndigheten ska i slutet av fängelsetiden för kombinationsstraffet lämna åklagaren en utredning om saken, om den anser att en övergång till övervakningstid för eller frigivning efter övervakningstiden av den som dömts till kombinationsstraff skulle leda till en uppenbar fara för att den dömda kommer att göra sig skyldig till ett nytt allvarligt brott som kränker någon annans liv, hälsa eller frihet. Åklagaren i sin tur ska enligt egen prövning lämna Helsingfors hovrätt en ansökan om meddelande av säkerhetsförvaring. Hovrätten ska be Institutet för hälsa och välfärd om ett utlåtande om risken för att den dömda kommer att göra sig skyldig till ett nytt brott som kränker någon annans liv, hälsa eller frihet. Om den dömda meddelas säkerhetsförvaring, löper fängelsetiden för kombinationsstraffet under genomförandet av säkerhetsförvaringen och bestämmelserna om övervakningstid tillämpas inte längre. Om den dömda inte meddelas säkerhetsförvaring, frigges han eller hon på sedvanligt sätt för att avtjäna övervakningstiden i kombinationsstraffet.

Den som meddelats säkerhetsförvaring ska kunna ansöka om villkorlig frigivning hos Helsingfors hovrätt tidigast ett år efter det senaste beslutet om meddelande av säkerhetsförvaring eller om fortsatt säkerhetsförvaring. Helsingfors hovrätt ska till stöd för

prövningen kunna be Enheten för hälso- och sjukvård för fångar om en bedömning av risken för våld. Den som meddelats säkerhetsförvaring ska dock inte kunna friges utan en riskbedömning. Förfarandet vid frigivning motsvarar även i övrigt i stor utsträckning förfarandet vid frigivning av livstidsfångar. Ett undantag är dock att Brottspåföljdsmyndigheten ska vara skyldig att utan dröjsmål ansöka om frigivning, om den anser att det inte längre finns förutsättningar för säkerhetsförvaring.

4.1.3 Lagen om förfarandet vid frigivning av livstidsfångar

Den viktigaste ändringen som föreslås i lagen är att livstidsfångar i fortsättningen i samband med prövningen av frigivningen ska genomgå en rättspsykiatrisk bedömning av risken för våld endast när Helsingfors hovrätt begär det till stöd för prövningen. En fånge ska dock inte kunna friges utan en riskbedömning. Enligt den gällande lagen görs en bedömning av risken för våld alltid, vilket innebär att den görs till exempel i situationer där det inte finns förutsättningar för frigivning på basis av andra prövningsgrunder, såsom längden på fängelsetiden i förhållande till gärningens natur. Syftet med ändringen är att minska antalet onödiga riskbedömningar. Dessutom görs mindre ändringar i bestämmelserna om Helsingfors hovrätts sammansättning och i bestämmelserna om beviljande av rättshjälp som söks i samband med ansökan om frigivning. I fortsättningen ska ett ärende som gäller återtagande av ansökan kunna behandlas av en enda ledamot, och beslut om beviljande av rättshjälp ska på sedvanligt sätt fattas av rättshjälpsbyrån i stället för av hovrätten.

4.1.4 Fängelselagen och lagen om verkställighet av kombinationsstraff

I fängelselagen och lagen om verkställighet av kombinationsstraff föreslås små tillägg med anledning av införandet av säkerhetsförvaring. Till lagen om verkställighet av kombinationsstraff fogas dessutom en bestämmelse om att domstolen vid förvandling av övervakningstid till fängelse på yrkande av åklagaren kan bestämma att den dömde ska häktas och hållas häktad tills verkställigheten av beslutet inleds.

4.1.5 Ändringen av rättegångsbalken i fråga om sinnesundersökning i samband med kombinationsstraff

Bestämmelserna om sinnesundersökning och farlighetsbedömning i 17 kap. 37 § i rättegångsbalken ändras enligt förslaget så att huvudregeln inte längre är att sinnesundersökning görs i samband med att kombinationsstraff döms ut, utan domstolen ska pröva behovet av sinnesundersökning på samma grunder som i fråga om andra misstänkta och åtalade. I bestämmelsen ska det inte heller längre talas om den bedömda personens farlighet utan om risken för att den åtalade eller dömde kommer att göra sig skyldig till ett nytt allvarligt brott som kränker någon annans liv, hälsa eller säkerhet (bedömning av risken för våld). Den ändring som föreslås i rättegångsbalken och som gäller sinnesundersökningar och bedömning av risken för våld förutsätter ändringar även i vissa andra lagar.

4.1.6 Mentalvårdslagen

Det föreslås att det till 3 kap. i mentalvårdslagen fogas en ny paragraf där det föreskrivs på allmän nivå om utarbetandet av bedömningar av risken för våld samt att det som i mentalvårdslagen föreskrivs om sinnesundersökning i stor utsträckning även tillämpas på bedömningen av risken för våld. Bestämmelsen behövs, eftersom det i fortsättningen via Institutet för hälsa och välfärd ska göras bedömningar av risken för våld, som är separata från sinnesundersökningarna, när kombinationsstraff döms ut och när säkerhetsförvaring meddelas.

4.1.7 Bestämmelserna om myndigheternas informationsutbyte

I propositionen föreslås det ändringar i straffregisterlagen, lagen om behandling av personuppgifter vid Brottsåtgärdsmyndigheten, lagen om Enheten för hälso- och sjukvård för fångar och lagen om Institutet för hälsa och välfärd. Ändringarna görs med anledning av de regleringsbehov som införandet av säkerhetsförvaring medför och för att komplettera lagstiftningen om bedömning av risken för våld.

4.2 De huvudsakliga konsekvenserna

4.2.1 Ekonomiska konsekvenser och konsekvenser för myndigheternas arbetsmängd

Förslagen har ekonomiska konsekvenser för antalet fångar och för Brottsåtgärdsmyndighetens arbetsmängd, arbetsmängden för de rättspsykiatriker som gör riskbedömningar och Institutet för hälsa och välfärd, arbetsmängden för Enheten för hälso- och sjukvård för fångar samt åklagarnas och domstolarnas arbetsmängd. Införandet av säkerhetsförvaring förutsätter dessutom mindre ändringar informationssystemen vid flera myndigheter.

4.2.1.1 Brottsåtgärdsmyndigheten

Införandet av säkerhetsförvaring och utvidgningen av kombinationsstraffets tillämpningsområde

Införandet av säkerhetsförvaring ökar antalet fångar i någon mån. Det ökade antalet fångar beror på att en del av de fångar som döms till kombinationsstraff sannolikt meddelas säkerhetsförvaring i stället för att frigges för övervakningstiden, varvid fängelsetiden kan fortsätta en obestämd tid efter att det egentliga straffet avtjänats.

När det gäller nuläget kan man konstatera att enligt straffstatistiken har under de senaste fem åren 4–8 personer per år dömts till kombinationsstraff. I december 2025 fanns det sammanlagt 33 fångar som avtjänade kombinationsstraff. Vid samma tidpunkt fanns det fortfarande 5 personer i fängelse som dömts att avtjäna hela straffet i fängelse på det sätt som föregick kombinationsstraffet. I december 2025 fanns det alltså sammanlagt 38 sådana personer i fängelse som vid tidpunkten för domen bedömts vara synnerligen farliga. Det kan antas att endast en relativt liten del av denna målgrupp kommer att beröras av förlängning av kombinationsstraffet i form av säkerhetsförvaring. En grov uppskattning är att enstaka eller högst några personer per år kommer att meddelas säkerhetsförvaring, och införandet av säkerhetsförvaring kan på längre sikt leda till att det dagliga antalet fångar ökar med cirka 4–12 fångar. Som utgångspunkt för kostnadsberäkningen kan således tas en ökning på 8 fångar. Brottsåtgärdsmyndighetens, åklagarens och domstolens tillämpningspraxis kommer dock i sista hand att bestämma antalet som meddelas säkerhetsförvaring och säkerhetsförvaringens genomsnittliga längd, och dessa faktorer tillsammans bestämmer den ökande inverkan på antalet fångar.

Någon slags antydning om säkerhetsförvaringens potentiella längd kan fås från andra länders frigivningspraxis. I Tyskland, där lagstiftningen kanske mest påminner om den föreslagna modellen av de granskade länderna, frigges personer som meddelats säkerhetsförvaring från fängelse i genomsnitt efter mer än 15 år. I denna tidsperiod ingår både fängelsestraffet och säkerhetsförvaring som avtjänas efter det. I Danmark är säkerhetsförvaringens genomsnittliga längd likaså 15 år. Norge är inte ett lika bra jämförelseobjekt, eftersom man där undantagsvis inte alls tillämpar fängelse på livstid, utan säkerhetsförvaring är den strängaste påföljden. Då

den genomsnittliga längden på kombinationsstraff och fängelsestiden vid avtjänande av hela straffet, som föregick kombinationsstraffet, har varit något över 7 och medianen något över 6 år, kan man utifrån det som anförs ovan anta att frihetsberövandet av dem som meddelas säkerhetsförvaring ungefär fördubblas jämfört med det ursprungliga straffet.

När man uppskattar ökningen av antalet fångar bör man också beakta att utan säkerhetsförvaring skulle dessa gärningsmän efter frigivningen med ganska stor sannolikhet kunna göra sig skyldiga till nya allvarliga brott, som i vilket fall som helst skulle leda till ett nytt fängelsestraff. I praktiken torde den slutliga inverkan på ökningen av antalet fångar således kunna vara mindre än uppskattat.

Fängelsetidens minimilängd vid kombinationsstraff är tre år. Eftersom säkerhetsförvaring ska kunna tillämpas endast på sådana gärningar som har begåtts efter lagens ikraftträdande, har införandet av säkerhetsförvaring en ökande inverkan på antalet fångar tidigast cirka tre år efter införandet. Kombinationsstraffdomarnas medianstraff har enligt straffstatistiken under de senaste åren varit från fem år till sju och ett halvt år, och utifrån detta kan man anta att den ökande inverkan på antalet fångar kommer att förverkligas i högre grad först med fördröjning. Eftersom ansökan om meddelande av säkerhetsförvaring kan göras tidigast ett år och sex månader innan övervakningstiden i kombinationsstraffet börjar, kan den första möjliga ansökan föreligga ett och ett halvt år efter ikraftträdandet av lagarna. Om lagarna träder i kraft på föreslaget sätt den 1 januari 2027, kan den företa ansökan således göras i mitten av 2028. Införandet av säkerhetsförvaring förutsätter dock utbildning och förberedelser vid Brottspåföljdsmyndigheten redan före detta, och därför kan kostnaderna för myndigheten antas kumulera stegvis från och med 2028 så att kostnaderna realiserar till fullt belopp efter fem år, det vill säga 2033.

I de konsekvenser som bedömts ovan har det även beaktats att i propositionen föreslås det, utöver införandet av säkerhetsförvaring, att användningsområdet för kombinationsstraff ska utvidgas. I fortsättningen ska i exceptionella fall också en sådan person kunna dömas till kombinationsstraff som inte har sådan tidigare historik som för närvarande förutsätts av den som döms. Antalet som döms till kombinationsstraff, och samtidigt den potentiella målgruppen för säkerhetsförvaring, torde således kunna öka något jämfört med nuläget. Eftersom strävan ändå har varit att hålla tillämpningsområdet snävt i dessa fall och den främsta målgruppen för kombinationsstraff fortfarande ska vara gärningsmän som återfallit i grova brott, bedöms denna ändring inte ha någon betydande inverkan i form av ökat antal fångar.

De kalkylerade kostnaderna för ett fängelseår uppgår till cirka 82 000 euro i de nuvarande slutna fängelserna och till cirka 120 000 euro i de nya fängelser som byggs. I denna kostnad ingår bland annat hyror för lokaler och personalkostnader. Inverkan på antalet fångar av införandet av säkerhetsförvaring framgår på det sätt som konstaterats ovan först efter en längre tid. Eftersom de existerande fängplatserna är fulla och antalet fångar väntas öka ytterligare, bör utgångspunkten för kalkylerna vara kostnaden för nya fängplatser, det vill säga 120 000 euro. När det gäller dem som meddelas säkerhetsförvaring måste man dock beakta att det är fråga om en grupp fångar som är mer utmanande än genomsnittet och som därmed kräver resurser och till exempel intensivare övervakning än normalt. Dessutom krävs att Brottspåföljdsmyndigheten fortlöpande bedömer nödvändigheten av att förlänga fängelsestiden för dem som meddelats säkerhetsförvaring samt att det satsas mera än genomsnittet på att ordna rehabiliterande verksamhet för dem som meddelats säkerhetsförvaring. Årskostnaden för en fånge som meddelats säkerhetsförvaring kommer således i verkligheten att vara klart högre än för ett genomsnittligt fängelseår.

I Norge är den årliga kostnaden för en person som dömts till säkerhetsförvaring ungefär dubbelt högre än ett vanligt fängelseår i ett slutet fängelse (NOU 2025: 2, Samfunnsvern og omsorg, s. 313). I Norge avtjänas säkerhetsförvaring på särskilt utsedda separata avdelningar, vilkas verksamhet är planerad uttryckligen med tanke på sådana som dömts till säkerhetsförvaring. Eftersom avsikten i Finland är att de som meddelats säkerhetsförvaring ska placeras tillsammans med och enligt samma principer som andra fångar på vanliga avdelningar i fängelserna, blir kostnaden för en enskild fånge inte nödvändigtvis på samma sätt som i Norge dubbelt högre än den genomsnittliga kostnaden. Å andra sidan föreskrivs det i den föreslagna lagen om säkerhetsförvaring att Brottspåföljdsmyndigheten och Enheten för hälso- och sjukvård får fångar ska regelbundet i samarbete bedöma risken för att fången återfaller i brott och ordna rehabiliterande åtgärder som behövs för att minska risken för återfall och som beaktar behoven hos den särskilt krävande målgruppen. Detta förutsätter att det arbete som utförs i fängelset fortlöpande och på ett väldokumenterat sätt bedömer fångens uppförande och framsteg i rehabiliteringen. Med det uppskattade antalet personer som meddelas säkerhetsförvaring förutsätter detta resurser motsvarande ungefär en psykologs årsverke vid Brottspåföljdsmyndigheten (kostnaden för ett årsverke är cirka 92 000 euro).

För att ordna framgångsrik rehabiliterande verksamhet förutsätts dessutom att verifierbart effektiva innehåll utvecklas, vilket det också måste reserveras resurser för. När kostnaderna uppskattas måste man dessutom beakta att det administrativa arbetet för hela den process som införandet av säkerhetsförvaring medför ökar i fängelserna och de riksomfattande enheterna. En tjänsteman vid Brottspåföljdsmyndighetens rättsenhet ska till exempel delta i behandlingen av ett ärende som gäller meddelande av säkerhetsförvaring och frigivning vid Helsingfors hovrätt på samma sätt som vid behandlingen av livstidsfångars ansökningar om frigivning. Införandet av säkerhetsförvaring förutsätter dessutom utbildning och utarbetandet av anvisningar vid Brottspåföljdsmyndigheten. Det måste också reserveras tillräckliga resurser för övervakningen av dem som meddelats säkerhetsförvaring liksom för att säkerställa fängelsesäkerheten samt säkerheten i samhället i övrigt.

Dessutom kan det påpekas att införandet av säkerhetsförvaring innebär mera arbete för Brottspåföljdsmyndigheten även mera allmänt i fråga om alla som döms till kombinationsstraff efter lagarnas ikraftträdande, eftersom det för var och en som dömts till kombinationsstraff ska göras någon slags bedömning innan fängelsetiden tar slut av huruvida fången kan frigges för övervakningstiden eller finns det grunder för att lämna åklagaren en utredning för meddelande av säkerhetsförvaring.

Med beaktande av behovet av att utveckla de rehabiliterande åtgärderna, det ökade administrativa arbetet, utmaningarna med att övervaka målgruppen för säkerhetsförvaring, utbildningsbehoven samt vad som konstaterats i fråga om kostnadsnivån på säkerhetsförvaring i Norge, kan som utgångspunkt för bedömningen av fångårskostanden tas cirka 180 000 euro. Den uppskattade kostnaden placerar sig mittemellan kostnaderna för ett vanligt fångår och kostnaderna för ett säkerhetsförvaringsår i Norge. Dessutom är det i enlighet med vad som konstaterats ovan nödvändigt att anställa en psykolog vid Brottspåföljdsmyndigheten, och årsverkeskostnaden för denna är cirka 92 000 euro.

Sålunda kan införandet av säkerhetsförvaring uppskattas orsaka Brottspåföljdsmyndigheten merkostnader på totalt cirka 1 532 000 euro ($8 \cdot 180\,000 \text{ e} + 92\,000 \text{ e}$) per år. På det sätt som konstateras ovan kommer kostnaderna att kumulera stegvis ungefär från och med 2028 så att kostnaderna kan antas realiseras till fullt belopp fem år senare, det vill säga 2033. Psykologresursen bör dock riktas fullt ut till Brottspåföljdsmyndigheten genast från och med 2028, så att man hinner planera den rehabiliterande verksamhet som ska minska återfallsrisken för dem som meddelas säkerhetsförvaring och den regelbundna riskbedömningen av dem

tillräckligt innan de första börjar meddelas säkerhetsförvaring. Dessutom vore det skäl att, om det är möjligt, rikta psykologresursen mera allmänt till dem som döms till kombinationsstraff, så att man kan påverka återfallsrisken redan under fängelsetiden för kombinationsstraffet.

Införandet av säkerhetsförvaring förutsätter också mindre ändringar i Brottspåföljdsmyndighetens informationssystem. Engångskostnaden för detta vore cirka 80 000 euro det år då lagarna träder i kraft.

Ändringen som gäller frigivning av livstidsfångar

Den genomsnittliga längden på fängelsestraff på livstid har de senaste åren varit 14,8 år (Törölä, Miisa, Raeste, Anna, Henkirikoskatsaus 2025. Helsingfors universitet, Institutet för kriminologi och rättspolitik, s. 40). Enligt fängestatistiken avtjänade i augusti 2025 sammanlagt 184 personer livstids fängelse. De föreslagna ändringarna innebär att förutsättningarna för frigivning från livstids fängelse skärpts för fångar som löper uppenbar risk att på nytt begå ett allvarligt brott. Å andra sidan visar forskningsrön att fångar som löper hög risk att begå ett våldsbrott även hittills har frigetts relativt sällan, i genomsnitt färre än två per år (Tolvanen, Matti m.fl., Bedömning av fara och risk för våld. Publikationsserie för statsrådets utrednings- och forskningsverksamhet 2021:70, s. 85, på finska, med presentationsblad på svenska). Reformen kan i vilket fall som helst leda till att enstaka livstidsfångar avtjänar i fortsättningen längre livstids fängelse än i nuläget.

Inverkan av de ändringar i strafflagen som gäller livstids fängelse på antalet fångar syns först efter en mycket lång tid, eftersom bestämmelserna ska tillämpas endast på brott som begåtts efter deras ikraftträdande och enligt huvudregeln ska i vilket fall som helst minst 12 år av ett fängelsestraff på livstid avtjänas. Eftersom de eventuella små effekter som ändringen har på antalet fångar således realiserar efter en mycket lång tid, föreslås i propositionen inte något tilläggsanslag för Brottspåföljdsmyndigheten på grund av den.

4.2.1.2 Enheten för hälso- och sjukvård för fångar

Den uppskattade ökningen av antalet fångar med 8 innebär också mer vårdarbete och annat arbete i anslutning till fångarna för Enheten för hälso- och sjukvård för fångar. Hälso- och sjukvården för fångar orsakas mera tillägsarbete och kostnader när ett ökat antal fångar beror på att antalet fångar som kommer in ökar. Eftersom propositionen leder till längre fängelsetid för fångar som redan sitter i fängelse, det vill säga sådana som dömts till kombinationsstraff och livstidsfångar, är inverkan inte lika stor på arbetsmängden för Enheten för hälso- och sjukvård för fångar.

Arbetsmängden kommer att öka i synnerhet för de sjukskötare som arbetar på fängelsernas polikliniker. Propositionen bedöms förutsätta en ökning av antalet sjukskötare motsvarande cirka ett årsverke. För närvarande är sjukskötarna cirka 100. Den årliga kostnaden för en sjukskötares årsverke är cirka 55 000 euro. Det ökade antalet fångar medför också ett ökat administrativt behov, som beräknas medföra årliga kostnader på 14 000 euro för årsverken. Dessutom kommer behovet av läkemedel och vårdförnödenheter att öka i proportion till det ökande antalet fångar. Detta beräknas medföra årliga merkostnader på 15 000 euro. Sålunda kommer enbart ökningen av antalet fångar att orsaka Enheten för hälso- och sjukvård kalkylmässiga kostnader på 84 000 euro per år.

Införandet av säkerhetsförvaring innebär dock merarbete för Enheten för hälso- och sjukvård för fångar också på så vis att enligt den föreslagna lagen ska Enheten för hälso- och sjukvård

för fångar och Brottspåföljdsmyndigheten regelbundet i samarbete bedöma risken för att den som meddelats säkerhetsförvaring återfaller i brott. Dessutom förutsätts det att Enheten för hälso- och sjukvård för fångar och Brottspåföljdsmyndigheten i samarbete under säkerhetsförvaringen ordnar åtgärder som syftar till att minska risken för att den som meddelats säkerhetsförvaring gör sig till skyldig till ett nytt brott. För detta samarbete borde Enheten för hälso- och sjukvård sålunda anvisa mera resurser än normalt för fångar som meddelats säkerhetsförvaring. Med beaktande av vad som ovan bedömts i fråga om det uppskattade antalet som kommer att meddelas säkerhetsförvaring borde Enheten för hälso- och sjukvård för fångar för denna verksamhet anvisas tilläggsresurser motsvarande kostnaden för ett årsverke. För arbetet lämpar sig i första hand en rättspsykolog, för vilken kostnaden är cirka 100 000 euro per år.

Förslaget som gäller införande av säkerhetsförvaring inverkar också i någon mån på antalet bedömningar av risken för våld som görs vid Enheten för hälso- och sjukvård för fångar och på ökningen av arbetsmängden i anslutning till dem. I nuläget görs riskbedömningar både när någon döms till kombinationsstraff och innan fängelsetiden tar slut för att planera övervakningstiden. Av dessa görs de senare enbart vid Enheten för hälso- och sjukvård för fångar, de förstnämnda även vid statens sinnessjukhus. I fortsättningen ska bedömningar kunna göras också i en situation där det är fråga om meddelande av säkerhetsförvaring, förlängning av den och frigivning från den. Till denna del kommer det således att göras flera bedömningar i fortsättningen än i nuläget. Man kan dock anta att det kommer att göras enstaka eller högst under 10 sådana nya bedömningar på årsnivå. Om antalet som sitter i fängelse för att de meddelats säkerhetsförvaring ändå börjar öka på längre sikt på grund av striktare frigivningspraxis, är det möjligt att antalet riskbedömningar som görs i fråga om denna målgrupp växer sig större än vad som uppskattas ovan. I propositionen föreslås det att Helsingfors hovrätt ska besluta om riskbedömning ska begäras i samband med prövningen av frigivningen. Antalet riskbedömningar påverkas också av hurudan hovrättens praxis blir i fråga om begäran om riskbedömningar.

I lagstiftningen om frigivning av livstidsfångar föreslås det å andra sidan en ändring enligt vilken bedömning av risken för våld med avvikelser från nuläget inte ska behöva göras alltid när en ansökan om frigivning behandlas. Till denna del minskar antalet riskbedömningar som görs vid Enheten för hälso- och sjukvård för fångar. Som helhet kan man anta att antalet riskbedömningar och arbetsmängden i anslutning till dem inte kommer att öka i någon betydande mån jämfört med den nuvarande nivån till följd av de föreslagna ändringarna. Det som konstaterats tidigare i fråga om Helsingfors hovrätts praxis vid begäran om riskbedömningar gäller också de riskbedömningar som görs i samband med prövningen av frigivning av livstidsfångar. Det är således svårt att exakt uppskatta hur ändringen av lagstiftningen påverkar antalet riskbedömningar.

Som helhet kan de föreslagna ändringarna antas leda till att antalet riskbedömningar ökar en aning. Dessutom skapas ett tryck på Enheten för hälso- och sjukvård när det gäller riskbedömningarna genom att det i lagen om säkerhetsförvaring förutsätts att vid frigivningsförfarandet ska riskbedömningen i princip göras inom två månader från hovrättens begäran. Tidsfristen säkrar Europadomstolens linje att säkerhetsförvaring får pågå endast så länge som frihetsberövandet är nödvändigt för att säkerställa andras säkerhet. För närvarande har det inte föreskrivits några tidsfrister för färdigställandet av motsvarande riskbedömning som görs i samband med förfarandet vid frigivning av livstidsfångar. På grund av de knappa resurserna har riskbedömningarna hopats vid Psykiatriska sjukhuset för fångar vid Enheten för hälso- och sjukvård för fångar och för närvarande kan det räcka ett år innan riskbedömningen blir färdig efter att den begärts. Riksdagens biträdande justitieombudsman har redan tidigare

uppmärksamgjort Psykiatriska sjukhuset för fångar vid Enheten för hälso- och sjukvård för fångar på den totala längden på behandlingen av riskbedömningar (BJO/2570/2019).

När riskbedömningen blev en del av förfarandet vid frigivning av livstidsfångar 2011 bedömde man att det skulle göras högst 20 bedömningar per år, att det skulle ta två till fem arbetsdagar att göra en sådan bedömning och att kostnaderna för dem skulle vara högst 60 000 euro om året (RP 279/2010 rd, s. 8). Uppskattningen då av arbetsmängden och kostnaderna för en enskild riskbedömning var klart lägre än utfallet. Enligt beräkningar kräver en bedömning av risken för våld som görs vid Psykiatriska sjukhuset för fångar totalt cirka 160 timmar arbetstid, vilket motsvarar ungefär en månads arbetsmängd. Riskbedömningen görs i form av multiprofessionellt samarbete och arbetet fördelas vanligtvis mellan en rättspsykiater (cirka 20 timmar), en rättspsykolog (cirka 30 timmar) och en psykiatrisk sjukskötare (cirka 110 timmar, som dock fördelas på samtidig observation av flera patienter). Det har gjorts i medeltal 22 farlighetsbedömningar och bedömningar av risken för våld per år. (Tolvanen, Matti m.fl., Bedömning av fara och risk för våld. Publikationsserie för statsrådets utrednings- och forskningsverksamhet 2021:70, s. 84 och 159, på finska, med presentationsblad på svenska). Riskbedömningen förutsätter utöver den egentliga bedömningsperioden och utarbetandet av utlåtandet bland annat insamling av uppgifter om den bedömdes historia och livssituation från olika myndigheter. Vanligtvis vistas den bedömde två till fyra veckor på Psykiatriska sjukhuset för fångar.

För att Enheten för hälso- och sjukvård för fångar ska kunna svara för utarbetandet av de riskbedömningar som föreslås i propositionen inom utsatt tid, bör den anvisas tilläggsresurser för utarbetandet av riskbedömningar. I propositionen föreslås att det anvisas ett tilläggsanslag för detta motsvarande kostnaden för en rättspsykolog, som är 100 000 euro om året. Eftersom riskbedömningarna redan nu har hopats vid Enheten för hälso- och sjukvård för fångar, vilket bidrar till att fördröja domstolsbehandlingarna, föreslås det att denna tilläggsresurs riktas till Enheten för hälso- och sjukvård för fångar genast när lagarna träder i kraft.

Sålunda orsakar propositionen Enheten för hälso- och sjukvård för fångar tilläggskostnader på totalt 284 000 euro om året. Kostnaderna på 84 000 euro till följd av det ökade antalet fångar kommer att kumuleras stegvis när antalet fångar ökar från och med 2029 så att kostnaderna realiserar sig till fullt belopp 2033. Den rättspsykologresurs för rehabiliterande arbete och regelbunden riskbedömning som hänför sig till genomförandet av säkerhetsförvaring borde dock anvisas Enheten för hälso- och sjukvård för fångar fullt ut från och med 2028 av samma orsaker som konstaterades i fråga om Brottsförvaltningsmyndighetens psykologresurs. Av den orsak som anförts ovan borde tilläggsresursen på 100 000 euro per år för bedömning av risken för våld riktas till Enheten för hälso- och sjukvård för fångar genast när lagarna träder i kraft.

4.2.1.3 Institutet för hälsa och välfärd

Införandet av säkerhetsförvaring innebär en ny uppgift för Institutet för hälsa och välfärd, eftersom det föreslås att Helsingfors hovrätt ska begära ett utlåtande av institutet om fångens risk för återfall i samband med att säkerhetsförvaring meddelas. Detta orsakar tilläggssarbete för nämnden för rättspsykiatriska ärenden vid Institutet för hälsa och välfärd. Nämndens arbetsuppgifter har redan nu hopat sig, vilket gör att bland annat utlåtandena om sinnesundersökning, och därmed straffprocesserna, fördröjs. Eftersom det tilläggssarbete som propositionen medför för nämnden i huvudsak innebär beteendevetenskapligt bedömningsarbete, kan man anta att om nämnden förstärks med en rättspsykolog svarar detta mest kostnadseffektivt på kraven från den ökande arbetsmängden och den belastning som redan uppstått. Årskostnaden för en rättspsykolog är cirka 100 000 euro.

Institutet för hälsa och välfärd ansvarar också för att meddela anvisningar om utarbetandet av sinnesundersökningar och bedömningar av risken för våld. Institutet har publicerat en handbok som saken 2018 (Mielentilatutkimus- ja vaarallisuusarvio-opas), vars innehåll om riskbedömningar är snävt och som i vilket fall som helst måste uppdateras på grund av de ändringar som följer av propositionen. Den ändring som gäller bedömningen av risken för våld innan kombinationsstraff döms ut kommer i praktiken att tillämpas genast efter ikraftträdandet, vilket innebär att nya anvisningar behöver beredas snabbt. Det vore motiverat att nämnden anvisas den föreslagna tilläggsresursen genast efter att lagarna trätt i kraft, så att tilläggsresursen också kan utnyttjas för att utarbeta anvisningarna.

Införandet av säkerhetsförvaring orsakar dessutom kostnader genom att Institutet för hälsa och välfärd ersätter undersökningssjukhusen för de kostnader som orsakas av en riskbedömning som görs i det skede då säkerhetsförvaring meddelas. Det uppskattas att en till fem sådana bedömningar kommer att göras per år. Å andra sidan föreslås det i propositionen att sinnesundersökning i fortsättningen inte nödvändigtvis alltid ska göras när ett kombinationsstraff döms ut, utan endast bedömning av risken för våld, om det inte har uppstått tvivel angående personens tillräknelighet. Enligt Institutet för hälsa och välfärd kostar en sinnesundersökning cirka 40 000 euro inklusive riskbedömning. Undersökningssjukhusen fakturerar Institutet för hälsa och välfärd på grundval av de faktiska undersökningsdagarna. Enligt uppskattningar kostar en bedömning av enbart risken för våld ungefär hälften av en sinnesundersökning, det vill säga cirka 20 000 euro. Därför kan man anta att de reformer som föreslås i propositionen inte i sin helhet ökar kostnaderna för de riskbedömningar som görs via Institutet för hälsa och välfärd.

Propositionen i dess helhet orsakar således Institutet för hälsa och välfärd en årlig tilläggskostnad på 100 000 euro från och med ikraftträdandet av lagarna.

Med avseende på myndigheternas arbetsfördelning kan den ändring som innebär att sinnesundersökningarna och bedömningarna av risken för våld skiljs åt innebära att de bedömningar av risken för våld som görs i det skede då ett kombinationsstraff döms ut i högre grad än nu görs vid Psykiatriska sjukhuset för fångar vid Enheten för hälso- och sjukvård för fångar i stället för vid statens sinnessjukhus när en mer omfattande sinnesundersökning inte behövs utöver riskbedömningen. Detta kan i någon mån lätta upp arbetsbördan vid statens sinnessjukhus.

4.2.1.4 Åklagarmyndigheten

Införandet av säkerhetsförvaring innebär en ny typ av ansökningar för Åklagarmyndigheten. Utvidgningen av tillämpningsområdet för kombinationsstraff kan likaså i någon mån öka åklagarnas arbetsmängd i och med att yrkandena på dömande till kombinationsstraff ökar. Dessutom förutsätter ändringarna att det ordnas utbildning. Ansökningsärenden som gäller säkerhetsförvaring kommer sannolikt åtminstone i den inledande fasen att koncentreras till några specialiståklagare i Södra Finlands åklagardistrikt. De tilläggskostnader som orsakas av propositionen kan uppskattas motsvara en arbetsinsats på totalt cirka 0,5 årsverken. Den årliga kostnaden för en specialiståklagare är cirka 120 000 euro, vilket betyder att propositionen skulle orsaka Åklagarmyndigheten en kostnad på 60 000 euro per år. Tilläggsarbetet till följd av utbildningen och kombinationsstraffets tillämpningsområde skulle infalla genast från och med ikraftträdandet av lagarna.

Dessutom förutsätter införandet av säkerhetsförvaring ändringar i åklagarnas AIPA-system. Kostnaden är uppskattningsvis cirka 10 000 euro inklusive tekniska åtgärder och det sakkunnigarbete som behövs för att specificera det nya ansökningsärendet.

4.2.1.5 Domstolsväsendet

Införandet av säkerhetsförvaring innebär en ny ärendekategori för Helsingfors hovrätt, där alla ansökningar om meddelande av och frigivning från säkerhetsförvaring ska behandlas i en sammansättning med tre domare. Trots att antalet ansökningar som kommer för behandling de första åren efter lagens ikraftträdande kan antas vara få, förväntas antalet öka när även ansökningar om frigivning börjar komma till hovrätten. Eftersom säkerhetsförvaring är en helt ny ärendekategori, kräver den utbildning och att mera arbetstid än normalt reserveras för behandlingen av ett ärende. Specialisering krävs även av de rättskipningssekreterare som sköter ärendegruppen.

Utifrån det som konstaterats ovan kan man anta att propositionen orsakar ett behov av tilläggsresurser som motsvarar ett årsverke i fråga om domare och 0,5 årsverken i fråga om sekreterare. Årsverkeskostnaden för en domare är 107 000 euro och för en kanslianställd 49 000 euro. Detta innebär alltså en årlig kostnad på 107 000 euro och 24 500 euro, det vill säga sammanlagt 131 500 euro för Helsingfors hovrätt från och med 2028. Denna kostnad för införandet av säkerhetsförvaring kommer att kumuleras stegvis från och med 2028 så att kostnaderna realiserar till fullt belopp efter fem år, det vill säga 2033.

Det kan vidare konstateras att förnyad behandling av ett ärende som gäller säkerhetsförvaring i högsta domstolen ska enligt förslaget kräva besvärstillstånd, varför man kan anta att den arbetsmängd som propositionen orsakar inte nämnvärt ökar högsta domstolens kostnader.

Utvidningen av kombinationsstraffets tillämpningsområde medför överlag utbildningsbehov för domarna. Dessutom kan ändringen leda till att yrkandena på kombinationsstraff ökar i någon mån och därmed till tilläggsarbete för domstolarna. Eftersom de fall som gäller kombinationsstraff är av sådan karaktär att de i regel också går vidare till hovrätten för behandling, orsakar det ökade antalet tilläggsarbete inte bara för tingsrätterna utan också för hovrätterna. Utbildningen och utvidningen av kombinationsstraffets användningsområde kan totalt antas innebära en ökning på cirka 0,5 årsverken för domstolsväsendet. Då årsverkeskostnaden för en domare är cirka 107 000 euro, betyder detta en årlig tilläggskostnad på 53 500 euro från och med ikraftträdandet av lagarna.

Propositionen i dess helhet orsakar domstolsväsendet (Helsingfors hovrätt) en tilläggskostnad på 131 500 euro som kumuleras stegvis från och med 2028 så att kostnaderna realiserar till fullt belopp fem år senare, det vill säga 2033, och en tilläggskostnad på 53 500 euro från och med ikraftträdandet av lagarna.

Införandet av säkerhetsförvaring förutsätter dessutom ändringar i domstolsväsendets AIPA-system. Kostnaden är uppskattningsvis cirka 40 000 euro inklusive tekniska åtgärder och det sakkunnig arbete som behövs för att specificera det nya ansökningsärendet.

4.2.1.6 Rättsregistercentralen

Införandet av säkerhetsförvaring förutsätter ändringar i straffregistren, som upprätthålls av Rättsregistercentralen. Kostnaden är uppskattningsvis cirka 10 000 euro inklusive tekniska åtgärder och det sakkunnigarbete som behövs för att specificera det nya ansökningsärendet. Dessutom utbyter man straffregisteruppgifter mellan EU-länderna (ECRIS-informationsutbyte) och den uppskattade kostnaden för informationssystemändringen i anslutning härtill är cirka 10 000 euro. Propositionen medför således en engångskostnad på cirka 20 000 euro för Rättsregistercentralen.

4.2.1.7 Sammanfattning av de ekonomiska konsekvenserna.

Inalles orsakar propositionen tilläggskostnader på uppskattningsvis 1 532 000 euro för Brottspåföljdsmyndigheten, 284 000 euro för Enheten för hälso- och sjukvård för fångar, 100 000 euro för Institutet för hälsa och välfärd, 60 000 euro för Åklagarmyndigheten och 185 000 euro för domstolsväsendet per år. En del av kostnadseffekterna kumuleras stegvis från och med ikraftträdandet av lagarna så att de realiserar till fullt belopp 2033.

Dessutom orsakar propositionen en engångskostnad på sammanlagt 150 000 euro för Brottspåföljdsmyndigheten, Åklagarmyndigheten, domstolsväsendet och Rättsregistercentralen på grund av behov av informationssystemändringar.

Anslagsbehoven finansieras med anslag enligt statsbudgeten och rambesluten för statsfinanserna. Tilläggsfinansiering för behoven av tilläggsresurser har anvisats av ramreserveringen på 12 miljoner euro för skärpningen av straffen (kriminalpolitiken) i planen för de offentliga finanserna för 2026-2029.

4.2.2 Konsekvenser för de grundläggande och mänskliga rättigheterna samt för människogrupper

Införandet av säkerhetsförvaring och de ändringar som görs i prövningen av frigivning av livstidsfångar har koppling till vissa grundläggande fri- och rättigheter som skyddas i grundlagen, nämligen rätt till livet och personlig frihet, integritet och säkerhet, och som de föreslagna bestämmelserna bidrar till att säkerställa. .

4.2.2.1 Konsekvenser för samhället och brottsoffer

De föreslagna bestämmelserna förbättrar ställningen för personer som faller offer för brott mot liv, hälsa och frihet. Framför allt allvarlig våldsbrottslighet har många direkta och indirekta följder, som orsakar ekonomiska kostnader och mänskligt lidande särskilt för offer men också för samhället i vidare bemärkelse. Den föreslagna lagstiftningen och möjligheten att förlänga en gärningsmans fängelsetid på grund av den bedömda risken för återfall kan vid sidan av att de skyddar potentiella brottsoffer öka känslan av säkerhet särskilt för sådana som redan fallit offer och för deras närstående. För enskilda personer kan de föreslagna ändringarna ha en avgörande betydelse i deras liv, om förlängt frihetsberövande till följd av ändringen berör en gärningsman som bedöms orsaka fara för just den personens liv, hälsa eller frihet. En sådan situation kan komma på fråga till exempel för dem som fallit offer för upprepat allvarligt våld i nära relationer. .

4.2.2.2 Konsekvenser för dem som döms till kombinationsstraff och dem som meddelas säkerhetsförvaring

De ovannämnda ändringarna har konsekvenser även för gärningsmännens grundläggande fri- och rättigheter, såsom rätt till livet och personlig integritet.

Införandet av säkerhetsförvaring och den därtill anslutna möjligheten till tidsobestämt frihetsberövande kan orsaka ångest hos dem som dömts till kombinationsstraff och hos dem som meddelats säkerhetsförvaring (t.ex. Laursen, Julie, Juridisk Fakultet, Københavns Universitet, Notat til Straffelovrådets Kommissorium om Sanktionsformer i dansk ret, 2023). Orsaken är osäkerhet beträffande frigivningstidpunkten och å andra sidan eventuell upplevelse av stämpling i anslutning till denna påföljd. Stråvan har varit att minska den osäkerhet som hänför sig till frigivningstidpunkten i bestämmelserna om processen för meddelande av

säkerhetsförvaring genom att föreslå att Brottspåföljdsmyndigheten i princip ska ta initiativ till att åklagaren ska meddela säkerhetsförvaring senast tio månader innan övervakningstiden i kombinationsstraffet börjar. Avsikten är att processen för meddelande av säkerhetsförvaring ska ha inletts innan övervakningstiden egentligen börjar förberedas eller åtminstone att processen i princip ska inledas genast efter att övervakningstiden börjat förberedas. Strävan med detta är att säkerställa att när övervakningstiden förbereds kan man genuint koncentrera sig på att övervakningstiden börjar och även inrikta fångens tankar på en framgångsrik frigivningsprocess. Strävan är att lätta upp den psykiska belastning som säkerhetsförvaringen eventuellt orsakar genom rehabiliterande stödåtgärder, som Brottspåföljdsmyndigheten och Enheten för hälso- och sjukvård för fångar förutsätts ordna för dem som meddelats säkerhetsförvaring. Möjlighet för fången att minska återfallsrisken genom att delta i rehabiliterande arbete skapar möjlighet att påverka även frigivningen och sålunda den slutliga fängelsetidens längd. För det andra kan möjligheten att meddela säkerhetsförvaring bidra till att de som dömts till kombinationsstraff i fortsättningen är mera motiverade att delta i åtgärder som minskar återfallsrisken redan under verkställigheten av straffet. Detta kan i sin tur på många sätt ha positiva konsekvenser för deras frigivning och liv även i övrigt.

Merparten av dem som dömts till kombinationsstraff och till att avtjäna hela straffet i fängelse på det sätt som föregick kombinationsstraffet har varit män (90 procent av de dömda). Den största åldersgruppen utgörs av 30–39-åringar. (Wallinmaa, Eero, Yhdistelmärangeistus ja koko rangeistuksen suorittaminen vankilassa: Empiirinen katsaus tuomioistuinkäytäntöihin, s. 47, <http://hdl.handle.net/10138/593212>). Införandet av säkerhetsförvaring skulle således antagligen beröra framför allt denna målgrupp. Å andra sidan avtjänas kombinationsstraff i medeltal cirka 7 år, vilket innebär att medelåldern hos dem som meddelas säkerhetsförvaring sannolikt vore högre än vad som anges ovan, eftersom säkerhetsförvaring kommer att meddelas först i slutet av fängelsetiden för kombinationsstraffet. Enligt Brottspåföljdsmyndighetens statistik har över 70 procent av de frigivna som frigivits efter att ha avtjänat hela straffet i fängelse på det sätt som föregick kombinationsstraffet åtminstone fyllt 40 år när de frigetts.

Kombinationsstraff och det föregående avtjänande av hela straffet i fängelse har dömts ut tämligen jämnt i hela landet. Kombinationsstraffdomarna är i huvudsak koncentrerade till Nyland, Helsingfors hovrättsdistrikts område. Fall hittas å andra sidan jämnt spridda över hela Finland, och enligt undersökningen tycks åtminstone inga stora regionala avvikelser i användningen av kombinationsstraff och det föregående avtjänandet av hela straffet förekomma (Wallinmaa, Eero, Yhdistelmärangeistus ja koko rangeistuksen suorittaminen vankilassa: Empiirinen katsaus tuomioistuinkäytäntöihin, s. 38, <http://hdl.handle.net/10138/593212>). Möjligheten att meddela dem som dömts till kombinationsstraff säkerhetsförvaring förefaller på denna grund beröra gärningsmän på samma sätt i hela landet.

Minderåriga har åtminstone inte tills vidare dömts till kombinationsstraff eller till att avtjäna hela straffet i fängelse, som föregick kombinationsstraffet. Eftersom det föreslås i propositionen att även den som första gången gjort sig skyldig till ett brott ska kunna dömas till kombinationsstraff i fortsättningen, kan detta åtminstone i princip betyda att det blir sannolikare än nu att även minderåriga döms till kombinationsstraff. Eftersom det i fråga om förstagångsförbrytare ändå förutsätts att det straff som döms ut ska vara över åtta år och att återfallsrisken ska vara uppenbar kan man anta att minderåriga även i fortsättningen kommer att dömas till kombinationsstraff endast i mycket exceptionella situationer. Eftersom det även i fråga om återfallsförbrytare förutsätts att det straff som döms ut är minst tre år, kan det anses klart att en minderårig som dömts till kombinationsstraff i praktiken alltid hinner bli myndig innan han eller hon eventuellt meddelas säkerhetsförvaring. En minderårig kommer åtminstone alltid att vara mycket nära myndighetsåldern när ett beslut om eventuell säkerhetsförvaring fattas.

En minderårig som gjort sig skyldig till mord eller något annat brott som möjliggör fängelse på livstid döms i stället för livstids fängelse till fängelse i högst tolv år (6 kap. 8 § i strafflagen). Om dom ska meddelas för flera brott, kan en minderårig dömas till fängelse i högst femton år på det sätt som anges i 7 kap. 2 § i strafflagen (RP 44/2002 rd, s. 207–208). Det är möjligt att döma ut kombinationsstraff även för mord och vissa andra brott som möjliggör livstids fängelse när fängelse på viss tid ska dömas ut i stället för livstids fängelse. Exempelvis en minderårig som gjort sig skyldig till mord kan således med stöd av den gällande lagstiftningen dömas till kombinationsstraff, om de övriga förutsättningarna för kombinationsstraff som gäller brottshistorik och personens farlighet är uppfyllda. Enligt den undersökning som gjorts har dock inga sådana domar meddelats (Wallinmaa, Eero, Yhdistelmä-rangaistus ja koko rangaistuksen suorittaminen vankilassa: Empiirinen katsaus tuomioistuinkäytäntöihin, <http://hdl.handle.net/10138/593212>). I propositionen föreslås det att tillämpningsområdet för kombinationsstraff ska utvidgas även till gärningsmän som inte uppfyller den gällande lagstiftningens förutsättning som gäller brottshistorik. Utvidgningen kan åtminstone i teorin innebära att en minderårig som gjort sig skyldig till mord eller något annat synnerligen allvarligt brott som nämns i bestämmelsen om kombinationsstraff med större sannolikhet än nu kan bli dömd till kombinationsstraff i stället för ett fängelsestraff på viss tid. Eftersom kombinationsstraff ändå förutsätter att det på basis av de omständigheter som framgår av brottet och den återfallsrisk som bedömts i en utredning enligt 17 kap. 37 § 3 mom. i rättegångsbalken finns en uppenbar fara för att gärningsmannen efter frigivningen kommer att göra sig skyldig till ett nytt allvarligt brott som kränker någon annans liv, hälsa eller frihet, kan tröskeln för att minderåriga ska dömas till kombinationsstraff fortfarande anses vara mycket hög. På det sätt som konstateras i motiveringen till bestämmelsen om kombinationsstraff innebär inte ett långt fängelsestraff ensamt och som sådant att tillämpningströskeln för kombinationsstraff överskrids.

Ökad användning av kombinationsstraff i ovannämnda situationer skärper betydligt de faktiska straffen för sådana som gjort sig skyldiga till mord eller andra mycket allvarliga brott medan de varit minderåriga. Den som gjort sig skyldig till ett brott som minderårig frigets enligt 2 c kap. 5 § i strafflagen villkorligt efter att ha avtjänat hälften av ett fängelsestraff för viss tid. Om en minderårig gärningsman är förstagångsförbrytare, det vill säga inte har avtjänat något fängelsestraff innan brottet begicks, frigets han eller hon efter att ha avtjänat en tredjedel av straffet. Om en minderårig alltså döms för till exempel mord till ett fängelsestraff på viss tid som är nio år, avtjänar han eller hon i princip fyra och ett halvt eller tre år av straffet i fängelse beroende på om han eller hon är förstagångsförbrytare eller inte. Därefter ställs han eller hon under övervakning under den villkorliga friheten med stöd av 70 § i lagen om verkställighet av samhällspåföljder. Om han eller hon däremot skulle dömas till kombinationsstraff i stället för fängelse på viss tid, skulle hela fängelsetiden på nio år avtjänas i fängelse, varefter en ettårig övervakningstid som ingår i kombinationsstraffet skulle börja. Eftersom en minderårig och ung person fortfarande utvecklas, skulle en lång fängelsetid och särskilt säkerhetsförvaring naturligtvis ha en mycket stor betydelse för hur den aktuella personens framtid utformas. I propositionen betonas också att kombinationsstraff och säkerhetsförvaring ska kunna tillämpas på minderåriga gärningsmän endast i mycket exceptionella fall.

Eftersom de som meddelas säkerhetsförvaring föreslås bli föremål för regelbunden riskbedömning och riskreducerande åtgärder, kan följden vara att tillgången till sådana åtgärder för andra fångar minskar, om det inte säkerställs att genuint nya resurser riktas till dem som meddelas säkerhetsförvaring. I övrigt bedöms inte införandet av säkerhetsförvaring ha någon inverkan på andra fångar. De som meddelas säkerhetsförvaring har avtjänat fängelsetiden för kombinationsstraffet redan innan bland andra fångar i fängelset, och införandet av säkerhetsförvaring innebär de facto inte att någon ny grupp av fångar kommer till fängelserna.

Förslagen har konsekvenser för de grundläggande fri- och rättigheterna för dem som berörs av tillämpningen av de föreslagna bestämmelserna, särskilt deras rätt till frihet när deras frihetsberövande förlängs. Utöver detta medför förslagen inga nya begränsningar jämfört med andra fångar, eftersom fängelselagens allmänna bestämmelser ska tillämpas på till exempel permission och besök. När det gäller permission jämföras de som meddelats säkerhetsförvaring med livstidsfångar så till vida att den som meddelats säkerhetsförvaring ska beviljas ledsagad permission minst en gång per år, om han eller hon inte beviljas permission på grund av den avtjänade fängelsetidens längd. Denna bestämmelse säkerställer att även de som meddelats säkerhetsförvaring kan lämna fängelset minst en gång per år oberoende av deras aktuella återfallsrisk eller andra omständigheter som ska beaktas vid prövningen av permission.

Meddelandet av säkerhetsförvaring inverkar på vilka av Folkpensionsanstaltens stöd som personen har rätt till, eftersom samma bestämmelser ska tillämpas på dem som meddelats säkerhetsförvaring som på dem som avtjänar fängelsestraff. Den som meddelats säkerhetsförvaring ska till exempel inte ha rätt till arbetslöshetsförmåner enligt lagen om utkomstskydd för arbetslösa (1290/2002).

4.2.2.3 Konsekvenser för dem som dömts till fängelse på livstid

De ändringsförslag som gäller livstidsfångar kan i någon mån påverka den genomsnittliga fängelsetidens längd för livstidsfångar. Förslagets konsekvenser har dock bedömts vara små och gälla endast enstaka livstidsfångar (se avsnitt 4.2.4). Fängelse på livstid är redan nu förknippat med osäkerhet kring frihetsberövandets längd. Bedömningen av risken för våld är redan nu en omständighet som ska beaktas vid prövningen av frigivning, trots att det inte föreskrivs tydligt om saken. Hög återfallsrisk som bedömts på det sätt som anges i avsnitt 4.2.4 har redan med den gällande lagstiftningen ofta kunnat leda till att ansökan om frigivning avslagits eller åtminstone varit en faktor bakom avslaget. Att bedömningen av risken för våld tillmätts större betydelse har således ingen väsentlig inverkan på livstidsfångars ställning.

Minderåriga kan inte dömas till fängelse på livstid, och därför har de ändringarna ingen inverkan på minderåriga gärningsmän.

De föreslagna lagändringarnas konsekvenser för de grundläggande fri- och rättigheterna och mänskliga rättigheterna behandlas närmare i avsnitt 11.1 i propositionen.

4.2.3 Konsekvenser för påföljdssystemet och sammantagna kriminalpolitiska konsekvenser

De föreslagna bestämmelserna bedöms stärka förtroendet för det straffrättsliga påföljdssystemet, eftersom den gällande lagstiftningen tidvis har väckt kritik särskilt i samband med sådana fall där gärningsmän som upprepade gånger har gjort sig skyldiga till allvarliga har blivit frigivna och genast efter frigivningen har gjort sig skyldiga till en ny motsvarande gärning.

Införandet av säkerhetsförvaring innebär att en ny straffrättslig påföljd fogas till påföljdssystemet, trots att det inte är fråga om en egentlig straffart. Antalet olika påföljdsarter som döms ut för brott har ökat klart under de senaste årtiondena. I och med detta har påföljdssystemet som helhet blivit tämligen svåruppfattligt. Riksdagens lagutskott har vid flera tillfällen lyft fram behovet att bedöma det straffrättsliga påföljdssystemet som en helhet (LaUB 20/2018 rd, s. 4, LaUB 10/2018 rd, s. 11 och LaUB 9/2018 rd, s. 9). Lagutskottet har vid bedömningarna lyft fram vikten av att de olika aspekterna av påföljdssystemet ska bilda en konsekvent och proportionerlig helhet och att lagstiftningen om påföljdssystemet ska bli tydligare. Enligt lagutskottet är det dessutom viktigt att bedöma påföljdssystemet och kriminalpolitiken som en helhet så att även betydelsen av förebyggande åtgärder, till exempel

missbrukarvården, beaktas vid totalöversynen. Införandet av säkerhetsförvaring kan göra det ännu svårare att uppfatta det redan nu svåröverskådliga påföljdssystemet. Å andra sidan är det fråga om en mycket liten målgrupp, och även de förfaranden som hänför sig till säkerhetsförvaring är koncentrerad till vissa myndigheter där det är lättare att förvärva specialkunskap om saken. I propositionen har man dessutom försökt välja ett regleringssätt med vars hjälp säkerhetsförvaring kan genomföras utan att påföljdssystemets tydlighet blir alltför mycket lidande (se närmare avsnitt 5.1.1)

En eventuell höjning av nivåerna på de straff som föreskrivs eller döms ut för brott och eventuella nya kriminaliseringar kan leda till att antalet som döms till kombinationsstraff ökar om förutsättningarna för straff och brottsrekvisitet enligt strafflagens bestämmelse om kombinationsstraff i framtiden uppfylls oftare än nu. Detta kan vara fallet om gärningarna i framtiden oftare än nu till exempel anses uppfylla rekvisitet för den grova gärningsformen eller om antalet ovillkorliga fängelsestraff på mera än tre år för brott mot liv, hälsa eller frihet ökar. Om antalet som döms till kombinationsstraff ökar kan det också leda till att antalet som meddelas säkerhetsförvaring ökar jämfört med vad som uppskattats i avsnitt 4.2.1.1.

De senaste årens och de planerade ändringarna som skärper strafflagstiftningen kommer enligt uppskattningar att öka antalet fångar (t.ex. den reform av sexualbrottslagstiftningen som trädde i kraft vid ingången av 2023 (723/2022) och den reform gällande vapenbrott som träder i kraft vid ingången av 2026 (514/2025)). Särskilt de slutna fängelserna är fulla, och i vissa fängelser överskrider antalet fångar redan nu antalet befintliga fängplatser (statistik över antalet fångar 1.12.2025). Det håller dock på att byggas nya fängplatser. De ändringar i antalet fångar som föreslås i propositionen är i vilket fall som helst så pass små att de inte har någon mera allmän inverkan på fängplatsernas tillräcklighet. Fängelsernas belägningsgrad och utmaningarna när det gäller personalens tillräcklighet vid såväl Brottspåföljdsmyndigheten som Enheten för hälso- och sjukvård för fångar kan dock försvåra ordnandet av rehabiliterande åtgärder för propositionens målgrupp, om resurser för dem inte kan säkerställas. I en tämligen ny undersökning om fångars hälsa (Rautanen m.fl. (red.) Undersökningen om fångars hälsa och välfärd 2023. Wattu IV. <https://www.julkari.fi/items/e563ade0-8128-4954-961c-cb62b9b50bd9>, på finska, med sammandrag på svenska) konstateras allmänt att fångarnas anlitan av till exempel rusmedelstjänster är otillräcklig i förhållande till behovet både före och under fängelsetiden. Undersökningsresultaten bekräftade att fångar har många problem och hör till den grupp av människor som behöver många social- och hälsovårdstjänster.

I propositionen föreslås det att tidsfrister ställs för bedömning av risken för våld när det är fråga om meddelande av säkerhetsförvaring och prövning av frigivning. I lagen ingår dock inga motsvarande tidsfrister för sinnesundersökning och ingen tidsfrist föreslås heller för bedömning av risken för våld i det skede då ett kombinationsstraff döms ut. Relativt strikta tidsfrister i samband med de förfaranden som gäller säkerhetsförvaring är nödvändiga eftersom det är fråga om en åtgärd av säkerhetskaraktär som förutsätter snabbt beslutsfattande. Eftersom sinnesundersökningar och de nämnda bedömningarna av risken för våld samt bedömningarna av risken för våld hos livstidsfångar i praktiken görs av samma aktörer (statens sinnessjukhus och Psykiatriska sjukhuset för fångar vid Enheten för hälso- och sjukvård för fångar) kan de tidsfrister som föreslås i propositionen leda till att man blir tvungen att prioritera riskbedömningar i anslutning till säkerhetsförvaring framom andra bedömningar av risken för våld och sinnesundersökningar. Detta kan i någon mån förlänga kön till sinnesundersökningar samt förfarandet vid frigivning av livstidsfångar. Å andra sidan föreslås det i propositionen att en del bedömningar av risken för våld ska gallras bort, varför den eventuella inverkan på andra processers längd kan antas vara ringa eller helt utebli. Slopandet av den regelbundna sinnesundersökningen i samband med att ett kombinationsstraff döms ut kan rentav minska

arbetsmängden för statens sinnessjukhus och därmed förkorta köerna till sinnesundersökning i någon mån.

4.2.4 Konsekvenser för brottsligheten

Införandet av säkerhetsförvaring och den ändring som görs i grunderna för prövning av frigivningen av livstidsfångar förbättrar myndigheternas möjligheter att förhindra allvarlig återfallsbrottslighet i situationer där myndigheterna känner till att en fånge löper uppenbar risk för att göra sig skyldig till ett nytt brott efter frigivningen.

Straffrättsliga påföljder kan ha en minskande inverkan på brottsligheten genom olika mekanismer; allmänpreventiv avskräckande effekt, specialpreventiv effekt och inkapacitering, det vill säga isolering. Vissa undersökning som gjorts i de nordiska länderna på senare tid tyder på att fängelse kan ha en specialpreventiv effekt, det vill säga fängelse kan minska senare brottslighet (Bhuller m.fl. (2020) *Incarceration, Recidivism, and Employment*, *Journal of Political Economy*, 128(4), 1269–1324; Hjalmarsson & Lindquist (2022) *The Health Effects of Prison*, *American Economic Journal: Applied Economics*, 14(4), 234–270; Kaila (2023) *Essays on Crime, Punishments, and Inequality*, Statsvetenskapliga fakultetens publikationer-Publications of the Faculty of Social Sciences). I en svensk undersökning (Hjalmarsson & Lindquist) upptäckte man att de som avtjänat längre fängelsestraff förband sig sannolikt bättre till rehabilitering och hälso- och sjukvårdstjänster som tillhandahålls i fängelset.

Strävan med de ändringar som föreslås genom propositionen är framför allt att minska de allvarliga brotten genom att isolera enskilda gärningsmän. Med lagstiftningen om säkerhetsförvaring eftersträvas också en specialpreventiv effekt genom att förutsätta att för dem som meddelas säkerhetsförvaring ordnas tillräckligt med rehabiliterande åtgärder under fängelsetiden genom vilka man försöker minska personens återfallsrisk.

De föreslagna ändringarna i strafflagen innebär att en del av dem som döms till kombinationsstraff eller livstids fängelse i fortsättningen frigges eller att ha varit i fängelse längre än i nuläget. Dessutom innebär utvidgningen av tillämpningsområdet för kombinationsstraff att kombinationsstraff kan komma att tillämpas något oftare än nu. Det är mycket svårt att förutse hur mycket tiderna för frihetsberövande hos denna målgrupp de facto kommer att förlängas. Detta kommer i hög grad att påverkas av Brottspåföljdsmyndighetens, åklagarens och domstolens linjer för var tröskeln för framställande av yrkan på kombinationsstraff och dömande till kombinationsstraff, ansökan om, meddelande av och frigivning från säkerhetsförvaring samt prövning av frigivningen av livstidsfångar sist och slutligen landar. Det kan dock konstateras att längre fängelse för enskilda gärningsmän och de rehabiliterande åtgärder som riktas till dem under den tiden kan i ljuset av ovannämnda forskningsrön ha en minskande inverkan på deras återfallsbrottslighet.

Den förebyggande effekten på brottsligheten av de straffnivåer som döms ut för brott kan allmänt taget beskrivas med begreppet straffelasticitet. Med det avses hur många procent det brottsliga beteendet förändras om straffen blir en procent strängare (s.k. marginalnytta). Utifrån vetenskapliga fakta kan man dra slutsatsen att det inte finns tillräckliga vetenskapliga bevis för att slå fast ett exakt värde, och konstaterandet av en enstaka förändring är också mycket kontextbundet, eftersom incitamentsstrukturen vid sidan av straffen påverkas av till exempel den social- och utbildningspolitiska kontexten (angående forskningen se t.ex. Chalfin, A., & McCrary, J. (2017). *Criminal deterrence: A review of the literature*. *Journal of Economic Literature*, 55(1), 5–48. Erityisesti sivulla 23–33; Al Weswasi, E., Sivertsson, F., Bäckman, O., & Nilsson, A. (2022). *Does sentence length affect the risk for criminal recidivism? A quasi-experimental study of three policy reforms in Sweden*. *Journal of Experimental Criminology*;

Barbarino, A., & Mastrobuoni, G. (2014). The incapacitation effect of incarceration: Evidence from several Italian collective pardons. *American Economic Journal: Economic Policy*, 6(1), 1–37; Bauker, A. m.fl. (2025). Rikollisuuden ja sen kontrollin kustannukset: tutkimuksen ja seurannan haasteista. Helsingfors universitet, Institutet för kriminologi och rättspolitik).

Eftersom den föreliggande propositionen inte egentligen handlar om att ändra straffnivåerna, är det mera motiverat att i första hand granska propositionens inverkan på brottsligheten utifrån hur många brott som eventuellt skulle ha förhindrats, om den föreslagna lagstiftningen skulle ha varit i kraft redan tidigare. Man kan studera detta genom att utreda återfallsbrottsligheten hos propositionens målgrupp, det vill säga hur många av dem som dömts till kombinationsstraff eller till att avtjäna hela straffet i fängelse, som föregick kombinationsstraffet, eller av dem som dömts till livstids fängelse som har begått ett nytt brott efter frigivningen.

Brottspåföljdsmyndigheten har på justitieministeriets begäran utrett återfallsbrottsligheten hos dem som dömts till att avtjäna hela straffet. Överlag konstaterades återfallen procentuellt sett vara mindre än hos fångar i medeltal (se närmare avsnitt 2.4.2.2). Eftersom endast få som varit dömda till kombinationsstraff har hunnit friges, har det ännu inte varit meningsfullt att undersöka deras återfallsbrottslighet i större utsträckning. Den målgrupp som studerades i utredningen är dock i praktiken densamma som vid kombinationsstraff.

Enligt Brottspåföljdsmyndighetens statistik har sammanlagt 53 som avtjänat hela straffet frigetts under åren 2006–2019. Av dem har fem avlidit under uppföljningstiden. Beräkningen har således omfattat 48 frigivna fångar. Av dem har 18 gjort sig skyldiga till ett nytt brott som har lett till ovillkorligt fängelse eller samhällstjänst. Återfallsprocenten är således cirka 40. Alla återfallsförbrytare med undantag av en gjorde sig skyldiga till ett nytt brott inom tre år efter frigivningen. Under den granskade tidsperioden, det vill säga 14 år, har i medeltal 3,8 fångar per år varit frigivna. Om man räknar att ungefär 40 procent av de frigivna har begått ett nytt brott, har cirka 1,5 fångar per år av de 3,8 frigivna fångarna begått ett nytt brott som lett till ovillkorligt fängelse eller samhällstjänst. Största delen av återfallsförbrytarna har gjort sig skyldiga till flera brott än ett. Typen av återfallsbrottslighet varierar, men en klar majoritet av återfallsförbrytarna har gjort sig skyldiga till ett nytt brott mot liv eller våldsbrott, några till flera sådana brott. Som slutsats kan man alltså konstatera att trots att antalet frigivna återfallsförbrytare i sig är lågt på årsnivå i denna målgrupp, har enskilda fångar kunnat hinna göra sig skyldiga till flera brott efter frigivningen och gärningarna är i huvudsak brott mot liv och våldsbrott.

I avsnitt 2.4.3.1 beskrivs en undersökning som gjorts om livstidsfångar och konstateras att bland de frigivna livstidsfångarna har 13 procent bedömts löpa en hög återfallsrisk enligt den rättspsykiatriska bedömningen av risken för våld (Tolvanen, Matti m.fl., *Bedömning av fara och risk för våld. Publikationsserie för statsrådets utrednings- och forskningsverksamhet 2021:70*, s. 85, på finska, med presentationsblad på svenska). I undersökningen har man utrett frigivna livstidsfångars återfall under en tidsperiod på cirka åtta år mellan den 31 mars 2013 och den 1 mars 2021. I undersökningen betraktades som återfallsförbrytare sådana personer som efter frigivningen gjort sig skyldiga till åtminstone ett nytt brott som lett till en lagakraftvunnen fängelse- eller samhällstjänstdom. Denna definition av återfallsbrottslighet motsvarar den praxis för bedömning av fångars återfallsbrottslighet som iakttagits i Brottspåföljdsmyndighetens statistiska årsbok och är också densamma som har iakttagits i den ovan beskrivna utredningen om återfallsbrottslighet hos dem som avtjänat hela straffet i fängelse. I undersökningen granskade man närmare återfallsbrottsligheten hos de frigivna livstidsfångar för vilka uppföljningstiden var tre år, eftersom detta allmänt betraktas som en etablerad uppföljningstid för återfallsbrottslighet.

Sammanlagt 63 livstidsfångar omfattades av uppföljningstiden på tre år, och sju av dem bedömdes löpa hög risk för återfall. Av dessa sju gjorde sig en skyldig till ett nytt brott under de tre åren efter frigivningen. Brottsrubriceringen var skjutvapenbrott. I undersökningen konstateras, på samma sätt som regelbundet konstaterats i tidigare undersökningar, att återfallsbrottsligheten hos livstidsfångar är mycket låg jämfört med återfallsbrottsligheten hos alla frigivna fångar. Enligt undersökningen är en orsak till den låga återfallsbrottsligheten hos livstidsfångar att bland dem framhävs de statistiska variabler som hänför sig till låg återfallsbrottslighet bland alla frigivna fångar. Dessa är hög ålder vid frigivningstidpunkten samt att det handlat om en förstagångsförbrytare. I undersökningsmaterialet har exceptionellt många av de frigivna livstidsfångarna, nästan 60 procent, varit i första gången i fängelse när de avtjänade livstids fängelse, så denna faktor kan enligt undersökningen förebåda lägre återfallsbrottslighet. (se undersökningen s. 86–89)

För livstidsfångarnas del kan som slutsats konstateras att även hos sådana fångar vars återfallsrisk har bedömts som hög har återfallen varit mycket få. Å andra sidan kan man konstatera att om återfallsrisken har bedömts vara hög har det ofta kunnat leda till att ansökan om frigivning har avslagits eller har åtminstone varit en faktor bakom avslaget (se undersökningen s.111–113). Om våldsrisker bedöms vara hög kan detta sålunda redan nu förhindra att sådana livstidsfångar frigives som den ändring som föreslås i propositionen är avsedd att beröra. När det gäller livstidsfångar är det således sannolikt att den föreslagna lagstiftningsändringen inte i praktiken påverkar återfallsbrottsligheten på samma sätt som införandet av säkerhetsförvaring, som riktar sig till målgruppen för kombinationsstraff.

Överlag kan man på grundval av det som konstaterats ovan anta att den föreslagna lagstiftningen kan förebygga enstaka eller några återfallsbrott per år. Trots att det är fråga om ett litet antal, kan de gärningar som förebyggs antas vara av allvarlig karaktär, vilket ökar betydelsen av de föreslagna ändringarnas verkningsfullhet.

4.2.5 Konsekvenser för informationssystemen

De föreslagna ändringarna kräver ändringar i Brottspåföljdsmyndighetens klientdatasystem Roti, AIPA-systemet, som används av Åklagarmyndigheten och domstolsväsendet, samt i vissa register som förs av Rättsregistercentralen. Kostnaderna för dessa och den tidtabell som ändringarna i informationssystem kräver behandlas i avsnitt 4.2.1

4.2.6 Konsekvenser i fråga om dataskyddet

De förslag till behandling av personuppgifter som ingår i propositionen har konsekvenser för behandlingen av uppgifter om de registrerade. Förslagen innehåller dock inga nya typer av personuppgifter jämfört med nuläget, utan förslagets konsekvenser är begränsade till när och i fråga om vem Brottspåföljdsmyndigheten, Enheten för hälso- och sjukvård för fångar, Institutet för hälsa och välfärd eller åklagaren har rätt att behandla uppgifterna i fråga. I samband med meddelandet av säkerhetsförvaring ska Enheten för hälso- och sjukvård för fångar ha rätt att till Brottspåföljdsmyndigheten lämna ut mer omfattande uppgifter som den som meddelats säkerhetsförvaring än vad som för närvarande är möjligt i fråga om andra fångar. Även till denna del ska utlämnandet av begränsas till endast nödvändiga uppgifter och den tjänsteman vid Brottspåföljdsmyndigheten som har rätt att behandla uppgifterna anges exakt i bestämmelsen

5 Alternativa handlingsvägar

5.1 Handlingsalternativen och deras konsekvenser

5.1.1 Bestämmelser om säkerhetsförvaring

Den bedömningspromemoria som publicerades under beredningen (Justitieministeriets publikationer, Betänkanden och utlåtanden 2024:42, <https://julkaisut.valtioneuvosto.fi/handle/10024/165991>) innehöll förutom den regleringsmodell som valts i propositionen även en alternativ modell där kombinationsstraffets tillämpningsområde skulle förbli oförändrat och fortfarande gälla endast återfallsförbrytare som bedömts vara mycket farliga. I den modellen vore säkerhetsförvaring på samma sätt som kombinationsstraff en egen straffart, till vilken kan dömas för det första sådana gärningsmän vars tidigare betydande domshistorik (fängelse på livstid, säkerhetsförvaring eller kombinationsstraff) tillsammans med det nya brottet som sådant visar att gärningsmannen är synnerligen farlig. Dessutom skulle en gärningsman som döms för första gången i en exceptionell situation kunna dömas till säkerhetsförvaring, om det är fråga om ett mycket allvarligt brott eller flera mycket allvarliga brott. Under samma förutsättningar skulle i detta alternativ vid sidan av förstagångsförbrytare även återfallsförbrytare som inte har sådan betydande brottshistorik som beskrivs ovan kunna dömas till säkerhetsförvaring.

I bedömningspromemorian ansågs fördelen med denna modell vara att målgruppen för säkerhetsförvaring sannolikt skulle förbli liten, eftersom kombinationsstraff fortfarande skulle användas parallellt med den. I bedömningspromemorian ansågs å andra sidan denna modell något problematisk uttryckligen därför att säkerhetsförvaring i systemet skulle vara parallell med kombinationsstraffet som är avsett för synnerligen farliga återfallsförbrytare, men fängelsetiden skulle vid behov kunna förlängas endast för dem som döms till säkerhetsförvaring. Det torde kunna betraktas som delvis slumpmässigt till exempel vilken slags domshistorik en person har; har personen dömts tidigare till långa fängelsestraff på viss tid för allvarliga brott mot liv, hälsa eller frihet, eller har det för samma brott yrkats och dömts till kombinationsstraff, varvid dömande till säkerhetsförvaring enligt den föreslagna modellen skulle ha kommit på fråga endast i den senare situationen.

Den beskrivna alternativa regleringsmodellen vann inte understöd i remissvaren på bedömningspromemorian (Justitieministeriets publikationer, Betänkanden och utlåtanden 2025:23, <https://julkaisut.valtioneuvosto.fi/handle/10024/166253>). Det ansågs mera motiverat att meddelande av säkerhetsförvaring baserar sig på en bedömning av farligheten vid den tidpunkt då personen frigges, och en sådan bedömning kan inte vara lika tillförlitlig om den görs när straffet döms ut. Den alternativa regleringsmodellen skulle eventuellt kunna leda till att färre hålls i säkerhetsförvaring, men å andra sidan är avsikten med avgränsningarna i den föreslagna modellen att endast enstaka kombinationsstraffångare ska meddelas säkerhetsförvaring per år. Skillnaderna i konsekvenser för antalet fångar mellan modellerna är i vilket fall som helst små.

5.1.2 Betydelsen av bedömningar av risken för våld i det skede då personen döms

Vid farlighetsbedömning och bedömning av risken för våld är det fråga om att förutse gärningar som inträffar i framtiden. I ljuset av dagens vetenskapliga bevis kan de rättspsykiatriska riskbedömningar som utarbetats med nuvarande metoder betraktas som riktgivande. Eftersom en enskild persons riskfaktorer är delvis föränderliga, är särskilt riskbedömningar som gäller en lång tid utmanande. För närvarande görs riskbedömningar i det skede då personen döms innan kombinationsstraffet döms ut. Syftet med bedömningen är dock i första hand att förutse personens återfallsrisk i frihet. Bedömning i det skede då personen döms kan således infalla vid

en dålig tidpunkt, eftersom gärningsmannen kommer att frigges först efter en lång tid och det kan inträffa även stora förändringar i risknivån under fängelsetiden. Det skulle alltså kunna vara skäl att pröva om riskbedömningen i det skede då personen döms skulle slopas helt och hållet. Dömande till kombinationsstraff skulle då basera sig enbart på gärningsmannens eventuella tidigare brottshistorik, karaktären och allvarligheten av den gärning som den som ska dömas har begått samt domstolens på dessa omständigheter baserade bedömning av om gärningsmannen löper den uppenbara fara att begå ett nytt allvarligt brott mot någon annans liv, hälsa eller frihet som förutsätts i bestämmelsen om kombinationsstraff.

I propositionen föreslås det att tillämpningsområdet för kombinationsstraff ska utvidgas även till dem som första gången gör sig skyldiga till brott, och därför förefaller det motiverat att en rättspsykiatrisk riskbedömning förblir en del av processen när kombinationsstraff döms ut. Riskbedömningen kan ge domstolen sådan tilläggsinformation om gärningsmannen och dennes återfallsrisk som annars inte skulle beaktas i påföljdsprövningen. I fortsättningen kunde det dock vara motiverat att åtminstone uppskatta möjligheten att göra riskbedömningen i det skede då personens döms mera beroende av prövning. En riskbedömning skulle då inte behöva göras till exempel om personens längre brottshistorik redan som sådan uttrycker en betydande återfallsrisk och personen redan tidigare har genomgått en motsvarande bedömning. På detta sätt skulle de rättspsykiatriska resurserna i högre grad kunna styras till vårdåtgärder, på det sätt som man försökt göra i andra nordiska länder i enlighet med vad som konstateras i avsnitt 2.4.1.

5.2 Lagstiftning i utlandet

5.2.1 Allmänt

I de flesta rättssystem, som Finlands system kan jämföras med, används fängelse på livstid. I vissa länder finns utöver eller i stället för livstids fängelse även tidsbestämda påföljder eller säkerhetsåtgärder. För dessa åtgärder har det dock föreskrivits ett förfarande där fortsatt frihetsberövande döms på nytt, men i extrema fall kan frihetsberövandet fortsätta resten av gärningsmannens liv.

I propositionen beskrivs i korthet frigivningen av livstidsfångar i andra nordiska länder och i större utsträckning andra tidsbestämda påföljder och åtgärder som baserar sig på personens farlighet i Norge, Danmark, Tyskland, Schweiz, Österrike samt England och Wales, samt i korthet i vissa länder utanför Europa. Dessutom beskrivs de ändringar som planeras i lagstiftningen i Sverige för att införa en dylik påföljd.

Olika lösningar inom rättssystemen inverkar på hur helheten utformas. Exempelvis omfattande användning av vård oberoende av personens vilja och olika vårdformer kan minska behovet av långa fängelsestraff eller säkerhetsåtgärder. Varje rättssystem och den praxis som hänför sig till det bildar en egen helhet, och olika länders enskilda påföljder eller åtgärder är således inte direkt jämförbara med varandra.

5.2.2 Frigivning av fångar från fängelse på livstid i andra nordiska länder

5.2.2.1 Island

Lagstiftningen i Island innehåller fängelse på livstid. Den som dömts till fängelse på livstid kan ansöka om frigivning efter att ha avtjänat 16 år av sitt fängelsestraff. I Island har det dock åtminstone inte under åren 2006–2022 funnits en enda fånge som avtjänat livstidsstraff, utan fångarna avtjänar fängelsestraff på viss tid (Nordisk statistik för kriminalvården i Danmark, Finland, Island, Norge og Sverige, tillgänglig på adressen

<https://www.kriminalomsorgen.no/informasjon-paa-engelsk.536003.no.html>). Även för mord, som enligt lagen kan leda till fängelse på livstid, döms alltså i praktiken ett långt fängelsestraff på viss tid.

5.2.2.2 Norge

Norge har till skillnad från andra nordiska länder inte fängelse på livstid. Det längsta straffet är enligt huvudregeln 21 år, men straffet för folkmord och grovt terroristbrott är fängelse i 30 år. Den strängaste straffrättsliga påföljden enligt det norska rättssystemet är säkerhetsförvaring (se avsnitt 5.2.3.1), vilken som längst kan pågå under resten av gärningsmannens liv.

5.2.2.3 Sverige

I Sverige trädde en lagändring i kraft i början av 2022 som gör det möjligt att döma även 18–21-åringar till fängelse på livstid (Sveriges brottsbalk, 29 kap. 7 §). Tidigare har endast den som fyllt 21 år kunnat dömas till fängelse på livstid, och 18–21-åriga gärningsmän har kunnat dömas till fängelse i högst 14 år. I allmänhet döms livstids fängelse ut för mord. Antalet fångar som avtjänar fängelse på livstid har förblivit stabilt, och 2020 fanns det 189 livstidsfångar, vilket betyder tre procent av fångpopulationen (Nordisk statistik för kriminalomsorgen i Danmark, Finland, Island, Norge og Sverige 2018–2022, s. 36). I Sverige har en fängelsedom på livstid förutsatt försvårande omständigheter, så kraven för att tillämpa den har varit höga. Lagstiftningen ändrades i början av 2020 så att för mord kan dömas till fängelse på livstid utan försvårande omständigheter (brottsbalken, 3 kap. 1 §). Syftet med lagändringen är att fängelse på livstid ska oftare än förr dömas ut för mord.

En ansökan om omvandling av livstids fängelse till ett fängelsestraff på viss tid får göras av den dömda när den dömda har avtjänat minst 10 år av livstidsstraffet. Ett fängelsestraff som omvandlats till fängelse på viss tid får inte i sin helhet underskrida 18 år, som är den maximala längden på fängelse på viss tid. På ett fängelsestraff som omvandlats till fängelse på viss tid tillämpas den normala bestämmelserna om villkorligt fängelse. Beslut om omvandling fattas av Örebro tingsrätt och tingsrättens beslut får överklagas. Vid prövningen ska domstolen särskilt beakta den tid som den dömda har avtjänat, de omständigheter som legat till grund för straffmätningen, risken för återfall, den dömdes eventuella oegentligheter under strafftiden och om den dömda har medverkat till att främja sin anpassning i samhället (Sveriges lag om omvandling av fängelse på livstid, 4 § 1 mom.).

Domstolen får enligt lagen begära ett rättsmedicinskt utlåtande om risken för att den dömda återfaller i brottslighet. En ansökan om omvandling av livstids fängelse får inte bifallas utan att ett sådant utlåtande har inhämtats, om det inte är uppenbart obehövt att inhämta ett sådant utlåtande (lagen om omvandling av fängelse på livstid, 10 § 2 mom.). Utlåtandet ges av Rättsmedicinalverket, och det består av en psykiatrisk, psykologisk och social utredning. Risken för våld bedöms på samma sätt som i Finland på skalan låg, medelstor och stor (Tolvanen, Matti m.fl., Bedömning av fara och risk för våld. Publikationsserie för statsrådets utrednings- och forskningsverksamhet 2021:70, s. 143, på finska, med presentationsblad på svenska).

Sveriges högsta domstol har linjerat att risken för återfall intar en särställning bland de kriterier som enligt lagen särskilt ska beaktas vid prövning av en ansökan om omvandling, eftersom en konkret och beaktansvärd risk för att på nytt göra sig skyldig till ett allvarligt brott kan utgöra ett absolut hinder för att bevilja en omvandling av livstids fängelse till fängelse på viss tid. Att det inte kan uteslutas att den dömda skulle kunna återfalla i allvarlig brottslighet innebär dock inte ensamt att risken är konkret och beaktansvärd (NJA 2008 s. 579. Samma ställningstagande

till konkret och beaktansvärd risk för återfall i allvarlig våldsbrottslighet ingår också i lagens förarbeten, se Prop. 2005/06:35 s. 39).

Dessutom kan regeringen benåda en livstidsfånge. När fängelse på livstid har omvandlats till fängelse på viss tid, tillämpas på det samma regler som på andra fängelsestraff på viss tid. Detta gäller även villkorlig frigivning. Medellängden på ett fängelsestraff på livstid som sedan omvandlats till fängelse på livstid är cirka 16 år före den villkorliga frigivningen.

5.2.2.4 Danmark

Lagstiftningen i Danmark innehåller fängelse på livstid, men endast några personer per år döms till det. Livstidsfångarna utgör endast en procent av fångpopulationen (Nordisk statistik for kriminalforsorgen i Danmark, Finland, Island, Norge og Sverige). Den som dömts till fängelse på livstid kan ansöka om frigivning hos justitieministeriet efter att ha avtjänat 12 år av fängelsestraffet. Om ansökan bifalls är den villkorliga frihetens längd fem år. Den dömda har också möjlighet att anhålla om benådning hos regenten efter att ha avtjänat 12 av straffet. Medellängden på fängelse på livstid är cirka 17 år före villkorlig frigivning.

5.2.3 Tidsbestämda påföljder (säkerhetsförvaring)

5.2.3.1 Norge

I Norge är säkerhetsförvaring (forvaring) strafflagens strängaste påföljd och således ett alternativ till fängelse på livstid, som används i många andra länder men som har slopats i den norska lagstiftningen. Säkerhetsförvaring har långa traditioner i Norge som går tillbaka till 1920. I sin nuvarande form intogs det i det norska rättssystemet 2002, och det ersatte den samhällsskyddsåtgärd som gällde tidigare.

I det norska rättssystemet är säkerhetsförvaring uttryckligen en straffrättsliga påföljd, som ändå kallas en särskild straffrättslig reaktion (strafferettslige særreaksjoner). Det är ett tidsbestämt straff, som kan dömas ut om en person har begått ett allvarligt brott och domstolen bedömer att det är sannolikt att personen på nytt gör sig skyldig till ett brott.

Syftet med säkerhetsförvaring är främst att skydda samhället mot nya allvarliga brott som skulle begås av den som dömts till säkerhetsförvaring. Detta förutsätter social anpassning och rehabilitering av fången, och de åtgärder som syftar till detta bör samordnas med säkerheten i samhället. Innehållet i säkerhetsförvaring avviker från fängelsestraff i traditionell mening och innehållet bör anpassas till individens särskilda behov och förutsättningar. Detta förutsätter omfattande multiprofessionellt samarbete med bland annat sociala tjänster samt arbets- och utbildningsmyndigheterna. Strävan ska vara att lätta upp säkerhetsförvaringens innehåll så att den dömda stegvis går mot full frihet (Norges riktlinjer om säkerhetsförvaring, <https://lovdata.no/static/ROO/ksf-2004-9001.pdf>).

I Norge kan säkerhetsförvaring dömas ut uttryckligen i stället för fängelsestraff (Norges strafflag, lov om straff (allmänt straffeloven), 40 §). Förutsättningen är att ett fängelsestraff på viss tid inte anses tillräckligt för att skydda andra människors liv, hälsa eller frihet och således för att skydda samhället. För att någon ska dömas till säkerhetsförvaring förutsätts ett allvarligt brott eller försök till allvarligt brott. Enligt lagen är allvarliga brott våldsbrott, sexualbrott, frihetsberövande, mordbrand eller något annat brott som kränker andras liv, hälsa eller frihet eller som äventyrar något av dessa rättsobjekt. En åtalade som är under 18 år får dömas till säkerhetsförvaring endast i mycket exceptionella fall. En förutsättning för säkerhetsförvaring är

dessutom att det är sannolikt (*nærliggende fare*) att gärningsmannen begår ett nytt liknande brott.

Det är också möjligt att döma till säkerhetsförvaring trots att brottet är mindre allvarligt, om gärningsmannen tidigare har begått eller försökt begå något av de ovannämnda brotten och det bedöms finnas ett samband mellan gärningarna, och om det anses vara synnerligen sannolikt (*særlig nærliggende fare*) att gärningsmannen på nytt begår ett liknande brott. När det gäller allvarligare brott är det alltså möjligt att döma även engångsförbrytare till säkerhetsförvaring, medan säkerhetsförvaring som döms ut på grund av mindre allvarligare brott förutsätter tidigare brottshistorik i fråga om något av de brott som nämns i lagen eller försök till ett sådant brott utöver betydande återfallsrisk. När risken för återfall bedöms måste man beakta det aktuella brottet i förhållande till gärningsmannens uppträdande samt sociala och personliga verksamhet.

I Norge bestämmer domstolen innan säkerhetsförvaring döms ut att den åtalade ska genomgå en personutredning, där man utreder den åtalades livssituation och får information om vilken straffrättslig påföljd som är bäst för honom eller henne (*personundersøkelse*). Domstolen kan också bestämma att den åtalade ska genomgå en rättspsykiatrisk undersökning, antingen i stället för eller utöver personutredningen, men rättspsykiatrisk undersökning är inte obligatorisk enligt lagen. När lagen stiftades var avsikten att personutredning skulle komma i första hand och att man med dess hjälp skulle få information om gärningsmannens sociala situation och framtidsutsikter. I praktiken har dock rättspsykiatriska undersökningar blivit den främsta bedömningsmetoden (Johnsen, Berit – Engbo, Hans Jørgen, *forvaring i Norge, Danmark og Grønland – noe likheter og ulikheter*. Nordisk Tidskrift for Kriminalvidenskab, 102 (2) 2015, s. 179).

I Norge upphör säkerhetsförvaring tidigast när den fastställda minimitiden har avtjänats och en tillräckning förändring i den dömdes beteende har konstaterats. I Norge har det i strafflagen föreskrivits maximi- och minimitider för säkerhetsförvaring och förfarandet berörs av rättssäkerhetsgarantier. Domstolen fastställer en minimitid och en maximitid, som inte får överstiga 21 år för säkerhetsförvaringen (Norges strafflag, 43 §). Om det emellertid är fråga om ett sådant brott för vilket det föreskrivna fängelsestraffet är högst 30 år, kan domstolen fastställa säkerhetsförvaringen till högst 30 år. Sådana brott är brott mot mänskligheten och terroristbrott. Om den dömda inte har fyllt aderton år vid tidpunkten för gärningen, får säkerhetsförvaringen i allmänt inte överstiga 10 år, och maximitiden är 15 år. Syftet med tidsfristerna är att garantera gärningsmannens rättssäkerhet så att upphörande eller förlängning av säkerhetsförvaringen alltid bedöms i domstol.

Domstolen kan besluta om villkorlig frigivning på ansökan av den som dömts till säkerhetsförvaring eller av Norges brottspåföljdsmyndighet. Om åklagaren bifaller villkorlig frigivning kan brottspåföljdsmyndigheten besluta om frigivning. I annat fall för åklagaren ärendet till domstolen för behandling. Villkorlig frigivning är möjlig tidigast efter att minimitiden för säkerhetsförvaring har gått ut. Om villkorlig frigivning förvägras har den dömda rätt att göra en ny ansökan en gång om året. Om säkerhetsförvaringens maximitid går ut utan ansökan om förlängning, upphör påföljden.

Villkorlig frigivning av personer som dömts till säkerhetsförvaring är förenad med strängare villkor än normalt vid villkorlig frigivning, men de kan upphävas med tiden. Under villkorlig frihet vid säkerhetsförvaring används övervakning, men inte villkorlig övervakning. Prövotiden vid villkorlig frigivning från säkerhetsförvaring är ett till fem år. Efter denna tid förekommer ingen övervakning.

Före villkorlig frigivning kan den dömda flyttas till ett fängelse av lägre säkerhetsnivå eller till en övergångsbostad, som det anses som en del av den planerade stegen mot villkorlig frigivning och övergången är möjlig med beaktande av säkerhetsaspekterna.

Domstolen kan dock på åklagarens yrkande förlänga säkerhetsförvaringens maximitid med högst fem år åt gången. Åklagaren ska framställa sitt yrkande minst tre månader innan säkerhetsförvaringen upphör. Den dömda kan alltså vid behov hållas i säkerhetsförvaring resten av livet, om förutsättningar för frigivning inte anses föreligga.

Gärningsmannen ska under avtjänandet av säkerhetsförvaring ges möjlighet att ändra sitt uppförande och anpassa sig till ett liv utanför fängelset. Därför måste innehållet i säkerhetsförvaring avvika från innehållet i fängelsestraff (Norges regerings proposition Ot.prp. nr 87 (1993-94), s. 75). Innehållet i säkerhetsförvaring är mera individuellt anpassat än fängelsestraff i traditionell mening. I Norge placeras de som dömts till säkerhetsförvaring på separata avdelningar i fängelserna och största delen av dem som dömts till säkerhetsförvaring avtjänar tiden i Ila fängelse på avdelningar reserverade för säkerhetsförvaringsfångar (NOU 2025: 2, s. 175 Samfunnsvern og omsorg, s. 175). På avdelningen för dem som är dömda till säkerhetsförvaring ska det genom konstruktioner, personalens multikompetens, individuellt anpassade program och andra åtgärder finns särskild beredskap och yrkeskompetens. Särskild uppmärksamhet ska fästas vid individuell uppföljning av fången för att förebygga återfall i allvarlig brottslighet (Norges riktlinjer för säkerhetsförvaring, 3 §, <https://lovdata.no/static/ROO/ksf-2004-9001.pdf>). Även de som är dömda till säkerhetsförvaring berörs av aktivitetsskyldighet. Strävan ska vara att ordna aktiviteter i enlighet med den fängslades förutsättningar (Norges förordning om verkställighet av straff (Forskrift om straffgjennomføring) 1 och 4 §).

På den som dömts till säkerhetsförvaring tillämpas ändå som helhet samma bestämmelser som på den som dömts till ett fängelsestraff. Säkerhetsförvaring avtjänas på särskilda avdelningar i fängelset. I princip placeras säkerhetsfångar i högsäkerhetsfängelser, där man också kan tillhandahålla heltäckande psykiatrisk vård.

Varje år har cirka 15–25 nya personer dömts till säkerhetsförvaring enligt uppgifter från 2002–2021 (Lappi-Seppälä, Tapio, Preventive detention in Finland and the other Nordic countries. Peking University Law Journal, Volume 11, 2023, Issue 1. Figure 1: Compiled from Statistics Norway, Kristoffersen 2016 and 2022). Det totala antalet som är dömda till säkerhetsförvaring har ökat klart de senaste åren, särskilt efter 2018: år 2016 var endast 90 personer dömda till säkerhetsförvaring, men 2022 hade antalet stigit till 158 dömda (Nordisk statistik for kriminalforsorgen i Danmark, Finland, Island, Norge og Sverige, statistik från 2016–2022).

5.2.3.2 Danmark

I Danmark används också säkerhetsförvaring (forvaring). Det är en tidsbestämd åtgärd, till vilken domstolen kan döma en person som har begått ett allvarligt brott och som bedöms vara farlig för andras liv och vars säkerhetsförvaring bedöms vara nödvändig.

I Danmark minskades brottspåföljderna i lagstiftningen på 1930-talet, men samtidigt utökades möjligheterna att på obestämd tid isolera bland annat psykopater, personer med avvikande karaktär och personer som bedömdes vara farliga för samhället. När lagstiftningen reformerades 1973 slopades största delen av dessa tidsbestämda påföljder. I lagstiftningen kvarstod rättspsykiatrisk vård för gärningsmän som uppvisar psykiska abnormiteter (Danmarks strafflag, straffeloven, 68–69 §) och ett snävare användningsområde än tidigare för dömande av gärningsmän till säkerhetsförvaring (Danmarks strafflag, 70 §).

Säkerhetsförvaringens karaktär definieras på flera olika sätt i rättssystemet och litteraturen. Det är inte fråga om en entydigt straffrättslig påföljd utan framför allt om en säkerhetsåtgärd. Syftet med åtgärden är åtminstone i princip att förebygga brott och inte att straffa, även om frihetsberövande oberoende av personens vilja fortfarande innehåller straffelement. Vid en straffrättslig granskning kan säkerhetsförvaring och intagande på anstalt närmast jämföras med ett tidsbestämt fängelsestraff. Bestämmelser om säkerhetsförvaring ingår i Danmarks lag om verkställighet av brott, enligt vilken bestämmelserna om fängelsestraff är tillämpliga på säkerhetsförvaring (Danmarks lag om verkställighet av brott, straffuldbyrdelsesloven, 105 §).

I Danmark ingår bestämmelser om förutsättningarna för att döma till säkerhetsförvaring i strafflagen och det förutsätter att ett i lagen närmare angivet brott har begåtts, att personen är farlig för andra och att säkerhetsförvaring är nödvändig (Danmarks strafflag 70 §). Till säkerhetsförvaring kan dömas en person som har gjort sig skyldig till dråp, rån, frihetsberövande, ett allvarligt våldsbrott eller hot riktat mot någon annans liv, hälsa, eller välbefinnande, mordbrand eller försök till något av dessa brott. Dessutom är förutsättningen att man utifrån omständigheterna kring brottet och uppgifterna om gärningsmannen kan anta att gärningsmannen utgör en direkt fara för andras liv, kropp, hälsa eller frihet. Slutligen ska säkerhetsförvaring vara nödvändig för att förebygga en kommande fara då ett fängelsestraff på viss tid inte anses vara tillräckligt. Säkerhetsförvaringen ska inverka reducerande på detta hot. Detta innebär att om säkerheten i samhället kan garanteras med ett fängelsestraff på viss tid eller på livstid, är säkerhetsförvaring inte nödvändig eller så bör sådan inte dömas ut.

Sedan 1997 har till säkerhetsförvaring kunnat dömas också en person som har gjort sig skyldig till våldtäkt eller något annat allvarligt sexualbrott eller försök till ett sådant. Även då måste farlighets- och nödvändighetskriterierna uppfyllas. Dessa bestämmelser om sexualbrott fogades till lagen för att den som dömts till säkerhetsförvaring ska kunna åläggas att delta i läkemedelsbehandling och samtalsterapi. I bakgrunden har alltså inte funnits någon egentlig vilja att utvidga användningsområdet för säkerhetsförvaring utan att möjliggöra effektiv vård. Skillnaden mellan våldsbrott och sexualbrott har att göra med risken för framtida brott. I fråga om våldsbrott förutsätts att faran är "omedelbar" (*naerligende*), medan det i fråga om sexualbrott räcker att risken för återfall är "betydande" (*vaesentlig*).

I Danmark är det domstolen som beslutar om säkerhetsförvaring, och domen föregås alltid av en sinnesundersökning. Det är fråga om en sinnesundersökning, och inte om en egentlig farlighetsbedömning, trots att en mental störning eller psykisk abnormitet inte är en förutsättning för att dömas till säkerhetsförvaring. Säkerhetsförvaring kan alltså dömas ut för både personer som är straffrättsligt ansvariga och personer som är otillräkneliga. Sinnesundersökning av en gärningsman görs på grundval av ärendet och uppgifterna om personen, särskilt hans eller hennes tidigare brottslighet, men också det aktuella brottet ska vara allvarligt. Gärningsmannen döms till säkerhetsförvaring i stället för fängelse på viss tid, och gärningsmannens farlighet i framtiden ska anses vara betydande i bedömningen. Sålunda räcker det inte att det finns endast en möjlighet för att gärningsmannen kommer att vara farlig i framtiden. Till säkerhetsförvaring döms i praktiken både för det aktuella brottet och tidigare brott.

Även minderåriga kan dömas till säkerhetsförvaring. Säkerhetsförvaring kan kombineras med en annan straffrättslig påföljd, såsom böter eller fängelse på viss tid (Danmarks strafflag 88 § 4 mom.). Den som dömts till fängelse på livstid meddelas inte säkerhetsförvaring. Säkerhetsförvaring avtjänas i Herstedvester fängelse.

I Danmark får frihetsberövande som följer på säkerhetsförvaring inte pågå längre än vad som är nödvändigt. Det är åklagarens skyldighet att se till detta, och det innebär att nödvändigheten

av fortsatt åtgärd granskas med jämna mellanrum. Den frihetsberövade själv, en intressebevakare som förordnats för honom eller henne, brottspåföljdsmyndigheten, anstaltens direktör eller åklagaren kan ansöka om att åtgärden ska avslutas. Om den frihetsberövades eller intressebevakarens ansökan avslås, är en ny ansökan möjlig tidigast efter sex månader.

I lagen ingår inga tidsgränser för säkerhetsförvaringens längd. Förlängd säkerhetsförvaring måste bedömas i domstol senast efter tre år (Danmarks justitieministeriums föreskrift om förfarandet vid villkorlig frigivning av personer som dömts till säkerhetsförvaring, ekendtgørelse om behandlingen af sager om prøvedskrivning af forvaringsdømte, yleisemmin prøvedskrivningsbekendtgørelsen, 2 §). Om domen förlängs, bedömer domstolen därefter behovet av förlängning med ett års mellanrum. Domstolen kan besluta om villkorlig frigivning från säkerhetsförvaring. Denna föregås i allmänhet av en lång tillväjningsperiod, under vilken gärningsmannen först får lämna fängelset endast under övervakning och senare ensam. Den danska brottspåföljdsmyndigheten kan förena villkorlig frigivning med olika villkor, till exempel läkemedelsbehandling. Den som dömts till säkerhetsförvaring kan övervakas under prövotiden av den villkorliga friheten. Elektronisk övervakning används inte under denna tid eller efter prövotidens sluta.

Säkerhetsförvaringen avslutas slutgiltigt genom domstolens beslut och efter en problemfri prövotid på normalt ett år. Prövotiden kan emellertid också vara betydligt längre. Fullständig frigivning från säkerhetsförvaring är relativt sällsynt och övervakningen kan fortsätta resten av den dömdes liv, trots att intensiteten kan minska med tiden (Heckscher, Adam, Preventive detention in Danish Criminal Code in the light of case law and release practices, 2015. s. 20).

I Danmark är säkerhetsförvaringens genomsnittliga längd 15 år och den kan alltså i praktiken vara kortare än fängelse på livstid eller på viss tid. Den kan dock fortsätta resten av fångens liv. Säkerhetsförvaring används i relativt liten utsträckning och i allmänhet meddelas färre än 10 domar per år. Antalet har dock ökat något de senaste åren. År 2016 fanns det sammanlagt endast 56 dömda till säkerhetsförvaring, men 2022 var antalet redan 81 (Nordisk statistik for kriminalforsorgen i Danmark, Finland, Island, Norge og Sverige 2016–2022). De som är dömda till säkerhetsförvaring i Danmark har rätt och skyldighet att delta i arbete, utbildning eller någon annan godkänd aktivitet. Dock, om det bedöms ändamålsenligt i ett enskilt fall, kan aktivitetsskyldigheten fullgöras även genom verksamhet på eget initiativ som bedrivs under brottspåföljdsmyndighetens övervakning (Danmarks förordning om fångars arbete m.m. (beskæftigelsesbekendtgørelsen) 1 §).

5.2.3.3 Tyskland

I Tyskland används säkerhetsförvaring (Sicherungsverwahrung), som syftar till att skydda samhället och eventuella offer från farliga förbrytare. Syftet med säkerhetsförvaring är således att förebygga brott. I Tyskland meddelas säkerhetsförvarig gärningsmän som har gjort sig skyldiga till ett allvarligt brott och som anses utgöra en fara för den allmänna säkerheten. Säkerhetsförvaring har vanligtvis meddelats vålds- och sexualbrottslingar, men också för andra slags brott, såsom allvarliga egendomsbrott, är det möjligt att döma till säkerhetsförvaring.

I Tyskland är säkerhetsförvaring en tidsbestämd påföljd som följer på vanligt fängelsestraff och meddelas som en del av den straffrättsliga domen. Tidigare var det möjligt att under vissa omständigheter meddela säkerhetsförvaring efter den ursprungliga domen, det vill säga retroaktivt. Europadomstolen ansåg dock att detta bryter mot artikel 7 i Europakonventionen, där det föreskrivs att straffet ska basera sig på gällande lag och utmätning av ett straff som är högre än det som var tillämpligt då brottets begick förbjuds (Europadomstolens avgörande no. 6587/04, Haidn v. Germany, 13.1.2011). Även Förbundsrepublikens Tysklands

grundlagsdomstol meddelade en dom som gäller säkerhetsförvaring 2011, där den i sin dåvarande form konstaterades strida mot grundlagen. Därmed trädde ny lagstiftning om säkerhetsförvaring i kraft i november 2012.

I Tyskland är säkerhetsförvaring inte en straffrättslig påföljd utan en av de förbättrings- och säkerhetsåtgärder som rättssystemet känner (Maßregeln der Besserung und Sicherung) och som domstolen på de villkor som anges i Tysklands strafflag kan påföra som påföljd för en lagstridig gärning (Tysklands strafflag, Strafgesetzbuch, 66 §). Å andra sidan linjerade Europadomstolen till exempel 2009 i sitt avgörande som gäller det tyska säkerhetsförvaringssystemet att den säkerhetsförvaring som då användes i Tyskland till sin karaktär skulle betraktas som en påföljd för brott och inte enbart som en korrigerande och förebyggande åtgärd (Europadomstolens avgörande no. 19359/04, M. v. Germany, 17.12.2009, s. 27).

Det avgörande vid användningen av säkerhetsförvaring är endast gärningsmannens farlighet i förhållande till samhället och användningen förutsätter inte skuld på samma sätt som straffrättsliga påföljder. Detta betyder att också en otillräcklig gärningsman kan meddelas säkerhetsförvaring. Gärningsmannens farlighet ska ha visat sig i en synnerligen grov gärning innan säkerhetsförvaring meddelas. Farligheten ska också konstateras med hjälp av en farlighetsbedömning (Gefährlichkeitsprognose), där gärningsmannen klassificeras som sannolikt farlig.

I Tyskland ska domstolen meddela gärningsmannen säkerhetsförvaring utöver den straffrättsliga påföljden, om denne 1) döms för ett uppsåtligt, i lagen exakt angivet brott till fängelse i minst två år, 2) har dömts tidigare två gånger till fängelse i minst ett år för ett i lagen angivet brott, 3) före den nya gärningen har avtjänat ett fängelsestraff på minst två år eller förbättrings- och säkerhetsåtgärder på grund av en eller flera tidigare gärningar, och 4) en helhetsbedömning av brottet och gärningsmannens gärningar ger vid handen att gärningsmannen ska anses vara benägen att begå brott som allvarligt skadar offrens psykiska eller fysiska välbefinnande och personen anses vara farlig för samhället vid den tidpunkt då domen meddelas (Tysklands strafflag, 66 §).

När förutsättningarna för att döma till säkerhetsförvaring prövas beaktas inte ett tidigare brott, om det har gått mera än fem år mellan det och följande brott. Motsvarande tidsfrist i fråga om gärningar som kränker den sexuella självbestämmanderätten är 15 år. För vissa brott som anges i lagen är säkerhetsförvaring valbart och beslutet fattas alltså av domstolen. Till exempel under vissa förutsättningar som anges i lagen kan säkerhetsförvaring meddelas också utan ett tidigare avtjänat fängelsestraff, om personen i fråga har gjort sig skyldig till tre allvarliga brott mot liv och hälsa.

Meddelande av säkerhetsförvaring kan ingå i domen och fram till 2002 var detta den enda möjlighet som lagstiftningen kände till. Numera är det möjligt att ta in meddelande av säkerhetsförvaring som en reservation i domen (Tysklands strafflag, 66 a §). Om domen innehåller en reservation, ordnas en ny huvudförhandling i slutet av det utdömda fängelsestraffet, och i samband med den görs en farlighetsbedömning och fattas beslut om meddelande av säkerhetsförvaring. Beslutet om verkställighet av säkerhetsförvaring ska fattas senast den dag då fången har avtjänat det utmätta straffet i dess helhet. Då beaktas utöver ett psykologiskt sakkunnig utlåtande även den dömdes uppträdande under fängelsetiden, och om farligheten bedöms vara tillräckligt stor meddelas den dömda säkerhetsförvaring. Reservationen fogades till lagen med tanke på vålds- och sexualbrottslingar. En reservation betyder att medan den dömda avtjänar sitt fängelsestraff vet han eller hon inte när han eller hon de facto kommer att frigges.

I Tyskland är det också möjligt att meddela säkerhetsförvaring retroaktivt. Detta innebär att en gärningsman kan meddelas säkerhetsförvaring efter rättspsykiatrisk vård, om gärningsmannen vid tidpunkten för frigivningen från vården inte längre är otillräknelig eller nedsatt tillräknelig, och orsaken till placeringen i rättspsykiatrisk vård var otillräknelighet eller nedsatt tillräknelighet vid gärningstidpunkten (Tysklands strafflag, 66 b §). Det är också möjligt att meddela säkerhetsförvaring retroaktivt, om gärningsmannen efter den rättspsykiatriska vården ska avtjäna antingen ett fängelsestraff eller en del av ett sådant. Retroaktivt meddelande av säkerhetsförvaring kan tillämpas även på engångsförbrytare. Säkerhetsförvaring kan meddelas minderåriga gärningsmän (14–17-åringar) och unga gärningsmän (18–20-åringar) endast som en del av domen eller retroaktivt, men inte med reservation.

Säkerhetsförvaring avtjänas vanligtvis i vanliga fängelser, men separat från andra fångar. Målet för säkerhetsförvaring är enligt lagen att den som meddelats säkerhetsförvaring ska placeras säkert i en sluten anstalt för att skydda samhället. Personen ska också stödjas i sin anpassning till samhället. På den som meddelats säkerhetsförvaring tillämpas dock i det stora hela samma bestämmelser som på dem som avtjänar fängelsestraff.

I Tyskland kan domstolen när som helst bedöma om det är nödvändigt att fortsätta säkerhetsförvaringen. Nödvändigheten ska dock bedömas med minst ett års mellanrum och, om säkerhetsförvaringen har fortgått tio år, med nio års mellanrum (Tysklands strafflag, 67 e §).

Säkerhetsförvaring kan enligt huvudregeln i Tysklands strafflag fortgå högst tio år (Tysklands strafflag, 67 d §). Om gärningsmannen dock även efter det bedöms vara farlig för samhället på det sätt som avses i lagen, kan domstolen besluta att säkerhetsförvaringen ska fortsätta. Lagen innehåller således ingen absolut maximitid för säkerhetsförvaring, eftersom fortsatt säkerhetsförvaring alltid beror på hur farlig den som meddelats säkerhetsförvaring bedöms vara för samhället. Även Förbundsrepubliken Tysklands grundlagsdomstol har konstaterat att detta är i harmoni med grundlagen. I praktiken kan säkerhetsförvaringen fortgå resten av gärningsmannens liv.

Om domstolen inte bedömer att den dömda är farlig för samhället, ska säkerhetsförvaringen upphöra och den dömda friges. Då ställer domstolen personen under övervakning (Führungsaufsicht), som pågår två till fem år. Övervakningen kan vara förenad med flera lagstadgade villkor, till exempel så kallad vistelseövervakning (Aufenthaltsüberwachung), med vars hjälp det kan fastställas var den som ställts under övervakning befinner sig och som genomförs med hjälp av elektronisk fotboja (Tysklands strafflag, 68 b §).

Varje år meddelas cirka 500–600 personer säkerhetsförvaring då Tysklands har knappt 84 miljoner invånare. Åren 2014–2023 meddelades varje år över 500 personer säkerhetsförvaring, så att antalet var högst 2023 med totalt 609 dömda. Antalet dömda till säkerhetsförvaring har alltså ökat i jämn takt de senaste tio åren (<https://de.statista.com/statistik/daten/studie/75094/umfrage/strafgefängene-in-sicherungsverwahrung/>). De personer som meddelats säkerhetsförvaring friges från fängelset efter mer än 15 år i medeltal. I denna tidsperiod ingår både fängelsestraff och säkerhetsförvaring.

5.2.3.4 Schweiz och Österrike

Av de europeiska länderna innehåller också åtminstone Schweiz och Österrikes lagstiftningar bestämmelser om en säkerhetsförvaringsliknande påföljd som är avsedd för förbrytare som begått allvarliga brott och återfallsförbrytare som bedöms löpa risk att på nytt begå ett motsvarande allvarligt brott (Schweiz strafflag 64–65 § och Österrikes strafflag 23 §).

I Schweiz kan säkerhetsförvaring dömas ut, om gärningsmannen har gjort sig skyldig till ett allvarligt vålds- eller sexualbrott (mord, dråp, allvarlig misshandel, våldtäkt, rån, tagande av gisslan, mordbrand, äventyrande av någon annans liv eller något annat brott) för vilket kan dömas till fängelse i minst fem år. Gärningen ska allvarligt skada en annan persons fysiska, psykologiska eller sexuella integritet. Dessutom är förutsättningen att det på grund av gärningsmannens personlighetsdrag, omständigheterna kring brottet och gärningsmannens allmänna personliga situation på det allvarligaste kan antas att han eller hon på nytt kommer att göra sig skyldig till brott av motsvarande typ eller det på grund av en permanent eller långvarig mental störning på det allvarligaste kan förväntas att han eller hon på nytt kommer att göra sig skyldig till motsvarande brott.

Villkorlig frigivning från säkerhetsförvaring är möjlig i Schweiz när den dömden antas kunna uppföra sig bra i frihet. Den villkorliga friheten varar två till fem år. Den domstol som meddelat säkerhetsförvaringen beslutar om villkorlig frigivning och om den ska fortsätta eller om påföljden ska avslutas. Möjligheten till villkorlig frigivning bör bedömas första gången när två år har förflutit av säkerhetsförvaringen. Därefter ska bedömningen göras en gång per år. Schweiz strafflag innehåller inga bestämmelser om säkerhetsförvaringens maximilängd. I Schweiz kan säkerhetsförvaring också meddelas retroaktivt, om det under fängelsestraffet framkommer nya uppgifter eller bevis som visar att förutsättningar för säkerhetsförvaring förelåg redan under tiden för den ursprungliga domen, men domstolen inte har kunnat känna till dem.

I Schweiz döms numera mera sällan till säkerhetsförvaring än till psykiatrisk tvångsvård, som också kan omvandlas till säkerhetsförvaring. Enligt uppgifter från 2018 var det totala antalet fångar i Schweiz cirka 7000, varav 731 avtjänade en dom utan känd sluttidpunkt. Av dessa var 148 dömda till säkerhetsförvaring och 583 dömda till psykiatrisk tvångsvård. Åren 2008–2018 har 40 personer som varit dömda till säkerhetsförvaring frigetts. (Marti, Irene, Indefinite Confinement in Switzerland, 2022. s. 47–93. Tillgänglig: https://doi.org/10.1007/978-3-031-12590-4_2).

I Österrike motsvaras säkerhetsförvaring av placering i en anstalt för farliga återfallsförbrytare, som är en påföljd enligt strafflagen till vilken kan dömas en person som fyllt 24 år och som döms till fängelse i minst två år. Domstolen beslutar om placering av den dömden i en anstalt för farliga återfallsförbrytare, om det är fråga om ett allvarligt vålds- eller sexualbrott, och personen i fråga två gånger tidigare har dömts för motsvarande brott till fängelse i minst sex månader och av denna orsak har suttit i fängelse i minst 18 månader före de aktuella gärningarna. I denna bedömning beaktas gärningar som begåtts efter fyllda 19 år. Dessutom är en förutsättning att det finns anledning att misstänka att personen på nytt gör sig skyldig till brott som anges som allvarliga enligt lagen. Placeringen i en anstalt för farliga återfallsförbrytare får i Österrike pågå högst tio år (Österrikes strafflag, 25 §).

5.2.3.5 England och Wales

I England och Wales har tidigare använts säkerhetsförvaring, det vill säga fritt översatt fängelse på grund av den allmänna säkerheten (Imprisonment for Public Protection, IPP). Säkerhetsförvaring infördes i dessa länder 2005 och slopades helt och hållet 2012. Efter att säkerhetsförvaringen slopades förblev dock domarna för dem som dömts till säkerhetsförvaring i kraft som sådana. Sålunda finns det fortfarande fångar i England och Wales som avtjänar säkerhetsförvaring.

Straffelementet i säkerhetsförvaringen var en viss del av domen som åtminstone avtjänades i fängelse, det vill säga tariff (tariff). Efter denna minimitid kunde villkorlig frihet för fången

behandlas i nämnden för villkorlig frigivning (the Parole Board). Säkerhetsförvaringen bestod alltså av två delar: ett fängelsestraff som utmättes som en straffrättslig påföljd samt en därpå följande tidsbestämd period under vilken det var möjligt att ansöka om villkorlig frihet. (Grimshaw Roger, Imprisonment for Public Protection: Psychic Pain Redoubled. Centre for Crime and Justice Studies, October 2022).

Domstolen var enligt lagen i princip förpliktad att bedöma om personen orsakar allvarlig fara för samhället, om han eller hon hade dömts tidigare för ett eller flera allvarliga brott som nämns i lagen. Till de allvarliga brotten hörde också relativt lindriga brott såsom misshandel.

Säkerhetsförvaringssystemet i England och Wales fick mycket kritik i sin ursprungliga form. Systemet ansågs för strängt och för styrande, eftersom det förpliktade till att döma sådana myndiga gärningsmän till livstids fängelse eller säkerhetsförvaring som hade gjort sig skyldiga till sådana allvarliga brott som nämns i lagen och som uppfyllde farlighetsbedömningens kriterier (Rose Christopher, RIP the IPP: A Look Back of The Sentence of Imprisonment for Public Protection. *The Journal of Criminal Law* (2012) 76 JCL, s. 303–313). Bestämmelsernas tillämpningsområde ansågs vara för omfattande, eftersom säkerhetsförvaring även meddelades för ganska lindriga brott, vilket väckte frågan om påföljden var riktad till rätta förbrytare. Säkerhetsförvaring av ursprungligen avsedd för dem som gjort sig skyldiga till allvarliga sexual- och våldsbrott, men i praktiken avtjänade en betydande del av fångarna ett minimistraff på mindre än två år. (Strickland Pat – Bat Beard Jacqui, Sentences of Imprisonment for Public Protection. House of Commons Library, 6 June 2012). Ett klart problem med systemet var dess ökande inverkan på antalet fångar. Fängelsetiden för många fångar som avtjänade ett kort straff på viss tid förlängdes avsevärt på grund av säkerhetsförvaringen, och detta orsakade tryck på tillräckliga resurser för fängelserna samt systemet med villkorlig frigivning.

5.2.3.6 Vissa länder utanför Europa

Angående länderna utanför Europa kan det konstateras i korthet att åtminstone i Nya Zeeland, Australien och Kanada finns det en påföljd som liknar säkerhetsförvaring och som kan dömas ut för sådana personer som dömts för vålds- och sexualbrott och som konstaterats vara farliga. I dessa länder är det dessutom möjligt att döma en gärningsman till fängelse på livstid.

I Nya Zeeland används två olika slags system som liknar säkerhetsförvaring, varav det första är en påföljd för brott och det andra en säkerhetsåtgärd. Den påföljd för brott som kallas säkerhetsförvaring (preventive detention) innebär ett tidsbestämt fängelsestraff som påminner om fängelse på livstid. Enligt den gällande lagstiftningen inbegriper säkerhetsförvaring fängelse i minst fem år och under den tiden kan man inte ansöka om villkorlig frihet. Domstolen kan dock förlänga denna tid, om fångens historik ger anledning till detta. (Sentencing Act 87–90 §)

Den andra åtgärden som liknar säkerhetsförvaring kallas offentligt skyddsförordnande (public protection order; Public Safety (Public Protection Orders) Act 2014). Det kan meddelas en person som avtjänat ett ovillkorligt fängelsestraff och som bedöms löpa en mycket hög risk att göra sig skyldig till ett allvarligt sexual- eller våldsbrott och som inte kan frigges tryggt i samhället.

I Nya Zeeland har det våren 2025 publicerats ett förslag till en mera omfattande reform av systemen med säkerhetsförvaring och offentligt skyddsförordnande (Preventive measures in a reformed law, Law Commission, New Zealand, Report 149, 2025). De viktigaste föreslagna ändringarna är att systemet delas upp i tre förebyggande åtgärder, som är förebyggande övervakning i samhället (community preventive supervision), förebyggande övervakning i boendet (residential preventive supervision) och slutet förebyggande säkerhetsförvaring (secure

preventive detention). Avsikten är att dessa tre åtgärder ska bilda ett mera enhetligt stegvis system, där begränsningsnivån varierar och som ger domstolen möjlighet att meddela den åtgärd som är lämpligast för att hantera riskerna och minst begränsande i respektive fall. I reformen går man mot ett system där den förebyggande åtgärd som döms ut efter avtjänat straff mera påminner om en säkerhetsåtgärd. Samtidigt föreslås det att säkerhetsförvaring som en separat påföljd för brott slopas.

Den slutna förebyggande säkerhetsförvaring som föreslås skulle avtjänas i särskilda slutna anstalter, som är separata från fängelserna. Man ska inte kunna lämna anstalterna utan tillstånd. Förhållandena för dem som meddelats säkerhetsförvaring ska avvika väsentligt från fängelseceller och de ska tillhandahålla privatliv och skälig bekvämlighet. I förslaget framhävs att anstalterna ska vara separata från fängelserna, eftersom det inte längre är fråga om att avtjäna en påföljd för brott, utan mera om en säkerhetsåtgärdsliknande åtgärd. De begränsningar som hänför sig till säkerhetsförvaring ska enligt förslaget ha så litet bestraffande effekter som möjligt och det ska vara obligatoriskt att tillhandahålla rehabilitering.

5.2.3.7 Lagstiftningsåtgärder som planeras i Sverige

I Sverige har man inte använt någon sådan påföljd eller åtgärd som skulle påminna om säkerhetsförvaring. I Sverige gjordes dock 2024 en utredning om behovet av att införa en tidsbestämd påföljd som är i kraft tills vidare som en del av brottspåföljdslagstiftningen (SOU 2024:48, Ett ändamålsenligt samhällsskydd, Vissa reformer av straff- och straffverkställighetslagstiftningen, Del 3 (Påföljdsfrågor) s. 399-484. Utlåtandena om förslaget finns på adressen: <https://www.regeringen.se/remisser/2024/07/remiss-av-ett-andamalsenligt-sam-hallsskydd.-vissa-reformer-av-straff--och-straffverkstallighetslagstiftningen-sou-202448>).

I oktober 2025 överlämnade Sveriges regering till lagrådet ett utkast till proposition om en ny tidsbestämd frihetsrövande påföljd för vilken används termen säkerhetsförvaring, <https://www.regeringen.se/rattsliga-dokument/lagratsremiss/2025/10/sakerhetsforvaring--en-ny-tidsbestamd-frihetsberovande-pafoljd/>).

För påföljden användes i den utredning som gjordes i Sverige 2024 (SOU 2024:48) benämningen säkerhetsstraff, varmed man ville betona åtgärdens karaktär av ett straff som strävar efter att skydda samhället till skillnad från de begrepp som används i Norge och Danmark (förvaring) och som för tankarna till enbart förvaring. I utkastet till regeringens proposition om påföljden används dock benämningen säkerhetsförvaring. Den valda benämningen motiveras med att det inte är fråga om en ny form av fängelse och inte om ett nytt straff, utan om en annan påföljd för brott. Dessutom konstateras det att benämningen ligger i linje med hur motsvarande påföljder benämns i de övriga nordiska länderna (propositionsutkastet s. 63–64).

Som omständigheter som motiverar säkerhetsförvaring har man i Sverige lyft fram möjligheten att förhindra allvarliga brott under en längre tid och på så viss förbättra samhällsskyddet och skyddet för brottsoffer. Fängelse på livstid och rättspsykiatrisk vård kan inte nödvändigtvis anses erbjuda tillräckligt samhällsskydd i sådana fall där gärningsmannen inte lider av en allvarliga psykisk störning eller brotten inte är så allvarliga att livstids fängelse kan komma på fråga. Sålunda kan man i Sverige se ett samhälleligt intresse av en mer långtgående straffrättslig påföljd som gör det möjligt att ingripa preventivt vid återfallsbrottslighet och när en person upprepade gånger gör sig skyldig till flertalet allvarliga brott som gör intrång i den personliga integriteten. Man ser det också som ett bättre alternativ att bevara livstids fängelse oförändrat så att det inte heller i fortsättningen kan meddelas som påföljd på grund av risken för återfall i

brott. Fängelse på livstid kvarstår alltså som påföljd för de allvarligaste brotten, det vill säga i huvudsak mord eller andra allvarliga brott i anslutning till mord.

I Sverige är avsikten att begränsa tillämpningsområdet för säkerhetsförvaring till fall som är särskilt allvarliga, men ändå sådana att fängelse på livstid inte kommer på fråga. Det ska vara fråga om en straffrättslig påföljd som meddelas av domstolen, och inte till exempel en säkerhetsåtgärd utanför det straffrättsliga systemet. Fängelse på livstid och rättspsykiatrisk vård ska som straff ha företräde framom säkerhetsförvaring.

Bestämmelser om dömande till säkerhetsförvaring föreslås ingå i ett nytt 33 kap. i brottsbalken. Till säkerhetsförvaring ska för det första kunna dömas den som har begått brott mot annans liv, hälsa, frihet eller frid av sådant allvar att han eller hon skulle ha dömts till fängelse i fyra år eller mer, om han eller hon tidigare dömts till en frihetsberövande påföljd för sådan brottslighet genom en dom som har fått laga kraft.

Till säkerhetsförvaring ska även få dömas den som vid ett och samma tillfälle döms för upprepad brottslighet mot annans liv, hälsa, frihet eller frid om den brottsligheten är av sådant allvar att han eller hon skulle ha dömts till fängelse i sex år eller mer om påföljden hade bestämts till fängelse.

För att påföljden ska få bestämmas till säkerhetsförvaring i bägge ovannämnda situationer ska det också krävas 1. att det finns en påtaglig risk för återfall i allvarlig brottslighet mot annans liv, hälsa, frihet eller frid, och 2. att det inte är tillräckligt med fängelse på viss tid eller andra åtgärder för att tillgodose behovet av samhällsskydd. Enligt motiveringen till utkastet till proposition (s. 76) ska risken vid prövningen som gäller påföljden bedömas vara något högre än vad som gäller för omvandling av ett livstidsstraff till ett tidsbestämt straff, där det krävs att risken ska vara konkret och beaktansvärd för att den ska förhindra omvandling. Med påtaglig risk menas att det inte får vara fråga om en obetydlig, oklar eller avlägsen risk utan att det måste vara en klar och konkret risk. Det innebär att det måste finnas konkreta omständigheter som talar för att en sådan risk finns hos just den individ som bedöms.

Säkerhetsförvaring ska inte få dömas ut, om villkoren för att döma till fängelse på livstid eller rättspsykiatrisk vård är uppfyllda.

Säkerhetsförvaring ska inte kunna dömas ut för brott som har begåtts före 18 års ålder. Domstolen ska dock kunna döma ut säkerhetsförvaring som gemensam för flera gärningar, varav en del kan ha begåtts före 18 års ålder, om de gärningar som begåtts vid myndig ålder är så allvarliga att de uppfyller villkoren för säkerhetsförvaring.

När domstolen dömer till säkerhetsförvaring ska den i domen bestämma en minimitid och en ramtid för säkerhetsförvaring. Minimitiden bör motsvara längden av det fängelsestraff på viss tid som annars hade dömts ut. Minimitiden kan således vara 4 till 18 år (s. 82). Ramtiden ska kunna överskrida minimtiden med 4–6 år och när domstolen bestämmer ramtiden ska den beakta hur allvarlig brottslighet det är fråga om i domen. Ramtiden ska således som kortast kunna vara 8 år (4 + 4) och som längst 24 år (18 + 6) (utkastet till proposition, s. 83–84).

På samma sätt som i Norge och Tyskland har det även i Sverige ansetts nödvändigt med möjlighet att förlänga ramtiden, om det fortfarande bedöms att det finns risk för att den dömde på nytt ska begå ett allvarligt brott. Rätten får, efter ansökan av åklagaren och anmälan från Kriminalvården, förlänga ramtiden med högst tre år vid varje tillfälle om 1) ett fortsatt frihetsberövande är absolut nödvändigt för att tillgodose behovet av samhällsskydd, eller med

högst ett år vid varje tillfälle om 2) det behövs för att villkorad utslussning ska kunna pågå under tillräckligt lång tid för att tillgodose behovet av samhällsskydd (förslaget till 33 kap. 8 §).

En ansökan om förlängning ska ha kommit in till tingsrätten senast sex månader innan ramtiden löper ut, annars upphör straffet vid ramtidens utgång. Om talan har väckts i tid, får rätten dock bestämma att säkerhetsförvaringen ska fortgå till dess att saken är slutligt avgjord, trots att ramtiden löpt ut.

Innan påföljden bestäms till säkerhetsstraff ska rätten ha möjlighet att inhämta en särskild utredning med utlåtande om risken för att den dömda begår nya brott av allvarligt slag mot liv, hälsa, frihet eller frid. Utlåtande ska inte behöva inhämtas, om det är klart onödigt. Utlåtande ska också kunna inhämtas vid prövningen inför ett beslut om tillstånd till villkorad utslussning samt då frågan om förlängning av säkerhetsstraffet prövas. Varken en ansökan om förlängning eller om tillstånd till villkorad utslussning får beviljas utan att ett utlåtande om risk inhämtats. (förslaget till brottsbalk, 33 kap. 9 §). Ansvarig myndighet ska vara Rättsmedicinalverket.

Enligt förslaget ska farlighetsbedömning och bedömning av risken för att göra sig skyldig till ett allvarligt brott från fall till fall basera sig på brottens allvarlighet, brottshistoriken, den dömdes beteende och sociala situation samt andra omständigheter (utkastet till proposition, s. 76).

Vid verkställigheten av säkerhetsförvaring är rehabilitering och möjlighet att slutligen bli frigiven vara centralt. Den dömda bör erbjudas rehabilitering och andra åtgärder som främjar anpassningen i samhället. För alla som döms till säkerhetsförvaring upprättas en individuell utformad verkställighetsplan. Verkställigheten av säkerhetsförvaringen bör planeras så att den minskar den psykiska påfrestning som fängelset medför och erbjuder den dömda tydliga åtgärder som möjliggör en utveckling mot frigivning (utkastet till proposition s. 106).

Placeringen av den som dömts till säkerhetsförvaring ska ske i enlighet med reglerna i fängelselagen. Enligt utkastet till regeringens proposition är en möjlighet för den som dömts till säkerhetsförvaring att under säkra former vistas utanför anstalt avgörande för att säkerställa att systemet innehåller mekanismer som möjliggör en reell progression mot frigivning. Det föreskrivs särskilt om för permission för dem som dömts till säkerhetsförvaring. Förutsättningen är att minst tre fjärdedelar av minimitiden ska ha avtjänats och att det inte finns en påtaglig risk för att den intagne kommer att begå brott, undandra sig påföljdens fullgörande eller på annat sätt missköta sig. Om det finns särskilda skäl kan permission beviljas trots att den så kallade kvalifikationstiden inte förflutit. På dem som dömts till säkerhetsförvaring ska dessutom tillämpas fängelselagens bestämmelser om särskilda skäl för att bevilja permission (den föreslagna lagen om verkställighet av säkerhetsförvaring och utkastet, s. 110–114).

Tidigast ett år före utgången av säkerhetsförvaringens minimitid får den dömda eller Kriminalvården ansöka om villkorad utslussning hos rätten. Villkorad utslussning får inte börja innan minimitiden har löpt ut. Tillstånd får inte beviljas om inte Rättsmedicinalverket har gjort en riskbedömning. Vid bedömningen ska särskilt beaktas risken för att den dömda återfaller i allvarlig brottslighet mot annans liv, hälsa, frihet eller frid, den tid som den dömda har avtjänat, brottslighetens karaktär och brott mot de föreskrifter och villkor som gäller för verkställigheten samt deltagande i åtgärder som syftar till att främja anpassningen i samhället. Den dömda får ansöka om tillstånd till villkorad utslussning på nytt tidigast ett år efter det att beslutet har fått laga kraft, om ansökan har avslagits (förslaget till ny 38 kap. 3 b § i brottsbalken). Tidsgränsen gäller inte en ansökan som görs av Kriminalvården.

Den villkorade utslussningen ska pågå fram till dess att påföljden är helt verkställd, om inte något annat beslutas, och den villkorade utslussningen ska alltid vara förenad med övervakning (den föreslagna lagen om verkställighet av säkerhetsförvaring, 4 kap. 1 §). Kriminalvården får besluta att övervakningen ska upphöra vid en tidigare tidpunkt om behovet av samhällsskydd kan tillgodoses utan övervakning och det inte finns en beaktansvärd risk för att den dömde kommer att begå brott, undandra sig påföljdens fullgörande eller på annat sätt missköta sig. Ett sådant beslut kan främst komma i fråga i slutskedet av utslussningen (den föreslagna lagen om verkställighet av säkerhetsförvaring, 4 kap 1 §, och utkastet, s. 118).

Den slutliga propositionen har överlämnats till Sveriges riksdag den 22 januari 2026 (prop. 2025/26:95) och avsikten är att lagarna ska träda i kraft den 15 april 2026.

6 Remissvar

6.1 Remissbehandling

Justitieministeriet begärde i december 2024 utlåtande om bedömningspromemorian om införandet av förvaringsstraff och utvecklingen av förfarandet för frigivning av livstidsfångar (<https://julkaisut.valtioneuvosto.fi/handle/10024/165991>). Det inkom 22 utlåtanden. I bedömningspromemorian presenterades två alternativa modeller för införandet av säkerhetsförvaring. Den ena modellen fick klart mera understöd och beredningen fortsatte utifrån det alternativet. Ett sammandrag över remissvaren har publicerats (Justitieministeriets publikationer, Betänkanden och utlåtanden 2025:23, <https://julkaisut.valtioneuvosto.fi/handle/10024/166253>). De ursprungliga utlåtandena finns i sin helhet tillgängliga i statsrådets projektportal på adressen: <https://oikeusministerio.fi/sv/projekt?tunnus=OM077:00/2023>.

Justitieministeriet begärde senare utlåtande om utkastet till regeringens proposition av 57 aktörer. De hade möjlighet att yttra sig mellan den 24 oktober och den 5 december 2025. Även andra än de som nämndes i sändlistan hade möjlighet att yttra sig i tjänsten Utlåtande.fi. Det inom 32 utlåtanden. Utlåtandena i original finns i sin helhet tillgängliga i statsrådets projektportal på adressen <https://oikeusministerio.fi/sv/projekt?tunnus=OM077:00/2023>. Det har publicerats ett sammandrag av utlåtandena (<https://urn.fi/URN:ISBN:978-952-400-527-2>).

Utlåtande lämnades av Helsingfors tingsrätt, Birkalands tingsrätt, Helsingfors hovrätt, Åbo hovrätt, Vasa hovrätt, högsta domstolen, professor Kimmo Nuotio, Östra Finlands universitet (Matti Tolvanen), forskardoktor Esko Yli-Hemminki (Helsingfors universitet), Vankilavirkailijain Liitto VVL ry, Brottspåföljdsmyndigheten, Polisstyrelsen, Enheten för hälso- och sjukvård för fångar, Åklagarmyndigheten, Finlands Advokater, KRIS Suomen keskusliitto ry, Institutet för hälsa och välfärd, Suomen Psykologiliitto, Suomen syyttäjähdistys ry, Juristiliitto – Juristförbundet ry, Justitiekanslersämbetet, Riksdagens justitieombudsmans kansli, Rättsregistercentralen, Finlands domareförbund, Rikosseuraamusalan henkilöstöyhdistys RikHe ry, Rikoksettoman elämän tukisäätiö, A-klinikkasäätiö, inrikesministeriet samt social- och hälsovårdsministeriet.

Dessutom lämnades utlåtande av tre privatpersoner.

Flera remissinstanser hänvisade till sina tidigare utlåtanden om justitieministeriets bedömningspromemoria.

6.1.1 Allmän respons i remissvaren

Många remissinstanser understödde målet att främja säkerheten i samhället och utveckla lagstiftningen om farliga förbrytare. En del av remissinstanserna understödde de metoder som valts i propositionen som sådana. En del framförde att i stället för de valda metoderna vore det skäl att utveckla det relativt nya kombinationsstraffet, som är avsett för farliga återfallsförbrytare, och använda fängelsetiden av det så bra som möjligt för åtgärder som minskar återfallsrisken.

6.1.2 Införande av säkerhetsförvaring och ändringar som gäller kombinationsstraffet

Flera remissinstanser ansåg att införandet av säkerhetsförvaring är en betydande förändring i Finland, där straffrätten har byggt på så kallad gärningsstraffrättslig grund. Propositionen ansågs innebära en mycket speciell utveckling i förhållande till det rådande straffrättsliga påföljdstänkandet i Finland, eftersom grunden för frihetsberövande inte ska vara en redan begången gärning som ska bestraffas som brott utan en bedömning av möjliga framtida gärningar. Å andra sidan ansåg en stor del av dem som tog ställning till saken att man i propositionen hade valt en modell för att genomföra säkerhetsförvaring som passar in i det gällande påföljdssystemet, och att man hade inte direkt hade efterapat andra länders lagstiftningslösningar.

Särskilt kritiserades tillämpningen av säkerhetsförvaring även på minderåriga gärningsmän eller brott som begåtts som minderårig. Kritiska anmärkningar framfördes i nästan hälften av utlåtandena och i dem hänvisades till FN:s konvention om barnets rättigheter och FN:s kommitté för barnets rättigheters allmänna kommentar 24 (2019) om barnets rättigheter i det straffrättsliga systemet samt till minderårigas särställning inom straffrätten och påföljdssystemet. Bedömningen av konsekvenserna för barn i propositionen ansågs vara snäv. Propositionens motivering har kompletterats till denna del särskilt i avsnitten 4.2.2 (Konsekvenser för de grundläggande och mänskliga rättigheterna samt för människogrunder) och 11 (Förhållande till grundlagen samt lagstiftningsordning).

Den föreslagna utvidgningen av tillämpningsområdet för kombinationsstraff till personer som inte uppfyller den förutsättning för att dömas till kombinationsstraff som gäller tidigare brottshistorik (så kallade förstagångsförbrytare) ansågs både motiverad och problematisk i utlåtandena. Bestämmelserna som gäller kombinationsstraff baserar sig på en bedömning av hur återfallsförbrytare som betraktats som farliga beter sig i framtiden. Det ansågs förbli oklart i propositionsutkastet hur användbara rättspsykiatriska riskbedömningar är när det gäller förstagångsförbrytare och hur domstolen borde bedöma dessa situationer, när tidigare våldsamt beteende och brottshistorik i praktiken bäst förutspår farligheten. Ett alternativ som föreslogs vara att avgränsa bestämmelserna om förstagångsförbrytare så att kombinationsstraff skulle vara möjligt endast om personen på samma gång döms för upprepade eller flera brott mot någon annans liv, hälsa eller frihet, som bedömda som en helhet är synnerligen allvarliga (s.k. seriemördare och terroristbrott). Det har inte gjorts några ändringar i propositionen till denna del, men det har framhävts i propositionen att i fråga om förstagångsförbrytare bör kombinationsstraff tillämpas endast i exceptionella fall.

Kopplingen av meddelande av säkerhetsförvaring till sådana som avtjänar kombinationsstraff ansågs i stor utsträckning vara en motiverad lösning. Likaså ansågs det motiverat att ärenden som gäller säkerhetsförvaring koncentreras till Helsingfors hovrätt.

En del av remissinstanserna framförde kritiska anmärkningar mot tidsfristerna för ansökan om säkerhetsförvaring. En situation där fängelsetiden för kombinationsstraffet tar slut medan en

ansökan om säkerhetsförvaring fortfarande är anhängig i hovrätten ansågs i dessa utlåtanden vara synnerligen oönskad för fången. Ett alternativ som framfördes var att ansökan om säkerhetsförvaring skulle avgöras under fängelsetiden för det ursprungliga kombinationsstraffet, och fängelsetiden skulle inte kunna dra ut på tiden på grund av processen. Å andra sidan ansågs den föreslagna bestämmelsen om tidsfrist också nödvändig. I propositionen har bestämmelsen om tidsfrist för ansökan preciserats och skärpts så att det även för åklagaren har angetts en klar tidsfrist för ansökan i 5 § i lagen om säkerhetsförvaring. Tidsfristen för Brottsförvaltningsmyndigheten har åter tidigarelagts så att initiativ till meddelande av säkerhetsförvaring ska tas tio månader i stället för nio månader innan övervakningstiden börjar. Avsikten med regleringen är att säkerställa att saken hinner behandlas innan den ursprungliga fängelsetiden tar slut.

I anslutning härtill ansåg högsta domstolen och Helsingfors hovrätt att om det ändå är möjligt att fängelsetiden för kombinationsstraffet drar ut på tiden på grund av förfarandet vid meddelande av säkerhetsförvaring, är en eventuell förkortning av övervakningstiden inte ett tillräckligt sätt att kompensera denna extra fängelsetid, om personen sist och slutligen inte meddelas säkerhetsförvaring. De bestämmelser som föreslås i propositionen har inte ändrats till denna del (7 § 2 mom. i lagen om säkerhetsförvaring). Bestämmelsen om kombinationsstraff i 2 c kap. 11 § i strafflagen möjliggör i enlighet med sin ordalydelse att fängelsetiden kan bli längre än det straff som dömts ut, om ansökan om säkerhetsförvaring har gjorts. På det sätt som konstateras ovan har syftet med tidsfristerna för ansökan varit att säkerställa att en sådan situation kan inträffa endast i exceptionella fall. Förkortad övervakningstid kan till exempel jämföras med en situation där åtminstone en del av den övervakningstid i kombinationsstraffet som ska avtjänas i frihet enligt den gällande lagstiftningen de facto kan komma att avtjänas i fängelse, om fången till exempel på grund av avsaknad av bostad hindras att avtjäna övervakningstiden.

Högsta domstolen och Helsingfors hovrätt uppmärksammade också att i utkastet föreskrivs det inte till alla delar tillräckligt tydligt om olika besvärssituationer. På grund av dessa utlåtanden har propositionen kompletterats särskilt genom att ändra 7 och 8 § i lagen om säkerhetsförvaring.

Helsingfors hovrätt fann det problematiskt att hovrätten inte friger den som meddelats säkerhetsförvaring genast när den godkänner ansökan om frigivning från säkerhetsförvaring, utan i beslutet om frigivning bestäms frigivningsdagen så att det lämnas tillräckligt med tid för att förbereda frigivningen. Under beredningen av propositionen har man bedömt att frigivning genast när beslutet meddelas skulle innebära att den som meddelats säkerhetsförvaring friges direkt från fängelset till villkorlig frihet utan någon som helst förberedelse för frigivningen. Detta kan inte anses motiverat med beaktande av att framför allt för dem som gjort sig skyldiga till allvarliga brott är stegvis och planmässig frigivning en väsentlig del av hanteringen av fångens återfallsrisk. Av denna orsak har propositionen inte ändrats till denna del.

Enligt propositionen ska inhämtandet av en bedömning av risken för våld vara beroende av hovrättens prövning när man behandlar en ansökan om säkerhetsförvaring eller frigivning från fängelse på livstid. Bedömningen ska dock i bägge situationerna alltid inhämtas innan frigivningsbeslutet fattas. Helsingfors hovrätt, som ska behandla ansökningarna om frigivning, funderade om det faktiskt är motiverat med enhetliga bestämmelser för livstidsfångar och sådana som meddelats säkerhetsförvaring. Vid säkerhetsförvaring är grunden för frihetsberövandet risken för att på nytt göra sig skyldig till ett allvarligt brott, så hovrätten ansåg att det är svårt att identifiera en sådan situation där det skulle vara motiverat att inte inhämta en riskbedömning när ansökan om frigivning behandlas. Under beredningen har man ansett att det är motiverat med enhetliga bestämmelser, och de överläter i vilket fall som helst åt Helsingfors

hovrätts prövning om det i vissa situationer i samband med prövningen av om en person som meddelats säkerhetsförvaring skulle vara motiverat att inte göra en riskbedömning. I specialmotiveringen till bestämmelsen om saken, det vill säga 11 § 3 mom. i den föreslagna lagen om säkerhetsförvaring, konstateras att en riskbedömning ska inte behöva göras till exempel om beteendet hos den som meddelats säkerhetsförvaring i sig visar att det fortfarande finns en uppenbara fara för att han eller hon kommer att begå ett nytt brott.

I anslutning till behandlingen av ansökningar om frigivning föreslogs det i vissa utlåtanden att man skulle fundera på om åklagaren borde delta även i förfarandet vid frigivning av säkerhetsfångar i stället för att Brottspåföljdsmyndigheten agerar i denna roll som är atypisk jämfört med myndighetens andra lagstadgade uppgifter. Propositionen har inte ändrats till denna del. Under beredningen har man bedömt att en sådan reglering skulle innebära klart mera arbete för åklagaren än vad den föreslagna regleringen förutsätter. På längre sikt kan det årliga antalet ansökningar om frigivning öka till flera ansökningar, vilket skulle föranleda behov av tilläggsresurser för åklagaren. Den modell som föreslås i propositionen motsvarar förfarandet vid frigivning av livstidsfångar, där Brottspåföljdsmyndigheten redan nu har en egen roll. I propositionen föreslås bestämmelser om förfarandet vid frigivning från säkerhetsförvaring som även i övrigt i stor utsträckning motsvarar förfarandet vid frigivning av livstidsfångar. I propositionen föreslås att frihetsberövandet för inte bara den som meddelats säkerhetsförvaring utan också för en livstidsfånge i fortsättningen ska kunna förlängas på grund av fångens uppenbara återfallsrisk. Så som konstaterats i propositionen kan det vara i någon mån slumpmässigt huruvida en gärningsman har dömts till kombinationsstraff och därefter meddelats säkerhetsförvaring eller avtjänar personen fängelse på livstid. Med beaktande av dessa omständigheter är det motiverat att åklagarens roll är likadan vid bägge förfarandena.

KRIS Suomen keskusliitto ry och Vankilavirkailijain liitto ry ansåg att villkoren för övervakad frihet på prov för dem som friges från säkerhetsförvaring borde vara striktare än för andra fångar i frihet på prov. Propositionen har inte ändrats till denna del. I propositionen har det av de orsaker som anförs i föregående stycke ansetts att det är motiverat att jämställa förfarandet vid frigivning av och övervakningen efter frigivningen av livstidsfångar och sådana som meddelats säkerhetsförvaring. Om man vill föreskriva om övervakningen efter säkerhetsförvaring på ett sätt som avviker från andra fångar, borde man samtidigt bedöma om övervakningen av livstidsfångar är tillräcklig. Under beredningen har det dock inte framkommit något sådant behov. Dessutom kan det påpekas att till skillnad från andra fångar kan domstolen i fråga om livstidsfångar och enligt förslaget också dem som meddelats säkerhetsförvaring vid behov återta beslutet om villkorlig frigivning under den övervakade friheten på prov, varvid personen fortsätter att avtjäna fängelsestraffet på livstid eller säkerhetsförvaringen.

De föreslagna bestämmelserna om stödåtgärder i syfte att minska återfallsrisken under säkerhetsförvaringen fick understöd. Med tanke på rättsskyddet för den som meddelats säkerhetsförvaring ansågs det nödvändigt att säkerställa att personen har faktisk möjlighet att påverka de faktorer som betraktas som avgörande vid bedömningen av risken för våld. Dessutom framfördes det att tillräckliga stödåtgärder under straffet borde vara en del av verkställigheten av domarna för alla som gjort sig skyldiga till allvarliga vålds- och sexualbrott oberoende av vilken påföljd som de dömts till. I propositionen ansågs saknas hur en fånge garanteras psykologstöd under en lång fängelsestid, kontinuerlig vård och psykologisk uppföljning och interventioner efter frigivningen. I utlåtandena framfördes att utan vård och rehabilitering minskar återfallsrisken inte, hur omsorgsfullt den än bedöms. I propositionen har de nuvarande utmaningarna med att ordna rehabiliterande åtgärder identifierats och i bedömningen av ekonomiska konsekvenser framförs att ordnandet av dylika åtgärder för dem som meddelats säkerhetsförvaring förutsätter årsverkesresurser motsvarande en psykolog vid

Brottspåföljdsmyndigheten och årsverkesresurser motsvarande en rättspsykolog vid Enheten för hälso- och sjukvård för fångar.

6.1.3 Ändringsförslag som gäller fängelse på livstid

När det gäller utvecklandet av frigivningen från livstids fängelse ansågs den föreslagna ändringen i strafflagen vara bra genom vilken riskbedömningens betydelse som en del av helhetsprövningen av frigivningen av en livstidsfånge framgår tydligare än tidigare av bestämmelsen. Samtidigt understöddes den föreslagna ändringar där det redan av bestämmelsens ordalydelse ("ska utöver fängelsetiden även beaktas") framgår att det vid frigivningsprövningen i princip är fråga om att livstidsfånge ska ha avtjänat ett tillräckligt straff i fängelset för de brott för vilka de utdömda fängelsestraffen ingår fängelsestraffet på livstid. Å andra sidan framförde några remissinstanser kritiska anmärkningar mot det nya 3 mom. som föreslås i 2 c kap. 10 § i strafflagen, och ansåg att det står i konflikt med 2 mom. i samma paragraf. Dessa remissinstanser ansåg att det föreslagna 3 mom. tycks leda till att den allra viktigaste faktorn vid prövningen av frigivningen av en livstidsfånge blir de facto prognosen beträffande fångens framtida uppträdande i stället för att prövningen skulle koncentreras på om livstidsfånge ska anses ha avtjänat ett tillräckligt straff i fängelse för de brott som han eller hon har dömts för. Propositionen har inte ändrats till denna del. Trots att det till synes kan finnas en konflikt mellan de nämnda momenten, är syftet med bestämmelserna att betona att trots att utgångspunkten för frigivningsprövningen i regel är förhållandet mellan den avtjänade fängelsetiden och den begångna gärningen, saknar den avtjänade fängelsetiden dock betydelse i sådana situationer där det finns en uppenbar fara för att den dömda efter frigivningen gör sig skyldig till ett nytt allvarligt brott som kränker någon annans liv, hälsa eller frihet.

Enligt propositionen ska det i fortsättningen vara beroende av prövning om en riskbedömning inhämtas vid förfarandet vid frigivning av en livstidsfånge. Utlåtande ska dock alltid inhämtas innan ett beslut om frigivning fattas. En del av remissinstanserna understödde ändringen och ansåg att den lättar upp förfarandet och förkortar de onödigt långa behandlingstiderna. Helsingfors hovrätt, som ska behandla ansökningarna om frigivning av livstidsfångar, ansåg dock att ändringen i föreslagen form torde förbli en död bokstav, och den torde sålunda inte uppnå sitt syfte att minska riskbedömningarna. Enligt utlåtandet är det av största vikt att prövningsmånen är så breda som möjligt, det vill säga att också ett beslut om frigivning av en fånge vid behov ska kunna göras utan att en riskbedömning inhämtas. Med beaktande av regeringsprogrammets föresats att bedömningen av risken för våld utvecklas och dess roll i fångars frigivningsprövning stärks betydligt, har det under beredningen inte ansetts motiverat att helt och hålla överlämna saken till domstolens prövning.

En del av remissinstanserna fann det problematiskt att enligt förslaget är förfarandena vid frigivning från säkerhetsförvaring och livstids fängelse sist och slutligen mycket liknande. I bägge fallen betonar frigivningskriterierna riskbedömningens betydelse. Frigivningen av såväl en person som dömts till livstids fängelse och en fånge som avtjänar livstidsstraff kan hindras av återfallsrisken enligt bedömningen av risken för våld. Detta betyder i praktiken en förändring från ett gärningsstraffrättsligt tänkande mot en säkerhetsåtgärd som grundar sig på en prognos om personens uppträdande även i fråga om livstids fängelse trots att det har konstaterats att sannolikheten för att de på nytt ska begå ett brott är lägre än bland fångar i allmänhet. I propositionen har det till denna del påpekats att trots att återfallsnivån bland livstidsfångar i genomsnitt är låg, kan det också bland livstidsfångarna finnas personer som löper en uppenbar risk att göra sig skyldiga till ett nytt allvarligt brott. De föreslagna bestämmelserna ska gälla endast sådana personer. I övrigt förblir förfarandet och prövningsgrunderna vid frigivning av livstidsfångar oförändrade.

6.1.4 Bedömning av risken för våld och sinnesundersökningar

I ungefär hälften av utlåtandena tog man ställning till de ändringar som föreslås i bedömningarna av risken för våld eller sinnesundersökningen. I största delen av utlåtandena tog man upp osäkerheten i riskbedömningarna på individnivå och att bedömningen får inte vara den enda grunden för beslutsfattande. Vissa remissinstanser uttryckte oro för att när riskbedömningarnas betydelse ökar kan den dömande makten enligt 3 § i grundlagen de facto överföras från domstolarna till läkare och andra aktörer som gör bedömningarna. Trots att domstolarna fattar det slutliga avgörandet, stöder de sig dock i huvudsak på en bedömning som gjorts av någon utomstående och som i princip följs som sådan. Remissinstanserna ansåg att det även i fortsättningen är viktigt att domstolarna i varje enskilt fall bedömer straffets proportion i förhållande till helheten, inte läkarna. På grund av dessa anmärkningar har motiveringen till propositionen kompletterats så att omnämmanden av karaktären hos bedömningen av risken för våld och de eventuella osäkerheter som hänför sig till den har intagits i specialmotiveringen till strafflagens 2 c kap. 11 § om kombinationsstraff och till den nya 16 a § som föreslås i mentalvårdslagen.

Åtskillnaden av riskbedömning och egentlig sinnesundersökning understöddes av remissinstanserna. Institutet för hälsa och välfärd ansåg dock i sitt utlåtande att om bedömningen av risken för våld i enlighet med förslaget görs i ett sjukhus, är det motiverat att samtidigt också utreda behovet av psykiatrisk sjukhusvård oberoende av personens vilja och specialomsorger om utvecklingsstörda. Social- och hälsovårdsministeriet fäste också uppmärksamhet vid saken. Propositionen har kompletterats till denna del genom att närmare bestämmelser om detta har tagits in i 16 a § i mentalvårdslagen.

En del av remissinstanserna ansåg att det borde föreskrivas närmare på lagnivå om bedömningen av risken för våld. I utlåtandena framfördes att under den fortsatta beredningen borde man bedöma som helhet behovet av att föreskriva mera koncentrerat, koordinerat och exakt än nu om hur de riskbedömningar som används i olika sammanhang ska göras, såsom vilken slags kompetens bedömningarna förutsätter och var och med vilka metoder bedömningarna ska göras. Av denna orsak har propositionen kompletterats så att i den nya 16 a § som föreslås i mentalvårdslagen föreskrivs det noggrannare om bedömningen av risken för våld än vad som föreslogs i utkastet. I den föreslagna regleringens noggrannhetsnivå har ändå beaktats att den gällande lagstiftningen inte innehåller särskilt detaljerade bestämmelser om sinnesundersökningar. I lagen föreskrivs till exempel inte vilka slags metoder som ska användas vid undersökningen. De metoder som används vid bedömning av risken för våld utvecklas fortlöpande, och därför är detaljerade bestämmelser inte meningsfulla. I vilket fall som helst borde noggrannare bestämmelser om bedömningarna av risken för våld bedömas separat tillsammans med eventuella behov av att uppdatera bestämmelserna om sinnesundersökningar. Institutet för hälsa och välfärd har utarbetat anvisningar om sinnesundersökningar och bedömningar av risken för våld (farlighetsbedömningar). Det är inte känt att bedömningar av risken för våld skulle ha gjorts utan att följa anvisningarna.

Institutet för hälsa och välfärd föreslog att bedömningen av risken för våld innan kombinationsstraff meddelas skulle slopas helt och hållet, och att själva gärningen och de omständigheter som framgår av den samt tidigare brottslighet skulle betraktas som tillräckligt tecken på våldsrisk. En sådan lösning och den lösning som valts i propositionen har behandlats i avsnitt 5.1.2. om alternativa handlingsvägar i propositionen.

Vissa remissinstanser fäste uppmärksamhet vid konsekvensen och tydligheten hos de termer som används om olika bedömningar av risken för våld. Det ansågs viktigt att under den fortsatta beredningen klarlägga om man i alla lagförslag avser samma riskbedömning som i vissa

situationer görs av Enheten för hälso- och sjukvård för fångar och i vissa situationer av ett sjukhus som förordnats av Institutet för hälsa och välfärd, eller finns det skillnader mellan dem. På grund av responsen i remissvaren har man i möjligaste mån försökt förenhetliga terminologin i lagförslagen. Dessutom har man bland annat i motiveringen till förslaget till 16 a § i mentalvårdslagen försökt klarlägga skillnaderna och likheterna mellan de bedömningar av risken för våld som görs i olika situationer. Till den bestämmelsen har också fogats ett nytt 1 mom., där det på allmän nivå föreskrivs gemensamt om olika riskbedömningar.

Justitiekanslersämbetet påpekade att det kan vara motiverat att överväga att ange i lag föreskrivna grunder för undantag från bedömning av risken för våld (t.ex. särskilda skäl eller andra aspekter som med beaktande av individens rättigheter och allmänintresset motiverar frigivning trots hög risk e.d.). Propositionen har inte ändrats till denna del. Trots att det föreslagna syftet i sig är motiverat, förefaller det utmanande att föreskriva tillräckligt exakt om dylika grunder, för att bestämmelserna ska vara förenade med ett verkligt mervärde. I propositionen har i vilket fall som helst betonats att bedömningarna av risken för våld kan vara förenade med osäkerheter, att eventuella osäkerheter bör påpekas i bedömningarna och att domstolarna bör också beakta sådana möjliga osäkerheter i sin egen prövning.

6.1.5 Övriga anmärkningar

Andra mera detaljerade anmärkningar som framfördes i utlåtandena hänförde sig huvudsakligen till olika frågor om erhållande av information och bestämmelserna om detta. Exempelvis social- och hälsovårdsministeriet tog i sitt utlåtande upp behov av att precisera bestämmelserna i 5 g § i lagen om Institutet för hälsa och välfärd och motiveringen till bestämmelserna om informationsutbyte överlag. Social- och hälsovårdsministeriet ansåg bland annat att det vore skäl att begära utlåtande av grundlagsutskottet om propositionens bestämmelser om informationsbyte i allmänhet, och inte endast i begränsad utsträckning, som det föreslås i utkastet. Propositionen har ändrats i överensstämmelse med förslagen.

I vissa utlåtanden framfördes dessutom behov av att motivera införandet av säkerhetsförvaring och dess tillämpningsområde samt ändringen i strafflagens 2 c kap. 10 § 3 mom. om frigivning av livstidsfångar närmare med avseende på bland annat om det finns ett vägande samhälleligt behov av de föreslagna ändringarna. Riksdagens justitieombudsmans kansli ansåg att de föreslagna bestämmelsernas proportionalitet har behandlats mycket lätt med avseende på de allmänna villkoren för begränsningar av de grundläggande fri- och rättigheterna. I utlåtandet betonades att fortsatt fängelse på grund av gärningsmannens förmodade återfall i brott ingriper kraftigt i personens grundläggande fri- och rättigheter. I flera utlåtanden ansågs dessutom att propositionens konsekvenser för målgruppen borde granskas grundligare. Å andra sidan framfördes till exempel i Justitiekanslersämbetets utlåtande att i propositionen beskrivs på ett heltäckande sätt de bestämmelser om de grundläggande och mänskliga rättigheterna som hänför sig till saken, liksom rättspraxis jämte ramvillkor, såsom Europadomstolens avgörandepraxis. Propositionen har kompletterats på grund av dessa anmärkningar i avsnitt 4.2.2 (Konsekvenser för de grundläggande och mänskliga rättigheterna samt för människogrupper) och 11 (Förhållande till grundlagen samt lagstiftningsordning).

Bedömningen av ekonomiska konsekvenser ansågs i huvudsak vara heltäckande och bedömningen av de kostnader som propositionen orsakar gå i rätt riktning. Social- och hälsovårdsministeriet föreslog att man skulle överväga att komplettera propositionen med bedömningar av konsekvenserna för statens sinnessjukhus. Avsnitt 4.2.1.3 i propositionen har kompletterats av denna orsak. Enheten för hälso- och sjukvård för fångar ansåg för sin del för enheten borde föreslås mera resurser än vad som anges i propositionen för bedömningar av risken för våld. Som en orsak anfördes att riskbedömningen i samband med förfarandet vid

frigivning från säkerhetsförvaring borde i princip göras inom två månader efter hovrättens begäran. I frigivningsfasen kan Enheten för hälso- och sjukvård för fångar på grund av uppföljningsskyldigheten enligt 9 § i den föreslagna lagen om säkerhetsförvaring antas besitta tämligen aktuell information om omständigheter som är centrala för bedömningen av återfallsrisken för den som meddelats säkerhetsförvaring. Detta påskyndar sannolikt riskbedömningen jämfört med till exempel de bedömningar som hänför sig till förfarandet vid frigivning av livstidsfångar. Som grund för bedömningen kan dessutom utnyttjas de bedömningar som gjorts i det skede då kombinationsstraffet dömts ut och då säkerhetsförvaringen meddelats. Av denna orsak kan de tilläggsresurser som föreslagits för Enheten för hälso- och sjukvård för fångar redan i utkastet betraktas som tillräckliga. Enheten för hälso- och sjukvård för fångar har dessutom konstaterat att införandet av säkerhetsförvaring till följd av att det administrativa arbetet och sjuksköternas arbete ökar orsakar årliga årsverkeskostnader på uppskattningsvis 14 000 euro i stället för de 7 000 euro som anges i utkastet. Propositionens ekonomiska konsekvenser har korrigerats i enlighet med detta.

7 Specialmotivering

7.1 Strafflagen

2 c kap. Om fängelse, kombinationsstraff och säkerhetsförvaring

Det föreslås att ett omnämmande av säkerhetsförvaring fogas till kapitlets rubrik.

4 §. Sammanräkning av fängelsestraff. Det föreslås att till 2 mom. fogas ett omnämmande av att fängelse på livstid omfattar förutom de andra straffen dessutom säkerhetsförvaring som den dömda har meddelats innan fängelse på livstid dömts ut. Detta innebär att om den som meddelats säkerhetsförvaring får en ny dom som leder till fängelse på livstid, börjar han eller hon avtjäna fängelsestraffet på livstid efter att domen meddelats och på hans eller hennes frigivning tillämpas därefter bestämmelserna om frigivning av livstidsfångar.

Det föreslås att till paragrafen fogas ett nytt 3 mom., enligt vilket säkerhetsförvaring omfattar de fängelsestraff, kombinationsstraff, förvandlingsstraff för böter och arreststraff som verkställs på samma gång som säkerhetsförvaring. I 11 a § om säkerhetsförvaring föreskrivs samtidigt att de nämnda straffen kan dock beaktas när tidpunkten för villkorlig frihet för den som meddelats säkerhetsförvaring bestäms.

10 §. Villkorlig frigivning från fängelse på livstid. Det föreslås att paragrafens 2 mom. förtydligas för det första så att de omständigheter som nämns där och som ska beaktas vid frigivningsprövningen har formen av en förteckning. I det inledande stycket till förteckningen förtydligas att vid frigivningsprövningen är det på det sätt som även högsta domstolen linjerat (HD 2019:89, punkt 9) i princip fråga om livstidsfängen ska ha ansetts avtjänat ett tillräcklig straff i fängelset för de brott för vilka fängelsestraffet på livstid har dömts ut samt för vilka de utdömda fängelsestraffen ingår i fängelsestraffet på livstid eller har avtjänats under fängelsetiden. Längden på verkställigheten av det avtjänade fängelsestraffet på livstid beaktas således som en central faktor vid frigivningsprövningen. Verkställighetens längd bedöms således i förhållande till arten av det eller de brott som lett till livstids fängelse samt till de andra straff som ska beaktas i prövningen. Avsikten är inte att ändra det rådande rättsläget genom denna ändring av bestämmelsen.

I punkterna 1–5 och 7 i momentet är det fråga om omständigheter som nämns i den gällande bestämmelsen. Förutom de ovannämnda prövningsgrunderna beaktas vid frigivningsprövningen redan nu i praktiken den bedömning av risken för våld som livstidsfångar

genomgår före hovrättens frigivningsprövning. Detta framgår dock inte av den gällande bestämmelsen. Bedömningen av risken för våld görs vid Psykiatriska sjukhuset för fångar vid Enheten för hälso- och sjukvård för fångar. Bedömningen av risken för våld ska fogas till Brottspåföljdsmyndighetens utlåtande till Helsingfors hovrätt. Bestämmelser om saken finns i 1 § 2 mom. i lagen om förfarandet vid frigivning av livstidsfångar. Eftersom bedömningen av risken för våld de facto är en av de omständigheter som ska beaktas vid prövningen är det motiverat att föreskriva även i strafflagen att den ska beaktas. Av denna orsak föreslås det att i 6 punkten nämns en eventuell bedömning av risken för att den dömda återfaller i brott som en omständighet som ska beaktas. Även till denna del är tillägget av sådan natur att det förtydligar lagstiftningen, och syftet är inte att ändra det gällande rättsläget.

I 6 punkten om riskbedömning hänvisar ordet ”eventuell” till att det inte i alla situationer är nödvändigt att en riskbedömning finns tillgänglig när frigivningen prövas. Enligt propositionen föreskrivs det noggrannare än nu och delvis på ett sätt som avviker från de gällande bestämmelserna om begäran om riskbedömning i lagen om förfarandet vid frigivning av livstidsfångar. På det sätt som föreslås i propositionen ska en riskbedömning inte behöva inhämtas till exempel om det ansöks om frigivning genast vid den tidigaste frigivningstidpunkten som anges i 1 mom. och hovrätten anser det klart att frigivning enbart på grund av arten av det brott som ledde till fängelse på livstid och längden på verkställigheten av fängelsestraffet ännu inte är motiverad. I sådana situationer ligger tyngdpunkten i frigivningsprövningen framför allt på den avtjänade fängelse tiden i förhållande till den gärning eller de gärningar som domen gäller, och vid prövningen läggs ingen egentlig vikt vid bedömningen av risken för våld. Livstids fängelse kan fortgå tiotals år särskilt om gärningarna är flera. Som ett extremt exempel kan nämnas ett allvarligt terroristdåd med flertalet offer för brott mot liv och fängelsestraffet på livstid enbart av den orsaken kan bli mycket långt. Närmare bestämmelser om inhämtande av riskbedömning föreslås ingå i lagen om förfarandet vid frigivning av livstidsfångar. Beslutet om inhämtande av riskbedömning fattas av Helsingfors hovrätt. En fånge får dock inte friges utan bedömning av återfallsrisken.

I 7 punkten, som gäller att fången ska förbinda sig att iaktta villkoren för sådan läkemedelsbehandling och eventuellt tillhörande annan behandling och stöd som avses i lagen om övervakad frihet på prov, görs en språklig ändring. Ordet ”fången” ändras till ”den dömda”, som i den gällande bestämmelsen används i fråga om andra omständigheter som ska beaktas vid prövningen. Dessutom föreslås det att formuleringen ändras så att i punkten nämns om den dömda förbinder sig till läkemedelsbehandling. Denna formulering är motiverad, för den lagstiftning som det hänvisas till i punkten gäller endast fångar som dömts för sexualbrott och den behandling som avses där kommer endast sällan i fråga för livstidsfångar. Förslaget innebär inte heller till denna del någon ändring i den gällande lagstiftningen eller praxis vid frigivningsprövningen.

Det föreslås att till paragrafen fogas ett nytt 3 mom., varvid den gällande bestämmelsens 3 och 4 mom. blir 4 och 5 mom. Enligt det nya 3 mom. kan fången inte friges villkorligt, om det på basis av de omständigheter som avses i 2 mom. finns en uppenbar fara för att den som dömts till fängelse på livstid efter frigivningen kommer att göra sig skyldig till ett nytt allvarligt brott som kränker någon annans liv, hälsa eller frihet. Till ordalydelsen och även i sak motsvarar bestämmelsen i stor utsträckning den föreslagna bestämmelsen om meddelande av säkerhetsförvaring. I och med att säkerhetsförvaring införs är enhetliga bestämmelser motiverade även till denna del, eftersom förlängt frihetsberövande bör vara möjlig även för livstidsfångar på den grunden att risken för ett nytt allvarligt brott är uppenbar, oberoende av hur länge fången har varit frihetsberövad och för vilka gärningar fången ursprungligen har dömts till fängelse på livstid.

Prövning enligt 3 mom. handlar om en helhetsprövning, där alla omständigheter som nämns i 2 mom. ska beaktas. Exempelvis hög återfallsrisk som konstaterats i den bedömning av risken för våld som nämns i 2 mom. 6 punkten betyder inte i sig att fången inte kan frigges. Att ansökan om frigivning av en livstidsfånge avslås med stöd av 3 mom. betyder att frihetsberövandet tydligare än nu får karaktären av säkerhetsåtgärd utöver påföljd för brott. Av denna orsak förutsätts det i momentet att återfallsrisken är uppenbar samt att risken gäller uttryckligen ett allvarligt brott. Om ett hinder enligt 3 mom. anses föreligga för frigivning, ska det inte ha någon betydelse hur mycket fången har avtjänat av sitt fängelsestraff.

Om den uppenbara fara för ett nytt allvarligt brott som avses i 3 mom. inte anses föreligga vid frigivningsprövningen, ska frigivningen av livstidsfånge prövas på motsvarande sätt som enligt nuvarande praxis genom en helhetsprövning av de omständigheter som nämns i 2 mom.

11 §. Kombinationsstraff. I paragrafen föreslås vissa ändringar som framför allt beror på införandet av säkerhetsförvaring, för enligt den nya 11 a § ska meddelande av säkerhetsförvaring förutsätta att gärningsmannen dessförinnan har dömts till ett kombinationsstraff. Paragrafens uppbyggnad motsvarar i stora drag den gällande 11 §.

I 1 mom. konstateras för det första med avvikelse från den gällande bestämmelsen att ett kombinationsstraff består av minst det fängelse som mäts ut enligt bestämmelserna om bestämmande av straff och av en omedelbart därpå följande övervakningstid. Med ordet ”minst”, som fogas till bestämmelsen, avses att fängelsetiden för kombinationsstraffet kan fortsätta längre än det i domen utmätta straffet i en situation där ansökan om meddelande av säkerhetsförvaring har gjorts och ärendet fortfarande är anhängigt i domstolen vid den aktuella tidpunkten. Fängelsetiden för kombinationsstraffet kan alltså med avvikelse från den gällande lagstiftningen fortsätta längre än den fängelsetid som domstolen mätt ut, om ansökan om säkerhetsförvaring har gjorts. Det föreskrivs närmare om denna situation i 11 a § samt i lagen om säkerhetsförvaring. Utgångspunkten för den nämnda regleringen är ändå att beslutet om meddelande av säkerhetsförvaring ska hinna fattas innan den fängelsetid för kombinationsstraffet som dömts ut tar slut eller åtminstone att den fängelsetid som dömts ut inte ska förlängas oskäligt på grund av ansökan.

I 1 mom. föreskrivs det dessutom att den som har dömts till ett kombinationsstraff frigges på samma sätt som enligt den gällande bestämmelsen för att avtjäna övervakningstiden efter den fängelsetid som domstolen mätt ut, om ingen ansökan om meddelande av säkerhetsförvaring har gjorts. En ändring jämfört med den gällande bestämmelsen är att det i momentet föreskrivs att övervakningstiden är ett år, om inte hovrätten på det sätt som avses i 7 § 2 mom. lagen om i säkerhetsförvaring har bestämt något annat om övervakningstiden. Enligt den gällande bestämmelsen är övervakningstiden alltid ett år. Syftet med ändringen är att, om den dömden har varit frihetsberövad avsevärt längre än den ursprungliga domen på grund av ett förfarande som orsakats av ansökan om meddelande av säkerhetsförvaring, göra det möjligt att beakta den överskridande frihetsberövade tiden så att den förkortar övervakningstiden, om den dömden sist och slutligen inte meddelas säkerhetsförvaring. Övervakningstiden ska dock alltid vara minst sex månader. Härigenom säkerställs att den som dömts till ett kombinationsstraff får en tillräckligt lång stegvis och övervakad frigivning, vilket är övervakningstidens syfte.

I 2 mom. föreskrivs det på samma sätt som den gällande regleringen om förutsättningarna för att döma ut kombinationsstraff. Förutsättningarna för att döma ut kombinationsstraff indelas i allvarligheten hos det tillräknade brott och brottsrubriceringen (1 punkten), gärningsmannens brottshistorik (2 punkten) och bedömning av gärningsmannens farlighet (3 punkten).

I 1 punkten förutsätts det att gärningsmannen döms till ett fängelsestraff på viss tid, minst tre år, för ett brott som nämns i punkten. Med tanke på den språkliga tydligheten vore det motiverat att ändra formuleringen i punkten jämfört med den gällande regleringen så att där sägs ”skulle dömas” och inte ”döms”. Ordet ”döms” antyder att domen gäller endast det brott som nämns i punkten. En dom som gäller ett kombinationsstraff kan dock omfatta flera brott, och i denna situation ska domstolen bedöma om den åtalade skulle dömas till fängelse i minst tre år för ett enstaka brott som avses i 1 punkten. Den föreslagna formuleringen ”skulle dömas” beskriver bättre denna bedömning, som domstolen ska göra innan kombinationsstraffet bestäms.

I 2 punkten om gärningsmannens brottshistorik föreslås två ändringar på grund av införandet av säkerhetsförvaring. Eftersom de föreslagna ändringarna innebär att också en sådan gärningsman som inte uppfyller punktens nuvarande förutsättningar beträffande tidigare brottslighet i fortsättningen ska kunna dömas till kombinationsstraff och därefter meddelas säkerhetsförvaring, föreskrivs det i 2 punkten tydligt om en situation där gärningsmannen tidigare har dömts för ett sådant brott som nämns i 1 punkten innan han eller hon gör sig skyldig till ett nytt brott. En gärningsman som inte tidigare har dömts för något av de nämnda brotten kan i stället dömas till kombinationsstraff med stöd av 3 mom.

Den andra ändringen är att till 2 punkten fogas ett omnämmande av säkerhetsförvaring som meddelats efter ett kombinationsstraff vid sidan av kombinationsstraff och fängelse på livstid. För dem som meddelats säkerhetsförvaring börjar den tid på tre år som avses i punkten räknas från det att den som dömts till säkerhetsförvaring frigges i villkorlig frihet.

I 3 punkten föreslås en språklig ändring. Enligt den gällande 3 punkten förutsätter dömande till kombinationsstraff att gärningsmannen på basis av de omständigheter som framgår av brotten och en utredning enligt 17 kap. 37 § 3 mom. i rättegångsbalken ska anses vara synnerligen farlig för någon annans liv, hälsa eller frihet. Det föreslås att formuleringen ändras så att det i stället för gärningsmannens farlighet talas om gärningsmannens uppskattade återfallsrisk och om faran för att han eller hon ska göra sig skyldig till ett nytt allvarligt brott. Enligt punkten ska förutsättningen för att döma ut kombinationsstraff således utöver de förutsättningar som föreskrivs i 1 och 2 punkten vara att det på basis av de omständigheter som framgår av brottet och den risk för återfall i brott som bedömts i en utredning enligt den bestämmelse i rättegångsbalken som det hänvisas till finns en uppenbar fara för att gärningsmannen efter frigivningen kommer att göra sig skyldig till ett nytt allvarligt brott som kränker någon annans liv, hälsa eller frihet. Avsikten med ändringen är inte att lindra eller å andra sidan skärpa förutsättningarna för att döma ut kombinationsstraff, utan det är fråga om att precisera bestämmelsen språkligt och att förenhetliga de begrepp som används i lagstiftningen. Domstolen ska fortfarande självständigt pröva om förutsättningen enligt 3 punkten uppfylls, och är inte bunden till Institutet för hälsa och välfärds sakkunnigutlåtande enligt rättegångsbalken. I enlighet med punktens ordalydelse ska de omständigheter som framgår av brottet vara av betydelse vid bedömningen av återfallsriskens uppenbarhet vid sidan av sakkunnigutlåtandet.

Med en utredning enligt 17 kap. 37 § 3 mom. i rättegångsbalken avses i praktiken en bedömning av risken för våld, vars syfte är att ge domstolen medicinsk och psykologisk information till stöd för beslutsfattandet. I riskbedömningen kan man utöver risken för att personen ska göra sig skyldig till egentliga brott mot liv och hälsa även utreda bland annat risken för att personen ska göra sig skyldig till ett sexualbrott. Evidensbaserad bedömning av risken för våld är en process där man samlar information om den person som ska undersökas på basis av bästa vetenskapliga och professionella kunskap. I riskbedömningen utnyttjas strukturerade professionella bedömningsmetoder, som innefattar empiriskt identifierade riskfaktorer, och som dessutom beaktar individuella faktorer hos den som undersöks. I praktiken försöker man bedöma

personens risknivå på en tregradig skala (låg, måttlig, hög) utifrån anvisningarna om strukturerade professionella bedömningsmetoder och klinisk undersökning.

Den ändrade formulering som nu föreslås i 2 mom. 3 punkten i paragrafen om kombinationsstraff innebär på det sätt som konstateras ovan ingen förändring i tröskeln för att döma ut kombinationsstraff. Den gällande lagens formulering ”synnerligen farlig för någon annans...” eller den föreslagna formuleringen ”uppenbar fara för att ... kommer att göra sig skyldig till” placerar sig ingendera som sådan på den tregradiga skala som vanligtvis används vid rättspsykiatrisk eller rättspsykologisk bedömning. En hög risk som konstaterats vid riskbedömningen innebär således inte som sådan att det finns en uppenbar fara för att personen ska göra sig skyldig till ett nytt allvarligt brott, utan i denna bedömning ska domstolen på det sätt som också konstateras i bestämmelsen beakta även de omständigheter som framgår av brottet vid sidan av bedömningen av risken för våld. Domstolen ska i sin prövning också beakta de eventuella osäkerheter i bedömningen som förts fram i bedömningen av risken för våld.

I 3 mom. föreskrivs det om dömande av en sådan gärningsman till kombinationsstraff som inte uppfyller förutsättningarna i 2 mom. 2 punkten om gärningsmannens tidigare brottshistorik. Enligt den gällande lagstiftningen är det inte möjligt att döma den som första gången gör sig skyldig till ett brott till kombinationsstraff. Med stöd av den gällande regleringen är det inte heller möjligt att döma en sådan gärningsman till kombinationsstraff som tidigare eventuellt har dömts för flera brott, om inget av brott är ett sådant som nämns i 2 mom. 1 punkten eller om det har hunnit förflyta längre tid än vad som föreskrivs i 2 mom. 2 punkten från gärningsmannens tidigare brott. Genom den föreslagna ändringen utvidgas således kombinationsstraffets tillämpningsområde till förstagångsförbrytare samt sådana förbrytare som har tidigare brottshistorik, men den uppfyller inte förutsättningarna som gäller det tidigare brottets art eller den tid som förflutit sedan gärningen.

Dömande till kombinationsstraff i de situationer som avses i 3 mom. förutsätter att gärningsmannen skulle dömas till fängelse i minst åtta år för ett brott som nämns i 2 mom. 1 punkten. Kombinationsstraff och framför allt, i och med att säkerhetsförvaring införs, säkerhetsförvaring som meddelas som förlängning på kombinationsstraffet är stränga påföljder och bedömningen av risken för återfall i allvarliga brott är särskilt i fråga om förstagångsförbrytare förenad med osäkerhet. Av dessa orsaker ska dömande till kombinationsstraff för ett enstaka allvarligt brott i de situationer som avses i 3 mom. vara reserverat endast för extremt grova och allvarliga fall. Det tillräknade brott ska även i sitt slag vara särskilt grovt. Sålunda ska till exempel ett dråp som betraktas som sedvanligt i princip inte som sådant vara en tillräcklig grund för att döma till kombinationsstraff, trots att för dråp döms enligt straffskalan alltid till fängelse i minst åtta år, om det inte föreligger grunder enligt 6 kap. 8 § i strafflagen till en lindring av straffskalan.

I de situationer som avses i 3 mom. förutsätter dömande till kombinationsstraff dessutom på samma sätt som i 2 mom. att det på basis av de omständigheter som framgår av brott och den höga risk för återfall i brott som bedömts i en utredningen enligt 17 kap. 37 § 3 mom. i rättegångsbalken finns en uppenbar fara för att gärningsmannen efter frigivningen kommer att göra sig skyldig till ett nytt allvarligt brott som kränker någon annans liv, hälsa eller frihet.

I 4 mom. föreskrivs det om situationer där flera brott tillräknas samtidigt. Momentet motsvarar i sak det gällande 3 mom. I den första meningen i den gällande bestämmelsen sägs att när något annat straff än fängelse på livstid döms ut för två eller flera brott och åtminstone ett av brotten är ett sådant brott som nämns i 2 mom. 1 punkten för vilket gärningsmannen enligt domstolens prövning ska dömas till kombinationsstraff, döms kombinationsstraff ut för brotten. Utifrån bestämmelsens ordalydelse är det i någon mån beroende av tolkning huruvida det gemensamma

straffet omfattar enbart minst ett sådant brott som nämns i 2 mom. 1 punkten, eller förutsätts det också att enligt domstolens prövning skulle fängelse i minst tre år följa av brottet när det bedöms ensamt. Innan bestämmelserna om kombinationsstraff trädde i kraft konstaterades i strafflagens 2 c kap. 11 § 2 mom. (780/2005), som gällde avtjänande av hela straffet, som motsvarande förutsättning att "åtminstone ett av brotten är ett brott som nämns -- och att straffet för detta brott skulle vara ett fängelsestraff på viss tid i minst tre år om straffet dömdes ut separat". Uppenbarligen var avsikten inte att ändra på detta när det föreskrevs om kombinationsstraffet, trots att ordalydelsen ändrades så att blivit mera svårtolkad. Av denna orsak föreslås att ordalydelsen i den första meningen i momentet förtydligas så att den tankemässigt motsvarar den tidigare ordalydelsen.

På det sätt som konstateras ovan lyder formuleringen i den första meningen i det gällande momentet "när något annat straff än fängelse på livstid döms ut för två eller flera brott". Eftersom fängelse på livstid enligt 2 c kap. 4 § 2 mom. i strafflagen också omfattar kombinationsstraff, står det klart att dömande till kombinationsstraff inte kommer i fråga när fängelse på livstid borde dömas ut för gärningarna. Av denna orsak görs inte längre motsvarande avgränsning i den föreslagna formuleringen. Avsikten är ändå inte att ändra bestämmelsens innehåll till denna del, utan det är fråga om en språklig förenkling av bestämmelsen.

I den andra meningen i momentet föreskrivs det om bestämmande av ett gemensamt straff i situationer enligt 3 mom., det vill säga när gärningsmannen inte uppfyller förutsättningen enligt 2 mom. 2 punkten om tidigare brottslighet. När ett gemensamt straff bestäms i sådana situationer ska åtminstone ett av brotten vara sådant att när det bedöms separat ska fängelse i minst tre år dömas ut för det och det gemensamma straffet ska vara minst åtta år, för att kombinationsstraff ska kunna dömas ut. Åtta år som förutsättning för det gemensamma straffet kan för sin del säkerställa att det är möjligt att döma ut kombinationsstraff i situationer enligt 3 mom. endast i fråga om tillräckligt allvarliga brottshelheter. Eftersom det föreslås i 3 mom. att när domen gäller ett enskilt brott ska straffets längd på motsvarande sätt vara minst åtta år, kan tröskeln för att döma ut ett kombinationsstraff anses vara lägre i en situation där ett gemensamt straff bestäms än om det är fråga om ett enskilt brott. Detta kan betraktas som motiverat, för när ett gemensamt straff bestäms kan man annars stöta på en situation där gärningsmannen har gjort sig skyldig till flera grova brott som nämns i 2 mom. 1 punkten utan att straffet för ett enda av dem bedömt separat skulle överstiga åtta år. Gärningshelheten kan dock påvisa en uppenbar fara för att gärningsmannen efter frigivningen kommer att göra sig skyldig till ett nytt allvarligt brott som kränker någon annans liv, hälsa eller frihet. I en sådan situation förefaller det inte konsekvent att möjligheten att döma ut kombinationsstraff förhindras kategoriskt.

Enligt den sista meningen i momentet tillämpas 1 mom. på övervakningstidens längd även i de situationer som avses i momentet. På motsvarande sätt föreskrivs det i 5 mom., som gäller en situation där flera kombinationsstraff ska verkställas samtidigt. I bägge dessa situationer är övervakningstiden alltså ett år, om inte domstolen har bestämt något annat på det sätt som avses i 11 a § 3 mom. Regleringen motsvarar till dessa delar den gällande regleringen.

Den gällande regleringen i 6 mom. överförs som sådan till lagen om verkställighet av kombinationsstraff.

11 a §. Säkerhetsförvaring. Det föreslås att en ny paragraf om säkerhetsförvaring fogas till 2 c kap. i strafflagen. Enligt 1 mom. ska den som dömts till ett kombinationsstraff kunna meddelas säkerhetsförvaring, om det fortfarande finns en uppenbar fara för att den dömda efter frigivningen kommer att göra sig skyldig till ett nytt allvarligt brott som kränker någon annans liv, hälsa eller frihet och förlängningen av fängelsestiden ska anses nödvändig för att trygga andra liv, hälsa eller frihet.

Helsingfors hovrätt ska besluta om meddelande av säkerhetsförvaring på ansökan av åklagaren. Åklagaren ska besluta om ansökan på basis av Brottspåföljdsmyndighetens utredning. Närmare bestämmelser om denna föreslås i lagen om säkerhetsförvaring. I den lagen föreskrivs det också att ändring i hovrättens beslut kan sökas hos högsta domstolen, om högsta domstolen beviljar besvärstillstånd.

I 1 mom. 1–4 punkten föreskrivs det om de omständigheter som ska beaktas vid prövningen av meddelande av säkerhetsförvaring. Dessa motsvarar delvis de omständigheter som ska beaktas vid prövningen av frigivning av livstidsfångar. I punkten gäller den riskbedömning ska göras i fråga om den dömd. I samband med behandlingen av en ansökan som gäller säkerhetsförvaring ska det bedömas om den dömd löper risk för att återfalla i brott, vilket är en förutsättning även när kombinationsstraff döms ut, och bedömningen ska inverka på domstolens prövning.

Enligt 2 punkten är den dömdes tidigare brottslighet en av de omständigheter som ska beaktas vid prövningen. Härmed hänvisas till de brott som fången har gjort sig skyldig till innan kombinationsstraffet började verkställas, men också till de eventuella brott som den dömd har gjort sig skyldig till under fängelsetiden. Vid prövningen kan förutom brott som lett till den lagakraftvunna domen även sådana gärningar beaktas beträffande vilka personen har konstaterats vara otillräckelig eller beträffande vilka straffprocessen fortfarande pågår. Dessutom kan man beakta brott som begåtts före åldern för straffrättsligt ansvar och som det finns uppgift om i polisens förundersökningsmaterial.

Enligt 3 punkten ska vid prövningen också fästas uppmärksamhet vid de omständigheter som avses i 2 c kap. 9 § 2 mom. i strafflagen. Bestämmelsen i fråga gäller uppskov med villkorlig frigivning i en situation där det på grund av fångens beteende eller hotelser finns en uppenbar fara för att fången efter frigivningen kommer att göra sig skyldig till ett brott som grovt kränker någon annans liv, hälsa eller frihet och uppskov med frigivningen är nödvändigt för förhindrande av brottet. Till denna del ska bedömningen av uppenbar fara grunda sig på konkreta hotelser eller fångens uppträdande på det sätt som avses i 9 § 2 mom.

I 4 punkten föreskrivs det om beaktande av genomförandet av planen för strafftiden och uppförandet under fängelsetiden. Omständigheterna enligt 2–4 punkten blir också beaktande när den riskbedömning som avses i 1 punkten görs. Det är dock motiverat att föreskriva separat om de omständigheterna, eftersom prövning av meddelande av säkerhetsförvaring innebär att domstolen gör en helhetsprövning där samtliga omständigheter som anges i förteckningen kan tilldelas självständig betydelse. På det sätt som föreskrivs i fråga om dömande till kombinationsstraff ska domstolen inte heller vid prövningen av om säkerhetsförvaring ska meddelas vara bunden av riskbedömningen, utan den ska självständigt avgöra om säkerhetsförvaring ska meddelas.

Enligt 2 mom. ska i fråga om ansökan iakttas vad som föreskrivs i lagen om säkerhetsförvaring. Enligt den lagen ska ansökan i princip göras tidigast ett år och sex månader och senast nio månader innan övervakningstiden i kombinationsstraffet börjar. Tidpunkten bestäms alltså på basis av längden på det straff som domstolen mäter ut och målet är i princip att beslutet om meddelande av säkerhetsförvaring eller avslag på ansökan om den ska fattas innan den dömdes fängelsetid går ut. Eftersom grunder för en ansökan som gäller säkerhetsförvaring dock i exceptionella fall kan visa sig just innan fängelsetiden för kombinationsstraffet tar slut, ska åklagaren ha möjlighet att under de förutsättningar som anges i lagen ansöka om meddelande av säkerhetsförvaring även senare än ovannämnda tidpunkt. En sådan situation kan komma i fråga om fången har gjort sig skyldig till ett nytt brott mot någon annans liv, hälsa eller frihet just innan fängelsetiden tar slut eller hotat att begå ett sådant brott. I samtliga situationer ska ansökan dock göras innan fängelsetiden för kombinationsstraffet tar slut. Den dömd kan

således i exceptionella situationer avtjäna ett kombinationsstraff i fängelse även efter det att det fängelsestraff som domstolen mätt ut gått ut, om ärendet som gäller meddelande av säkerhetsförvaring då pågår antingen i hovrätten eller i besvärinstansen. Denna situation har också beaktats i den föreslagna formuleringen i 11 § 1 mom. om kombinationsstraff.

I 3 mom. föreskrivs det att Helsingfors hovrätt ska i sitt beslut bestämma att den dömda friges för övervakningstiden i kombinationsstraffet, om ansökan som gäller meddelande av säkerhetsförvaring avslås. Det föreskrivs närmare om saken i lagen om säkerhetsförvaring. Det som föreskrivs om hovrätten gäller på motsvarande sätt högsta domstolen, om den i egenskap av besvärinstans beslutar att den dömda inte meddelas säkerhetsförvaring.

I 4 mom. föreskrivs det om bedömning av förutsättningarna för fortsatt säkerhetsförvaring. Närmare bestämmelser om förfarandet föreslås i lagen om säkerhetsförvaring. Saken kan anhängiggöras i Helsingfors hovrätt på ansökan av antingen den som meddelats säkerhetsförvaring eller Brottspåföljdsmyndigheten. Förutsättningarna för fortsatt säkerhetsförvaring ska prövas med stöd av samma omständigheter som föreskrivs i 1 mom. för meddelande av säkerhetsförvaring. Domstolen bedömer alltså i praktiken om det fortfarande finns förutsättningar för meddelande av säkerhetsförvaring. Om det inte längre finns förutsättningar för säkerhetsförvaring, ska den som meddelats säkerhetsförvaring friges villkorligt. I lagen om säkerhetsförvaring föreslås att ett frigivningsbeslut ska inte kunna fattas utan en ny riskbedömning. Trots att säkerhetsförvaring som en påföljd av säkerhetsåtgärdskaraktär inte är direkt jämförbar med ovillkorligt fängelse som ett straff, ska bestämmelserna om villkorlig frigivning tillämpas på frigivning från säkerhetsförvaring av de orsaker som motiveras i avsnitt 2.4.2.5.

När dagen för frigivningen bestäms ska ändå beaktas andra straff som säkerhetsförvaringen på det sätt som avses i 2 c kap. 4 § 3 mom. i strafflagen omfattar samt en eventuell oavtjänad del av fängelsestiden för det kombinationsstraff som föregick säkerhetsförvaringen. Regleringen gäller situationer där den som meddelats säkerhetsförvaring skulle friges tidigare än om han eller hon skulle ha avtjänat kombinationsstraffet eller eventuella andra straff utan säkerhetsförvaring. Trots att det inte längre skulle finnas förutsättningar för fortsatt säkerhetsförvaring, kan domstolen bestämma att frigivningsdagen ska infalla längre från beslutsfattandet, så att till exempel ett eventuellt annat straff som innehåller frihetsberövande som fått under fängelsestiden eller före den avtjänas i tillräcklig utsträckning. En sådan situation kan föreligga i första hand när det andra straffet har dömts ut för en sådan gärning som inte uttrycker fara för att den som meddelats säkerhetsförvaringen efter frigivningen kommer att göra sig skyldig till ett nytt allvarligt brott som kränker någons liv, hälsa eller frihet. Den återstående delen av ett kombinationsstraff beaktas också när frigivningsdagen bestäms. Fängelsestiden för kombinationsstraffet löper under säkerhetsförvaringen och närmare bestämmelser om detta föreslås i 7 § i lagen om säkerhetsförvaring. Till denna del är målet att säkerställa att fängelsestiden för kombinationsstraffet avtjänas i sin helhet också i de situationer där den dömda som ett undantag friges från säkerhetsförvaringen innan fängelsestiden för kombinationsstraffet annars skulle ha fullgjorts. Man kan dock anta att dessa situationer kommer att vara mycket sällsynta med beaktande av att säkerhetsförvaring meddelas alltid först mot slutet av kombinationsstraffet.

Enligt den sista meningen i momentet ska på villkorlig frigivning tillämpas det som i 2 c kap. 10 § i strafflagen föreskrivs i fråga om livstidsfångar. Till denna del föreskrivs det i 3 mom. (i fortsättningen 4 mom.) i den paragraf som det hänvisas till att innan en fånge friges villkorligt från fängelse på livstid, kan han eller hon placeras i övervakad frihet på prov. Om Brottspåföljdsmyndigheten anser att villkorlig frigivning måste omprövas på grund av ett brott som uppdragats före den villkorliga frigivningen, sådan återkallelse av samtycke som avses i 23

§ 1 mom. i lagen om övervakad frihet på prov eller sådan återkallelse av frihet på prov som avses i 26 § 1 mom. i den lagen, ska myndigheten föra ärendet till Helsingfors hovrätt för ny behandling. Förfarandet är detsamma i ärenden som gäller inräkning i strafftiden enligt 28 § i lagen om övervakad frihet på prov och 3 kap. 7 § i fängeslagen. Den som meddelats säkerhetsförvaring ska alltså på motsvarande sätt kunna meddelas övervakad frihet på prov innan han eller hon frigges villkorligt, och beslutet om villkorlig frigivning ska kunna föras till Helsingfors hovrätt för ny behandling till exempel om den som meddelats säkerhetsförvaring har gjort sig skyldig till ett nytt brott eller Brottspåföljdsmyndigheten har återkallat den övervakade friheten på prov därför att villkoren för den har överträts.

Övervakad frihet på prov innebär att en fånge kan placeras i med tekniska anordningar och på annat sätt övervakad frihet på prov utanför fängelset tidigast sex månader före den villkorliga frigivningen (2 c kap. 8 § i strafflagen). I praktiken tar Helsingfors hovrätt i sitt beslut om frigivning ställning till om en fånge som ska frigges villkorligt ska placeras i övervakad frihet på prov före den villkorliga frigivningen. Hovrätten beslutar ändå inte om placering i övervakad frihet på prov, men tar ställning till om övervakad frihet på prov ska anses motiverad och beaktar den tid det tar att ordna den när hovrätten bestämmer den dag då fången ska frigges villkorligt. Därefter fattar Brottspåföljdsmyndigheten det egentliga beslutet om placering av fången i övervakad frihet på prov. I praktiken har livstidsfångar i regel frigetts via övervakad frihet på prov (se avsnitt 2.2.2.3). Eftersom syftet med övervakad frihet på prov är att genom planmässig och gradvis frigivning upprätthålla och främja fångens beredskap att anpassa sig i samhället, vore det motiverat att också dem som meddelats säkerhetsförvaring i princip frigges villkorligt via övervakad frihet på prov och att den tid som behövs för att ordna den beaktas i dagen för frigivningen på samma sätt som för livstidsfångar.

12 §. *Kombinationsstraff som straffskärpningsgrund.* Det föreslås att paragrafen ändras så att den täcker även situationer där ett kombinationsstraff har förlängts i form av säkerhetsförvaring. Det tidigare kombinationsstraffet ska alltså vara en straffskärpningsgrund, om det nya brottet har begåtts inom tre år från slutet på fängelsetiden för kombinationsstraffet eller från frigivningen av säkerhetsförvaringen. Med frigivning avses det tidpunkt då den som meddelats säkerhetsförvaring har frigetts villkorligt.

12 a §. *Hur ett tidigare utdömt straff inverkar på bestämmandet av kombinationsstraff.* Det föreslås att till kapitlet fogas en ny 12 a §, som gör det möjligt att döma ut ett kombinationsstraff i situationer där gärningsmannen döms genom olika domar för brott som han eller hon skulle ha kunnat dömas för på samma gång på det sätt som avses i 7 kap. 1 §. Utgångspunkten i 7 kap. 1 § i strafflagen är att om gärningsmannen ska dömas till fängelse för två eller flera brott på samma gång, döms han eller hon till ett gemensamt fängelsestraff för brotten. I de situationer där ett gemensamt fängelsestraff skulle kunna dömas ut för brotten, men brotten av en eller annan orsak berörs av olika domar, tillämpas 7 kap. 6 §. Enligt bestämmelsen kan det tidigare ovillkorliga fängelsestraffet eller kombinationsstraffet skäligen beaktas som en straffnedsättningsgrund eller strafflindringsgrund vid bestämmandet av det nya straffet. Syftet med regleringen är att det brott som följer av brotten ska vara detsamma för gärningsmannen oberoende om brotten berörs av en eller flera domar.

I en situation där ett gemensamt straff bestäms kan ett kombinationsstraff dömas ut om förutsättningarna enligt förslaget till 11 § 4 mom. uppfylls. Den andra meningen i det momentet gäller gärningsmän som avses i 11 § 3 mom., det vill säga förstagångsförbrytare samt sådana gärningsmän som har tidigare brottshistorik, men den inte uppfyller förutsättningarna enligt 2 mom. 2 punkten om det tidigare brottets art eller den tid som förflutit sedan gärningen. När det gäller dess gärningsmän förutsätts för att ett kombinationsstraff ska dömas ut när det gemensamma straffet bestäms att minst ett av brotten är ett sådant brott som nämns i 2 mom. 1

punkten och att det straff som ska dömas ut för det vore minst tre år om det skulle dömas ut separat, och att det gemensamma straffet är fängelse i minst åtta år.

Syftet med den föreslagna 12 a § är att reglera situationer där förutsättningar att döma ut ett kombinationsstraff finns på det sätt som nämns ovan, om ett gemensamt straff skulle dömas ut för brotten, men brotten av en eller annan orsak berörs av separata domar. Utgångspunkten kan anses vara att slumpmässiga orsaker till den ordning i vilken straffen för brotten döms ut eller huruvida domarna för brotten meddelas tillsammans eller separat inte kategoriskt ska förhindra möjligheten att döma ut ett kombinationsstraff.

Paragrafen är avsedd att tillämpas särskilt i situationer där gärningsmannen har gjort sig skyldig till flera allvarliga brott mot liv, hälsa eller frihet, som tillsammans uttrycker att det finns en uppenbar fara för att gärningsmannen efter frigivningen kommer att göra sig skyldig till ett nytt allvarligt brott som kränker någon annans liv, hälsa eller frihet. Trots att det bland dem kan finnas också andra brott än de som nämns i 11 § 2 mom. 1 punkten, ska brottshelheten vara tillräckligt allvarlig och i sig uttrycka en sådan fara, för att det ska kunna bli aktuellt att pröva om ett kombinationsstraff ska dömas ut och att skicka den åtalade till en bedömning av risken för våld enligt 17 kap. 37 § 3 mom. i rättegångsbalken. Vid tillämpningen av bestämmelsen bör man dessutom beakta att kombinationsstraff över huvud är avsett att dömas ut för de gärningsmän som avses i bestämmelsen, det vill säga förstagångsförbrytare samt sådana som har tidigare brottshistorik, men som inte uppfyller förutsättningarna för kombinationsstraff enligt 2 mom. 2 punkten om det tidigare brottets art eller den tid som förflutit sedan gärningen, endast i fråga om exceptionellt allvarliga brott eller brottshelheter. Till denna del förklaras kombinationsstraffet mera ingående i specialmotiveringen till 11 § 3 och 4 mom. Vid tillämpningen av bestämmelser bör särskild prövning iaktas framför allt om det har förflutit lång tid mellan domarna, och gärningsmannen inte har gjort sig skyldig till nya brott.

Situationerna enligt 1 och 2 mom. avviker från varandra så att i de situationer som avses i 1 mom. ska det vara möjligt att det eller de brott för vilka dom meddelats tidigare är andra brott än sådana som avses i bestämmelsen om kombinationsstraff i 2 mom. 1 punkten eller att det straff som dömts ut tidigare är kortare än fängelse i tre år. I de situationer som avses i 2 mom. är det däremot möjligt att gärningsmannen genom en tidigare dom eller tidigare domar har dömts för ett sådant brott som avses i bestämmelsen om kombinationsstraff i 2 mom. 1 punkten och den nya domen, genom vilken ett kombinationsstraff kan dömas ut, omfattar andra brott än sådana som avses i punkten i fråga. Eller om den senare domen omfattar ett sådant brott som avses i 2 mom. 1 punkten, kan det straff som döms ut för det ensamt vara kortare än tre år, om den senare domens sammanlagda längd ändå är minst tre år. Förutsättningen i situationer enligt 2 mom. är dock alltid att den tidigare domen omfattar minst ett brott som nämns i bestämmelsen om kombinationsstraff, och för brottet i fråga skulle separat dömas ut fängelse i minst tre år.

Tillämpningen av paragrafen förutsätter att när den senare domen meddelas ska domstolen bestämma vilket gemensamt straff som skulle ha dömts ut, om dom för alla gärningar skulle ha meddelats på samma gång. Detta hypotetiska straff ska alltid vara minst åtta år, för att det ska vara möjligt att döma ut ett kombinationsstraff. När det hypotetiska straffet bestäms iaktas på normalt sätt bestämmelsen om utmätning av ett gemensamt straff i 7 kap. 5 §.

Med stöd av bestämmelsen ska kombinationsstraffet dömas ut endast för de gärningar som ingår i den senare domen, trots att de brott som ingår i den tidigare domen ska beaktas när förutsättningarna för att bestämma kombinationsstraff prövas. Den tidigare domen förblir alltså i kraft som sådan och den ska verkställas på normalt sätt. Kombinationsstraffet ska alltid, även när det döms ut med stöd av denna paragraf, vara minst tre år och på det sätt ska i övrigt tillämpas vad som föreskrivs om övervakningstid i 11 § och om eventuellt meddelande av

säkerhetsförvaring i 11 a §. Att det i samtliga situationer bestäms att ett kombinationsstraff ska vara minst tre år säkerställer en ändamålsenlig verkställighet av kombinationsstraffet och att de föreslagna bestämmelserna om meddelande av säkerhetsförvaring i praktiken fungerar på eftersträvat sätt.

Det är inte nödvändigt att föreskriva i paragrafen på samma sätt som i 7 kap. 6 § 3 mom. i strafflagen att i domen ska uppges vilken tidigare dom eller vilka tidigare domar som har beaktas när straffet mäts ut enligt denna paragraf, och denna uppgift behöver inte införas i straffregistret. Vid en eventuell ny domstolsbehandling behöver åklagaren i vilket fall som helst alltid ta resa på innehållet i den åtalades tidigare domar när han eller hon prövar ett yrkande på kombinationsstraff på det sätt som avses i den aktuella paragrafen. En åklagare har med stöd av 22 § i lagen om Åklagarmyndigheten (32/2019) trots sekretessbestämmelserna möjlighet att för ett tjänsteuppdrag avgiftsfritt få en tidigare dom som gäller personen i fråga. Då framgår det också om tidigare domar redan har beaktats i eventuella föregående kombinationsstraffdomar på det sätt som avses i paragrafen. Dessutom kan en domstol till en annan domstol lämna ut sådana sekretessbelagda rättegångshandlingar som den andra domstolen behöver för att säkerställa rättskipningens enhetlighet vid prövningen av avgörandet i ett ärende som domstolen behandlar (34 a § i lagen om offentlighet vid rättegång i allmänna domstolar).

13 §. Prövotid i villkorlig frihet. Det föreslås att paragrafens 2 mom. ändras så att villkorlig frihet och reststraff på motsvarande sätt som vid fängelse på livstid ska vara tre år också när det är fråga om säkerhetsförvaring. Således kan också 14 § om verkställighet av reststraff tillämpas i fråga om den som frigetts från säkerhetsförvaring, trots att det inte är fråga om ett uttryckligt straff, utan om en påföljd av säkerhetsåtgärdskaraktär.

En prövotid på tre år innebär att den som meddelats säkerhetsförvaring alltid ställs under övervakning under den villkorliga friheten på basis av prövotidens längd på det sätt som avses i 70 § i lagen om verkställighet av samhällsföljder.

7.2 Lagen om säkerhetsförvaring

1 kap. Allmänna bestämmelser

1 §. Lagens tillämpningsområde. Paragrafen innehåller bestämmelser om lagens tillämpningsområde. Enligt den innehåller lagen bestämmelser om förfarandet vid meddelande av säkerhetsförvaring, om genomförandet av säkerhetsförvaring och om förfarandet vid frigivning från säkerhetsförvaring. Eftersom säkerhetsförvaring inte är ett egentligt straff utan mera en straffrättslig påföljd av säkerhetsåtgärdskaraktär, talas det i lagen om genomförande och inte om verkställighet, så som i exempelvis fängelselagen.

2 §. Säkerhetsförvaringens syfte och mål. Syftet med säkerhetsförvaring är att trygga andras liv, hälsa och frihet när det finns en uppenbar fara för att den dömda efter frigivningen skulle komma att göra sig skyldig till ett nytt allvarligt brott som kränker någon annans liv, hälsa eller frihet. Genom att förlänga frihetsberövandet med säkerhetsförvaring försöker man således säkerställa att personen i fråga inte gör sig skyldig till ett nytt allvarligt brott. Målet för säkerhetsförvaring är att öka beredskapen för ett liv utan brott för dem som meddelats säkerhetsförvaring genom att främja deras livshantering och minska risken för att de gör sig skyldiga till ett nytt brott. Målet är att de som meddelas säkerhetsförvaring i framtiden ska kunna friges i samhället.

3 §. Innehållet för och genomförandet av säkerhetsförvaring. Enligt 1 mom. ska på innehållet för och genomförandet av säkerhetsförvaring tillämpas samma bestämmelser som tillämpas på verkställigheten av fängelse, om inte något annat föreskrivs i den föreslagna lagen.

Säkerhetsförvaringens innehåll motsvarar alltså i praktiken i stor utsträckning avtjänandet av fängelse. I 9 § i den föreslagna lagen föreskrivs dock att det ska ordnas särskilda åtgärder som syftar till att minska risken för att den som meddelats säkerhetsförvaring återfaller i brott. Målet är att det med hjälp av sådana åtgärder ska bli onödigt att förlänga säkerhetsförvaringen. Den som meddelats säkerhetsförvaring ska placeras på en avdelning avsedd för fängelsefångar, dock så att i placeringen beaktas ovannämnda krav på att ordna särskilda stödåtgärder för den som är i säkerhetsförvaring. För den som meddelats säkerhetsförvaring ska det utarbetas en uppdaterad plan för strafftiden när säkerhetsförvaringen börjar genomföras och på den tillämpas 4 kap. 6 och 7 § i fängelselagen.

På dem som meddelats säkerhetsförvaring tillämpas också bland annat det som föreskrivs om permission i 14 kap. i fängelselagen. Förutsättningen för att bevilja permission ska således vara bland annat att det utifrån fångens uppförande under strafftiden samt uppgifter om fångens person och brottslighet kan anses sannolikt att villkoren för permissionen kommer att iakttas. Vid behov kan permission beviljas endast under ledsagning. Permission som beviljas på basis av strafftidens längd bestäms på basis av fängelsetiden för det kombinationsstraff som föregick säkerhetsförvaringen. Det föreslås att till fängelselagen fogas en bestämmelse om att den som meddelats säkerhetsförvaring ska på samma sätt som en livstidsfånge beviljas ledsagad permission minst en gång per år, om han eller hon inte beviljas permission på basis av fängelsetiden. Vid prövningen av om den som meddelats säkerhetsförvaring ska beviljas permission ska särskild uppmärksamhet fästas vid den nivå för återfallsrisk som fången bedöms befinna sig på.

På dem som meddelats säkerhetsförvaring ska enligt 2 mom. dessutom tillämpas det som annanstans i lagstiftningen föreskrivs om fångar och om verkställighet av fängelse. Sålunda blir till exempel 2 kap. 13 § i strafflagen tillämplig, där det sägs att om en fånge begår ett sådant brott i ett fängelse eller annars under övervakning av en tjänsteman vid Brottspåföljdsmyndigheten som inte kan förutses medföra ett strängare straff än böter, kan ett disciplinstraff påföras för gärningen så som bestäms i 15 kap. i fängelselagen. Om en fånge begår ett brott utanför fängelset eller om brottet kan förutses medföra ett strängare straff än böter, ska brottet anmälas till polisen eller någon annan förundersökningsmyndighet. På dem som meddelats säkerhetsförvaring ska dessutom tillämpas till exempel de bestämmelser om Folkpensionsanstaltens stöd som tillämpas på fångar. Exempelvis enligt 3 kap. 1 § 3 mom. i lagen om utkomstskydd för arbetslösa är en arbetsökande inte berättigad till arbetslöshetsförmåner då han eller hon avtjänar ett fängelsestraff och i enlighet med 25 § i lagen om handikappförmåner (570/2007) har en person inte rätt till en handikappförmån enligt den lagen under fängelsetid.

2 kap. **Meddelande av säkerhetsförvaring**

4 §. Initiativ till meddelande av säkerhetsförvaring. I paragrafen föreskrivs det om Brottspåföljdsmyndighetens initiativ till meddelande av säkerhetsförvaring. Enligt 1 mom. ska Brottspåföljdsmyndigheten lämna åklagaren en utredning, om den på basis av genomförandet av planen för strafftiden, den dömdes uppförande under fängelsetiden och andra omständigheter som myndigheten har kännedom om att en övergång till övervakningstid för eller frigivning efter övervakningstiden av den som dömts till kombinationsstraff skulle leda till en uppenbar fara för att den dömda kommer att göra sig skyldig till ett nytt allvarligt brott som kränker någon annans liv, hälsa eller frihet. Brottspåföljdsmyndigheten ska i sin egen prövning beakta det som i 2 c kap. 11 a § i strafflagen föreskrivs om de omständigheter som Helsingfors hovrätt ska beakta när den prövar om säkerhetsförvaring ska meddelas. I Brottspåföljdsmyndighetens prövning ska dock särskild vikt läggas vid genomförandet av planen för strafftiden och uppförandet i övrigt under fängelsetiden. Brottspåföljdsmyndigheten ska emellertid kunna lägga

vikt vid även andra omständigheter som den känner till. Sådana kan vara till exempel information om att personen upprepade gånger har gjort sig skyldig till allvarliga brott mot någon annans liv, hälsa eller frihet innan han eller hon dömdes till kombinationsstraffet eller att det eller de brott som personen har dömts till kombinationsstraff för är exceptionellt allvarliga i sitt slag.

Enbart det att planen för strafftiden inte har genomförts är inte en tillräcklig grund för att göra en utredning, även om det kan beaktas i helhetsprövningen. Om en person bedöms löpa hög risk för att göra sig skyldig till ett nytt brott mot någon annans liv, hälsa eller frihet, kan risknivån öka om fången inte har deltagit i något slags påverkansarbete. Å andra sidan kan genomförandet av planen för strafftiden också hindras av orsaker som åtminstone delvis inte beror på fången, varvid man vid bedömningen också ska fästa uppmärksamhet vid de orsaker som lett till att planen inte genomförts. Å andra sidan ska inte heller skenbara framsteg enligt planen för strafftiden hindra att en utredning görs, om det påverkansarbete som ingår i den inte har varit till nytta för fångens tänkande eller attityder, och Brottspåföljdsmyndigheten bedömer att återfallsrisken fortfarande är hög.

Brottspåföljdsmyndighetens initiativ till meddelande av säkerhetsförvaring får naturligtvis inte basera sig på att fången har ett i 16 § i lagen om verkställighet av kombinationsstraff avsett hinder för verkställighet av övervakningstiden. Ett hinder kan till exempel vara att personen inte har någon bostad som lämpar sig för verkställighet av övervakningstiden. I sådana situationer bör det ansökas om att övervakningstiden ska förvandlas till fängelse på det sätt som föreskrivs i lagen.

Den utredning som Brottspåföljdsmyndigheten lämnar åklagaren bör på ett så heltäckande sätt som möjligt innehålla alla omständigheter som är väsentliga för beslutsfattandet och en utredning som hänför sig till dem. För åklagaren och domstolen är också exakt information om när övervakningstiden i kombinationsstraffet börjar viktig.

Avsikten är att säkerhetsförvaring ska meddelas endast sådana dömda beträffande vilka faran för att de ska göra sig skyldighet till ett nytt allvarligt brott är uppenbar. Lagens formulering ”uppenbar” betyder att tröskeln för att ta initiativ och lämna åklagaren en utredning ska vara relativt hög. Å andra sidan ska Brottspåföljdsmyndigheten i sin prövning inte vara bunden till endast genomförandet av planen för strafftiden och uppförandet under fängelsetiden. Situationen kan vara denna om den dömda kan anses löpa en mycket hög återfallsrisk till exempel på basis av tidigare brottshistorik, trots att själva fängelsetiden skulle ha förflutit utan några större utmaningar. Eftersom meddelandet av säkerhetsförvaring och över huvud förändret av saken till domstolen för bedömning alltid ska förutsätta initiativ från Brottspåföljdsmyndigheten, är det inte skäl att begränsa Brottspåföljdsmyndighetens möjlighet att ta initiativ och lämna åklagaren en utredning alltför mycket.

Utredningen ska lämnas till åklagaren tidigast ett år och sex månader och senast tio månader innan övervakningstiden i kombinationsstraffet börjar. Syftet med tidsfristerna är för det första att säkerställa att ärendet kommer till domstolen för behandling först i det skedet när övervakningstiden börjar närma sig. Beslutet om att den dömdes frihetsberövande ska fortsätta i form av säkerhetsförvaring ska basera sig på så aktuell information som möjligt, varvid domstolen har bättre möjligheter att bedöma den dömdes risk att efter frigivningen göra sig skyldig till ett nytt allvarligt brott. Å andra sidan bör utredningen lämnas tillräckligt tidigt, eftersom utgångspunkten ska vara att hovrättens beslut hinner meddelas innan den dömdes fängelsetid har fullgjorts.

Utredningen kan lämnas till åklagaren senare än detta, om Brottspåföljdsmyndigheten efter detta har fått kännedom om att den dömda misstänks för ett brott eller att den dömda har uppfört sig eller framfört uttalanden på det sätt som avses i 2 c kap. 9 § 2 mom. i strafflagen. Situationen kan vara denna till exempel om den dömda misstänks ha gjort sig skyldig till ett brott efter tidsfristens utgång eller om information om misstanken har kommit till Brottspåföljdsmyndighetens kännedom först efter tidsfristens utgång. Utredningen ska dock alltid lämnas innan övervakningstiden i kombinationsstraffet börjar. Om utredningen lämnas först efter att tidsfristen på tio månader har gått ut, ska Brottspåföljdsmyndigheten motivera orsaken till detta i sin utredning.

Enligt 2 mom. fattas beslut om att lämna åklagaren en utredning om meddelande av säkerhetsförvaring av Brottspåföljdsmyndighetens ansvarsområde för operativ verksamhet. På motsvarande sätt har direktören för ansvarsområdet för operativ verksamhet befogenhet att besluta om till exempel uppskov med villkorlig frigivning utan fångens samtycke enligt 2 c kap. 9 § 2 mom. i strafflagen (21 kap. 2 § i fängelselagen).

5 §. Ansökan om meddelande av säkerhetsförvaring. I paragrafen föreskrivs det om åklagarens prövning för ansökan om säkerhetsförvaring samt om lämnande av ansökan till Helsingfors hovrätt. Åklagaren ska efter att ha fått Brottspåföljdsmyndighetens utredning skyndsamt avgöra om förutsättningarna för meddelande av säkerhetsförvaring uppfylls på det sätt som avses i 2 c kap. 11 a § 1 mom. i strafflagen. Om förutsättningarna uppfylls, ska åklagaren utan dröjsmål och i vilket fall som helst senast nio månader innan övervakningstiden börjar hänskjuta ärendet till Helsingfors hovrätt för avgörande. Avsikten med detta är att säkerställa att ärendet i princip hinner behandlas i hovrätten innan den fängelseperiod som domstolen bestämt går ut.

I 2 mom. föreskrivs det om en situation där Brottspåföljdsmyndigheten har lämnat åklagaren sin utredning på det sätt som avses i 4 § 1 mom. efter den föreskrivna tiden. Åklagaren kan då hänskjuta ärendet till Helsingfors hovrätt för avgörande efter den tid som föreskrivs i 1 mom. Ansökan ska dock alltid lämnas innan övervakningstiden i kombinationsstraffet börjar. Om Brottspåföljdsmyndighetens utredning lämnas precis innan övervakningstiden börjar, måste åklagaren kunna göra sin egen prövning och lämna en eventuell ansökan till hovrätten mycket snabbt. Om Brottspåföljdsmyndigheten har lämnat sin egen utredning till åklagaren efter den tidsfrist på tio månader som föreskrivs i 4 § 1 mom., ska åklagaren påpeka detta i ansökan liksom de orsaker som Brottspåföljdsmyndigheten angett till det. Åklagaren ska vid behov kunna komplettera sin ansökan till hovrätten.

6 §. Behandling vid Helsingfors hovrätt av ärenden som gäller meddelande av säkerhetsförvaring. I 1 mom. föreskrivs det att ett ärende som gäller meddelande av säkerhetsförvaring blir anhängigt vid hovrätten när åklagarens ansökan kommer in till hovrätten. I detta sammanhang granskar hovrätten förutsättningarna för att pröva ansökan, det vill säga särskilt om ansökan har inkommit inom den tidsfrist som föreskrivs i 5 §.

Enligt 2 mom. ska hovrätten när ärendet har blivit anhängigt be Institutet för hälsa och välfärd om en i 17 kap. 37 § 3 mom. i rättegångsbalken avsedd riskbedömning. Det är fråga om en likadan bedömning har gjorts om den dömda innan kombinationsstraffet meddelades, och bedömningen ska göras med iakttagande av samma bestämmelser i mentalvårdslagen. Skillnaden är dock att i samband med meddelande av säkerhetsförvaring är den tidsfrist som angetts för utförandet av bedömningen och Institutet för hälsa och välfärds utlåtande striktare, vilket säkerställer ett snabbt förfarande. Bedömningen ska vara nödvändig för att ett beslut om säkerhetsförvaring ska kunna fattas, det vill säga hovrätten ska alltid begära en utredning när förutsättningarna för prövning är uppfyllda.

I samma moment föreskrivs det också om hovrättens skyldighet att höra personer samt om beredningen av ärendet. Regleringen motsvarar i stor utsträckning förfarandet vid frigivning av livstidsfångar med den skillnaden att även åklagaren deltar i förfarandet vid meddelande av säkerhetsförvaring. Det överlämnas åt hovrätten att pröva om det sakkunnigutlåtande som avses i början av momentet begärs innan den dömda hörs om själva ansökan. I regel vore det motiverat att först begära utlåtande om riskbedömningen, eftersom utlåtanden då kan begäras samtidigt om ansökan och om utlåtandet.

Även bestämmelserna om muntlig förhandling i 3 mom. motsvarar i sak förfarandet vid frigivning av livstidsfångar. Vid behov ska hovrätten kunna höra den dömda, om Brottsförvaltningsmyndigheten har lämnat sin utredning till åklagaren efter den tidsfrist på tio månader som föreskrivs i 4 § 1 mom.

Bestämmelser om den dömdes rätt till biträde och försvarare föreslås i 4 mom., enligt vilket den dömda har rätt att anlita ett biträde. Om den dömda inte har något biträde, ska en försvarare förordnas för honom eller henne på tjänstens vägnar. Förfarandet vid meddelande av säkerhetsförvaring har stor betydelse för den dömda, så det är motiverat att den dömda i alla situationer har ett rättegångsbiträde.

I 5 mom. ingår en hänvisning till procedurbestämmelser i andra lagar. Vid meddelande av säkerhetsförvaring tillämpas vad som 4–7 § i lagen om förfarandet vid frigivning av livstidsfångar föreskrivs om rättegångsmaterial, rättshjälp, hovrättens domförhet och hovrättens beslut. Vid förfarandet ska dessutom på samma sätt som vid förfarandet vid frigivning av livstidsfångar, om inte något annat föreskrivs i den föreslagna lagen om säkerhetsförvaring, iaktas de bestämmelser som gäller för behandlingen av brottmål vid tingsrätten samt de bestämmelser som gäller dokumentation av muntlig förhandling i hovrätten.

Ett ärende som gäller meddelande av säkerhetsförvaring ska enligt 6 mom. behandlas skyndsamt. Den skyndsamma behandlingen gäller förutom hovrätten eventuellt sökande av ändring hos högsta domstolen. Enligt momentet får dock hovrättens beslut verkställas trots ändringssökande. Sålunda börjar alltså den som meddelats säkerhetsförvaring avtjäna säkerhetsförvaringen även om han eller hon skulle överklaga hovrättens beslut hos högsta domstolen.

Behandlingen av ärendet kan antas räcka cirka 5–6 månader i hovrätten. Här ingår beställande av bedömningen av risken för våld, begäran om utlåtanden, ordnande av muntlig förhandling och meddelande av beslutet. Sålunda, med beaktande av de tidsfrister som angetts för anhängiggörande av ansökan, ska hovrättens beslut i princip, i enlighet med målen för bestämmelserna, kunna meddelas innan fängelsetiden för kombinationsstraffet tar slut. Även eventuellt sökande av ändring ska i princip behandlas inom denna tid.

7 §. Hur behandlingen påverkar verkställigheten av kombinationsstraff. Den som dömts till kombinationsstraff frigges i princip för övervakningstiden när fängelsetiden för kombinationsstraffet har avtjänats. Frigivningen kan också påverkas av andra straff som verkställs samtidigt. I en situation där ansökan om meddelande av säkerhetsförvaring har gjorts kan fängelsetiden dock enligt 1 mom. fortsätta tills beslutet har meddelats och vunnit laga kraft. Syftet med bestämmelsen är att säkerställa att den dömda inte frigges för övervakningstiden medan ärendet om meddelande av säkerhetsförvaring fortfarande behandlas i domstolen. Om ärendet går vidare till högsta domstolen i en situation där hovrätten inte har meddelat den dömda säkerhetsförvaring, kan högsta domstolen avbryta verkställigheten av hovrättens beslut, varvid fängelsetiden fortsätter på det sätt som avses i momentet tills högsta domstolen meddelar sitt egentliga beslut om meddelande av säkerhetsförvaring.

Av de föreslagna bestämmelserna om tidsfrister i 4 och 5 § följer att ansökan och meddelande av säkerhetsförvaring och behandlingen av den infaller i slutfasen av fängelseiden för kombinationsstraffet. I 2 mom. föreskrivs det om en situation där hovrätten avslår åklagarens ansökan om meddelande av säkerhetsförvaring och mindre än sex månader återstår av den dömdes fängelseid när beslutet meddelas. I dessa situationer ska hovrätten bestämma den tidpunkt då den dömden ska frigges för att avtjäna övervakningstiden i kombinationsstraffet. Hovrätten ska beakta att Brottsförjöljdsmyndigheten har tillräckligt med tid att förbereda överföringen av den dömden till övervakning. I de förberedande åtgärdena ingår bland annat att utarbeta den plan för strafftiden som föreskrivs i 8 § i lagen om verkställighet av kombinationsstraff samt att göra den riskbedömning som avses i 9 § 4 mom. i den lagen. När det gäller den sistnämnda bör det dock påpekas att i samband med säkerhetsförvaringsförfarandet har det i fråga om den dömden begärts utlåtande om Institutet för hälsa och välfärds riskbedömning, så i dessa situationer kan det vara lättare att göra bedömningen enligt lagen om verkställighet av kombinationsstraff.

Den tidpunkt för frigivningen om hovrätten bestämmer får inte vara senare än sex månader efter meddelandet av beslutet, och övervakningstiden får inte utan grund börja med fördröjning på grund av behandlingen av ärendet om meddelande av säkerhetsförvaring. Hovrätten ska i sin prövning alltså beakta när den dömdes övervakningstid skulle ha börjat utan säkerhetsförvaringsförfarandet. Om övervakningstiden har börjat med avsevärd fördröjning, kan hovrätten bestämma att övervakningstiden är kortare än ett år. På detta sätt har hovrätten möjlighet att i rimlig mån beakta en avsevärd fördröjning av frihetsberövandet till följd av säkerhetsförvaringsförfarandet. Även i dessa situationer ska övervakningstiden alltid vara minst sex månader. En kortare övervakningstid kan inte anses tillräcklig med beaktande av övervakningstidens syfte att genom planmässig och gradvis frigivning upprätthålla och främja den dömdes beredskap att anpassa sig i samhället.

I 3 mom. är det fråga om en situation där hovrätten avslår ansökan om meddelande av säkerhetsförvaring, och den dömden har minst sex månader fängelseid kvar att avtjäna när beslutet meddelas. I en sådan situation bestämmer hovrätten med avvikelse från 2 mom. inte tidpunkten för frigivning separat, utan övervakningstiden börjar när den skulle börja utan säkerhetsförvaringsförfarande. En tidsperiod på sex månader kan betraktas som en tillräcklig minimitid för Brottsförjöljdsmyndigheten att förbereda övervakningstiden.

I 4 mom. föreskrivs det för det första att om hovrätten meddelar den dömden säkerhetsförvaring, löper fängelseiden för kombinationsstraffet under tiden för säkerhetsförvaringen, och på den dömden tillämpas inte längre bestämmelserna om övervakningstiden i kombinationsstraffet. Dessutom föreskrivs det för tydlighetens skull att om emellertid högsta domstolen i en sådan situation upphäver hovrättsens beslut om meddelande av säkerhetsförvaring, ska högsta domstolen bestämma när övervakningstiden börjar med iakttagande av 2 och 3 mom.

Enligt 5 mom. kan Brottsförjöljdsmyndigheten i de situationer där hovrätten inte har meddelat den dömden säkerhetsförvaring låta den dömden börja avtjäna övervakningstiden först när beslutet om meddelande av säkerhetsförvaring har vunnit laga kraft. Detta betyder att trots att den begynnelseidpunkt för övervakningstiden som hovrätten bestämt eller den ursprungliga begynnelseidpunkt för övervakningstiden i kombinationsstraffet ligger för handen kan Brottsförjöljdsmyndigheten inte låta personen börja avtjäna övervakningstiden innan ett lagakraftvunnet beslut har meddelats i ärendet. Syftet med bestämmelsen är att förhindra en situation där övervakningstiden börjar och högsta domstolen först därefter meddelar personen säkerhetsförvaring. I en sådan situation ska övervakningstiden börja löpa först när beslutet har vunnit laga kraft.

3 kap. Genomförande av säkerhetsförvaring

8 §. *Inledande av genomförande av säkerhetsförvaring.* I paragrafen föreskrivs det att Helsingfors hovrätt ska utan obefogat dröjsmål underrätta Brottspåföljdsmyndigheten om sitt avgörande genom vilket den har meddelat den dömda säkerhetsförvaring. Genomförandet av säkerhetsförvaringen ska trots eventuellt ändringssökande inledas den dag då avgörandet har meddelats. Fängelsetiden för kombinationsstraffet löper samtidigt som säkerhetsförvaringen genomförs. Eftersom genomförandet av säkerhetsförvaringen på det sätt som anges i 9 § ska innehålla åtgärder för att minska risken för återfall i brott är det motiverat att säkerhetsförvaringen kan börja genomföras genast från hovrättens beslut och inte fördröjs på grund av eventuellt ändringssökande.

9 §. *Bedömning av risken för att den som meddelats säkerhetsförvaring återfaller i brott samt åtgärder för att minska risken.* I 1 mom. föreskrivs det om skyldighet för Brottspåföljdsmyndigheten och Enheten för hälso- och sjukvård för fångar att regelbundet i samarbete bedöma risken för att den som meddelats säkerhetsförvaring kommer att göra sig skyldig till ett nytt brott som kränker någon annans liv, hälsa eller frihet. I förarbetena till lagen om Enheten för hälso- och sjukvård för fångar (RP 49/2015 rd, s. 16) konstateras att hälsotillståndet hos långtidsfångar ska följas upp genom hälsokontroller med två års mellanrum, vid behov oftare beroende på fångens kondition, ålder eller andra faktorer. Med den bedömning av risken för återfall som föreskrivs i momentet avses dock en klart tätare uppföljning med särskild fokus på det psykiska hälsotillståndet och risknivån hos den som meddelats säkerhetsförvaring. Med bedömningen avses ändå inte en sådan grundligare bedömning och utarbetande av ett utlåtande som ska göras vid Enheten för hälso- och sjukvård för fångar till exempel när man prövar om en livstidsfånge ska frigges eller förbereder övervakningstiden i kombinationsstraffet. Sådan regelbunden bedömning av risken för återfall som avses i momentet betyder snarare fortlöpande kontakt mellan Enheten för hälso- och sjukvård för fångar och Brottspåföljdsmyndigheten till exempel om hur planen för strafftiden för den som meddelats säkerhetsförvaring har framskridit och finns det något i personens uppförande eller andra framkomna omständigheter som kan vara av betydelse när man ska bedöma risken för återfall och förutsättningarna för att fortsätta säkerhetsförvaringen. Den bedömning som avses i momentet kan ordnas till exempel så att Enheten för hälso- och sjukvård för fångar och Brottspåföljdsmyndigheten utser ansvariga tjänstemän som träffar den som meddelats säkerhetsförvaring regelbundet och som tillsammans diskuterar ovannämnda omständigheter.

Syftet med den bedömning som avses i momentet är å ena sidan att säkerställa att Brottspåföljdsmyndigheten har tillräckligt med information för att bedöma om det finns förutsättningar att fortsätta säkerhetsförvaringen. Detta är nödvändigt eftersom det i 10 § 2 mom. föreslås skyldighet för Brottspåföljdsmyndigheten att utan dröjsmål lämna Helsingfors hovrätt en ansökan om frigivning av den som meddelats säkerhetsförvaring om myndigheten anser att det inte längre finns förutsättningar för fortsatt säkerhetsförvaring. Å andra sidan betjänar den bedömning som avses i momentet skyldigheten enligt 2 mom. för Brottspåföljdsmyndigheten och Enheten för hälso- och sjukvård för fångar att i samarbete under säkerhetsförvaringen ordna åtgärder som syftar till att minska risken för att den som meddelats säkerhetsförvaring gör sig skyldig till ett nytt brott som kränker någon annans liv, hälsa eller frihet. Regelbunden bedömning av risknivån hjälper vid planeringen och inriktningen av dessa åtgärder.

Utgångspunkten i fråga om alla fångar är att öka fångens beredskap för ett liv utan brott genom att främja fångens livshantering och anpassning i samhället. Dessutom ska fångens möjligheter att upprätthålla sin hälsa och handlingsförmåga stödjas och de skador som orsakas av förlusten

av frihet ska om möjligt förebyggas. Bestämmelser om dessa saker ingår i 1 kap. 2 och 3 § i fängelselagen. Meddelandet av säkerhetsförvaring ska inte basera sig enbart på det straff som dömts ut för det begångna brottet, utan frihetsberövandet ska basera sig på förebyggandet av förutsedda framtida brott utifrån den uppskattade risken för att den som meddelats säkerhetsförvaring återfaller i brott, och därför borde klart mera resurser än genomsnittet riktas till rehabiliterande stödåtgärder för den som meddelats säkerhetsförvaring.

I avsnitt 2.3.2 beskrivs riktlinjerna för ramvillkoren för påföljder som likar säkerhetsförvaring i Europadomstolens och Europarådets rekommendationer. Europadomstolen har ansett att för den som meddelats säkerhetsförvaring på grund av sin farlighet måste det ordnas åtgärder som syftar till att minska risken för återfall och därmed till att förkorta frihetsberövandet. I Europarådets rekommendationer har det åter konstaterats att hanteringen av de risker som hänför sig till en farlig förbrytare ska på lång sikt syfta till en trygg anpassning av personen i samhället, dock med beaktande av den fara som han eller hon orsakar. Ovan konstateras att riskhanteringen bör omfatta en personlig plan som innehåller en gradvis plan för anpassning i samhället liksom åtgärder som stödjer detta. Syftet med de åtgärder som föreskrivs i paragrafen är att säkerställa att innehållet i säkerhetsförvaringen i dessa avseenden motsvarar ovannämnda riktlinjer.

Brottspåföljdsmyndigheten ska se till att den omedelbart underrättar Enheten för hälso- och sjukvård för fångar om en person som meddelats säkerhetsförvaring när myndigheten själv fått informationen för att de åtgärder som avses i paragrafen ska kunna börja förberedas även vid Enheten för hälso- och sjukvård för fångar.

4 kap. **Frigivning från säkerhetsförvaring**

10 §. *Ansökan om frigivning från säkerhetsförvaring.* Den som meddelats säkerhetsförvaring ska enligt 1 mom. få ansöka om frigivning hos Helsingfors hovrätt första gången när ett år har förflutit från det att säkerhetsförvaring meddelades. Om ansökan avslås, ska följande ansökan få göras tidigast ett år efter avslaget. I det fallet att högsta domstolen har meddelat ett avgörande i sak på antingen meddelandet av säkerhetsförvaring eller ansökan om frigivning på grund av sökande av ändring, ska tiden på ett år räknas från högsta domstolens beslut. Högsta domstolens avslag på ansökan om besvärstillstånd är dock inte ett sådant beslut som avses i bestämmelsen, utan tidsfristen på ett år räknas då från hovrättens beslut. Den så kallade karenstiden för ansökan motsvarar det som föreskrivs i fråga om livstidsfångar. Trots att säkerhetsförvaringen skiljer sig från livstids fängelse, uppfyller karenstiden framför allt tillsammans med de bestämmelser som föreslås i 2 mom. även kraven i internationella rekommendationer som gäller tidsbestämda påföljder på att den som meddelats säkerhetsförvaring ska få domstolen att behandla fortsatt frihetsberövande tillräckligt ofta. Den föreslagna tidsfristen motsvarar i stor utsträckning det som i andra länder föreskrivs om ansökan om frigivning och det som föreslagits i Sverige (se närmare avsnitt 5.2.3.7).

Enligt 2 mom. ska Brottspåföljdsmyndigheten utan dröjsmål lämna Helsingfors hovrätt en ansökan om frigivning av den som meddelats säkerhetsförvaring, om myndigheten anser att det inte längre finns förutsättningar för säkerhetsförvaring. Trots att förfarandet enligt 1 mom. är avsett att vara det huvudsakliga sättet att frigives från säkerhetsförvaring, säkerställer 2 mom. att säkerhetsförvaringen i samtliga situationer fortsätter bara så länge som det finns förutsättningar för den. Det kan till exempel vara fråga om en situation där den som meddelats säkerhetsförvaring har blivit sjuk eller fått en allvarlig funktionsnedsättning, så att personens risk för att göra sig skyldig till ett nytt brott har minskat avsevärt och permanent. Dessutom kan det vara fråga om en situation där den som meddelats säkerhetsförvaring av en eller annan orsak inte själv ansöker om frigivning, trots att det vore motiverat att föra frågan om förutsättningarna för säkerhetsförvaring till hovrätten för ny bedömning. Det kan också handla om att den som

meddelats säkerhetsförvaring har överförs från fängelset till vård oberoende av sin vilja och vården bedöms pågå mycket länge, eventuellt resten av personens liv. Brottspåföljdsmyndigheten har med stöd av lagens 9 § fortlöpande skyldighet att i samarbete med Enheten för hälso- och sjukvård för fångar bedöma risken för att den som meddelats säkerhetsförvaring återfaller i brott, vilket gör det möjligt att bedöma om det finns förutsättningar att lämna in en ansökan om frigivning enligt 2 mom.

11 §. Behandlingen vid Helsingfors hovrätt av ärenden som gäller frigivning. Enligt 1 mom. blir ett frigivningsärende anhängigt när en ansökan enligt 10 § kommer in till hovrätten. I detta sammanhang granskar hovrätten förutsättningarna för att pröva ansökan, det vill säga särskilt om ansökan från den som meddelats säkerhetsförvaring har kommit in inom den tidsfrist som föreskrivs i 10 § 1 mom. Om ansökan lämnas in till hovrätten precis innan tidsfristen på ett år går ut, kan den tas under beredning när tidsfristen börjar. På motsvarande sätt har man också gått till väga i fråga om livstidsfångars ansökningar om frigivning.

Enligt 2 mom. ska Brottspåföljdsmyndigheten ge hovrätten ett utlåtande med anledning av en ansökan om frigivning från den som meddelats säkerhetsförvaring. På det sätt som föreskrivs om förfarandet vid frigivning av livstidsfångar ska Brottspåföljdsmyndigheten i utlåtandet konstatera huruvida den förordar eller motsätter sig frigivning och om den som meddelats säkerhetsförvaring ska placeras i övervakad frihet på prov före den villkorliga frigivningen. Den som meddelats säkerhetsförvaring ska ges tillfälle att bli hörd om Brottspåföljdsmyndighetens utlåtande. Detsamma gäller en situation där Brottspåföljdsmyndigheten är sökande i ett frigivningsärende på det sätt som avses i 10 § 2 mom.

I 3 mom. föreskrivs det om inhämtande av en bedömning av risken för återfall till stöd för frigivningsförfarandet. Riskbedömningen ska begäras av Enheten för hälso- och sjukvård för fångar och hovrätten ska besluta om det är nödvändigt att begära bedömningen. Ett utlåtande ska dock alltid inhämtas innan ett beslut som leder till frigivning fattas. Den som meddelats säkerhetsförvaring ska alltså inte kunna friges utan bedömning av återfallsrisken. Bestämmelserna motsvarar till denna del de bestämmelser som föreslås för förfarandet vid frigivning av livstidsfångar. När man prövar om den som meddelats säkerhetsförvaring ska friges ska riskbedömning inte behöva begäras till exempel om hans eller hennes uppförande i sig uttrycker att det fortfarande finns en uppenbar fara för återfall i brott. Hovrätten ska likaså inte behöva begära en riskbedömning i en situation där säkerhetsförvaringen inte har pågått länge, återfallsrisken har bedömts vara mycket hög i en tidigare riskbedömning och hovrätten har även i övrigt möjlighet att få en utredning av Brottspåföljdsmyndigheten eller Enheten för hälso- och sjukvård för fångar om att ingen förändring har iakttagits i risknivån under säkerhetsförvaringen. Enligt lagens 9 § ska Brottspåföljdsmyndigheten och Enheten för hälso- och sjukvård för fångar regelbundet i samarbete bedöma risken för att den som meddelats säkerhetsförvaring kommer att göra sig skyldighet till ett nytt brott någon annans liv, hälsa eller frihet. I princip borde dessa myndigheter således framför allt i liknande situationer som den ovannämnda ha en tämligen klar uppfattning om nivån på återfallsrisken hos den som meddelats säkerhetsförvaring utan att någon mera omfattande bedömning av risken för våld görs.

Hovrätten ska fatta beslutet om att inte inhämta en riskbedömning i en sammansättning med tre domare. Däremot kan en ledamot fatta ett beslut om att utlåtande ska inhämtas. Det föreskrivs om saken i 6 § i lagen om förfarandet vid frigivning av livstidsfångar, som ska tillämpas med stöd av hänvisningsbestämmelsen i 11 § 4 mom. i den föreslagna lagen om säkerhetsförvaring. Det överläts till hovrättens prövning i vilket skede av förfarandet som beslutet om att inhämta riskbedömning fattas. I enlighet med 12 § om ändringssökande får ändring inte sökas separat i ett beslut om riskbedömning.

Eftersom säkerhetsförvaringen enligt 2 c kap. 11 a § 4 mom. i strafflagen kan fortsätta endast om det är nödvändigt för att trygga någon annans liv, hälsa och frihet, borde bedömningen av förutsättningarna för fortsatt säkerhetsförvaring inte fördröjas alltför mycket på grund av att det görs en riskbedömning. Av denna orsak föreskrivs det separat i 3 mom. att Enheten för hälso- och sjukvård för fångar ska lämna hovrätten utlåtandet senast inom två månader från det att begäran om utlåtande sändes. Hovrätten ska av grundad anledning kunna förlänga den tid inom vilken utlåtandet ska upprättas med högst två månader. Enheten för hälso- och sjukvård får fångar kan utifrån uppföljningsskyldigheten enligt 9 § i den föreslagna lagen om säkerhetsförvaring antas ha relativt aktuell information om omständigheter som är centrala för bedömningen av risken för att den som meddelats säkerhetsförvaring ska återfalla i brott, vilket sannolikt påskyndar riskbedömningen jämfört med till exempel de bedömning som hänför sig till förfarandet vid frigivning av livstidsfångar. Som underlag för bedömningen kan dessutom utnyttjas de bedömningar som gjorts i det skede då kombinationsstraffet dömts ut och då säkerhetsförvaringen meddelats.

I 4 mom. ingår hänvisningar till procedurbestämmelser i andra lagar. På behandlingen av frigivningsärenden tillämpas vad som i 3–7 och 9 § i lagen om förfarandet vid frigivning av livstidsfångar föreskrivs om behandling av ärendet vid hovrätten, rättegångsmaterial, rättshjälp, hovrättens domförhet, hovrättens beslut och förbud mot verkställighet av villkorlig frigivning. Vid förfarandet ska dessutom på samma sätt som vid förfarandet vid frigivning av livstidsfångar, om inte något annat föreskrivs i den föreslagna lagen om säkerhetsförvaring, iakttas de bestämmelser som gäller för behandlingen av brottmål vid tingsrätten samt de bestämmelser som gäller dokumentation av muntlig förhandling i hovrätten.

I 5 mom. föreskrivs att när dagen för frigivningen bestäms ska på det sätt som föreskrivs i 2 c kap. 11 a § 4 mom. i strafflagen beaktas andra straff som säkerhetsförvaringen på det sätt som avses i 2 c kap. 4 § 3 mom. i strafflagen omfattar samt en eventuell resterande del av fängelse tiden för det kombinationsstraff som föregick säkerhetsförvaringen. Bestämmelsen gäller situationer där den som meddelats säkerhetsförvaring skulle friges tidigare än om han eller hon skulle ha avtjänat kombinationsstraffet eller eventuella andra straff utan att ha meddelats säkerhetsförvaring. Detta innebär att trots att det inte längre skulle finnas förutsättningar för fortsatt säkerhetsförvaring, kan domstolen bestämma att frigivningsdagen ska infalla längre från beslutsfattandet, så att till exempel ett eventuellt annat straff som innehåller frihetsberövande som fåtts under fängelse tiden eller före den avtjänas i tillräcklig utsträckning.

5 kap. Övriga bestämmelser

12 §. Ändringssökande. Hovrättens beslut med anledning av en ansökan enligt 5 eller 10 § och hovrättens beslut om förordnande av försvarare med stöd av 6 § 4 mom. får överklagas genom besvär hos högsta domstolen, om högsta domstolen meddelar besvärstillstånd med stöd av 30 kap. 3 § i rättegångsbalken. Bestämmelserna om sökande av ändring i ärenden som hovrätten behandlat i andra instans ska iakttas vid behandlingen av ärendet i högsta domstolen.

13 §. Förbud mot att söka ändring. I 1 mom. föreskrivs att den dömde får inte begära omprövning av eller anföra besvär över ett beslut som gäller Brottsförklaringsmyndighetens beslut enligt 4 § om att lämna åklagaren en utredning om meddelande av säkerhetsförvaring.

I 2 mom. föreskrivs åter att i hovrättens beslut enligt 11 § 3 mom. om inhämtande av riskbedömning får ändring inte sökas separat.

7.3 Lagen om förfarandet vid frigivning av livstidsfångar

1 §. Ansökan. I 2 mom. stryks omnämmandet av att till Brottspåföljdsmyndighetens utlåtande ska det fogas en bedömning av risken för att fången begår ett våldsbrott. I fortsättningen föreskrivs det närmare om inhämtande av riskbedömning i 3 § 2 mom.

3 §. Behandlingen av ärendet vid Helsingfors hovrätt. I 2 mom. föreskrivs det om rätt för hovrätten att på eget initiativ inhämta bland annat sakkunnigutlåtanden. Det föreslås att till momentet fogas ett omnämmande av att hovrätten ska besluta om den inhämtar ett utlåtande av Enheten för hälso- och sjukvård för fångar om risken för att fången kommer att göra sig skyldig till ett nytt allvarligt brott som kränker någon annans liv, hälsa eller frihet. I den gällande lagstiftningen ska motsvarande utlåtande i alla situationer ha ingått i Brottspåföljdsmyndighetens utlåtande med anledning av fångens ansökan. Enligt förslaget ska inhämtandet av utlåtande i fortsättningen vara beroende av prövning och hovrätten ska besluta om utlåtande inhämtas. Ett utlåtande ska dock alltid inhämtas innan ett beslut som leder till frigivning fattas. En livstidsfånge ska alltså inte kunna friges utan att risken för återfall har bedömts. En enda ledamot kan i enlighet med 6 § 2 mom. fatta beslut om att en riskbedömning ska inhämtas. Ett beslut om avslag ska fattas i en sammansättning med tre ledamöter. Bestämmelser om utlåtandet och dess betydelse som en del av prövningen av om livstidsfånge ska friges föreslås också ingå i 2 c kap. 10 § 2 mom. 6 punkten i strafflagen. Den prövning som hänför sig till inhämtandet av utlåtande behandlas mer ingående i motiveringen till den bestämmelsen.

5 §. Rättshjälp. Det föreslås att paragrafen ändras så att den sista meningen i 1 mom. slopas. Sålunda föreskrivs det inte längre i lagen att domstolen beslutar om beviljande av rättshjälp, utan rättshjälp ska i enlighet med rättshjälpslagen beviljas av rättshjälpsbyrån. Förfarandet enligt den gällande lagen avviker från huvudregeln och har orsakat oklar rättspraxis i situationer där rättshjälpsbyrån har beviljat en livstidsfånge rättshjälp innan ansökan om frigivning lämnats. I början av 1 mom. slopas också orden ”när ett ärende behandlas”, eftersom rättshjälpsbyrån kan bevilja en livstidsfånge rättshjälp redan innan ärendet behandlas i hovrätten. I praktiken beviljas rättshjälp alltid när tillräckligt med fängelsestid har avtjänats för att ansöka om frigivning eller det har gått tillräckligt lång tid från domstolens tidigare avslag för att en ny ansökan ska kunna lämnas in. Rättshjälp kan dock beviljas redan före de tidsfrister som föreskrivs i 2 c kap. 10 § i strafflagen och 2 § i lagen om förfarandet vid frigivning av livstidsfångar, för att ansökan om frigivning ska kunna börja beredas innan de ovannämnda tidsfristerna löper ut.

6 §. Hovrättens domförhet. Det föreslås att till 2 mom. fogas att en enda ledamot kan i fortsättningen avgöra ett ärende som gäller frigivning av en livstidsfånge, om ansökan om frigivning har återtagits. I dessa situationer finns det inget behov av att använda en sammansättning med tre ledamöter. Dessutom kan en enda ledamot fatta beslut om att hovrätten ska inhämta ett utlåtande enligt 3 § 2 mom. av Enheten för hälso- och sjukvård för fångar.

8 §. Ändringssökande. Det föreslås att paragrafen preciseras på grund av den ändringar i fråga om rättshjälp av föreslås i 5 §. I situationer som föreskrivs i den paragrafen blir det i fortsättningen aktuellt att söka ändring endast i ärenden som gäller vittnesarvoden enligt dess 2 mom. Dessutom föreskrivs det att i hovrättens beslut om inhämtande av en bedömning av risken får våld får ändring inte sökas separat.

7.4 Fängelselagen

14 kap.   **Permission**

6 §. Ledsagad permission. Det föreslås att till 3 mom. fogas ett omnämmande av att den som meddelats säkerhetsförvaring ska på samma sätt som en livstidsfånge beviljas ledsagad permission minst en gång per år, om permission inte beviljas under den tid som avses i 14 kap. 3 §. I den paragrafen föreskrivs det om den tidigaste tidpunkten för permission som beviljas på basis av den avtjänade strafftidens längd. Den tidigaste tidpunkten för den som meddelats säkerhetsförvaring bestäms i enlighet med 3 § 1 mom. utifrån fängelseandelen av kombinationsstraffet. I praktiken har således den tidigaste tidpunkten för en fånge som meddelats säkerhetsförvaring hunnit uppnås redan under verkställigheten av kombinationsstraffet.

19 kap. **Anmälningar och lämnande av upplysningar**

5 §. Anmälningar till polisen. I 2 mom. föreslås ett tillägg enligt vilket polisen ska underrättas också om frigivning av en fånge som meddelats säkerhetsförvaring.

8 §. Lämnande av uppgifter till den enhet som utför sinnesundersökning eller bedömning av risken för våld. I paragrafen föreskrivs om rätt för Brottspåföljdsmyndigheten att på eget initiativ till den enhet som utför sinnesundersökning lämna sådana uppgifter om en fånge som behövs för genomförandet av undersökningen. Syftet med bestämmelsen är att säkerställa att vid placeringen av en fånge kan tillräckligt beaktas den undersöktes rymningsbenägenhet och andra faktorer som på verkar säkerheten vid utförandet av sinnesundersökningen (RP 263/2004 rd, s. 206). Eftersom bedömningen av risken för våld när man överväger dömande till kombinationsstraff och även meddelande av säkerhetsförvaring i fortsättningen ska kunna göras som en självständig undersökning utan sinnesundersökning, är det nödvändigt att ändra bestämmelsen så att där nämns uttryckligen utlämnande av uppgifter till den enhet som utför bedömning av risken för våld.

7.5 Lagen om verkställighet av kombinationsstraff

2 §. Syfte med och innebörden av en övervakningstid. Det föreslås att 1 mom. ändras så att omnämmandet av övervakningstidens längd slopas. Ändringen motsvarar den ändring som föreslås i 2 c kap. 11 § 1 mom. i strafflagen, och motiveringen behandlas i samband med den lagbestämmelsen.

9 §. Beredning av verkställigheten av en övervakningstid. Paragrafens 4 mom. gäller begäran om en bedömning av risken för våld från Enheten för hälso- och sjukvård för fångar innan bestämmelserna i planen för strafftiden för en fånge som ska placeras i övervakning fastställs. I den föreslagna ändringen är det endast fråga om att förenhetliga den terminologi som används i lagstiftningen.

I motiveringen till det gällande momentet (RP 268/2016 rd, s. 29) konstateras att målet är att genom bedömningen få så mycket information som möjligt för att de bestämmelser som ingår i planen för strafftiden ska kunna dimensioneras så att de är lämpliga för varje fånge som övergår till verkställighet av övervakningstiden. Dessutom konstateras det att bedömningen motsvarar den bedömning som görs vid prövningen av frigivning i fråga om livstidsfångar även om bedömningen i detta fall inte utförs för prövning av frigivning. Eftersom det i denna proposition föreslås att den terminologi som använts i fråga om bedömningen av risken för våld i lagen om förfarandet vid frigivning av livstidsfångar ändras, är det motiverat att göra motsvarande ändringen även i lagen om verkställighet av kombinationsstraff. Bestämmelser på allmän nivå om bedömning av risken för våld föreslås ingå i 16 a § i mentalvårdslagen, vars 1 mom. är tillämpligt även på den riskbedömning som görs i samband med planeringen av övervakningstiden i kombinationsstraffet.

26 §. Förvandling av övervakningstid till fängelse. Det föreslås att till 3 mom. fogas ett omnämmande av att på yrkande av åklagaren kan domstolen när den förvandlar övervakningstid till fängelse bestämma att den dömd ska häktas och hållas häktad tills verkställigheten av beslutet inleds.

I det gällande momentet föreskrivs det att domstolens beslut om förvandling får verkställas även om det överklagas. Trots detta har det i rättspraxis förekommit oklarhet åtminstone i situationer där den dömd är tagen i förvar innan förvandlingsyrkandet behandlas. Enligt lagens 25 § 1 mom. är tingsrättens beslut om tagandet i förvar i kraft tills tingsrätten meddelat sitt beslut i fråga om förvandling av övervakningstid. I lagen föreskrivs dock inte att tingsrätten när den förvandlar övervakningstid till ovillkorligt fängelse kan bestämma att en dömd som är tagen i förvar ska häktas, vilket förefaller leda till att den dömd i samband med beslutet om förvandling ska frigges i väntan på att verkställigheten av beslutet ska inledas. Genom det ovannämnda tillägget till 3 mom. klarläggs rättsläget och görs det möjligt att hålla den dömd häktad från det att beslutet om förvandling meddelas tills verkställigheten av beslutet inleds. Häktning förutsätter yrkande från åklagaren på samma sätt som häktning av en dömd med stöd av 2 kap. 12 § i tvångsmedelslagen.

31 §. Tillämpning av bestämmelserna om villkorlig frigivning och övervakad frihet på prov. Paragrafens 1 mom. motsvarar innehållet i den gällande paragrafen. Det föreslås att rubriken för paragrafen ändras så att den bättre motsvarar det nya innehållet. I paragrafen föreskrivs för närvarande att på verkställighet av kombinationsstraff tillämpas inte vad som föreskrivs om villkorlig frigivning och övervakad frihet på prov.

Innehållet 2 mom. motsvarar det sista momentet i 2 c kap. 11 § om kombinationsstraff i strafflagen, som överförs som sådant till lagen om verkställighet av kombinationsstraff. Eftersom bestämmelsen framför allt handlar om omständigheter i anslutning till verkställigheten, är det motiverat att föreskrivs om dem i verkställighetslagen i stället för i strafflagen. I och med de ändringar som föreslås i propositionen håller strafflagens bestämmelse om kombinationsstraff på att bli ännu mera svårläst än vad den är för närvarande, vilket också talar för att momentet flyttas till verkställighetslagen.

7.6 Rättegångsbalken

17 kap. Om bevisning

37 §. Det föreslås att 3 mom. ändras så att ett beslut om dömande till kombinationsstraff enligt 2 c kap. 11 § i strafflagen inte längre ska förutsätta att den åtalade genomgår sinnesundersökning utan endast så kallad bedömning av risken för återfall, som det i fortsättningen föreskrivs närmare om i den nya 16 a § som föreslås i mentalvårdslagen (bedömning av risken för våld).

Enligt den gällande lagstiftningen undersöks den åtalades sinness tillstånd innan han eller hon döms till kombinationsstraff, trots att det inte finns något tvivel om hans eller hennes tillräknelighet. Enligt forskningsdata har klart största delen av dem som genomgått sinnesundersökning i anslutning till kombinationsstraff bedömts vara tillräkneliga, på det sätt som konstateras i avsnitt 2.4.2.7. Med tanke på förutsättningarna för att döma till kombinationsstraff är dessutom uttryckligen den riskbedömning som görs i samband med sinnesundersökningen, och inte själva sinnesundersökningen, av väsentlig betydelse ur domstolens synvinkel. En sinnesundersökning är en omfattande och intensiv process och det är motiverat att rikta de resurser som hänför sig till den till situationer där undersökningen behövs för att bedöma tillräkneligheten. Den riskbedömning som redan nu är en förutsättning för att döma till kombinationsstraff särskiljs i och med den nya regleringen från sinnesundersökningen.

Sinnesundersökning ska även i fortsättningen kunna göras i situationer som gäller kombinationsstraff, om de allmänna förutsättningar för undersökning enligt 1 eller 2 mom. är uppfyllda. Regleringen innebär inte att tröskeln för att yrka på eller döma till kombinationsstraff ändras.

I 3 mom. föreslås en ändring enligt vilken det utlåtande som domstolen begär ska gälla risken för att den åtalade kommer att göra sig skyldig till ett nytt allvarligt brott som kränker någon annans liv, hälsa eller frihet. I bestämmelsen talas alltså inte längre om gärningsmannens farlighet. Till denna del är det fråga om en språklig precisering samt om förenhetligande av begreppen på samma sätt som vad som föreslås i fråga om 2 c kap. 11 § 3 mom. i strafflagen. Även i de sakkunnigutlåtanden som getts med stöd av den gällande bestämmelsen tas i praktiken ställning till den åtalades risk för återfall, så avsikten med ändringen av bestämmelsen är inte att ändå de omständigheter som det tas ställning till i utlåtandena.

Det föreslås också att till 3 mom. fogas ett omnämnande av att en riskbedömning enligt bestämmelsen ska dessutom göras när man överväger om den som dömts till ett kombinationsstraff ska meddelas säkerhetsförvaring i enlighet med 2 c kap. 11 a § i strafflagen.

Att sinnesundersökningen särskiljs från bedömningen av risken för våld förutsätter att det i 5 mom. görs en ändring enligt vilken det föreskrivs särskilt också i fråga om bedömning av risken för våld och intagning på sjukhus i detta syfte. Denna reglering ingår i mentalvårdslagen.

69 §. På grund av den ändring som föreslås i 37 § fogas till paragrafen ett omnämnande av bedömning av risken för våld. Eftersom bedömning av risken för våld i fortsättningen kan göras också utan sinnesundersökning, är det nödvändigt att föreskriva om sökande av ändring och anförande av klagan i fråga om den på motsvarande sätt som i fråga om sinnesundersökning. Ett beslut om att någon ska genomgå en bedömning av risken för våld som förfarande kan i praktiken i stor utsträckning jämföras med ett beslut om sinnesundersökning, varför det är motiverat med enhetliga bestämmelser.

7.7 Lagen om rättegång i brottmål

6 kap. Om huvudförhandling

10 §. Det föreslås att till 2 mom. görs ett tillägg, enligt vilket även bedömning av svarandens risk för våld utöver undersökning av sinnestillståndet kan vara en grund för att en uppskjuten huvudförhandling inte förutsätts fortsätta senast inom 14 dagar från att behandlingen sköts upp eller ett beslut om häktning, reseförbud eller avstängning från tjänsten fattades. Ändringen är nödvändig eftersom en bedömning av risken för våld i enlighet med den ändring som föreslås i 17 kap. 37 § i rättegångsbalken i fortsättningen kan göras även utan sinnesundersökning när dömande till kombinationsstraff yrkas. Ett beslut om att svaranden ska genomgå bedömning av risken för våld som förfarande kan i praktiken i stor utsträckning jämföras med en sinnesundersökning, varför det är motiverat med enhetliga bestämmelser.

11 §. På motsvarande sätt görs i 11 § 3 mom. ett tillägg att om huvudförhandlingen har varit uppskjuten för bedömning av svarandens risk för våld behöver ingen ny huvudförhandling hållas, även om förhandlingen har varit uppskjuten en längre tid än vad som föreskrivs i 1 mom.

11 kap. Om domstolens avgörande

5 a §. I paragrafen föreskrivs om skyldighet för domstolen att meddela en mellandom innan svarandens sinnestillstånd undersöks. Det föreslås att till paragrafen fogas ett nytt 3 mom., enligt

vilket bestämmelserna i 1 och 2 mom. tillämpas även på den i 17 kap. 37 § 3 mom. i rättegångsbalken avsedda bedömning av risken för våld som görs före beslutet om dömande till kombinationsstraff.

Det nya momentet är nödvändigt, om 17 kap. 37 § 3 mom. i rättegångsbalken ändras på det sätt som föreslås i propositionen så att riskbedömningen inte längre nödvändigtvis görs samtidigt med sinnesundersökningen. Enligt de gällande bestämmelserna förutsätter dömande till kombinationsstraff både sinnesundersökning och riskbedömning. Av denna orsak har undersökningen föregåtts av en sådan mellandom som avses i bestämmelsen, där domstolen har tagit ställning till om det har visats att svaranden har förfarit på ett sådant sätt som anges i åtalet. Enligt rättspraxis har domstolarna i mellandomen också tagit preliminär ställning till om övriga förutsättningar att döma till kombinationsstraff föreligger.

En mellandom ska alltså även i fortsättningen meddelas innan den riskbedömning som hänför sig till kombinationsstraffet görs, trots att ingen sinnesundersökning görs i sammanhanget. Behovet av mellandom gäller däremot inte en situation där kombinationsstraffet fortsätter i form av säkerhetsförvaring.

7.8 Tvångsmedelslagen

3 kap. Domstolsförfarande i samband med häktningsärenden

15 §. *Ny behandling av ett häktningsärende.* På motsvarande sätt som vad som föreslås i lagen om rättegång i brottmål om uppskov med huvudförhandling och om behov av ny huvudförhandling föreslås det att 1 mom. ändras så att även bedömning av risken för våld utöver undersökning av sinnessillståndet kan vara en grund för inte ta upp svarandens häktningsärendet till ny behandling under den tid huvudförhandlingen är uppskjuten. På det sätt som konstaterats kan en bedömning av risken för våld i enlighet med den ändring som föreslås i 17 kap. 37 § i rättegångsbalken göras även utan sinnesundersökning när dömande till kombinationsstraff yrkas. Ett beslut om att svaranden ska genomgå bedömning av risken för våld som förfarande kan i praktiken i stor utsträckning jämföras med en sinnesundersökning, varför det är motiverat med enhetliga bestämmelser även i fråga om behandlingen av häktningsärenden.

7.9 Mentalvårdslagen

6 §. *Vård på statens sinnessjukhus.* Det föreslås att 1 mom. utökas med ett omnämnande av att på statens sinnessjukhus utförs även bedömningar av risken för våld vid sidan av sinnesundersökningar.

3 kap. Sinnesundersökning, bedömning av risken för våld samt vård oberoende av personens vilja efter undersökningen eller bedömningen

Det föreslås att även bedömning av risken för våld nämns i rubriken för kapitlet.

16 a §. *Bedömning av risken för våld.* Det föreslås att till mentalvårdslagen fogas en ny paragraf, enligt vars 1 mom. syftet med en bedömning av risken för våld är att bedöma risken för att den åtalade eller dömda kommer att göra sig skyldig till ett nytt allvarligt brott som kränker någon annans liv, hälsa eller frihet. Regleringen är till dessa delar allmän och blir tillämplig för det första i situationer som avses i 17 kap. 37 § 3 mom. i rättegångsbalken, det vill säga när man prövar om kombinationsstraff ska dömas ut eller säkerhetsförvaring meddelas, varvid domstolen framställer en begäran om bedömning till Institutet för hälsa och välfärd, som i sin tur bestämmer var bedömningen görs. Bestämmelsen ska också tillämpas på den bedömning

som görs i samband med förfarandet vid frigivning av livstidsfångar och från säkerhetsförvaring och som Enheten för hälso- och sjukvård får fångar gör på Helsingfors hovrätts begäran. Bestämmelsen ska vidare tillämpas på den bedömning som avses i 9 § 4 mom. i lagen om verkställighet av kombinationsstraff och som Enheten för hälso- och sjukvård får fångar gör på begäran av Brottsförhållningsmyndighetens enhet för klientbedömning i samband med att övervakningstiden förbereds. Bestämmelsens syfte är att styra dessa bedömningar på allmän nivå och klarlägga syftet med bedömningen, som till centrala delar är detsamma oberoende av saksammanhanget. Vad som betonas i bedömningen och utlåtandet om bedömningen kan dock fortfarande variera beroende på situationen. Exempelvis i en bedömning som görs med tanke på att förbereda övervakningstiden i kombinationsstraffet kan det viktigaste vara att identifiera faktorer som ökar risken för återfall och skyddar mot risken för återfall, och inte nödvändigtvis att närmare fastställa risken för att personen återfaller i brott, vilket framhävs i andra bedömningssituationer. Det förutsätts inte nödvändigtvis att bedömningen av risken för våld och Institutet för hälsa och välfärd utlåtande om den ska fastställa en persons risknivå kategoriskt, utan i bedömningen ska också framföras de osäkerheter som hänför sig till den, och sådana föreligger i fråga om den aktuella personen.

I momentet föreskrivs dessutom att vid bedömningen av risken för våld ska metoder som grundar sig på vetenskaplig forskning användas. Avsikten är inte att ändra bedömningspraxis, som redan nu grundar sig på strukturerade bedömningsmetoder. Eftersom metoderna utvecklas hela tiden, är det ändamålsenligt att föreskriva om saken endast på allmän nivå. Institutet för hälsa och välfärd behöver emellertid även i fortsättningen ge närmare anvisningar för bedömningarna.

Enligt 2 mom. ska på den bedömning av risken för våld som görs vid prövningen av om kombinationsstraff ska dömas ut och säkerhetsförvaring meddelas tillämpas vad som föreskrivs om sinnesundersökning och den som ålagts att genomgå sinnesundersökning i 15, 16, 18, 20, 25 och 26 §, 31 § 3 och 4 mom., 32 § 2 mom. och 33 § 1 mom. samt 4 a kap. i mentalvårdslagen. I de bestämmelser i mentalvårdslagen som det hänvisas till föreskrivs det om bland annat intagning på sjukhus för sinnesundersökning, utförande av sinnesundersökning, brådskande behandling av ärenden, handräckning av polisen, ersättande av kostnaderna av statens medel samt begränsning av patientens grundläggande fri- och rättigheter medan undersökning pågår. Dessutom tillämpas de närmare bestämmelser om sinnesundersökning som utfärdats med stöd av lagens 34 §.

En bedömning av risken för våld är en absolut förutsättning för både dömande till kombinationsstraff och meddelande av säkerhetsförvaring. Av dessa orsaker bör bedömningen i dessa situationer kunna göras oberoende av personens vilja, på det sätt som även hittills har varit fallet i fråga om dömande till kombinationsstraff. Vid dessa bedömningar av risken för våld som avses i 17 kap. 37 § 3 mom. i rättegångsbalken ska således även i fortsättningen iaktas de procedurbestämmelser som gäller sinnesundersökning.

När meddelande av säkerhetsförvaring prövas ska enligt 3 mom. ett utlåtande om den dömdes risk för våld ges till Institutet för hälsa och välfärd inom två månader från det att Helsingfors hovrätt har begärt ett utlåtande. Helsingfors hovrätt kan av grundad anledning förlänga tiden för undersökningen med högst två månader. Regleringen avviker till denna del från tidsfristerna för sinnesundersökningar, beträffande vilka det föreskrivs i 16 § 2 mom. i mentalvårdslagen att tiden börjar löpa från det att sinnesundersökningen inleddes. Eftersom det är särskilt motiverat att ärendet behandlas snabbt när säkerhetsförvaring meddelas, ska tidsfristen för bedömningen av risken för våld vara bunden till hovrättens begäran. I praktiken har färdigställandet av sinnesundersökningarna dröjt, vilket har kunnat leda till att straffprocesserna dragit ut på tiden.

I dessa situationer ska Institutet för hälsa och välfärd i sin tur på basis av det utlåtande som institutet får ge ett eget utlåtande om den dömdes risk till våld till Helsingfors hovrätt inom två veckor från den ovannämnda tidsfristen. Även till denna del avviker regleringen från sinnesundersökningar, beträffande vilka det inte har angetts någon tidsfrist i 16 § 3 mom. i mentalvårdslagen för Institutet för hälsa och välfärd när institutet ger sitt eget utlåtande. På domstolens begäran, som gäller dömande till kombinationsstraff, ska fortfarande tillämpas vad som föreskrivs om tidsfrister för sinnesundersökningar i 16 § 2 mom.

I 4 mom. föreskrivs det om en situation där det vid prövningen av om kombinationsstraff ska dömas ut konstateras i samband med bedömningen av risken för våld att den åtalade uppfyller förutsättningarna för vård oberoende av personens vilja. I en sådan situation ska Institutet för hälsa och välfärd meddela ett beslut om vård på samma sätt vad som föreskrivs om vård för den som ålagts att genomgå sinnesundersökning. Syftet med regleringen är att säkerställa att en eventuell bedömning av behovet av vård blir gjord även när en person inte ålagts att genomgå sinnesundersökning på samma sätt som enligt de gällande bestämmelserna. På vård oberoende av en persons vilja och på det förfarande som gäller sådan vård tillämpas vad som föreskrivs om vård oberoende av en persons vilja efter avslutad sinnesundersökning. Här ingår också möjlighet att beslut om specialomsorger om personer med utvecklingsstörning enligt lagens 19 §.

7.10 Straffregisterlagen

2 §. Det föreslås att ett omnämnande av säkerhetsförvaring fogas till 1 mom. Till 3 mom. fogas en ny 11 a-punkt om de uppgifter om säkerhetsförvaring som ska antecknas i straffregistret. Till dem hör uppgifter om inledande av säkerhetsförvaring, frigivning från säkerhetsförvaring, reststraffets längd och prøvotidens utgång vid villkorlig frihet. På det sätt som föreslås i propositionen ska det enligt 2 c kap. 11 § i strafflagen kunna bestämmas att fängelsetiden för ett kombinationsstraff ska fortsätta som säkerhetsförvaring. Då övergår personen i fråga inte alls till den övervakningstid som ingår i kombinationsstraffet. I straffregistret antecknas med stöd av den gällande 3 mom. 11 punkten inledande av övervakningstid som ingår i ett kombinationsstraff, och det vore ändamålsenligt att för den som meddelats säkerhetsförvaring antecknas i registret i stället tidpunkten för inledande av säkerhetsförvaring. Frigivningstidpunkten är väsentlig bland annat därför att enligt 2 c kap. 12 § i strafflagen är ett nytt brott en straffskärpningsgrund, om det begås inom tre år från frigivningen från säkerhetsförvaring. Frigivningstidpunkten är av betydelse också när man bedömer om personen kan dömas till ett nytt kombinationsstraffet för det brott som begåtts senare. I registret antecknas i samband med frigivningen också reststraffets längd och prøvotidens utgång vid villkorlig frihet.

4 §. Det föreslås att 1 mom. 1 a-punkten ändras så att till Institutet för hälsa och välfärd kan lämnas ut straffregisteruppgifter också när bedömningen gäller en dömd person. Den gällande bestämmelsen gör det möjligt att lämna ut straffregisteruppgifter för sinnesundersökning eller bedömning av en misstänkt eller åtalad. Det kan emellertid bli aktuellt att göra en bedömning även av en person som dömts till kombinationsstraff när domstolen behandlar ansökan om meddelande personen säkerhetsförvaring.

För tydlighetens skulle föreslås det att ordet ”bedömning”, som använts i bestämmelsen, ändras till formen ”bedömning av risken för våld”, som det föreslås att används även i mentalvårdslagen. I bestämmelsens förarbeten (RP 102/2009 rd, s. 36) konstateras att med bedömning hänvisas uttryckligen till en rättspsykiatrisk bedömning av risken för våld.

Det föreslås att 1 mom. 2 punkten ändras så att till åklagaren kan lämnas ut straffregisteruppgifter även för ansökan om säkerhetsförvaring. Enligt förslaget till 2 c kap. 11 a § i strafflagen ska vid prövningen av säkerhetsförvaring beaktas bland annat personens tidigare brottslighet och enligt 5 § i den föreslagna lagen om säkerhetsförvaring ska åklagaren ansöka om meddelande av säkerhetsförvaring. Åklagaren måste alltså ha tillgång till personens straffregisteruppgifter när han eller hon överväger att ansöka om säkerhetsförvaring.

Det föreslås likaså att 1 mom. 3 punkten ändras så att straffregisteruppgifter får lämnas ut till Brottspåföljdsmyndigheten för prövning av säkerhetsförvaring. Enligt 4 § i den föreslagna lagen om säkerhetsförvaring ska Brottspåföljdsmyndigheten pröva om det är nödvändigt att lämna en utredning om ansökan om säkerhetsförvaring till åklagaren, som ansöker om meddelande av säkerhetsförvaring hos domstolen. Straffregisteruppgifterna behövs för denna prövning.

10 §. Det föreslås att 2 mom. ändras genom att en bestämmelse om utplånande av kombinationsstraff och säkerhetsförvaring ur straffregistret. I den gällande paragrafen föreskrivs det inte särskilt om när en anteckning som gäller kombinationsstraff utplånas, utan en uppgift om kombinationsstraff utplånas beroende på längden på fängelsetiden för kombinationsstraffet antingen enligt 1 mom. 3 punkten sedan 20 år förflutit från det den lagkraftvunna domen gavs eller enligt 2 mom. när personen fyller 90 år eller avlider. I fortsättningen ska det kunna bestämmas att fängelsetiden för kombinationsstraff fortsätter som säkerhetsförvaring. Det föreskrivs ingen maximitid för säkerhetsförvaring. Sålunda kan det vara möjligt att uppgiften om ett kombinationsstraff på 3–5 år utplånas ur straffregistret, trots att personen har meddelats säkerhetsförvaring som fortsätter eller som personen nyss har frigetts från när uppgiften utplånas. Av denna orsak föreslås det i 2 mom. att en uppgift om ett kombinationsstraff utplånas inte med stöd av 1 mom. om personen har meddelats säkerhetsförvaring. Längden på fängelsetiden för kombinationsstraffet saknar då betydelse när tidpunkten för utplånning av anteckningen bestäms, utan det som har betydelse är om personen har meddelats säkerhetsförvaring. Om personen inte meddelats säkerhetsförvaring, utplånas anteckningen om kombinationsstraffet i enlighet med de nuvarande bestämmelserna i enlighet med kombinationsstraffets längd.

7.11 Lagen om behandling av personuppgifter vid Brottspåföljdsmyndigheten

3 §. Definitioner. I 1 mom. 3 punkten inkluderas i definitionen av fänge även den som meddelats säkerhetsförvaring. I 3 § 2 mom. i den föreslagna lagen om säkerhetsförvaring föreskrivs att på dem som meddelats säkerhetsförvaring och på genomförandet av säkerhetsförvaring tillämpas det som annanstans i lagstiftningen föreskrivs om fångar och om verkställighet av fängelse. Till följd av förslaget tillämpas således på behandlingen av personuppgifter vid Brottspåföljdsmyndigheten i fråga om den som meddelats säkerhetsförvaring det som där föreskrivs om behandlingen av personuppgifter i fråga om den som avtjänar fängelsestraff.

17 a §. Rätt att av Institutet för hälsa och välfärd få uppgifter för bedömningar av risken för våld. Det föreslås att till lagen fogas en ny 17 a §, i vars 1 mom. det föreskrivs om rätt för Brottspåföljdsmyndigheten att trots sekretessbestämmelserna i fråga om en person som dömts till kombinationsstraff eller meddelats säkerhetsförvaring av Institutet för hälsa och välfärd få sådana uppgifter om en bedömning av risken för våld och om det utlåtande som Institutet för hälsa och välfärd ger på basis av bedömningen som är nödvändiga för planering och genomförande av åtgärder för att minska risken för att fången återfaller i brott samt för bedömning av om Brottspåföljdsmyndigheten bör lämna åklagaren ett initiativ om meddelande av säkerhetsförvaring för den som dömts till kombinationsstraff. Information om det centrala innehållet i bedömningen av risken för våld och utlåtandet om den ger Brottspåföljdsmyndigheten bättre förutsättningar att utföra dessa uppgifter. Eftersom de

uppgifter som lämnas som kan lämnas ut inte uppräknas uttömmande, och dessutom kan de innehålla känsliga uppgifter, ska rätten att få uppgifter vara begränsad till uppgifter som är nödvändiga för utförandet av ovan nämnda uppgifter.

I förslaget till 2 mom. begränsas behandlingen av de uppgifter som avses i 1 mom. så att behandlingsrätt har endast sådana tjänstemän vid Brottsförklaringsmyndigheten som nödvändigtvis behöver dem för att utföra sina uppgifter enligt 1 mom. I momentet föreskrivs också om förstörande av dessa handlingar så att de ska förstöras så snart de inte längre behövs för det syfte som anges i 1 mom. Momentet motsvarar lagens gällande 17 §, som gäller Brottsförklaringsmyndighetens rätt att av domstolarna få uppgifter ur rättegångshandlingar.

7.12 Lagen om Enheten för hälso- och sjukvård för fångar

6 §. Utlämnande av uppgifter ur patientregistret. Det föreslås att det inledande stycket i 1 mom. preciseras i fråga om utlämnandet av uppgifter så att i momentet nämns att uppgifter får under de förutsättningar som anges i paragrafen lämnas ut antingen på begäran eller på eget initiativ. Dessutom föreslås det att till 1 mom. fogas nya 8 och 9 punkter som gäller de uppgifter som föreskrivs för Brottsförklaringsmyndigheten och Enheten för hälso- och sjukvård för fångar i den föreslagna lagen om säkerhetsförvaring. I 7 punkten görs dessutom en språklig ändring så att i punkten talas om bedömning av risken för våld på samma sätt som i andra motsvarande punkter.

I paragrafen föreskrivs det om utlämnande av patientuppgifter. Avsikten med den föreslagna preciseringen att till det inledande stycket i 1 mom. foga ”på begäran och även på eget initiativ” är inte att ändra den praxis för utlämnande av patientuppgifter och beslut om utlämnande som tidigare omfattats i paragrafen. I enlighet med paragrafen ansvarar en läkare som svarar för hälso- och sjukvården för fångar vid Enheten för hälso- och sjukvård för fångar eller enligt läkarens instruktion någon annan yrkesutbildad person inom hälso- och sjukvården för utlämnandet av uppgifter. Det är möjligt att lämna ut uppgifter endast till de delar som föreskrivs i paragrafen. Preciseringen är dock nödvändig, eftersom bestämmelserna om utlämnande av sekretessbelagda uppgifter från en myndighet till en annan har betraktats som oklara och svårtolkade ur de tillämpande myndigheternas synvinkel. Saken har granskats till exempel i en utredning som färdigställdes 2023 (Utlämnande av uppgifter på eget initiativ för att bekämpa brott, Publikationsserie för statsrådets utrednings- och forskningsverksamhet 2023:39, <https://urn.fi/URN:ISBN:978-952-383-216-9>, på finska, med presentationsblad på svenska). Dessutom har högsta domstolen bedömt bestämmelserna om utlämnande av uppgifter på eget initiativ i sitt avgörande HD 2023:24. Ärendet gällde uppgifter som polisen på eget initiativ utlämnat till utredningsmyndigheterna. I avgörandet konstaterades att lagen inte innehöll tillräckliga bestämmelser om polisens behörighet att lämna ut uppgifter på eget initiativ. Av ovan nämnda orsaker är det nödvändigt att det föreskrivs tillräckligt exakt och noggrant avgränsat om myndigheternas utlämnande av uppgifter på eget initiativ.

I den föreslagna 8 punkten är det för det första fråga om utlämnande av en bedömning av risken för våld enligt 11 § 3 mom. i den föreslagna lagen om säkerhetsförvaring till en tjänsteman vid Brottsförklaringsmyndigheten som ansvarar för ett frigivningsärende. Dessutom är det fråga om utlämnande av slutsatserna av bedömningen av risken för våld till enhetschefen för enheten för klientbedömning, för ett fängelse eller för en byrå för samhällsplanering vid Brottsförklaringsmyndigheten eller till en i brottsförklaringscentralens arbetsordning angiven sysselsättningsansvarig för planering och genomförande av den verksamhet som ordnas med stöd av den bedömda risken för våld. Den föreslagna punkten motsvarar den gällande 5 punkten, där det föreskrivs om utlämnande av bedömningen av risken för våld och slutsatserna av den i fråga om livstidsfångar. Uppgifter ska således få utlämnas till endast en begränsad grupp vid

Brottspåföljdsmyndigheten och till en del av dem ska endast slutsatserna av bedömningen av risken för våld få utlämnas.

Enligt den föreslagna nya 9 punkten ska sådana uppgifter som är nödvändiga för bedömningen av risken för att den som meddelats säkerhetsförvaring återfaller i brott och för planeringen och genomförandet på det sätt som avses i 9 § i lagen om säkerhetsförvaring av åtgärder för att minska risken för återfall i brott få utlämnas till en i brottspåföljdscentralens arbetsordning angiven sysselsättningsansvarig vid Brottspåföljdsmyndigheten. I den paragrafen föreskrivs det om samarbetet mellan Brottspåföljdsmyndigheten och Enheten för hälso- och sjukvård för fångar vid bedömningen av risken för att den som meddelats säkerhetsförvaring återfaller i brott och vid åtgärder för att minska risken för återfall. Samarbetet vid bedömningen och planeringen av åtgärder handlar om fortlöpande kontakt mellan Brottspåföljdsmyndigheten och Enheten för hälso- och sjukvård för fångar. Uppgiften hänför sig till den skyldighet som i 10 § i den föreslagna lagen om säkerhetsförvaring ålagts Brottspåföljdsmyndigheten att ansöka om frigivning av den som meddelats säkerhetsförvaring hos Helsingfors hovrätt, om myndigheten anges att det inte längre finns förutsättningar för fortsatt säkerhetsförvaring. På grund av samarbetsuppgiftens karaktär har mottagarna av uppgifter i den föreslagna 9 punkten begränsats till en tjänsteman vid Brottspåföljdsmyndigheten som ansvarar för bedömningen av risken för våld och för ordnandet av åtgärder som minskar risken för återfall i brott. De uppgifter som utlämnas är också begränsade till endast sådana uppgifter som är nödvändiga för att utföra Brottspåföljdsmyndighetens uppgifter. Den läkare som svarar för hälso- och sjukvården för fångar vid Enheten för hälso- och sjukvård för fångar och som beslutar om utlämnandet av uppgifter eller någon annan yrkesutbildad person inom hälso- och sjukvården som gör det enligt läkarens instruktion ska när uppgifter utlämnas försäkra sig om att inga andra uppgifter utlämnas till Brottspåföljdsmyndigheten än sådana som är nödvändiga för att utföra Brottspåföljdsmyndighetens uppgifter. När det gäller samarbetet föreskrivs det om rätt för Enheten för hälso- och sjukvård för fångar att få nödvändiga uppgifter som ingår i brottspåföljdsregistret i det gällande 7 § 3 mom.

Det föreslås att i 5 mom. ändras den felaktiga hänvisningen till 1 mom. 5 punkten. Hänvisningen borde avse 6 punkten, som gäller behandling av ett frigivningsärende i fråga om en fånge som avtjänar hela strafftiden i fängelse, och till vilken också hänför sig de bestämmelser i rättegångsbalken som nämns i momentet. Hänvisningen har i samband med tidigare lagändringar ändrats felaktigt till att avse 1 mom. 5 punkten, som gäller frigivning av livstidsfångar.

7 §. Rätt att få uppgifter av andra verksamhetsenheter för hälso- och sjukvård och av andra myndigheter. I 1 mom. föreslås för det första en teknisk ändring, så att paragrafhänvisningen som avser lagen om förfarandet vid frigivning av livstidsfångar ändras till att avse 3 § i den lagen i stället för 1 §, eftersom bestämmelserna om bedömning av risken för våld i den lagen flyttas på det sätt som föreslås i propositionen. Dessutom preciseras bestämmelsen så till vida att de uppgifter som fås av andra verksamhetsenheter för hälso- och sjukvård ska vara nödvändiga.

Det föreslås att till 1 mom. fogas rätt för Enheten för hälso- och sjukvård för fångar att få uppgifter även för utarbetandet av det utlåtande eller den bedömning av risken för våld i fråga om en fånge som avses i 9 § 4 mom. i lagen om verkställighet av kombinationsstraff samt i 11 § 3 mom. i den föreslagna lagen om säkerhetsförvaring samt för planering och genomförande av den verksamhet som ordnas med stöd av dessa i en enhet vid Brottspåföljdsmyndigheten. Förslaget motsvarar rätten enligt det gällande momentet att få uppgifter för den riskbedömning som avses i lagen om förfarandet vid frigivning av livstidsfångar. I tillägget som gäller kombinationsstraff är det fråga om att rätta till en brist som för närvarande finns i lagstiftningen.

Eftersom det föreslås i propositionen att den bedömning av risken för våld som avses i 17 kap. 37 § 3 mom. i rättegångsbalken i fortsättningen ska kunna göras separat utan sinnesundersökning, är det nödvändigt att ändra 7 § 1 mom. på ett sätt som gör det möjligt att få uppgifter också i situationer där en person har genomgått endast bedömning av risken för våld. Av denna orsak föreskrivs det att Enheten för hälso- och sjukvård för fångar ska ha rätt att av Institutet för hälsa och välfärd få uppgifter som ingår i en i 17 kap. 37 § i rättegångsbalken avsedd undersökning av sinness tillståndet och bedömning av risken för våld samt i det utlåtande som ges på basis av dem. I den meningen stryks orden ”hos en svarande i brottmål”, för i fortsättningen föreskrivs det i denna bestämmelse i rättegångsbalken också om riskbedömning som görs i samband med meddelande av säkerhetsförvaring, då det är fråga om en dömd och inte om en svarande.

Till 7 § 1 mom. fogas dessutom rätt för Enheten för hälso- och sjukvård för fångar att för skötseln av sina uppgifter enligt 10 kap. i fängelselagen och för den uppgift som föreskrivs i 9 § i lagen om säkerhetsförvaring av Institutet för hälsa och välfärd få nödvändiga uppgifter som ingår i en sådan bedömning som avses i 17 kap. 37 § 3 mom. i rättegångsbalken eller i ett på bedömningen baserat utlåtande om risken för att den dömda kommer att göra sig skyldig till ett nytt brott som kränker någon annan liv, hälsa eller frihet. Rätten att få uppgifter ska gälla bedömning av risken för våld i fråga om både sådana som dömts till kombinationsstraff och sådana som meddelats säkerhetsförvaring. Motsvarande rätt att få uppgifter föreskrivs också för Brottspåföljdsmyndigheten i 17 a § i lagen om behandling av personuppgifter vid den myndigheten. När det gäller säkerhetsförvaring föreslås det i propositionen att Brottspåföljdsmyndigheten och Enheten för hälso- och sjukvård för fångar ska i samarbete ordna åtgärder under säkerhetsförvaringen som syftar till att minska risken för att den som meddelats säkerhetsförvaring ska återfalla i brott. Trots att det inte föreslås separata bestämmelser om saken bör målet vara att försöka påverka risken för återfall hos dem som dömts till kombinationsstraff redan innan säkerhetsförvaring eventuellt meddelas. Av denna orsak vore det motiverat att bedömningen av risken för våld kan utnyttjas vid planeringen och genomförandet av sådana åtgärder vid både Enheten för hälso- och sjukvård för fångar och Brottspåföljdsmyndigheten redan medan kombinationsstraffet verkställs. Enheten för hälso- och sjukvård för fångar ansvarar bland annat för ordnandet av medicinsk rehabilitering för fångar enligt 10 kap. 1 § 1 mom. i fängelselagen. Eftersom en bedömning av risken för våld och Institutet för hälsa och välfärds utlåtande om den innehåller känsliga personuppgifter ska rätten att få uppgifter vara begränsad till uppgifter som är nödvändiga för utförandet av ovannämnda uppgifter.

7.13 Lagen om Institutet för hälsa och välfärd

3 a §. Nämnden för rättspsykiatriska ärenden. Det föreslås att till 2 mom. fogas även ärenden som gäller risk för våld som en uppgift för nämnden för rättspsykiatriska ärenden. Bakgrunden till den föreslagna ändringen är att i fortsättningen ska bedömning av risken för våld kunna göras separat från sinnesundersökning. Ändringen handlar alltså inte om en egentlig ny uppgift för nämnden för rättspsykiatriska ärenden, utan det är fråga om att bedömningen av risken för våld, som nu ingår i sinnesundersökningen, behandlas som sådan.

I 3 mom. förutsätts att en av medlemmarna i nämnden för rättspsykiatriska ärenden som företräder psykiatrisk sakkunskap ska företräda den kommunala hälsovården. Ansvaret för ordnande av social- och hälsovården överfördes från kommunerna och samkommunerna till välfärdsområdena den 1 januari 2023. Det föreslås att momentet ändras så att en av medlemmarna som företräder psykiatrisk sakkunskap ska företräda ett välfärdsområde, Helsingfors stad eller HUS-sammanslutningen.

5 g §. *Rätt för institutet för hälsa och välfärd att få uppgifter för att utföra sinnesundersökningar och bedömningar av risken för våld.* Det föreslås att till paragrafens rubrik fogas ett omnämnande av bedömning av risken för våld. Det föreslås att paragrafen ändras så att den rätt att få uppgifter som föreskrivs där ska gälla även utförandet av bedömningar av risken för våld utöver sinnesundersökningar. Syftet med den föreslagna ändringen är att Institutet för hälsa och välfärd i fortsättningen ska ha den rätt att få uppgifter som föreskrivs i paragrafen också när enbart en bedömning av risken för våld görs i stället för en sinnesundersökning. Till paragrafen fogas ett omnämnande av att uppgifter ska fås även från välfärdsområden. Dessutom uppdateras hänvisningarna till lagen om privat hälso- och sjukvård (152/1990) och lagen om privat socialservice (922/2011), vilka upphävs, till en hänvisning till lagen om tillsynen över social- och hälsovården (741/2023).

7.14 7.14 Brottskadlagen

13 §. *Sakskada som orsakats av någon som är intagen på anstalt.* Det föreslås att till 1 mom. 2 punkten fogas ett omnämnande av den som tagits in på anstalt oberoende av sin vilja på grund av bedömning av risken för våld. Tillägget behövs, eftersom en bedömning risken för våld som görs oberoende av personens vilja kan på det sätt som föreslås i propositionen i fortsättningen göras som en självständig undersökning utan sinnesundersökning när man överväger om kombinationsstraff ska dömas ut eller säkerhetsförvaring meddelas.

7.15 Lagen om offentlighet i myndigheternas verksamhet

24 §. *Sekretessbelagda myndighetshandlingar.* Det föreslås att till 1 mom. 27 punkten fogas ett omnämnande av rättspsykiatrisk bedömning av risken för våld av en åtalad eller en dömd. Tillägget behövs, eftersom en bedömning risken för våld kan på det sätt som föreslås i propositionen i fortsättningen göras som en självständig undersökning utan sinnesundersökning när man överväger om kombinationsstraff ska dömas ut eller säkerhetsförvaring meddelas. En bedömning av risken för våld innehåller vanligtvis uppgifter om bland annat personens brottshistorik, hälsotillstånd och eventuella diagnoser som gäller personligheten. Innehållet i en bedömning av risken för våld är i stor utsträckning detsamma som i en sinnesundersökning, även om det kan vara snävare.

7.16 Lagen om offentlighet vid rättegång i allmänna domstolar

9 §. *Sekretessbelagda rättegångshandlingar.* Det föreslås att till 1 mom. 4 punkten fogas ett omnämnande av rättspsykiatrisk bedömning av risken för våld av en åtalad eller en dömd. Tillägget behövs av motsvarande orsaker som konstaterats ovan i fråga om den ändring som föreslås i lagen om offentlighet i myndigheternas verksamhet.

7.17 Lagen om Institutet för kriminologi och rättspolitik

4 a §. *Institutets rätt att få information.* Det föreslås att 1 mom. 9 punkten ändras så att i stället för farlighetsbedömningar talas det i bestämmelsen om bedömningar av risken för våld. Ändringen hänför sig till den terminologiska ändring som föreslås i propositionen, enligt vilken det inte längre talas om den bedömda personens farlighet och farlighetsbedömning, utan om risken för att den åtalade eller dömde kommer att göra sig skyldig till ett nytt allvarligt brott som kränker någon annans liv, hälsa eller frihet, det vill säga bedömning av risken för våld. Eftersom det endast är fråga om en språklig ändring som gäller de aktuella rättspsykiatriska undersökningarna har den ingen inverkan på rätten för Institutet för kriminologi och rättspolitik att fortfarande få uppgifter från Institutet för hälsa och välfärd om tidigare farlighetsbedömningar.

8 Ikraftträdande

Lagarna föreslås träda i kraft i den 1 januari 2027. På grund av de åtgärder som verkställigheten av lagarna kräver kan lagarna dock träda kraft tidigast tre månader efter att de har antagits och fastställts.

I strafflagens övergångsbestämmelse beaktas vad som i 3 kap. 2 § i strafflagen föreskrivs om strafflagstiftningens tidsmässiga räckvidd. Enligt 1 mom. i den paragrafen tillämpas på ett brott den lag som gällde när brottet begicks. Enligt 2 mom. ska, om en annan lag gäller när domen meddelas än den som gällde när brottet begicks, dock den nya lagen tillämpas om den leder till ett lindrigare slutresultat. Om ett brott har begåtts före ikraftträdandet av lagen och ett annat brott efter ikraftträdandet och det för dessa döms ut ett gemensamt straff, tillämpas vid verkställigheten av straffet den lindrigaste lagens princip så att den tid som gällde vid tidpunkten för det första brottet tillämpas. Den lagstiftning som gällde vid tidpunkten för brottet tillämpas också på ett brott som har begåtts före ikraftträdandet av den nya lagen och för vilket lagöverträdaren döms till ett straff efter den nya lagens ikraftträdande.

9 Verkställighet och uppföljning

De förslag som ingår i propositionen förutsätter förberedelser och utbildning vid Brottspåföljdsmyndigheten, Enheten för hälso- och sjukvård för fångar, Institutet för hälsa och välfärd, statens sinnessjukhus och Åklagarmyndigheten samt inom domstolsväsendet. Institutet för hälsa och välfärd behöver uppdatera eller förnya handboken om sinnesundersökningar och farlighetsbedömningar, så att den motsvarar den nya lagstiftningen när lagarna träder i kraft. Handboken är en viktig källa för dem som för dessa utredningar, eftersom det inte har utfärdats detaljerade bestämmelser om utförandet av sinnesundersökningar eller det närmare genomförandet av bedömningar av risken för våld, och sådana bestämmelser är inte ändamålsenliga. Det måste alltså reserveras tillräckligt med tid för uppdateringen innan lagarna träder i kraft. Under beredningen har tre månader uppskattats vara en tillräcklig tid för detta.

De föreslagna bestämmelserna förutsätter dessutom mindre ändringar i Brottspåföljdsmyndighetens, Åklagarmyndighetens, domstolsväsendets samt Rättsregistercentralens informationssystem. Det räcker att ändringarna är gjorda i det skedet när ansökan om meddelande av säkerhetsförvaring kan göras i fråga om de första som dömts till kombinationsstraff efter lagarnas ikraftträdande. Denna tidpunkt infaller tidigast ungefär ett år och sex månader efter lagarnas ikraftträdande med beaktande av att fängelsetiden för kombinationsstraffet alltid är minst tre år och ansökan om meddelande av säkerhetsförvaring kan göras tidigast ett år och sex månader innan fängelsetiden löper ut.

Justitieministeriet följer hur den föreslagna lagstiftningen fungerar på ett allmänt plan. Justitieministeriet samt social- och hälsovårdsministeriet ska följa inverkan av reformen som gäller sinnesundersökningar på antalet som det bestäms att ska få vård eller omsorg efter sinnesundersökningen, antalet domar vars verkställighet avbryts samt antalet perioder av vård oberoende av personens vilja bland dem som dömts till kombinationsstraff och som meddelats säkerhetsförvaring. Man ska också följa hur antalet begärda bedömningar av risken för våld utvecklas och säkerställa att tillräckliga resurser anvisas för dem, om antalet ökar avsevärt mera än vad som uppskattats i propositionen.

10 Förhållande till andra propositioner

10.1 Samband med andra propositioner

Propositionen har inget nämnvärt samband med andra propositioner.

10.2 Förhållande till budgetpropositionen

De anslagsbehov som propositionen enligt avsnittet om ekonomiska konsekvenser bedöms medföra finansieras med anslag enligt statsbudgeten och rambesluten för statsfinanserna. Tilläggsfinansiering för behoven av tilläggsresurser har anvisats av ramreserveringen på 12 miljoner euro för skärpningen av straffen (kriminalpolitiken) i planen för de offentliga finanserna för 2026-2029.

11 Förhållande till grundlagen samt lagstiftningsordning

11.1 Bestämmelserna om säkerhetsförvaring och frigivning av livstidsfångar

11.1.1 Inledning

Genom de föreslagna bestämmelserna skyddas indirekt rätten till livet och personlig integritet, som tryggas i 7 § i grundlagen. Enligt 7 § 1 mom. i grundlagen har alla rätt till liv och till personlig frihet, integritet och trygghet.

De förslag till ändringar av strafflagen som ingår i propositionen och stiftandet av den nya lagen om säkerhetsförvaring innebär att påföljdssystemet skärps och att frihetsberövandet förlängs för vissa gärningsmän. Propositionen måste således även till denna del bedömas särskilt med avseende på 7 § i grundlagen. Enligt 2 mom. får ingen dömas till döden eller torteras eller utsättas för någon annan behandling som kränker människovärdet. Enligt 3 mom. får den personliga integriteten inte kränkas och ingen får berövas sin frihet godtyckligt eller utan laglig grund. Straff som innefattar frihetsberövande får dömas ut endast av domstol. Lagligheten av andra frihetsberövanden ska kunna underkastas domstolsprövning. Rättigheterna för den som har berövats sin frihet skall tryggas genom lag.

Central för propositionen är också den i 8 § i grundlagen föreskrivna straffrättsliga legalitetsprincipen enligt vilken ingen får betraktas som skyldig till ett brott eller dömas till straff på grund av en handling som inte enligt lag var straffbar när den utfördes. För brott får inte dömas till strängare straff än vad som var föreskrivet i lag när gärningen begicks. Av betydelse är dessutom rätten till livet enligt artikel 1, rätten till personlig säkerhet enligt artikel 5 och retroaktivitetsförbudet i artikel 7 i Europakonventionen (FördrS 63/1999) samt artiklarna 6, 9, 10 och 15, som gäller rätt till livet, rätt till personlig säkerhet, behandling av personer som är berövande sin frihet och fängslade samt straffrättsligt retroaktivitetsförbud, i konventionen om medborgerliga och politiska rättigheter (FördrS 8/1976). När det gäller minderåriga lagöverträdare är konventionen om barnets rättigheter (FördrS 60/1991) viktig. Enligt artikel 37 b i konventionen får fängslande av ett barn endast användas som en sista utväg och för kortast lämpliga tid.

På det sätt som grundlagsutskottet konstaterat (GrUU 10/2017 rd, s. 2) måste man vid en konstitutionell bedömning av straffrättsliga påföljder som gäller farliga återfallsförbrytare beakta också Europadomstolens avgörandepaxis inom området. Domstolens praxis betonar statens positiva skyldighet att trygga individens liv och fysiska integritet (se t.ex. Osman mot Förenade kungariket 28.10.1998, punkterna 115 och 116, Mastromatteo mot Italien 24.10.2002,

punkt 68, Branko Tomasic mot Kroatien 15.1.2009, punkt 51 och Jendrowiak mot Tyskland 14.4.2011, punkt 37). Europadomstolens avgörandepraxis beskrivs mer ingående i avsnitt 2.3.

11.1.2 Allmänna förutsättningar för inskränkning av de grundläggande fri- och rättigheterna

Enligt utskottets etablerade praxis bör straffbestämmelserna uppfylla allmänna villkor för att begränsa en grundläggande fri- eller rättighet och eventuella särskilda villkor som följer av en gällande bestämmelse om sådana rättigheter. Sammantaget gäller grundlagsutskottets praxis när det gäller förutsättningarna för inskränkningar i de grundläggande fri- och rättigheterna den straffrättsliga lagstiftningen rent generellt (t.ex. GrUU 56/2018 rd, s. 2 och GrUU 48/2017 rd, s. 7–8).

Grundlagsutskottet har ansett att det måste finnas ett tungt vägande samhälleligt behov av en kriminalisering, och också grunden för kriminaliseringen måste vara godtagbar inom systemet med de grundläggande fri- och rättigheterna (GrUU 10/2017 rd, s. 3, GrUU 9/2016 rd, s. 4, GrUU 61/2014 rd). Det ta gäller även ändringar i det straffrättsliga påföljdssystemet, eftersom det finns ett samband mellan straffen och förbuden i strafflagen, och syftet med straffen är att stödja och effektivisera förbuden (GrUU 10/2017 rd, s. 3, GrUU 9/2016 rd, s. 4).

Enligt grundlagsutskottet (GrUU 9/2016 rd, s. 5) är det allmänt erkända syftet med straffsystemet att förebygga brott genom olika påverkansmekanismer och att minimera det lidande och de kostnader som brottsligheten och brottslighetskontrollen medför och se till att de drabbas de olika parterna på ett rättvist sätt. Det är enligt utskottet lagstiftarens uppgift att utforma de olika delfaktorerna i systemet på bästa sätt för att minska de mänskliga och materiella skador och det lidande som brottsligheten och kontrollen förorsakar. Den motiverade straffnivån bestäms enligt utskottet utifrån rättviseaspekter och straffens brottsförebyggande effekt, den belastning och det lidande tillämpningen av systemet orsakar i samhället och på individnivån samt vilka andra medel som kunde användas för att nå samma mål. Denna typ av allmänna synpunkter och mål som ligger till grund för straffsystemet kan anses godtagbara med hänsyn till de grundläggande fri- och rättigheterna, menar utskottet. (GrUU 9/2016 rd, s. 5.).

Grundlagsutskottet har också påpekat att strängheten i en straffpåföljd måste stå i rätt proportion till gärningens klandervärdhet och att straffsystemet genomgående måste uppfylla proportionalitetskravet (t.ex. GrUU 56/2018 rd, s. 2, GrUU 9/2016 rd, s. 6, GrUU 56/2014 rd, s. 3 och GrUU 16/2013 rd, s. 2). Kravet på proportionalitet förutsätter en avvägning av om det är nödvändigt att kriminalisera en handling för att skydda det bakomliggande rättsobjektet. Det gäller på denna punkt att avgöra om samma syfte kan nås på något annat sätt som innebär ett mindre ingrepp i de grundläggande fri- och rättigheterna än kriminalisering (se GrUU 56/2018 rd, s. 2 och GrUU 23/1997 rd, s. 2/II). Till de allmänna förutsättningarna för inskränkningar i de grundläggande fri- och rättigheterna förutom proportionalitetskravet krav på att det ska föreskrivas om begränsningarna i lag, att lagarna ska vara exakta och noggrant avgränsade, att begränsningarna ska vara acceptabla, att det inte görs inskränkningar i kärnan av en grundläggande fri- eller rättighet, ett adekvat rättsskydd, och förenlighet med människorättsförpliktelseerna.

Grundlagsutskottet har ansett att det är i sig klart att grundlagen inte sätter några strikta gränser för straffskärpning så länge det finns godtagbara grunder för ändringarna. Grundlagsutskottet har tvärtom konstaterat att lagstiftaren har rätt stort spelrum vid kriminalisering (GrUU 23/1997 rd, s. 2/I).

Förutom att inskränkningar i de grundläggande fri- och rättigheterna ska vara acceptabla, måste de kunna motiveras med ett vägande samhälleligt behov, och grundläggande fri- och rättigheter

bör inte begränsas onödigt eller endast för säkerhets skull. Grundlagsutskottet har till exempel ansett att kriminaliseringar inte bör ha endast en symbolisk betydelse (t.ex. GrUU 5/2009 rd och GrUU 29/2001 rd).

11.1.3 Införande av säkerhetsförvaring

Den nya straffrättsliga påföljd som föreslås i propositionen, säkerhetsförvaring, är avsedd för situationer där den fortfarande finns en uppenbar fara för att den som dömts till ett kombinationsstraff efter frigivningen kommer att göra sig skyldig till ett nytt allvarligt brott som kränker någon annans liv, hälsa eller frihet. Meddelande av säkerhetsförvaring innebär att fängelsetiden fortsätter på obestämd tid. Det föreskrivs om säkerhetsförvaring i lag och strävan har varit att göra bestämmelserna så exakta och noggrant avgränsade som möjligt. Meddelande av säkerhetsförvaring innebär ett undantag för från den personliga friheten som tryggas i 7 § 1 mom. i grundlagen. Syftet med bestämmelserna är att konstitutionellt trygga att det allmänna på det sätt som förutsätts i 22 § grundlagen ser till att vars och ens rätt till liv och personlig integritet och trygghet enligt 7 § 1 mom. i grundlagen. Sålunda kan syftet med bestämmelserna betraktas som acceptabelt med avseende på grundrättssystemet som helhet.

I lagstiftningen saknas för närvarande möjlighet att säkerställa att en gärningsman som bedömts vara farlig inte frigges. Framför allt situationer där en enskild gärningsman upprepade gånger har gjort sig skyldig till allvarliga brott genast efter frigivningen från ett tidigare fängelsestraff betraktas som problematiska. Det gällande straffrättsliga påföljdssystemet innehåller inga metoder att hindra deras frigivning, fast man bedömer att de fortfarande löper uppenbar fara att göra sig skyldig till ett motsvarande allvarligt brott efter frigivningen. Från fängelse som ingår i ett kombinationsstraff frigges gärningsmannen för en övervakningstid på ett år och från ett fängelsestraff på viss tid frigges en person enligt de kvotdelar som föreskrivs i lag. Den som är i villkorlig frihet kan ställas under övervakning i de situationer som särskilt föreskrivs i lag. Syftet med övervakningstiden i kombinationsstraffet och övervakningen under villkorlig frihet är att minska risken för återfall i allvarliga brott, men dessa metoder kan inte betraktas som tillräckliga i fråga om ovannämnda gärningsmän. Det är tillåtet att begränsa en grundläggande fri- eller rättighet bara om syftet inte kan nås genom metoder som ingriper mindre i den grundläggande fri- eller rättigheten. Ovannämnda metoder som ingriper mindre i de grundläggande fri- och rättigheterna är inte tillräckligt effektiva för att uppnå ett syfte som är godtagbart med avseende på grundrättssystemet, det vill säga att skydda andras liv, hälsa och frihet. Ett vägande samhällsligt behov förutsätter att fängelsetiden för enskilda gärningsmän, som bedöms löpa hög risk att begå nya allvarliga brott som kränker någon annans liv, hälsa eller frihet, kan förlängas genom att de meddelas säkerhetsförvaring.

Bedömningen av en persons farlighet och risk för våld är förenad med osäkerhetsfaktorer som beskrivs i avsnitt 2.4.1. Trots att rättspsykiatriska och rättspsykologiska riskbedömningar är förenade med osäkerheter på individnivå, är de trots allt det mest tillförlitliga redskapet för att bedöma sannolikheten för att en individ gör sig skyldig till allvarliga brott. Bedömningar av risken för våld används i stor utsträckning i olika länder vid bedömningen av frihetsberövande av gärningsmän. Det kan anses motiverat att sådana bedömningar i fortsättningen används även i Finland som en del av den rättsliga prövningen. På grund av osäkerhetsfaktorerna ska fortsatt frihetsberövande av en person i den föreslagna regleringen inte grunda sig enbart på bedömningen av risken för våld, utan i domstolens prövning ska beaktas även andra objektivt verifierbara omständigheter.

När bedömningar av risken för våld utnyttjas i den rättsliga prövningen är det också viktigt att de personer som utnyttjar en bedömning, såsom åklagare och domare, är tillräckligt insatta i de osäkerhetsfaktorer som hänför sig till bedömningarna. I propositionen har behoven av

utbildning för dessa centrala myndigheter lyfts upp. De osäkerhetsfaktorer som hänför sig till bedömningarna av risken för våld har också tagits upp i specialmotiveringen.

I propositionen föreslås att det föreskrivs om bedömningar av risken för våld i mentalvårdslagen. I lagen föreskrivs bland annat att vid bedömningen ska metoder som grundar sig på vetenskaplig forskning användas. Till denna del förbättrar förslaget rättsläget, eftersom den gällande lagstiftningen inte innehåller några bestämmelser om bedömning av risken för våld. I lagen föreskrivs det också att vid den bedömning av risken för våld som görs i samband med dömande till kombinationsstraff och meddelande av säkerhetsförvaring, och där domstolen begär utlåtande av Institutet för hälsa och välfärd, ska i stor utsträckning tillämpas det som föreskrivs om sinnesundersökningar. I fråga om dömande till kombinationsstraff motsvarar detta det rådande rättsläget, även om det inte har föreskrivits uttryckligen om saken. Det behövs mera detaljerade bestämmelser än de nuvarande, eftersom det i propositionen föreslås en ändring i 17 kap. 37 § i rättegångsbalken enligt vilken bedömning av risken för våld inte alltid ska förutsätta en sinnesundersökning, utan den ska kunna göras som en självständig undersökning. I anslutning härtill föreslås också ändringar i tvångsmedelslagen, rättegångsbalken och lagen rättegång i brottmål. Till dessa delar innebär förslagen ingen ändring jämfört med den gällande regleringen och den åtalades rättsställning när dömande till kombinationsstraff övervägs.

Eftersom säkerhetsförvaring kan jämföras med dömande till kombinationsstraff med avseende på frihetsberövandet av en person, har man i propositionen ansett det motiverat att tillämpa bestämmelser som i princip är samstämmiga med dömande till kombinationsstraff på bedömning av risken för våld när meddelande av säkerhetsförvaring övervägs.

Europadomstolens avgörandepaxis, som har betonat statens positiva skyldighet att agera för att skydda individens psykiska och fysiska integritet, talar för synpunkten att staterna har skyldighet att utreda vissa förbrytares farlighet eller risk för våld. Detta kan i sin tur anses tala för att bedömningar av risken för våld utnyttjas som en del av påföljdssystemet trots de osäkerhetsfaktorer som hänför sig till värderingarna.

Risken för att en person som meddelas säkerhetsförvaring ska göra sig skyldig till ett nytt brott mot någon annans liv, hälsa eller frihet ska bedömas två gånger, först när man avgör om ett kombinationsstraff eventuellt ska dömas ut och på nytt i slutet av fängelsetiden för kombinationsstraff när man avgör ansökan om meddelande av säkerhetsförvaring. Grundlagsutskottet har inte i sina avgöranden tagit ställning till användningen av bedömningar av risken för våld till stöd för den rättsliga prövningen. Även i fortsättningen ska oberoende domstolar i varje enskilt fall bedöma om straffet är proportionellt i förhållande till den aktuella brottsligheten när ett kombinationsstraff döms ut och om det är nödvändigt att meddela säkerhetsförvaring i förhållande till personens brottshistorik och andra omständigheter som anges i strafflagen.

Begränsningen av en grundläggande fri- eller rättigheter får inte gå längre än vad som är motiverat med beaktande av tyngden hos det intresse som ligger bakom begränsningen i förhållande till det rättsobjekt som inskränks. Proportionalitetskravet har beaktats genom att tillämpningsområdet för kombinationsstraff och särskilt säkerhetsförvaring är snävt.

För att säkerhetsförvaring ska meddelas förutsätts för det första alltid att personen har dömts till ett kombinationsstraff. Enligt Statistikcentralens uppgifter har det åren 2018–2023 dömts ut 4–8 kombinationsstraff per år och i december 2025 avtjänade sammanlagt 38 personer kombinationsstraff. För det andra är avsikten inte att alla som dömts till kombinationsstraff ska meddelas säkerhetsförvaring, utan meddelande av säkerhetsförvaring ska enligt propositionen

alltid ansökas separat hos domstol i slutskedet av fängelsetiden för kombinationsstraffet. I avsnitt 4.2.1.1 i propositionen uppskattas att det kommer att komma enstaka eller högst några ansökningar om meddelande av säkerhetsförvaring per år. Propositionen kan anses uppfylla kravet på proportionalitet också därför att säkerhetsförvaringen kan fortgå endast så länge som den bedöms vara nödvändig för att skydda andra. Brottspåföljdsmyndigheten ska enligt propositionen vara skyldig att fortlöpande bedöma risknivån hos den som meddelats säkerhetsförvaring i samarbete med Enheten för hälso- och sjukvård för fångar och ansöka om frigivning av personen om myndigheten anser att det inte längre finns förutsättningar för säkerhetsförvaring. Också den som meddelats säkerhetsförvaring ska själv kunna ansöka om frigivning med regelbundna mellanrum.

Enligt 7 § 3 mom. i grundlagen får den personliga integriteten inte kränkas och ingen får berövas sin frihet godtyckligt eller utan laglig grund. Straff som innefattar frihetsberövande får dömas ut endast av domstol. Lagligheten av andra frihetsberövanden ska kunna underkastas domstolsprövning. Rättigheterna för den som har berövats sin frihet ska tryggas genom lag. Enligt propositionen är säkerhetsförvaring inte egentligen ett straff, men i praktiken innebär den ett tidsbestämt frihetsberövande och att den som meddelats säkerhetsförvaring är placerad i fängelse. Grundlagens 7 § 3 mom. täcker tidsmässigt frihetsberövanden som innebär straff, så dess tillämpningsområde är bredare än enbart fängelsestraff (t.ex. GrUU 21/2005 rd och GrUU 30/2010 rd). Enligt propositionen är det alltid domstolen som beslutar om meddelande av säkerhetsförvaring. När ett ärende som gäller meddelande av säkerhetsförvaring behandlas har den dömde rätt att anlita biträde. Om inget biträde finns har den dömde rätt till en försvarare som förordnas på tjänstens vägnar. I ett avgörande som gäller meddelande av säkerhetsförvaring liksom i ett avgörande som gäller frigivning från säkerhetsförvaring får ändrings sökas genom besvär hos högsta domstolen, om högsta domstolen meddelar besvärstillstånd. Propositionen bedöms innehålla tillräckliga rättsskyddsarrangemang. Propositionen ingriper inte så mycket i den personliga friheten, som tryggas var och en i grundlagens 7 § 1 mom., att den skulle kunna anses röra vid kärnområdet i denna grundläggande fri- och rättighet.

Europadomstolen har i sin avgörandep Praxis tagit ställning till tidsbestämda påföljder som riktas mot förbrytare som dömts vara farliga. Avgörandep Praxis beskrivs mer ingående i avsnitt 2.3.2. De föreslagna bestämmelserna om säkerhetsförvaring uppfyller de villkor som utformats i denna avgörandep Praxis och som är bland annat att det nationellt föreskrivs om klara grunder för meddelande av säkerhetsförvaring, att det alltid är en domstol som meddelar säkerhetsförvaring och att det finns rätt att söka ändring och att personen i fråga har bedömts vara farlig som resultat av en oberoende bedömning. Europadomstolen har dessutom i sin avgörandep Praxis ansett att det inte behöver ha föreskrivits en maximitid för säkerhetsförvaring och att säkerhetsförvaringen kan förlängas jämfört med den tid som fastställdes ursprungligen. Fortsatt säkerhetsförvaring förutsätter att gärningsmannen fortfarande anses vara farlig och att villkoren för frihetsberövande uppfylls under hela säkerhetsförvaringen. Propositionen bedöms vara i harmoni med de människorättsförpliktelser som är bindande för Finland.

11.1.4 Fängelse på livstid

Den som dömts till fängelse på livstid ska inte kunna meddelas säkerhetsförvaring. Bland livstidsfångarna kan emellertid också finnas gärningsmän som på samma sätt som förutsättningarna för att meddela säkerhetsförvaring löper särskilt hög risk för återfall i brott. Av denna orsak föreslås i propositionen att strafflagen ändras så att en livstidsfånge kan inte frigges, om det på basis av en helhetsprövning av alla omständigheter som ska beaktas vid prövningen av frigivning finns en uppenbar fara för att fången efter frigivningen gör sig skyldig till ett nytt allvarligt brott som kränker någon annans liv, hälsa eller frihet. Den föreslagna

formuleringen motsvarar i så stor utsträckning som möjligt det som föreslås i fråga om förutsättningarna för frigivning av sådana som meddelats säkerhetsförvaring.

Ändringen innebär att för vissa dömda personer fortsätter fängelsestraffet på livstid längre än enligt nuvarande frigivningspraxis. Ändringen begränsar således personens rätt till personlig frihet som tryggas i 7 § 1 mom. i grundlagen. Begränsningen kan anses vara godtagbar med avseende på grundrättssystemet i dess helhet, eftersom dess syfte är att skydda vars och ens rätt till liv, personlig integritet och trygghet. Vid prövningen av frigivning av en livstidsfånge kan redan nu uppmärksamhet fästas vid om det finns en uppenbar fara för att han eller hon kommer att begå ett nytt grovt brott. Med beaktande av den föreslagna säkerhetsförvaringen och förutsättningarna för frigivning från den, vore det motiverat att utveckla även prövningen av frigivning av livstidsfångar i en riktning där större vikt än nu läggs vid den uppskattade risken för att livstidsfånge begår ett nytt allvarligt brott.

Europadomstolen har fastställt att livstids fängelse måste innefatta en framtidsutsikt för frigivning av fången och möjlighet till översyn av fortsatt frihetsberövande för att fängelsestraffet på livstid inte ska kränka Europakonventionens förbud mot tortyr (bl.a. GrUU 21/2005 rd). Europadomstolen har dock klargjort att kravet på omprövning av domen inte nödvändigtvis innebär att en livstidsfånge frigges i samtliga fall (Laszlo Magyar mot Ungern, 73593/10, 20.5.2014). Den föreslagna ändringen inverkar inte på i vilket skede en livstidsfånge första gången kan ansöka om frigivning i villkorlig frihet och inte på tidsfristerna för en ny ansökan.

11.1.5 Unga lagöverträdare

Propositionen föreslås också gälla unga lagöverträdare. Grundlagsutskottet har tidigare förhållit sig avvaktande till skärpningar av påföljdssystemet för unga gärningsmän. Utskottet har påpekat att artikel 37 b i konventionen om barnets rättigheter föreskriver att fängslande av ett barn endast får användas som en sista utväg och för kortast lämpliga tid. Grundlagsutskottet har fäst lagutskottets uppmärksamhet vid att de bestämmelser som ska tillämpas på barn åtminstone inte de facto ska förlänga tiderna för frihetsberövandet (GrUU 56/2018 rd och GrUU 21/2005 rd, s. 4).

I början av 2025 trädde en ändring av strafflagen i kraft, enligt vilken bara en fånge som avtjänar sitt första fängelsestraff kan bli villkorligt frigiven efter att ha avtjänat en i lag angiven mindre kvotdel av straffet, och en fånge som inte har begått några brott under en viss tid kan alltså inte på nytt räknas som förstagångsförbrytare. Den föreslagna regleringen innebar att bestämmelserna om villkorlig frigivning skärptes. Ändringen gällde också unga gärningsmän under 21 år, som alltså inte heller på nytt kan räknas som förstagångsförbrytare. Grundlagsutskottet anförde inget hinder mot denna bestämmelse i sitt utlåtande (GrUU 37/2024 rd).

FN:s kommitté för barnets rättigheter (UNCRC) publicerar allmänna kommentarer till stöd för verkställigheten av konventionen, där den ger sin tolkning av de rättigheter som garanteras i konventionen. Enligt den allmänna kommentaren nr 24 (2019) om barnets rättigheter i det straffrättsliga systemet bekräftar kommittén att det är ett legitimt mål för rättssystemet, inklusive rättskipning för barn, att bevara den allmänna säkerheten, men anser att konventionsstaterna bör uppnå detta mål genom fullständig respekt för och tillämpning av de vägledande och övergripande principer för rättskipning för barn som fastställs i konventionen om barnets rättigheter.

Enligt den allmänna kommentaren nr 24 ska det för de fåtal situationer där det är motiverat med frihetsberövande som en sista utväg, säkerställas att detta endast tillämpas för äldre barn, är strikt tidsbegränsat och är föremål för regelbunden prövning. När man bedömer gärningsmannens brott och farligheten utifrån dem eller långvariga påföljder av brott som begåtts som ung person, bör bedömningen i ljuset av rekommendationerna i princip basera sig på gärningsmannens ålder vid den tidpunkt då brottet begicks. I den allmänna kommentaren nr 24 konstateras uttryckligen att ”den relevanta åldern är åldern vid den tidpunkt då lagöverträdelsen begicks” när man överväger om rättskipningssystemet ska tillämpas på barn under 18 år.

För kombinationsstraffets del innehåller den gällande strafflagen inga särskilda bestämmelser om minderåriga. I princip är det alltså möjligt att döma minderåriga till kombinationsstraff. Under dess giltighetstid har ändå inte ett enda kombinationsstraff dömts ut i fråga om någon som varit under 18 år. I rättspraxis har gärningsmannens unga ålder ofta betraktats som en omständighet som talar mot dömande till kombinationsstraff (Wallinmaa, Eero, Yhdistelmärangeistus ja koko rangaistuksen suorittaminen vankilassa: Empiirinen katsaus tuomioistuinkäytäntöihin, <http://hdl.handle.net/10138/593212>).

Det kan dock betraktas som motiverat att det är möjligt att sätta behovet av att skydda samhället framom särbehandling på grund av ung ålder i de mycket exceptionella fall där den gärning som den minderåriga ska dömas för är allvarlig och han eller hon har hunnit göra sig skyldig till flera allvarliga brott. På samma sätt som enligt den gällande lagstiftningen ska det således vara möjligt att döma minderåriga till kombinationsstraff även i fortsättningen, med beaktande av nuvarande rättspraxis, trots att meddelande av säkerhetsförvaring kan följa på kombinationsstraff. I praktiken har den som dömts till kombinationsstraff som minderårig hunnit bli myndig, eller är åtminstone mycket när myndighetsåldern, när säkerhetsföring meddelas, eftersom fängelsetiden för kombinationsstraff enligt förslaget även i fortsättningen alltid ska vara minst tre år och ansökan om meddelande av säkerhetsförvaring kan göras först i slutskedet av fängelsetiden.

Den föreslagna ändringen i förfarandet vid frigivning av livstidsfångar ska således gälla endast myndiga gärningsmän, eftersom personer under 18 år inte kan dömas till fängelse på livstid.

11.1.6 Skydd för familjelivet, barnets rättigheter

Enligt 10 § i grundlagen är vars och ens privatliv, heder och hemfrid tryggade. Till detta hör bland annat individens rätt att fritt upprätta och upprätthålla förbindelser med andra människor och miljön samt rätten att bestämma över sig själv och sin kropp. Även familjelivet omfattas av skyddet för privatlivet. Enligt Europadomstolen åtnjuter fångar alla grundläggande fri- och rättigheter som tryggas i Europakonventionen förutom rätten till personlig frihet. Fängelsemyndigheterna ska ge en fånge möjlighet att träffa sina närstående och vid behov stötta fången i dessa strävanden. Enligt 7 § 3 mom. i grundlagen ska rättigheterna för den som har berövats sin frihet tryggas genom lag. I fängelsemiljö är skyddet för privatlivet och familjelivet till följd av de lagfästa nödvändiga begränsningarna förenat med att det måste säkerställas att straffet verkställs på ett behörigt och säkert sätt.

Den föreslagna säkerhetsförvaringen innebär att fängelsetiden fortsätter på obestämd tid, under vilken besöken från familj och andra närstående är begränsade. I propositionen föreslås ändå inga nya begränsningar för dem som meddelats säkerhetsförvaring eller några begränsningar som riktas särskilt till dem, utan på dem tillämpas samma bestämmelser om bland annat besök och permission som på andra fångar.

Enligt artikel 9 i konventionen om barnets rättigheter ska konventionsstaterna respektera rätten för det barn som är skilt från den ena av eller bägge föräldrarna att regelbundet upprätthålla ett personligt förhållande och direkt kontakt med båda föräldrarna, utom då detta strider mot barnets bästa. Utgångspunkten i fängeslagen är att kontakten mellan barn och förälder ska upprätthållas under fängelsetiden, och i propositionen föreslås inga undantag från detta för dem som meddelats säkerhetsförvaring.

11.1.7 Retroaktivitetsförbud

Propositionen måste också bedömas med utgångspunkt i den i 8 § i grundlagen föreskrivna straffrättsliga legalitetsprincipen och det förbud mot retroaktiva straff som ingår i den principen. Enligt bestämmelsen får för brott inte dömas till strängare straff än vad som var föreskrivet i lag när gärningen begicks. Enligt artikel 7 i Europakonventionen ska ingen anses skyldig till ett brott på grund av någon gärning eller underlåtenhet som enligt nationell eller internationell rätt inte utgjorde ett brott vid den tidpunkt då den begicks. Ett högre straff än det som tillämpligt då brottet begicks får inte heller utmätas. Enligt artikel 15 i konventionen om medborgerliga och politiska rättigheter får högre straff inte utmätas än det som var tillämpligt vid den tid då den brottsliga gärningen begicks. De bestämmelser som ingår i propositionen handlar inte om att döma ut straff, men propositionen har konsekvenser för straffens faktiska längd och för frihetsberövandet till följd av ett brott.

I propositionen föreslås det med tanke på tydligheten hos lagen om ändring av strafflagen en uttrycklig övergångsbestämmelse om att de föreslagna nya bestämmelserna endast får tillämpas på ett brott som har begåtts efter ikraftträdandet av lagen. Till denna del står förslaget i samklang med förbudet mot retroaktiva straff, det vill säga mot att döma ut ett strängare straff eller en strängare påföljd än vad som var tillämpligt när gärningen begicks.

11.2 Skydd av personuppgifter och offentlighetsprincipen

11.2.1 Inledning

Propositionen är av betydelse med tanke på skyddet för personuppgifter och privatlivet, som tryggas i 10 § i grundlagen. Enligt 10 § 1 mom. i grundlagen utfärdas närmare bestämmelser om skydd för personuppgifter genom lag. De föreslagna bestämmelserna är också av betydelse med tanke på Europeiska unionens stadga om de grundläggande rättigheterna. I artikel 7 i stadgan om de grundläggande rättigheterna tryggas skyddet för privatlivet och i artikel 8 tryggas vars och ens rätt till skydd av sina egna personuppgifter.

Förslagen till lag om säkerhetsförvaring och till lag om ändring av lagen om behandling av personuppgifter vid Brottsförhållningsmyndigheten gäller behandlingen av personuppgifter i Brottsförhållningsmyndighetens register.

Förslaget till lagen om ändring av 6 och 7 § i lagen om Enheten för hälso- och sjukvård för fångar samt förslaget till lagen om ändring av 3 a och 5 g § i lagen om Institutet för hälsa och välfärd gäller behandlingen av social- och hälsovårdsuppgifter samt utlämnandet av uppgifter i patientregistret. De ändringar som föreslås i 4 § i straffregisterlagen gäller utlämnande av uppgifter ur straffregistret.

Vid behandlingen av uppgifter om straffrättsliga påföljder är det fråga om bestämmelser som hör till tillämpningsområdet för det så kallade dataskyddsdirektivet för brottsbekämpning samt lagen om behandling av personuppgifter i brottmål och vid upprätthållandet av den nationella säkerheten (1054/2018), nedan dataskyddslagen avseende brottmål. Lagen om behandling av

personuppgifter vid Brottspåföljdsmyndigheten utgör ett komplement till denna allmänna lag och har antagits med grundlagsutskottets medverkan (GrUU 27/2021 rd).

På bestämmelserna om patientuppgifter tillämpas åter Europaparlamentets och rådets förordning (EU) 2016/679 om skydd för fysiska personer med avseende på behandling av personuppgifter och om det fria flödet av sådana uppgifter och om upphävande av direktiv 95/46/EG, den så kallade allmänna dataskyddsförordningen, samt dataskyddslagen (703/2023). Bestämmelser om behandlingen av patientuppgifter ingår också i lagen om behandling av kunduppgifter inom social- och hälsovården (703/2023).

Propositionen är av betydelse också med avseende på offentlighetsprincipen och offentligheten för handlingar, som tryggas i 12 § 2 mom. i grundlagen, till den del det är fråga om ändringarna av lagen om offentlighet i myndigheternas verksamhet och av lagen om offentlighet vid rättegång i allmänna domstolar. Enligt 12 § 2 mom. i grundlagen är handlingar och upptagningar som innehas av myndigheterna offentliga, om inte offentligheten av tvingande skäl särskilt har begränsats genom lagen.

11.2.2 Förslagen till ändring av 3 § i lagen om behandling av personuppgifter vid Brottspåföljdsmyndigheten och av 4 § i straffregisterlagen

Uppgifter om straffrättsliga påföljder betraktas konstitutionellt som känsliga personuppgifter. Känsliga personuppgifter omfattar också särskilda kategorier av personuppgifter, som det föreskrivs om i 11 § i dataskyddslagen avseende brottmål. Dessutom kan behandlingen av personuppgifter med koppling till verkställighet av straffrättsliga påföljder samt genomförande av häktning anses medföra en hög risk för en fysisk persons rättigheter och friheter. Grundlagsutskottet har bedömt att det att man tillåter behandling av i synnerhet känsliga personuppgifter berör själva kärnan i skyddet för personuppgifter som hör till privatlivet (GrUU 15/2018 rd, GrUU 37/2013 rd).

Grundlagsutskottet har också konstaterat att till skillnad från den direkt tillämpliga dataskyddsförordningen innehåller dataskyddsdirektivet avseende brottmål inte några detaljerade bestämmelser som skulle utgöra en tillräcklig rättslig grund för skyddet av privatlivet och personuppgifter i 10 § i grundlagen (GrUU 14/2018 rd, s. 6, även GrUU 26/2018 rd, s. 3).

I förslagen är det fråga om behandling av personuppgifter för de syften som föreskrivs i lagen om säkerhetsförvaring. Enligt 3 § 2 mom. i lagen om säkerhetsförvaring tillämpas på dem som meddelats säkerhetsförvaring och på genomförandet av säkerhetsförvaring utöver den lagn dessutom det som annanstans i lagstiftningen föreskrivs om fångar och om verkställighet av fängelse. Detta innebär att på behandlingen av personuppgifter i fråga om den som meddelats säkerhetsförvaring tillämpas som sådant det som i lagen om behandling av personuppgifter vid Brottspåföljdsmyndigheten föreskrivs om behandlingen av personuppgifter som gäller fångar och verkställighet av fängelsestraff. Detta är motiverat därför att genomförandet av säkerhetsförvaring motsvarar i stor utsträckning verkställigheten av fängelsestraff. Dessutom är det fråga om personer som före meddelandet av säkerhetsförvaring har avtjänat sitt straff i fängelse, och då har bestämmelserna om fångar och verkställighet av fängelse i lagen om behandling av personuppgifter vid Brottspåföljdsmyndigheten tillämpats på behandlingen av personuppgifter. I de föreslagna bestämmelserna iaktas således samma förutsättningar som enligt den gällande lagstiftningen tillämpas allmänt på behandlingen av personuppgifter i fråga om fångar.

Ju större risk fysiska personers rättigheter och friheter utsätts för på grund av behandlingen, desto mer motiverat är det med mer detaljerade bestämmelser. (GrUU 14/2018 rd, s. 5). I konstitutionella analyser av behandlingen av personuppgifter har grundlagsutskottet även sett ändamålet med behandlingen som relevant, eftersom behandlingen möjliggör utövning av offentlig makt gällande individer (GrUU 1/2018 rd, s. 6). Utskottet har särskilt påpekat att det bör finnas exakta och noga avgränsade bestämmelser om att det är tillåtet att behandla känsliga uppgifter bara om det är absolut nödvändigt. Bestämmelser om behandling av känsliga uppgifter måste vara detaljerade och omfattande, inom de ramar som EU:s dataskyddslagstiftning tillåter (GrUU 27/2021 rd, s. 4, GrUU 65/2018 rd, s. 45 och GrUU 15/2018 rd, s. 40). I tolkningspraxis i fråga om grundlagen avses med känsliga personuppgifter större uppsättningar uppgifter än endast de särskilda kategorier av personuppgifter som avses i EU:s dataskyddsförordning eller i dataskyddslagen avseende brottmål. Grundlagsutskottet har lyft fram riskerna med behandlingen av känsliga uppgifter. Utskottet anser att omfattande databaser med känsliga uppgifter medför allvarliga risker för informationssäkerheten och missbruk av uppgifter. Riskerna kan i sista hand utgöra ett hot mot personers identitet (se GrUU 15/2018 rd, även 13/2016 rd, GrUU 14/2009 rd). Därför bör bestämmelser om behandling av personuppgifter analyseras utifrån grundlagsutskottets praxis med fokus på exakta och heltäckande bestämmelser på lagnivå i en regleringskontext där det finns ett känsligt samband med de grundläggande fri- och rättigheterna (GrUU 14/2018 rd, s. 6).

De förslag om behandling av personuppgifter som nu läggs fram uppfyller de krav på exakthet och utförlighet som ställs på lagstiftningen, eftersom de i praktiken motsvarar den gällande lagens bestämmelser om fångar och verkställighet av fängelsestraff. Grundlagsutskottet har bedömt de bestämmelser om fångar och verkställighet av fängelsestraff som föreslogs i lagen om behandling av personuppgifter vid Brottspåföljdsmyndigheten samt bestämmelsernas exakthet och utförlighet bland annat i sitt utlåtande GrUU 27/2021 rd.

11.2.3 Förslagen till ändring av 6 och 7 § i lagen om Enheten för hälso- och sjukvård för fångar och av 3 a och 5 g § i lagen om Institutet för hälsa och välfärd samt till ny 17 a § i lagen om behandling av personuppgifter vid Brottspåföljdsmyndigheten

I förslagen är det fråga om utlämnande mellan myndigheterna av uppgifter som ingår i bedömningar av risken av våld eller som behövs för att utarbeta dem. Det är i huvudsak fråga om känsliga uppgifter, som gäller bland annat personens brottshistorik, hälsotillstånd och eventuella diagnoser som gäller personligheten.

Med avseende på 10 § 1 mom. i grundlagen räcker det enligt grundlagsutskottet i princip med att bestämmelserna uppfyller kraven i den allmänna dataskyddsförordningen. Enligt utskottet bör skyddet för personuppgifter i första hand tillgodoses med stöd av den allmänna dataskyddsförordningen och den nationella allmänna lagstiftningen. Man bör förhålla sig restriktivt när det gäller att införa nationell speciallagstiftning, och sådan lagstiftning bör vara avgränsad till nödvändiga bestämmelser inom ramen för det nationella handlingsutrymme som den allmänna dataskyddsförordningen medger (se GrUU 14/2018 rd.).

Hälsouppgifter, inklusive uppgifter i patientregister, ska på det sätt som grundlagsutskottet gått in för i sin utlåtandep Praxis anses vara personuppgifter som är känsliga i konstitutionellt hänseende (t.ex. GrUU 15/2018 rd, s. 35–43, GrUU 1/2018 rd).

Grundlagsutskottet har i allmänhet bedömt bestämmelser om utlämnande och erhållande av uppgifter mellan myndigheter med avseende på särskilt grundlagens 10 § 1 mom. om skydd för privatlivet och personuppgifter. Grundlagsutskottet har bland annat fäst uppmärksamhet vid vad och vem rätten att få uppgifter gäller och hur rätten är kopplad till nödvändighetskriteriet.

Myndigheternas rätt att få och möjlighet att lämna ut uppgifter kan enligt utskottet gälla behövliga uppgifter för ett visst syfte, om lagen ger en uttömmande förteckning över innehållet i uppgifterna. Om innehållet däremot inte anges i form av en förteckning, ska det i lagstiftningen ingå ett krav på att "informationen är nödvändig" för ett visst syfte (GrUU 17/2016 rd).

Enligt grundlagsutskottets praxis begränsas lagstiftarens handlingsutrymme både av den här bestämmelsen och av att skyddet för personuppgifter delvis ingår i samma moment som skyddet för privatlivet (t.ex. GrUU 71/2014 rd, s. 2). Grundlagsutskottet har av hävd ansett att lagstiftaren ska trygga skyddet för personuppgifter på ett sätt som är godtagbart med avseende på de grundläggande fri- och rättigheterna överlag (t.ex. GrUU 18/2012 rd, s. 2 och GrUU 71/2012 rd, s. 2).

I sina analyser av bestämmelsers exakthet och innehåll har utskottet lagt särskild vikt vid huruvida de uppgifter som lämnas ut är av känslig art. Om de föreslagna bestämmelserna om utlämnande av information också hänfört sig till känsliga uppgifter, har ett villkor för tillämpning av vanliga lagstiftningsordning varit att bestämmelserna preciserats så att de följer grundlagsutskottets vedertagna praxis för bestämmelser som rör rätten att få och lämna ut myndighetsuppgifter trots sekretess (GrUU 38/2016 rd, s. 3).

I bestämmelserna om utlämnande av uppgifter i lagen om Enheten för hälso- och sjukvård för fångar har patientuppgifternas karaktär av känsliga uppgifter beaktats så att enligt 6 § fattas beslut om utlämnande av uppgifter av en läkare som svarar för hälso- och sjukvården för fångar eller häktade eller enligt läkarens instruktion av någon annan yrkesutbildad person inom hälso- och sjukvården. I paragrafen avgränsas dessutom till vilka tjänstemän vid Brottsförmyndigheten som uppgifter får utlämnas i respektive fall som specificeras i paragrafen. I bestämmelsen avgränsas också det uppgiftsinnehåll som utlämnas.

Grundlagsutskottet har bedömt utlämnandet av hälsouppgifter som gäller fångar ur patientregistret i fråga om de numera upphävda bestämmelserna (GrUU 19/2012 rd och GrUU 70/2014 rd.). Motsvarande krav på exakthet och noggrann avgränsning i fråga om utlämnandet av uppgifter har emellertid iakttagits i de gällande bestämmelserna. I förslaget till 6 § 9 punkten är det uppgiftsinnehåll som får utlämnas begränsat till uppgifter som är nödvändiga. I förslaget till 6 § 8 punkten är åter de uppgifter som får utlämnas avgränsade till att gälla endast ett visst uppgiftsinnehåll, det vill säga en bedömning av risken för våld och slutsatserna av bedömningen. Den föreslagna bestämmelsen överlåter således ingen prövningsrätt till myndigheterna när det gäller det uppgiftsinnehåll som får utlämnas. Den nämnda 8 punkten motsvarar den gällande 5 punkten, där det föreskrivs på motsvarande sätt utlämnande av uppgifter i anslutning till förfarandet för frigivning av livstidsfångar. Förslagen är exakta och noggrant avgränsade på det sätt som grundlagsutskottet förutsätter. I bestämmelserna anges exakt och noggrant avgränsat den tjänsteman som beslutar om utlämnandet av uppgifter och till vilken tjänsteman vid Brottsförmyndigheten uppgifter får utlämnas samt begränsas de uppgifter som får utlämnas.

Den ändring som föreslås i 7 § 1 mom. i lagen om Enheten för hälso- och sjukvård för fångar är likaså exakt och noggrant avgränsad. Bestämmelsen preciseras så till vida att uppgifter som fås av andra verksamhetsenheter för hälso- och sjukvård ska vara nödvändiga. I den rätt för Enheten för hälso- och sjukvård för fångar att få uppgifter av Institutet för hälsa och välfärd, som föreslås bli fogad till momentet, är det dessutom fråga om en sådan bedömning av risken för våld som avses i 17 kap. 37 § 3 mom. i rättegångsbalken och om det utlåtande som baserar sig på den. Den rätt att få uppgifter som avses i förslaget är således begränsad till endast sådana uppgifter där det är fråga om en bedömning som föreskrivs i rättegångsbalken och om ett

utlåtande som gäller bedömningen. Även till denna del är det uppgiftsinnehåll som lämnas ut begränsat till endast nödvändiga uppgifter.

Den ändring som föreslås i lagen om Institutet för hälsa och välfärd ändrar inte de facto den gällande rätten att få uppgifter. Ändringen handlar om att det i fortsättningen är möjligt att i stället för sinnesundersökning utföra endast en bedömning av risken för våld, som för närvarande ingår i sinnesundersökningen. När en bedömning av risken för våld utförs är det således fråga om behandling av samma uppgifter som vid den bedömning som för närvarande görs i samband med en sinnesundersökning, utom att det är fråga om en snävare bedömning än en sinnesundersökning.

I den 17 a § som föreslås bli fogad till lagen om behandling av personuppgifter vid Brottspåföljdsmyndigheten är det likaså fråga om avgränsade uppgifter, det vill säga en bedömning av risken för våld och Institutet för hälsa och välfärds utlåtande om den. Även till denna del är det uppgiftsinnehåll som lämnas ut begränsat till endast nödvändiga uppgifter. I paragrafen avgränsas de ändamål för vilka Brottspåföljdsmyndigheten har rätt att få uppgifter. I paragrafen föreskrivs dessutom att handlingarna får endast hanteras av sådana tjänstemän vid Brottspåföljdsmyndigheten som nödvändigtvis behöver handlingarna för att utföra sina uppgifter enligt paragrafen. Vidare föreskrivs det att handlingarna ska förstöras så snart de inte längre behövs för de syften som anges i paragrafen. Motsvarande bestämmelser ingår i den gällande 17 §, som gäller rätt för Brottspåföljdsmyndigheten att trots sekretessbestämmelserna av domstolarna få sådana uppgifter ur rättegångshandlingarna i fråga om en fånge som gjort sig skyldig till allvarliga våldsbrott eller sexualbrott som behövs vid utarbetandet av en plan för strafftiden enligt fängelselagen. Den bestämmelsen har också varit föremål för grundlagsutskottets bedömning (GrUU 27/2021 rd).

I förslagen är det fråga om att utnyttja det nationella handlingsutrymme som den allmänna dataskyddsförordningen medger.

Grundlagsutskottet har framhållit att det i regeringens propositioner finns anledning att särskilt i fråga om bestämmelser som är av betydelse med hänsyn till de grundläggande fri- och rättigheterna tydligt klargöra ramarna för det nationella handlingsutrymme (GrUU 26/2017 rd, s. 42, GrUU 2/2017 rd, s. 2, GrUU 44/2016 rd, s. 4).

Enligt artikel 8 i Europeiska unionens stadga om de grundläggande rättigheterna ska personuppgifter behandlas på grundval av den berörda personens samtycke eller någon annan legitim och lagenlig grund. Den rättsliga grunden för behandling av personuppgifter enligt de förslagna särskilda bestämmelserna är artikel 6.1 c i dataskyddsförordningen (rättslig förpliktelse som åvilar den personuppgiftsansvarige). I fråga om 6 § i lagförslag 12 är behandlingsgrunden när myndigheten lämnar ut uppgifter enligt prövning och på eget initiativ myndighetsutövning enligt artikel 6.1 e.

I fråga om de ovannämnda behandlingsgrunderna är det möjligt att utnyttja det nationella handlingsutrymme i enlighet med artikel 6.3. Enligt artikel 6.2 i dataskyddsförordningen får medlemsstaterna behålla eller införa mer specifika bestämmelser för att anpassa tillämpningen av bestämmelserna i förordningen med hänsyn till behandling för att efterleva artikel 6.1 c och e genom att närmare fastställa specifika krav för uppgiftsbehandlingen och andra åtgärder för att säkerställa en laglig och rättvis behandling, inbegripet för andra specifika situationer då uppgifter behandlas i enlighet med kapitel IX. Enligt artikel 6.3 i ska medlemsstaternas nationella rätt uppfylla ett mål av allmänt intresse och vara proportionell mot det legitima mål som eftersträvas.

Vid behandlingen av personuppgifter ska principerna för behandling av personuppgifter iakttas och det ska ses till att registrerades rättigheter tillgodoses i enlighet med den allmänna dataskyddsförordningen och dataskyddslagen.

Hälsouppgifter handlar om särskilda kategorier av personuppgifter, som det enligt huvudregeln i artikel 9.1 i dataskyddsförordningen är förbjudet att behandla. I artikel 9.2 föreskrivs det dock om situationer där behandling är tillåten. Behandlingen av särskilda kategorier av personuppgifter grundar sig på artikel 9.2 g i allmänna dataskyddsförordningen enligt vilken uppgifter som hör till särskilda kategorier av personuppgifter får behandlas, om behandlingen är nödvändig av hänsyn till ett viktigt allmänt intresse på avvägd grundval av unionsrätten eller medlemsstaternas nationella rätt, vilken ska stå i proportion till det eftersträvade syftet, vara förenligt med det väsentliga innehållet i rätten till dataskydd och innehålla bestämmelser om lämpliga och särskilda åtgärder för att säkerställa den registrerades grundläggande rättigheter och intressen. Den behandlingsgrunden preciseras av 6 § 1 mom. 2 punkten i dataskyddslagen, med stöd av vilken särskilda kategorier av personuppgifter får behandlas när behandlingen regleras i lag eller föranleds av en uppgift som direkt har ålagts den personuppgiftsansvarige i lag. Bestämmelser om särskilda åtgärder för att skydda den registrerades rättigheter ingår dessutom i 6 § 2 mom. i dataskyddslagen.

Grundlagsutskottet har bedömt utlämnandet av hälsouppgifter, som utgör särskilda kategorier av personuppgifter, utan samtycke, och har ansett att en lagbaserad rätt att oberoende av samtycke få känsliga social- och hälsovårdsuppgifter måste följa utskottets praxis om bestämmelser som rör myndigheternas rätt att få och att lämna ut uppgifter trots sekretess (GrUU 4/2021 rd, GrUU 71/2018 rd, s. 5).

Bestämmelserna om utlämnande av uppgifter kan anses vara nödvändig och proportionella i förhållande till den eftersträvade nyttan och allmänintresset. Syftet med de föreslagna ändringarna är att göra det möjligt för myndigheterna att utbyta uppgifter som är nödvändiga för att genomföra den föreslagna säkerhetsförvaringen, utarbeta de bedömningar av risken för våld som förutsätts vid meddelande av och frigivning från säkerhetsförvaring samt för att planera och genomföra åtgärder som minskar risken för återfall hos sådana som dömts till kombinationsstraff.

I de föreslagna bestämmelserna har de uppgifter som utlämnas avgränsats i enlighet med målet för de föreslagna bestämmelser och å andra sidan det säkerhetsintresse som hänför sig till uppgifterna till endast sådana uppgifter vilkas utlämnande är ändamålsenligt och proportionellt i förhållande till det eftersträvade målet.

Det föreskrivs tillräckligt exakt och detaljerat om myndigheternas informationsutbyte genom lag. De föreslagna bestämmelserna utvidgar i regel inte ändamålen med personuppgifter eller de myndigheter som har rätt att behandla dem jämfört med den gällande lagstiftningen om till exempel behandlingen av personuppgifter i fråga om dem som avtjänar livslivsängelse och dem som frigges från kombinationsstraff. När det gäller säkerhetsförvaring sträcker sig bestämmelserna om informationsutbyte längre än så endast så till vida att för Enheten för hälso- och sjukvård för fångar föreskrivs om rätt att utlämna ut uppgifter till Brottspåföljdsmyndigheten för bedömning av risken för att den som meddelats säkerhetsförvaring återfaller i brott som för att planera och genomföra åtgärder som minskar risken för återfall på det sätt som avses i 9 § i lagen om säkerhetsförvaring (förslaget till 6 § 1 mom. 9 punkten i lagen om Enheten för hälso- och sjukvård för fångar). Även till denna del är utlämnandet av uppgifter begränsat till endast nödvändiga uppgifter och den tjänsteman vid Brottspåföljdsmyndigheten som har rätt att behandla dem anges exakt i bestämmelsen. I propositionen föreslås dessutom utvidgad rätt för Brottspåföljdsmyndigheten och Enheten för

hälso- och sjukvård för fångar att av Institutet för hälsa och välfärd få nödvändiga uppgifter om en bedömning av risken för våld som gäller en fånge och om ett utlåtande om bedömningen för att planera och genomföra åtgärder under fängelsetiden som minskar risken för återfall. Även till denna del är bestämmelserna exakta och detaljerade på det sätt som beskrivs mera ingående ovan.

11.2.4 Förslagen till lag om ändring av 24 § i lagen om offentlighet i myndigheternas verksamhet och lag om ändring av 9 § i lagen om offentlighet vid rättegång i allmänna domstolar

I propositionen föreslås det att till lagen om offentlighet i myndigheternas verksamhet samt till lagen om offentlighet vid rättegång i allmänna domstolar fogas ett omnämnande av att handlingar som innehåller uppgifter om rättspsykiatrisk bedömning av risken för våld av den som är åtalad eller dömd för ett brott är sekretessbelagda. Bakom förslagen ligger den ändring som föreslås i 17 kap. 37 § 3 mom. i rättegångsbalken, enligt vilken en bedömning av risken för våld ska i fortsättningen kunna göras som en självständig undersökning utan sinnesundersökning när dömande till kombinationsstraff eller meddelande av säkerhetsförvaring övervägs. En bedömning av risken för våld innehåller vanligtvis uppgifter om bland annat personens brottshistorik, hälsotillstånd och eventuella diagnoser som gäller personligheten. Innehållet i en bedömning av risken för våld är i stor utsträckning detsamma som i en sinnesundersökning, även om det kan vara snävare. Det är nödvändigt att begränsa offentlighet för de handlingar som avses i bestämmelsen och som innehåller uppgifter om en rättspsykiatrisk bedömning av risken för våld av den som är åtalad eller dömd för ett brott för att trygga skyddet av privatlivet enligt 10 § 1 mom. i grundlagen. En riskbedömning innehåller i första hand känsliga personuppgifter. Sekretessgrunden är exakt avgränsad till det som är nödvändigt för att trygga en annan grundläggande rättighet.

Enligt regeringens uppfattning kan lagförslagen godkännas i vanlig lagstiftningsordning. Eftersom bestämmelserna om säkerhetsförvaring (2 c kap. 11 a § i strafflagen och lagen om säkerhetsförvaring), utvidgningen av tillämpningsområdet för kombinationsstraff (2 c kap. 11 § i strafflagen) samt den ändring som föreslås i grunderna för prövningen av frigivning av livstidsfångar (10 § 3 mom.) för enskilda lagöverträdare kan innebära en avsevärd skärpning av straffsystemet, anser regeringen det dock önskvärt att grundlagsutskottet ger ett utlåtande om propositionens proportionalitet och godtagbarhet. Dessutom anser regeringen det önskvärt att grundlagsutskottet uttalar sig om propositionens lagförslag som gäller behandling av personuppgifter.

Med stöd av vad som anförts ovan föreläggs riksdagen följande lagförslag:

1.

Lag

om ändring av 2 c kap. i strafflagen

I enlighet med riksdagens beslut
ändras i strafflagen (39/1889) rubriken för 2 c kap. samt 2 c kap. 4 § 2 mom., 10 § 2 mom., 11 och 12 § och 13 § 2 mom., sådana de lyder, rubriken för 2 c kap. samt 2 c kap. 4 § 2 mom., 12 § och 13 § 2 mom. i lag 800/2017, 2 c kap. 10 § 2 mom. i lag 628/2013 och 2 c kap. 11 § i lagarna 800/2017 och 923/2024, samt
fogas till 2 c kap. 4 §, sådan den lyder i lag 800/2017, ett nytt 3 mom., till 2 c kap. 10 §, sådan den lyder i lagarna 1099/2010, 628/2013, 800/2017 och 231/2022, ett nytt 3 mom., varvid de nuvarande 3 och 4 mom. blir 4 och 5 mom., och till kapitlet nya 11 a och 12 a § som följer:

2 c kap.

Om fängelse, kombinationsstraff och säkerhetsförvaring

4 §

Sammanräkning av fängelsestraff

Fängelse på livstid omfattar de fängelsestraff, kombinationsstraff, förvandlingsstraff för böter och arreststraff som verkställs på samma gång som fängelsestraff på livstid. Fängelse på livstid omfattar dessutom säkerhetsförvaring som den dömden har meddelats innan fängelse på livstid dömts ut.

Säkerhetsförvaring omfattar de fängelsestraff, kombinationsstraff, förvandlingsstraff för böter och arreststraff som verkställs på samma gång som säkerhetsförvaring.

10 §

Villkorlig frigivning från fängelse på livstid

Vid prövningen av villkorlig frigivning ska utöver fängelsetiden även beaktas

- 1) arten av det eller de brott som ledde till fängelse på livstid,
- 2) övriga straff som fängelsestraffet på livstid omfattar eller som har avtjänats under den i 10 a § avsedda fängelsetiden,
- 3) den dömdes övriga eventuella senare brottslighet,
- 4) de omständigheter som avses i 9 § 2 mom.,
- 5) genomförandet av den plan för strafftiden som avses i 4 kap. 6 § i fängelselagen och fångens uppförande under fängelsetiden också i övrigt,
- 6) en eventuell bedömning av risken för att den dömden återfaller i brott, samt
- 7) om den dömden förbinder sig att iaktta villkoren för sådan läkemedelsbehandling och eventuellt tillhörande annan behandling och stöd som avses i 4 § i lagen om övervakad frihet på prov (629/2013).

Om det på basis av de omständigheter som avses i 2 mom. finns en uppenbar fara för att den som dömts till fängelse på livstid efter frigivningen kommer att göra sig skyldig till ett nytt allvarligt brott som kränker någon annans liv, hälsa eller frihet, kan fången inte frigives villkorligt.

---

11 §

Kombinationsstraff

När en domstol dömer ut ett straff, kan den på yrkande av åklagaren besluta att gärningsmannen döms till ett kombinationsstraff som består av minst det ovillkorliga fängelse som mäts ut enligt bestämmelserna om bestämmande av straff och av en omedelbart därpå följande övervakningstid. Den som har dömts till ett kombinationsstraff frigives efter fängelsetiden för att avtjäna övervakningstiden, om åklagaren inte har ansökt om att den dömd ska meddelas säkerhetsförvaring i enlighet med 11 a §. Övervakningstiden är ett år, om inte hovrätten på det sätt som avses i 7 § 2 mom. i lagen om säkerhetsförvaring (/) har bestämt något annat om övervakningstiden. Övervakningstiden ska dock alltid vara minst sex månader. På kombinationsstraff tillämpas inte bestämmelserna om villkorlig frigivning eller bestämmelserna om övervakad frihet på prov.

För att kombinationsstraff ska kunna dömas ut förutsätts att

1) gärningsmannen skulle dömas till fängelse på viss tid, minst tre år, för mord, dråp, dråp under förmildrande omständigheter, grov misshandel, kvinnlig könsstympning, grov våldtäkt, våldtäkt mot barn, grov våldtäkt mot barn, sexuellt övergrepp mot barn, grovt sexuellt övergrepp mot barn, sexuellt utnyttjande av barn, grovt rån, grovt sabotage, folkmord, brott mot mänskligheten, grovt brott mot mänskligheten, aggressionsbrott, krigsförbrytelse, grov krigsförbrytelse, tortyr, grov människohandel, tagande av gisslan, grovt äventyrande av andras hälsa, kärnladdningsbrott, kapning eller brott som begåtts i terroristiskt syfte, eller för försök till eller medverkan till ett sådant brott,

2) gärningsmannen innan brottet begicks hade dömts för ett sådant i 1 punkten avsett brott som gärningsmannen gjort sig skyldig till under de tio år som föregick det nya brottet, eller att gärningsmannen har gjort sig skyldig till ett sådant brott inom tre år från det att han eller hon frigivits från avtjänande av fängelsetiden för kombinationsstraff, från fängelse på livstid eller från säkerhetsförvaring som meddelats efter ett kombinationsstraff, och

3) det på basis av de omständigheter som framgår av brottet och den risk för återfall i brott som bedömts i en utredning enligt 17 kap. 37 § 3 mom. i rättegångsbalken finns en uppenbar fara för att gärningsmannen efter frigivningen kommer att göra sig skyldig till ett nytt allvarligt brott som kränker någon annans liv, hälsa eller frihet.

Om förutsättningarna enligt 2 mom. 2 punkten inte uppfylls, kan gärningsmannen dömas till kombinationsstraff, om han eller hon skulle dömas till fängelse i minst åtta år för ett brott som avses i 2 mom. 1 punkten och förutsättningen enligt 2 mom. 3 punkten uppfylls.

Om en gärningsman som avses i 2 mom. samtidigt döms för två eller flera brott, ska åtminstone ett brott uppfylla förutsättningarna enligt 2 mom. 1 punkten. Om en gärningsman som avses i 3 mom. samtidigt döms för två eller flera brott, kan han eller hon dömas till kombinationsstraff, om de övriga förutsättningarna enligt 3 mom. uppfylls och åtminstone ett brott uppfyller förutsättningarna enligt 2 mom. 1 punkten och det gemensamma straffet är fängelse i minst åtta år. I de situationer som avses i detta moment ska kombinationsstraff dömas ut för alla tillräknade brott. När kombinationsstraff döms ut tillämpas på längden av den fängelsetid som bestäms vad som i 7 kap. 2 § föreskrivs om maximi- och minimitiden för gemensamt fängelsestraff på viss tid. I de situationer som avses i detta moment tillämpas 1 mom. på övervakningstidens längd.

Även när flera kombinationsstraff ska verkställas samtidigt tillämpas 1 mom. på övervakningstidens längd.

11 a §

Säkerhetsförvaring

Den som har dömts till ett kombinationsstraff kan meddelas säkerhetsförvaring, om det fortfarande finns en uppenbar fara för att den dömda efter frigivningen kommer att göra sig skyldig till ett nytt allvarligt brott som kränker någon annans liv, hälsa eller frihet och meddelandet av säkerhetsförvaring ska anses vara nödvändigt för att trygga andras liv, hälsa eller frihet. Helsingfors hovrätt beslutar om meddelande av säkerhetsförvaring på ansökan av åklagaren. Vid prövningen ska följande beaktas:

1) den utredning av risken för att den dömda återfaller i brott som avses i 17 kap. 37 § 3 mom. i rättegångsbalken,

2) de brott som den dömda har gjort sig skyldig till innan eller efter det att kombinationsstraffet dömdes ut,

3) de omständigheter som avses i 9 § 2 mom., och

4) genomförandet av den plan för strafftiden som avses i 4 kap. 6 § i fängelselagen och den dömdes uppförande under fängelsetiden också i övrigt.

Åklagaren ska ansöka om meddelande av säkerhetsförvaring i enlighet med 5 § i lagen om säkerhetsförvaring.

Om ansökan om meddelande av säkerhetsförvaring avslås, ska Helsingfors hovrätt i sitt beslut bestämma att den dömda friges för att avtjäna övervakningstiden i enlighet med 7 § i lagen om säkerhetsförvaring.

Helsingfors hovrätt ska bedöma förutsättningarna för fortsatt säkerhetsförvaring på ansökan av den som meddelats säkerhetsförvaring eller på ansökan av Brottsförhållningsmyndigheten i enlighet med lagen om säkerhetsförvaring. Om det finns en uppenbar fara för att den som meddelats säkerhetsförvaring efter frigivningen kommer att göra sig skyldig till ett nytt allvarligt brott som kränker någon annans liv, hälsa eller frihet och en förlängning av fängelsetiden ska anses vara nödvändig för att trygga andras liv, hälsa och frihet, ska säkerhetsförvaringen fortsätta. Vid prövningen av förutsättningarna för fortsatt säkerhetsförvaring ska beaktas de omständigheter som avses i 1 mom. 2–4 punkten och ett i 11 § 3 mom. i lagen om säkerhetsförvaring avsett eventuellt utlåtande av Enheten för hälso- och sjukvård för fångar om risken för att fången kommer att göra sig skyldig till ett nytt allvarligt brott som kränker någon annans liv, hälsa eller frihet. Om det inte finns förutsättningar för fortsatt säkerhetsförvaring, ska den som meddelats säkerhetsförvaring friges villkorligt. När dagen för frigivningen bestäms ska ändå beaktas andra straff som säkerhetsförvaringen på det sätt som avses i 4 § 3 mom. i detta kapitel omfattar samt en eventuell resterande del av fängelsetiden för det kombinationsstraff som föregick säkerhetsförvaringen. På villkorlig frigivning tillämpas det som i 10 § 4 mom. föreskrivs om övervakad frihet på prov och om ny behandling av frigivning.

12 §

Kombinationsstraff som straffskärpningsgrund

Om den, som avtjänat den fängelsetid som ingår i ett kombinationsstraff, inom tre år från denna fängelsetids slut eller från frigivningen från säkerhetsförvaring som meddelats efter kombinationsstraffet begår ett brott som han eller hon enligt domstolens prövning ska dömas till ovillkorligt fängelse eller kombinationsstraff för, utgör detta en straffskärpningsgrund.

12 a §

Hur ett tidigare utdömt straff inverkar på bestämmandet av kombinationsstraff

Utöver vad som i 11 § föreskrivs om utdömande av kombinationsstraff kan på yrkande av åklagaren en i 11 § 3 mom. avsedd gärningsman som skulle dömas till fängelse på viss tid, minst tre år, för ett brott som avses i 11 § 2 mom. 1 punkten dömas till kombinationsstraff, om gärningsmannen tidigare har dömts till straff för ett brott för vilket straff kunde ha utdömts samtidigt som straffet för det brott som behandlas och det gemensamma straff som då skulle ha dömts ut för brotten är fängelse i minst åtta år. En ytterligare förutsättning är att det på basis av de omständigheter som framgår av brotten och den risk för återfall i brott som bedömts i en i 17 kap. 37 § 3 mom. i rättegångsbalken avsedd utredning finns en uppenbar fara för att gärningsmannen efter frigivningen kommer att göra sig skyldig till ett nytt allvarligt brott som kränker någon annans liv, hälsa eller frihet.

En i 11 § 3 mom. avsedd gärningsman kan på yrkande av åklagaren dömas till kombinationsstraff också, om gärningsmannen tidigare har dömts till ett fängelsestraff på viss tid, minst tre år, för ett brott som avses i 11 § 2 mom. 1 punkten, gärningsmannen döms till ett nytt fängelsestraff på viss tid, minst tre år, och straff för det tidigare brottet kunde ha utdömts samtidigt som straffet för det brott som behandlas. En ytterligare förutsättning är att det gemensamma straff som då skulle ha dömts ut för brotten är fängelse i minst åtta år och att det på basis av de omständigheter som framgår av brotten och den risk för återfall i brott som bedömts i en i 17 kap. 37 § 3 mom. i rättegångsbalken avsedd utredning finns en uppenbar fara för att gärningsmannen efter frigivningen kommer att göra sig skyldig till ett nytt allvarligt brott som kränker någon annans liv, hälsa eller frihet.

13 §

Prövotid i villkorlig frihet

För den som dömts till fängelse på livstid och för den som meddelats säkerhetsförvaring är prövotiden i villkorlig frihet och reststraffet tre år.

Denna lag träder i kraft den 20 .

På brott som har begåtts före ikraftträdandet av denna lag och på verkställigheten av straff som följer av ett sådant brott tillämpas de bestämmelser som gällde vid ikraftträdandet.

2.

Lag

om säkerhetsförvaring

I enlighet med riksdagens beslut föreskrivs:

1 kap.

Allmänna bestämmelser

1 §

Lagens tillämpningsområde

Denna lag innehåller bestämmelser om förfarandet vid meddelande av i 2 c kap. 11 a § i strafflagen (39/1889) avsedd säkerhetsförvaring, om genomförandet av säkerhetsförvaring och om förfarandet vid frigivning från säkerhetsförvaring.

2 §

Säkerhetsförvaringens syfte och mål

Syftet med säkerhetsförvaring är att trygga andras liv, hälsa och frihet när det finns en uppenbar fara för att den dömda efter frigivningen skulle komma att göra sig skyldig till ett nytt allvarligt brott som kränker någon annans liv, hälsa eller frihet. Målet för säkerhetsförvaring är att öka beredskapen för ett liv utan brott för dem som meddelats säkerhetsförvaring genom att främja deras livshantering och minska risken för att de gör sig skyldiga till ett nytt brott.

3 §

Innehållet för och genomförandet av säkerhetsförvaring

På innehållet för och genomförandet av säkerhetsförvaring tillämpas det som i fängelselagen (767/2005) föreskrivs om innehållet för och verkställigheten av fängelse, om inte något annat föreskrivs i denna lag.

På dem som meddelats säkerhetsförvaring och på genomförandet av säkerhetsförvaring tillämpas dessutom det som annanstans i lagstiftningen föreskrivs om fångar och om verkställighet av fängelse.

2 kap.

Meddelande av säkerhetsförvaring

4 §

Initiativ till meddelande av säkerhetsförvaring

Om Brottspåföljdsmyndigheten på basis av genomförandet av planen för strafftiden, den dömdes uppförande under fängelsetiden och andra omständigheter som myndigheten har kännedom om anser att en övergång till övervakningstid för eller frigivning efter övervakningstiden av den som dömts till i 2 c kap. 11 § i strafflagen avsett kombinationsstraff skulle leda till en uppenbar fara för att den dömda kommer att göra sig skyldig till ett nytt allvarligt brott som kränker någon annans liv, hälsa eller frihet, ska Brottspåföljdsmyndigheten lämna åklagaren en utredning om saken. Utredningen ska lämnas till åklagaren tidigast ett år och sex månader och senast tio månader innan övervakningstiden i kombinationsstraffet börjar. Utredningen kan lämnas till åklagaren senare än detta, om Brottspåföljdsmyndigheten efter detta har fått kännedom om att den dömda misstänks för ett brott eller att den dömda har uppfört sig eller framfört hotelser på det sätt som avses i 2 c kap. 9 § 2 mom. i strafflagen. Utredningen ska dock alltid lämnas innan övervakningstiden i kombinationsstraffet börjar.

Beslut om att lämna åklagaren en utredning om meddelande av säkerhetsförvaring fattas av direktören för Brottspåföljdsmyndighetens ansvarsområde för operativ verksamhet.

5 §

Ansökan om meddelande av säkerhetsförvaring

Åklagaren ska efter att ha fått Brottspåföljdsmyndighetens utredning skyndsamt avgöra om förutsättningarna för meddelande av säkerhetsförvaring uppfylls. Om förutsättningarna uppfylls, ska åklagaren utan dröjsmål hänskjuta ärendet till Helsingfors hovrätt för avgörande. Ansökan ska dock lämnas senast nio månader innan övervakningstiden i kombinationsstraffet börjar.

Om Brottspåföljdsmyndigheten har lämnat sin utredning till åklagaren på det sätt som avses i 4 § 1 mom. efter den föreskrivna tiden, kan åklagaren hänskjuta ärendet till Helsingfors hovrätt för avgörande efter den tid som föreskrivs i 1 mom. i denna paragraf. Ansökan ska dock alltid lämnas innan övervakningstiden i kombinationsstraffet börjar.

6 §

Behandling vid Helsingfors hovrätt av ärenden som gäller meddelande av säkerhetsförvaring

Ärendet blir anhängigt när åklagarens ansökan kommer in till hovrätten.

Hovrätten ska när ärendet har blivit anhängigt be Institutet för hälsa och välfärd om ett i 17 kap. 37 § 3 mom. i rättegångsbalken avsett utlåtande om risken för att den dömda kommer att göra sig skyldig till ett nytt allvarligt brott som kränker någon annans liv, hälsa eller frihet. Hovrätten ska höra den dömda med anledning av åklagarens ansökan och den dömda, Brottspåföljdsmyndigheten och åklagaren med anledning av Institutet för hälsa och välfärds utlåtande. Hovrätten kan på eget initiativ fatta beslut om att inhämta sakkunnigutlåtanden, uppta bevisning eller förordna att skriftliga bevis eller andra handlingar ska läggas fram. Den dömda och åklagaren ska ges tillfälle att bli hörda med anledning av de utredningar som domstolen inhämtat.

Muntlig förhandling i ärendet ska ordnas, om det inte är uppenbart onödigt. Åklagaren, den dömda och en företrädare för Brottspåföljdsmyndigheten ska kallas till den muntliga förhandlingen. Den dömda, företrädaren för Brottspåföljdsmyndigheten, vittnen och andra personer kan höras och annan utredning kan tas emot vid den muntliga förhandlingen. Om den dömda inte anländer till den muntliga förhandlingen, kan ärendet avgöras trots hans eller hennes utevaro, om inte hovrätten anser det behövligt att höra honom eller henne personligen.

Den dömda har rätt att anlita ett biträde, och en försvarare ska på tjänstens vägnar förordnas för den dömda, om han eller hon inte har ett biträde. I fråga om förordnande av en försvarare på

tjänstens vägnar och i fråga om försvararen i övrigt tillämpas lagen om rättegång i brottmål (689/1997).

På behandlingen av ärenden tillämpas i övrigt 4 § i lagen om förfarandet vid frigivning av livstidsfångar (781/2005) om rättegångsmaterial, 5 § i den lagen om rättshjälp, 6 § i den lagen om hovrättens domförhet och 7 § 2 och 3 mom. i den lagen om hovrättens beslut. De bestämmelser som gäller för behandlingen av brottmål vid tingsrätten ska dessutom iakttas vid behandling av ärenden, om inte något annat föreskrivs i denna lag. Muntlig bevisning som tas emot vid muntlig förhandling ska dock dokumenteras med iakttagande av 26 kap. 27 § 4 mom. i rättegångsbalken.

Ärendet ska behandlas skyndsamt. Hovrättens beslut får verkställas trots ändringsökande.

7 §

Hur behandlingen påverkar verkställigheten av kombinationsstraff

Om den dömden har avtjänat hela sin fängelsestid innan ett beslut meddelas i ärendet, fortsätter fängelsestiden tills beslutet har meddelats och vunnit laga kraft.

Om hovrätten inte meddelar den dömdes säkerhetsförvaring och den dömden när beslutet meddelas har mindre än sex månader fängelsestid kvar att avtjäna, ska hovrätten bestämma den tidpunkt då den dömden ska frigås för att avtjäna övervakningstiden i kombinationsstraffet. När hovrätten bestämmer tidpunkten ska den beakta förutsättningarna för en tillräcklig beredning av övervakningstiden. Tidpunkten får dock inte vara senare än sex månader efter meddelandet av beslutet, och övervakningstiden får inte utan grund börja med fördröjning på grund av behandlingen av ärendet om meddelande av säkerhetsförvaring. Om övervakningstiden ändå har börjat med avsevärd fördröjning, kan hovrätten bestämma att övervakningstiden är kortare än ett år, dock minst sex månader.

Om hovrätten inte meddelar den dömdes säkerhetsförvaring och den dömden när beslutet meddelas har minst sex månader fängelsestid kvar att avtjäna, börjar övervakningstiden med avvikelse från 2 mom. när den skulle börja om inte ärendet om meddelande av säkerhetsförvaring hade behandlats.

Om hovrätten meddelar den dömdes säkerhetsförvaring, löper fängelsestiden för kombinationsstraffet under tiden för säkerhetsförvaringen, och på den dömden tillämpas inte längre bestämmelserna om övervakningstiden i kombinationsstraffet. Om emellertid högsta domstolen i en sådan situation upphäver beslutet, ska högsta domstolen bestämma när övervakningstiden börjar med iakttagande av 2 och 3 mom.

Trots vad som i 2 och 3 mom. föreskrivs om när övervakningstiden börjar kan Brottsförmyndigheten låta den dömden börja avtjäna övervakningstiden först när det beslut som gäller meddelande av säkerhetsförvaring har vunnit laga kraft.

3 kap.

Genomförande av säkerhetsförvaring

8 §

Inledande av genomförandet av säkerhetsförvaring

Helsingfors hovrätt ska utan obefogat dröjsmål underrätta Brottsförmyndigheten om sitt avgörande genom vilket den har meddelat den dömdes säkerhetsförvaring. Genomförandet av säkerhetsförvaringen inleds den dag då avgörandet har meddelats.

9 §

Bedömning av risken för att den som meddelats säkerhetsförvaring återfaller i brott samt åtgärder för att minska risken

Brottspåföljdsmyndigheten och Enheten för hälso- och sjukvård för fångar ska regelbundet i samarbete bedöma risken för att den som meddelats säkerhetsförvaring kommer att göra sig skyldig till ett nytt brott som kränker någon annans liv, hälsa eller frihet.

Brottspåföljdsmyndigheten och Enheten för hälso- och sjukvård för fångar ska i samarbete under säkerhetsförvaringen ordna åtgärder som syftar till att minska risken för att den som meddelats säkerhetsförvaring gör sig skyldig till ett nytt brott som kränker någon annans liv, hälsa eller frihet.

4 kap.

Frigivning från säkerhetsförvaring

10 §

Ansökan om frigivning från säkerhetsförvaring

Den som meddelats säkerhetsförvaring får ansöka om frigivning hos Helsingfors hovrätt tidigast när ett år har förflutit från det att säkerhetsförvaring meddelades. Om den som meddelats säkerhetsförvaring inte frigives villkorligt, kan ärendet på nytt föras till hovrätten för avgörande tidigast ett år efter det beslut genom vilket ansökan förkastades.

Trots vad som föreskrivs i 1 mom. ska Brottspåföljdsmyndigheten utan dröjsmål lämna Helsingfors hovrätt en ansökan om frigivning av den som meddelats säkerhetsförvaring, om myndigheten på basis av bedömningen enligt 9 § 1 mom. eller annars anser att det inte längre finns förutsättningar för fortsatt säkerhetsförvaring.

11 §

Behandling vid Helsingfors hovrätt av ärenden som gäller frigivning

Ärendet blir anhängigt när ansökan kommer in till Helsingfors hovrätt.

Brottspåföljdsmyndigheten ska ge Helsingfors hovrätt ett utlåtande med anledning av en ansökan från den som meddelats säkerhetsförvaring. Brottspåföljdsmyndigheten ska i utlåtandet konstatera huruvida den förordar eller motsätter sig frigivning och om den som meddelats säkerhetsförvaring ska placeras i övervakad frihet på prov enligt 2 c kap. 8 § i strafflagen. Hovrätten ska höra den som meddelats säkerhetsförvaring med anledning av Brottspåföljdsmyndighetens utlåtande och den ansökan som avses i 10 § 2 mom. i denna lag.

Hovrätten ska besluta om den inhämtar ett utlåtande av Enheten för hälso- och sjukvård för fångar om risken för att fången kommer att göra sig skyldig till ett nytt allvarligt brott som kränker någon annans liv, hälsa eller frihet. Ett utlåtande ska dock alltid inhämtas innan ett beslut som leder till frigivning fattas. Utlåtandet ska ges till hovrätten inom två månader från det att begäran om utlåtande sändes. Hovrätten kan av grundad anledning förlänga den tid inom vilken utlåtandet ska upprättas med högst två månader.

På behandlingen av ärenden tillämpas i övrigt 3 § i lagen om förfarandet vid frigivning av livstidsfångar om behandling av ärendet vid hovrätten, 4 § i den lagen om rättegångsmaterial, 5 § i den lagen om rättshjälp, 6 § i den lagen om hovrättens domförhet, 7 § i den lagen om hovrättens beslut och 9 § i den lagen om förbud mot verkställighet av villkorlig frigivning. De bestämmelser som gäller för behandlingen av brottmål vid tingsrätten ska dessutom iakttas vid behandling av ärenden, om inte något annat föreskrivs i denna lag. Muntlig bevisning som tas

emot vid muntlig förhandling ska dock dokumenteras med iakttagande av 26 kap. 27 § 4 mom. i rättegångsbalken.

När dagen för frigivningen bestäms ska på det sätt som föreskrivs i 2 c kap. 11 a § 4 mom. i strafflagen beaktas andra straff som säkerhetsförvaringen på det sätt som avses i 4 § 3 mom. i det kapitlet omfattar samt en eventuell resterande del av fängelsetiden för det kombinationsstraff som föregick säkerhetsförvaringen.

5 kap.

Övriga bestämmelser

12 §

Ändringssökande

Hovrättens beslut med anledning av en ansökan enligt 5 eller 10 § och hovrättens beslut om förordnande av försvarare med stöd av 6 § 4 mom. får överklagas genom besvär hos högsta domstolen, om högsta domstolen meddelar besvärstillstånd med stöd av 30 kap. 3 § i rättegångsbalken. Bestämmelserna om sökande av ändring i ärenden som hovrätten behandlat i andra instans ska iakttas vid behandlingen av ärendet i högsta domstolen.

13 §

Förbud mot att söka ändring

Den dömda får inte begära omprövning av eller anföra besvär över ett beslut som gäller Brottspåföljdsmyndighetens beslut enligt 4 § om att lämna åklagaren en utredning om meddelande av säkerhetsförvaring.

I hovrättens beslut enligt 11 § 3 mom. om inhämtande av en riskbedömning får ändring inte sökas separat.

14 §

Ikraftträdande

Denna lag träder i kraft den 20 . _____

3.

Lag

om ändring av lagen om förfarandet vid frigivning av livstidsfångar

I enlighet med riksdagens beslut
ändras i lagen om förfarandet vid frigivning av livstidsfångar (781/2005) 1 § 2 mom., 3 § 2 mom., 5 § 1 mom., 6 § 2 mom. och 8 §, av dem 1 § 2 mom. och 3 § 2 mom. sådana de lyder i lag 234/2022, som följer:

1 §

Ansökan

Brottspåföljdsmyndigheten ska ge ett utlåtande om ansökan till hovrätten. Brottspåföljdsmyndigheten ska i utlåtandet konstatera huruvida den förordar eller motsätter sig frigivning och om fången ska placeras i övervakad frihet på prov enligt 2 c kap. 8 § i strafflagen (39/1889). Brottspåföljdsmyndighetens bedömning av förutsättningarna för frigivning och annan utredning som gäller fången ska bifogas utlåtandet.
-----

3 §

Behandling av ärendet vid Helsingfors hovrätt

Hovrätten ska besluta om den inhämtar ett utlåtande av Enheten för hälso- och sjukvård för fångar om risken för att fången kommer att göra sig skyldig till ett nytt allvarligt brott som kränker någon annans liv, hälsa eller frihet. Ett utlåtande ska dock alltid inhämtas innan ett beslut som leder till frigivning fattas. Hovrätten kan även fatta beslut om att inhämta andra sakkunnigutlåtanden, uppta bevisning eller förordna att skriftliga bevis eller andra handlingar ska läggas fram. Fången och Brottspåföljdsmyndigheten ska ges tillfälle att bli hörda med anledning av de utredningar som domstolen inhämtat.
-----

5 §

Rättshjälp

En fånge kan beviljas i rättshjälpslagen (257/2002) avsedd rättshjälp. I så fall behöver den utredning om de ekonomiska förhållandena som avses i 10 § 1 mom. i den lagen inte läggas fram.
-----

6 §

Hovrättens domförhet

En enda ledamot kan dock avgöra ett ärende som gäller förordnande av biträde. En enda ledamot kan även avgöra ett ärende, om ansökan har återtagits. En enda ledamot kan fatta beslut om att hovrätten ska inhämta ett utlåtande enligt 3 § 2 mom. av Enheten för hälso- och sjukvård för fångar.

8 §

Ändringssökande

Ändring i hovrättens beslut med anledning av en ansökan samt i hovrättens beslut med stöd av 5 § 2 mom. får sökas genom besvär hos högsta domstolen, om högsta domstolen med stöd av 30 kap. 3 § i rättegångsbalken meddelar besvärstillstånd. I hovrättens beslut enligt 3 § 2 mom. om inhämtande av en riskbedömning får ändring inte sökas separat. Bestämmelserna om sökande av ändring i ärenden som hovrätten behandlat i andra instans ska iakttas vid behandlingen av ärendet i högsta domstolen.

Denna lag träder i kraft den 20 . _____

4.

Lag

om ändring av 14 och 19 kap. i fängelselagen

I enlighet med riksdagens beslut
ändras i fängelselagen (767/2005) 14 kap. 6 § 3 mom. samt 19 kap. 5 § 2 mom. och 8 §, av
dem 19 kap. 5 § 2 mom. sådant det lyder i lag 931/2024 och 19 kap. 8 § sådan den lyder i lag
222/2022, som följer:

14 kap.

Permission

6 §

Ledsagad permission

Om en fånge som avtjänar livstids fängelse eller som meddelats säkerhetsförvaring inte
beviljas permission under den tid som avses i 3 §, ska fången beviljas ledsagad permission minst
en gång per år.

19 kap.

Anmälningar och lämnande av uppgifter

5 §

Anmälningar till polisen

Polisen ska underrättas om frigivning av en fånge som dömts för mord, dråp, dråp under
förmildrande omständigheter, grov misshandel, kvinnlig könsstympning, grov våldtäkt,
våldtäkt mot barn, grov våldtäkt mot barn eller grovt sexuellt övergrepp mot barn samt om
frigivning av en fånge som dömts till kombinationsstraff eller som meddelats
säkerhetsförvaring.

8 §

*Lämnande av uppgifter till den enhet som utför sinnesundersökning eller bedömning av risken
för våld*

Brottspåföljdsmyndigheten har rätt att till den enhet som utför sinnesundersökning eller
bedömning av risken för våld lämna sådana uppgifter om en fånge som behövs för
genomförandet av undersökningen eller bedömningen.

Denna lag träder i kraft den 20 .

5.

Lag

om ändring av lagen om verkställighet av kombinationsstraff

I enlighet med riksdagens beslut
ändras i lagen om verkställighet av kombinationsstraff (801/2017) 2 § 1 mom., 9 § 4 mom.,
26 § 3 mom. och 31 §, av dem 9 § 4 mom. sådant det lyder i lag 226/2022, som följer:

2 §

Syftet med och innebörden av en övervakningstid

Syftet med den övervakningstid som ingår i ett kombinationsstraff är att genom en planmässig och gradvis frigivning upprätthålla och främja färdigheterna för anpassning i samhället för den som avtjänar övervakningstiden (*den övervakade*).

---

9 §

Beredning av verkställigheten av en övervakningstid

Innan bestämmelserna i planen för strafftiden för en fånge som ska placeras i övervakning fastställs ska Brottsförhållningsmyndighetens enhet för klientbedömning begära en bedömning från Enheten för hälso- och sjukvård för fångar av risken för att fången i fråga gör sig skyldig till ett nytt allvarligt brott som kränker någon annans liv, hälsa eller frihet.

---

26 §

Förvandling av övervakningstid till fängelse

Besvär över ett beslut som domstolen har fattat ska behandlas skyndsamt. Domstolens beslut får verkställas även om det överklagas. På yrkande av åklagaren kan domstolen när den förvandlar övervakningstid till fängelse bestämma att den dömd ska häktas och hållas häktad tills verkställigheten av beslutet inleds.

---

31 §

Tillämpning av bestämmelserna om villkorlig frigivning och övervakad frihet på prov

Bestämmelserna om villkorlig frigivning och övervakad frihet på prov tillämpas inte på verkställighet av kombinationsstraff.

Om den som avtjänar ett kombinationsstraff samtidigt har ett fängelsestraff på viss tid som ska verkställas och från vilket han eller hon frigges i villkorlig frihet, och han eller hon samtidigt börjar avtjäna övervakningstiden i kombinationsstraffet, tillämpas vid verkställigheten denna lag. Prövotiden i villkorlig frihet löper under denna tid. Om prövotiden i villkorlig frihet är

längre än övervakningstiden i kombinationsstraffet, tillämpas på verkställigheten av den resterande prövotiden vad som föreskrivs om prövotid i villkorlig frihet.

Denna lag träder i kraft den 20 . _____

6.

Lag

om ändring av 17 kap. 37 och 69 § i rättegångsbalken

I enlighet med riksdagens beslut
ändras i rättegångsbalken 17 kap. 37 § 3 och 5 mom. samt 69 §, sådana de lyder, 17 kap. 37 § 3 mom. i lag 803/2017 samt 17 kap. 37 § 5 mom. och 69 § i lag 732/2015, som följer:

17 kap.

Om bevisning

37 §

Innan ett beslut om dömande till kombinationsstraff enligt 2 c kap. 11 § i strafflagen eller ett beslut om meddelande av säkerhetsförvaring enligt 2 c kap. 11 a § i den lagen fattas, ska domstolen begära ett utlåtande om risken för att den åtalade eller dömden kommer att göra sig skyldig till ett nytt allvarligt brott som kränker någon annans liv, hälsa eller frihet.

I fråga om sinnesundersökning, bedömning av risken för våld och intagning på sjukhus i dessa syften föreskrivs särskilt.

69 §

Ett beslut om sinnesundersökning eller bedömning av risken för våld, eller om påtryckningshäktning eller om ett förordnande om hämtning får inte överklagas separat. Klagan över beslutet får anföras av den som har förordnats till sinnesundersökning eller bedömning av risken för våld, det vittne för vars del det beslutats om påtryckningshäktning eller det vittne för vars del det beslutats om hämtning. Det finns ingen tidsbegränsning för anförande av klagan. Klagan ska behandlas skyndsamt.

Denna lag träder i kraft den 20 .

7.

Lag

om ändring av 6 och 11 kap. i lagen om rättegång i brottmål

I enlighet med riksdagens beslut
ändras i lagen om rättegång i brottmål (689/1997) 6 kap. 10 § 2 mom. och 11 § 3 mom., av
dem 11 § 3 mom. sådant det lyder i lag 423/2018, samt
fogas till 11 kap. 5 a §, sådan den lyder i lag 243/2006, ett nytt 3 mom. som följer:

6 kap.

Om huvudförhandling

10 §

Huvudförhandlingen ska fortsättas så snart som möjligt efter uppskovet. Om svaranden är häktad eller har meddelats reseförbud eller avstängts från tjänsteutövning, och uppskovet inte beror på undersökning av svarandens sinnestillstånd eller bedömning av svarandens risk för våld, ska behandlingen fortsättas senast inom 14 dagar från att behandlingen sköts upp eller ett beslut om häktning, reseförbud eller avstängning från tjänsten fattades efter det behandlingen skjutits upp.

11 §

Om huvudförhandlingen har varit uppskjuten för undersökning av svarandens sinnestillstånd eller för bedömning av svarandens risk för våld, behöver ingen ny huvudförhandling hållas, även om förhandlingen har varit uppskjuten en längre tid än vad som föreskrivs i 1 mom.

11 kap.

Om domstolens avgörande

5 a §

Bestämmelserna i 1 och 2 mom. tillämpas även på den i 17 kap. 37 § 3 mom. i rättegångsbalken avsedda bedömning av risken för våld som görs före beslutet om dömande till kombinationsstraff.

Denna lag träder i kraft den 20 .

8.

Lag

om ändring av 3 kap. 15 § i tvångsmedelslagen

I enlighet med riksdagens beslut
ändras i tvångsmedelslagen (806/2011) 3 kap. 15 § 1 mom., sådant det lyder i lag 452/2023,
som följer:

3 kap.

Domstolsförfarande i samband med häktningsärenden

15 §

Ny behandling av ett häktningsärende

Om den som är misstänkt för ett brott har häktats, ska den domstol som behandlar åtalet, på begäran av den häktade och tills domen ges, utan dröjsmål och senast fyra dygn efter det att begäran framställdes ta upp häktningsärendet till ny behandling. Innan åtal väcks får ärendet behandlas på nytt också av den tingsrätt inom vars domkrets den ort där den häktade förvaras finns. Ett häktningsärende behöver dock inte tas upp till ny behandling tidigare än två veckor efter den föregående behandlingen. Om huvudförhandlingen har skjutits upp på grund av att en svarandes sinnestillstånd undersöks eller risk för våld bedöms, behöver svarandens häktningsärende inte tas upp till ny behandling under den tid huvudförhandlingen är uppskjuten.

Denna lag träder i kraft den 20 . _____

9.

Lag

om ändring av mentalvårdslagen

I enlighet med riksdagens beslut
ändras i mentalvårdslagen (1116/1990) 6 § 1 mom. och rubriken för 3 kap., sådana de lyder,
6 § 1 mom. i lag 583/2022 och rubriken för 3 kap. i lag 752/2015, samt
fogas till lagen en ny 16 a § som följer:

6 §

Vård på statens sinnessjukhus

På statliga sinnessjukhus utförs sådana sinnesundersökningar som avses i 15 § och sådana bedömningar av risken för våld som avses i 16 a §, och på dem kan på framställning av ett sjukhus i ett välfärdsområde intas mentalsjuka och andra som lider av mentala störningar, om det är särskilt farligt eller svårt att vårda dem.

---

3 kap.

Sinnesundersökning, bedömning av risken för våld samt vård oberoende av personens vilja efter undersökningen eller bedömningen

16 a §

Bedömning av risken för våld

Syftet med en bedömning av risken för våld är att bedöma risken för att den åtalade eller dömde kommer att göra sig skyldig till ett nytt allvarligt brott som kränker någon annans liv, hälsa eller frihet. Vid bedömningen ska metoder som grundar sig på vetenskaplig forskning användas.

Om domstolen med stöd av 17 kap. 37 § 3 mom. i rättegångsbalken har begärt ett utlåtande om risken för att den åtalade eller dömde kommer att göra sig skyldig till ett nytt allvarligt brott som kränker någon annans liv, hälsa eller frihet, tillämpas på bedömningen av risken för våld vad som i 15, 16, 18, 20, 25 och 26 §, 31 § 3 och 4 mom., 32 § 2 mom. och 33 § 1 mom. i denna lag föreskrivs om sinnesundersökning och på den som har ålagts att genomgå en bedömning av risken för våld vad som i 4 a kap. föreskrivs om personer som förordnats till undersökning. Dessutom tillämpas på motsvarande sätt de bestämmelser om sinnesundersökning som utfärdats med stöd av 34 §.

Trots vad som föreskrivs i 16 § 2 mom. ska i de fall som avses i 6 § 2 mom. i lagen om säkerhetsförvaring (/) ett utlåtande om den dömdes risk för våld ges till Institutet för hälsa och välfärd inom två månader från det att Helsingfors hovrätt har begärt ett utlåtande. Helsingfors hovrätt kan av grundad anledning förlänga tiden för undersökningen med högst två månader. På basis av det utlåtande som Institutet för hälsa och välfärd får ska institutet inom två veckor från den tidsfrist som avses ovan ge Helsingfors hovrätt ett eget utlåtande om den dömdes risk för våld.

Om det finns förutsättningar för att den, som vid prövningen av utdömande av kombinationsstraff med stöd av 17 kap. 37 § 3 mom. i rättegångsbalken har ålagts att genomgå en bedömning av risken för våld, meddelas beslut om vård oberoende av sin vilja när risken för våld har bedömts, ska Institutet för hälsa och välfärd bestämma att personen ska tas in för vård oberoende av sin vilja. På vård oberoende av en persons vilja och på det förfarande som gäller sådan vård tillämpas vad som i denna lag och i bestämmelser som utfärdats med stöd av den föreskrivs om vård oberoende av en persons vilja efter avslutad sinnesundersökning.

Denna lag träder i kraft den 20 . _____

10.

Lag

om ändring av straffregisterlagen

I enlighet med riksdagens beslut
ändras i straffregisterlagen (770/1993) 2 § 1 mom., 4 § 1 mom. 1 a-, 2 och 3 punkten samt 10 § 2 mom., av dem 2 § 1 mom. sådant det lyder i lag 806/2017, 4 § 1 mom. 1 a-punkten sådan den lyder i lag 377/2010, 4 § 1 mom. 2 punkten sådan den lyder i lag 453/2011 och 4 § 1 mom. 3 punkten sådan den lyder i lag 331/2011, samt
fogas till 2 § 3 mom., sådant det lyder i lagarna 215/2012, 806/2017 och 74/2023, en ny 11 a-punkt som följer:

2 §

I straffregistret antecknas på basis av domstolarnas meddelanden uppgifter om avgöranden genom vilka någon i Finland har dömts till ovillkorligt fängelse, kombinationsstraff, övervakningsstraff, samhällstjänst eller villkorligt fängelse eller till böter, samhällstjänst eller övervakning utöver villkorligt fängelse, till ungdomsstraff, böter i stället för ungdomsstraff eller till avsättning, eller genom vilka någon lämnats obestraftad med stöd av 3 kap. 4 § 1 eller 2 mom. i strafflagen (39/1889) eller meddelats säkerhetsförvaring. I straffregistret antecknas dock inte uppgifter om förvandlingsstraff för böter eller fängelsestraff eller övervakningsstraff som har dömts ut med stöd av civiltjänstlagen (1446/2007) eller värnpliktslagen (1438/2007). I straffregistret antecknas också uppgifter om avgöranden genom vilka en juridisk person har dömts till samfundsbot.

I straffregistret antecknas följande uppgifter:

11 a) inledande av säkerhetsförvaring, frigivning från säkerhetsförvaring, reststraffets längd och prövotidens utgång vid villkorlig frihet,

4 §

Ur straffregistret kan oberoende av den sekretessplikt som föreskrivs i 3 § eller i någon annan lag lämnas ut uppgifter om personer

1 a) till Institutet för hälsa och välfärd för sinnesundersökning eller bedömning av risken för våld i fråga om en misstänkt, åtalad eller dömd,

2) till åklagare för åtal, åtalsprövning, ansökan om säkerhetsförvaring eller tvångsmedelsärenden,

3) till Brottspåföljdsmyndigheten för verkställighet av straff, för prövning som gäller säkerhetsförvaring och för lämplighetsutredning samt till en behörig tjänsteman vid justitieministeriet för föredragning av benädningsärenden,

10 §

En uppgift om ett enskilt straff utplånas dock inte ur straffregistret, om registret innehåller sådana uppgifter om den registrerade som enligt 1 mom. ännu inte kan utplånas. En uppgift om

ett kombinationsstraff utplånas inte ur straffregistret, om registret innehåller uppgift om att den registrerade meddelats säkerhetsförvaring efter den fängelsestid som ingår i kombinationsstraffet. Alla uppgifter om den registrerade utplånas dock ur straffregistret när den registrerade har avlidit eller då nittio år förflutit sedan hans eller hennes födelse. Ett benådningsbeslut inverkar inte på utplåningen av straffregisteruppgifter.

Denna lag träder i kraft den 20 . _____

11.

Lag

om ändring av lagen om behandling av personuppgifter vid Brottspåföljdsmyndigheten

I enlighet med riksdagens beslut
ändras i lagen om behandling av personuppgifter vid Brottspåföljdsmyndigheten (1301/2021)
3 § 1 mom. 3 punkten, sådan den lyder i lag 98/2025, och
fogas till lagen en ny 17 a § som följer:

3 §

Definitioner

I denna lag avses med

---

3) *fånge* den som avtjänar fängelsestraff, kombinationsstraff, förvandlingsstraff för böter eller arrest i fängelse med stöd av 74 § 4 mom. i lagen om militär disciplin och brottsbekämpning inom Försvarmakten (89/2025) eller den som förpassats till fängelse på det sätt som avses i 26 § i lagen om övervakad frihet på prov (629/2013), den som meddelats säkerhetsförvaring med stöd av 2 c kap. 11 a § i strafflagen (39/1889) eller den som tagits i förvar med stöd av 24 § i lagen om verkställighet av kombinationsstraff (801/2017),

---

17 a §

Rätt att av Institutet för hälsa och välfärd få uppgifter om bedömningar av risken för våld

Brottspåföljdsmyndigheten har trots sekretessbestämmelserna rätt att i fråga om en person som dömts till kombinationsstraff eller meddelats säkerhetsförvaring av Institutet för hälsa och välfärd få sådana uppgifter om en i 17 kap. 37 § 3 mom. i rättegångsbalken avsedd bedömning av risken för våld, och om det utlåtande som ges på basis av bedömningen, som är nödvändiga för planering och genomförande av åtgärder för att minska risken för att fången återfaller i brott samt för bedömning av behovet att lämna en i 4 § i lagen om säkerhetsförvaring (/) avsedd utredning.

Handlingar som erhållits med stöd av denna paragraf får endast hanteras av sådana tjänstemän vid Brottspåföljdsmyndigheten som nödvändigtvis behöver handlingarna för att utföra sina uppgifter enligt 1 mom. Handlingarna ska förstöras så snart de inte längre behövs för de syften som anges i 1 mom.

Denna lag träder i kraft den 20 . _____

12.

Lag

om ändring av 6 och 7 § i lagen om Enheten för hälso- och sjukvård för fångar

I enlighet med riksdagens beslut

ändras i lagen om Enheten för hälso- och sjukvård för fångar (1635/2015) det inledande stycket i 6 § 1 mom., 6 § 1 mom. 7 punkten, 6 § 5 mom. och 7 § 1 mom., sådana de lyder, det inledande stycket i 6 § 1 mom. i lag 721/2023, 6 § 1 mom. 7 punkten i lag 229/2022 och 6 § 5 mom. och 7 § 1 mom. i lag 189/2019, samt

fogas till 6 § 1 mom., sådant det lyder i lagarna 229/2022 och 721/2023, nya 8 och 9 punkter som följer:

6 §

Utlämnande av uppgifter ur patientregistret

Utöver vad som föreskrivs om utlämnande av patientuppgifter i 8 kap. i kunduppgiftslagen eller i någon annan lag får en läkare som svarar för hälso- och sjukvården för fångar eller häktade, eller enligt läkarens instruktion någon annan yrkesutbildad person inom hälso- och sjukvården, på begäran och även på eget initiativ lämna ut uppgifter som förts in i patientregistret enligt följande:

---

7) till en tjänsteman vid Brottsförklaringsmyndigheten i vars tjänsteuppgifter ingår beredning av övervakningstiden för en fånge som dömts till kombinationsstraff, för beredningen en bedömning av risken för våld,

8) till en tjänsteman vid Brottsförklaringsmyndigheten i vars tjänsteuppgifter ingår behandling av ett sådant frigivningsärende i fråga om en fånge som avses i 11 § 3 mom. i lagen om säkerhetsförvaring (/), en bedömning av risken för våld för behandlingen av ärendet, samt till enhetschefen för enheten för klientbedömning, för ett fängelse eller för en byrå för samhällspåföljder eller till en i brottspåföljdscentralens arbetsordning angiven sysselsättningsansvarig, ett skriftligt utlåtande om slutsatserna av bedömningen av risken för våld för planering och genomförande av den verksamhet som ordnas med stöd av den bedömda risken för våld,

9) till en i brottspåföljdscentralens arbetsordning angiven sysselsättningsansvarig vid Brottsförklaringsmyndigheten, sådana uppgifter som är nödvändiga för bedömningen av risken för att den som meddelats säkerhetsförvaring återfaller i brott och för planeringen och genomförandet på det sätt som avses i 9 § i lagen om säkerhetsförvaring av åtgärder för att minska risken för återfall i brott.

För ändamål som avses i 1 mom. 6 punkten får också uppgifter som ingår i utlåtandet om en i 17 kap. 37 § i rättegångsbalken avsedd undersökning av sinness tillståndet hos en svarande i brottmål lämnas ut till den del där bedöms om den åtalade ska anses vara synnerligen farlig för någon annans liv, hälsa eller frihet.

7 §

Rätt att få uppgifter av andra verksamhetsenheter för hälso- och sjukvård och av andra myndigheter

Utöver vad som föreskrivs någon annanstans i lag har Enheten för hälso- och sjukvård för fångar trots sekretessbestämmelserna rätt att av andra verksamhetsenheter för hälso- och sjukvård få sådana uppgifter ur deras patientregister som är nödvändiga för utarbetande av det utlåtande eller den bedömning av risken för våld i fråga om en fånge som avses i 3 § 2 mom. i lagen om förfarandet vid frigivning av livstidsfångar, i 9 § 4 mom. i lagen om verkställighet av kombinationsstraff (801/2017), i 11 § 3 mom. i lagen om säkerhetsförvaring och i 70 § 1 mom. 5 och 6 punkten i lagen om verkställighet av samhällspåföljder samt för planering och genomförande av den verksamhet som ordnas med stöd av dessa i en enhet vid Brottspåföljdsmyndigheten. För utarbetande av den bedömning eller det utlåtande som avses ovan har Enheten för hälso- och sjukvård för fångar rätt att av Institutet för hälsa och välfärd få uppgifter som ingår i en i 17 kap. 37 § i rättegångsbalken avsedd undersökning av sinnestillståndet och bedömning av risken för våld samt i det utlåtande som ges på basis av dem. Enheten för hälso- och sjukvård för fångar har dessutom för skötseln av sina uppgifter enligt 10 kap. i fängelselagen och för den uppgift som föreskrivs i 9 § i lagen om säkerhetsförvaring rätt att av Institutet för hälsa och välfärd få nödvändiga uppgifter som ingår i en sådan bedömning av risken för våld som avses i 17 kap. 37 § 3 mom. i rättegångsbalken eller i ett på bedömningen baserat utlåtande om risken för att den dömda kommer att göra sig skyldig till ett nytt brott som kränker någon annans liv, hälsa eller frihet.

Denna lag träder i kraft den 20 . _____

13.

Lag

om ändring av 3 a och 5 g § i lagen om Institutet för hälsa och välfärd

I enlighet med riksdagens beslut
ändras i lagen om Institutet för hälsa och välfärd (668/2008) 3 a § 2 och 3 mom. och 5 g §, sådana de lyder, 3 a § 2 mom. i lag 751/2015, 3 a § 3 mom. i lag 1067/2009 och 5 g § i lag 553/2019, som följer:

3 a §

Nämnden för rättspsykiatriska ärenden

Nämnden för rättspsykiatriska ärenden behandlar och avgör utlåtandeärenden som avses i 17 kap. 37 § i rättegångsbalken och som gäller en persons sinnessillstånd eller risk för våld, ärenden som gäller bestämmande om vård på psykiatriskt sjukhus eller på anstalt för specialomsorger för en åtalad eller misstänkt eller en person som på grund av sitt sinnessillstånd inte har dömts till straff samt ärenden som gäller avslutande av denna vård.

Nämnden för rättspsykiatriska ärenden har en ordförande, som är tjänsteman vid Institutet för hälsa och välfärd och har den sakkunskap som behövs vid skötseln av uppgiften, tre övriga medlemmar samt för var och en av dem en eller flera personliga ersättare. En av medlemmarna ska företräda juridisk och två psykiatrisk sakkunskap. Den ena experten på psykiatri ska dessutom företräda ett välfärdsområde, Helsingfors stad eller HUS-sammanslutningen. Dessutom har nämnden en medlem som företräder sakkunskapen inom omsorgen om personer med utvecklingsstörning. Denna medlem har en eller flera personliga ersättare. Den medlem som företräder sakkunskapen inom omsorgen om personer med utvecklingsstörning ska delta i behandlingen av ärenden som gäller intagning på en specialomsorgsanstalt.

---

5 g §

Rätt för Institutet för hälsa och välfärd att få uppgifter för att utföra sinnesundersökningar och bedömningar av risken för våld

Institutet för hälsa och välfärd och den som på förordnande av Institutet för hälsa och välfärd med stöd av mentalvårdslagen (1116/1990) utför en sinnesundersökning eller en bedömning av risken för våld har rätt att avgiftsfritt och trots bestämmelserna om sekretess få uppgifter som är nödvändiga för utförande av sinnesundersökningar och bedömningar av risken för våld från statliga och kommunala myndigheter, välfärdsområden och andra offentligtgrättsliga sammanslutningar, Folkpensionsanstalten, Pensionsskyddscentralen, patientskadenämnden, pensionsstiftelser och andra pensionsanstalter, försäkringsanstalter, sådana tjänsteproducenter enligt 4 § 2 punkten i lagen om tillsynen över social- och hälsovården (741/2023) som tillhandahåller social- eller hälsovårdstjänster i privaträttslig form samt apotek. Nämnden för rättspsykiatriska ärenden har rätt till motsvarande uppgifter för fullgörande av dess uppgifter enligt 3 a § 2 mom. i denna lag.

Denna lag träder i kraft den 20 . _____

14.

Lag

om ändring av 13 § i brottsskadelagen

I enlighet med riksdagens beslut
ändras i brottsskadelagen (1204/2005) 13 § 1 mom. 2 punkten som följer:

13 §

Sakskada som orsakats av någon som är intagen på anstalt

Med stöd av denna lag ersätts sakskada som har orsakats av

-----
2) en person som på grund av psykisk sjukdom eller någon annan störning i den mentala hälsan, sinnesundersökning, bedömning av risken för våld, smittsam sjukdom, utvecklingsstörning, missbruk av berusningsmedel, berusning eller någon annan liknande orsak har tagits in på anstalt oberoende av sin vilja eller har tagits i förvar,

Denna lag träder i kraft den 20 . _____

15.

Lag

om ändring av 24 § i lagen om offentlighet i myndigheternas verksamhet

I enlighet med riksdagens beslut
ändras i lagen om offentlighet i myndigheternas verksamhet (621/1999) 24 § 1 mom. 27
punkten, sådan den lyder i lag 277/2019, som följer:

24 §

Sekretessbelagda myndighetshandlingar

Om inte något annat föreskrivs särskilt, är följande myndighetshandlingar sekretessbelagda:

-----
27) handlingar som innehåller uppgifter om rättspsykiatrisk sinnesundersökning av en åtalad, rättspsykiatrisk bedömning av risken för våld av en åtalad eller en dömd, påföljdsutredning av en ung brottsmisstänkt, plan för strafftiden för ungdomsstraff, påföljdsutredning i samband med samhällstjänst, övervakningsstraff eller övervakning av villkorligt fängelse för den som hade fyllt 21 år när han eller hon begick brottet, utredning av förutsättningarna för övervakningsstraff, plan för strafftiden, frigivningsplan, övervakningsplan samt utlåtande som lämnats för förfarandet vid frigivning av livstidsfångar eller för övervakningstiden som ingår i ett kombinationsstraff,

Denna lag träder i kraft den 20 . _____
_____

16.

Lag

om ändring av 9 § i lagen om offentlighet vid rättegång i allmänna domstolar

I enlighet med riksdagens beslut
ändras i lagen om offentlighet vid rättegång i allmänna domstolar (370/2007) 9 § 1 mom. 4
punkten, sådan den lyder i lag 278/2019, som följer:

9 §

Sekretessbelagda rättegångshandlingar

En rättegångshandling är sekretessbelagd till den del den innehåller

-----
4) uppgifter om rättspsykiatrisk sinnesundersökning av en åtalad, rättspsykiatrisk bedömning av risken för våld av en åtalad eller en dömd, påföljdsutredning av en ung brottsmisstänkt, plan för strafftiden för ungdomsstraff, påföljdsutredning i samband med samhällstjänst, övervakningsstraff eller övervakning av villkorligt fängelse för den som hade fyllt 21 år när han eller hon begick brottet, utlåtande som lämnats för förfarandet vid frigivning av livstidsfångar eller för övervakningstiden som ingår i ett kombinationsstraff eller uppgifter som finns i straffregistret,

Denna lag träder i kraft den 20 . _____
_____

17.

Lag

om ändring av 4 a § i lagen om Institutet för kriminologi och rättspolitik

I enlighet med riksdagens beslut
ändras i lagen om Institutet för kriminologi och rättspolitik (1139/2007) 4 a § 1 mom. 9
punkten, sådan den lyder i lag 301/2013, som följer:

4 a §

Institutets rätt att få information

Institutet har oberoende av sekretessbestämmelserna, domstolarnas sekretessförordnanden och andra begränsningar i fråga om rätten att få information rätt att på begäran utan avgift få sådana uppgifter som behövs för institutets forsknings- och uppföljningsuppgifter enligt följande:

-----
9) av Institutet för hälsa och välfärd uppgifter om rättspsykiatriska utlåtanden om
sinnestillstånd och uppgifter om bedömningar av risken för våld,

Denna lag träder i kraft den 20 . _____

Helsingfors den 26 februari 2026

Statsminister

Petteri Orpo

Justitieminister Leena Meri

1.

Lag

om ändring av 2 c kap. i strafflagen

I enlighet med riksdagens beslut
ändras i strafflagen (39/1889) rubriken för 2 c kap. samt 2 c kap. 4 § 2 mom., 10 § 2 mom., 11 och 12 § och 13 § 2 mom., sådana de lyder, rubriken för 2 c kap. samt 2 c kap. 4 § 2 mom., 12 § och 13 § 2 mom. i lag 800/2017, 2 c kap. 10 § 2 mom. i lag 628/2013 och 2 c kap. 11 § i lagarna 800/2017 och 923/2024, samt

fogas till 2 c kap. 4 §, sådan den lyder i lag 800/2017, ett nytt 3 mom., till 2 c kap. 10 §, sådan den lyder i lagarna 1099/2010, 628/2013, 800/2017 och 231/2022, ett nytt 3 mom., varvid de nuvarande 3 och 4 mom. blir 4 och 5 mom., och till kapitlet nya 11 a och 12 a § som följer:

Gällande lydelse

Föreslagen lydelse

2 c kap.

2 c kap.

**Om fängelse, kombinationsstraff och
säkerhetsförvaring**

**Om fängelse, kombinationsstraff och
säkerhetsförvaring**

4 §

4 §

Sammanräkning av fängelsestraff

Sammanräkning av fängelsestraff

Fängelse på livstid omfattar de fängelsestraff, kombinationsstraff, förvandlingsstraff för böter och arreststraff som verkställs på samma gång som fängelsestraff på livstid.

Fängelse på livstid omfattar de fängelsestraff, kombinationsstraff, förvandlingsstraff för böter och arreststraff som verkställs på samma gång som fängelsestraff på livstid. *Fängelse på livstid omfattar dessutom säkerhetsförvaring som den dömden har meddelats innan fängelse på livstid dömts ut.*

Säkerhetsförvaring omfattar de fängelsestraff, kombinationsstraff, förvandlingsstraff för böter och arreststraff som verkställs på samma gång som säkerhetsförvaring.

10 §

10 §

Villkorlig frigivning från fängelse på livstid

Villkorlig frigivning från fängelse på livstid

Gällande lydelse

När frågan om villkorlig frigivning prövas, ska vikt fästas vid arten av det eller de brott som ledde till fängelse på livstid, vid övriga straff som fängelsestraffet på livstid omfattar eller som har avtjänats under den i 10 a § avsedda fängelse tiden, vid den dömdes övriga eventuella senare brottslighet samt vid de omständigheter som avses i 9 § 2 mom. Genomförandet av den plan för strafftiden som avses i 4 kap. 6 § i fängelselagen och fångens uppförande under fängelse tiden också i övrigt ska beaktas när frigivning prövas. Vid prövningen kan hänsyn också tas till huruvida fången förbinder sig att iaktta villkoren för sådan läkemedelsbehandling och eventuellt tillhörande annan behandling och stöd som avses i 4 § i lagen om övervakad frihet på prov (629/2013).

---

11 §

Kombinationsstraff

När en domstol dömer ut ett straff, kan den på yrkande av åklagaren besluta att den åtalade döms till ett kombinationsstraff som består av ovillkorligt fängelse i högst den tid som enligt de bestämmelser som tillämpas på fallet utgör maximistraffet för brottet och av en omedelbart därpå följande övervakningstid på ett år. På kombinationsstraff ska vad som föreskrivs om villkorlig frigivning och övervakad frihet på prov inte tillämpas.

Föreslagen lydelse

Vid prövningen av villkorlig frigivning ska utöver fängelse tiden även beaktas

1) arten av det eller de brott som ledde till fängelse på livstid,

2) övriga straff som fängelsestraffet på livstid omfattar eller som har avtjänats under den i 10 a § avsedda fängelse tiden,

3) den dömdes övriga eventuella senare brottslighet,

4) de omständigheter som avses i 9 § 2 mom.,

5) genomförandet av den plan för strafftiden som avses i 4 kap. 6 § i fängelselagen och fångens uppförande under fängelse tiden också i övrigt,

6) en eventuell bedömning av risken för att den dömda återfaller i brott, samt

7) om den dömda förbinder sig att iaktta villkoren för sådan läkemedelsbehandling och eventuellt tillhörande annan behandling och stöd som avses i 4 § i lagen om övervakad frihet på prov (629/2013).

Om det på basis av de omständigheter som avses i 2 mom. finns en uppenbar fara för att den som dömts till fängelse på livstid efter frigivningen kommer att göra sig skyldig till ett nytt allvarligt brott som kränker någon annans liv, hälsa eller frihet, kan fången inte friges villkorligt.

---

11 §

Kombinationsstraff

När en domstol dömer ut ett straff, kan den på yrkande av åklagaren besluta att gärningsmannen döms till ett kombinationsstraff som består av minst det ovillkorliga fängelse som mäts ut enligt bestämmelserna om bestämmande av straff och av en omedelbart därpå följande övervakningstid. Den som har dömts till ett kombinationsstraff friges efter fängelse tiden för att avtjäna övervakningstiden, om åklagaren inte har ansökt om att den dömda ska meddelas säkerhetsförvaring i enlighet med 11 a §. Övervakningstiden är ett år, om inte hovrätten på det sätt som avses i 7 § 2

Gällande lydelse

För att kombinationsstraff ska kunna dömas ut förutsätts att

1) gärningsmannen döms till fängelse på viss tid, minst tre år, för mord, dråp, dråp under förmildrande omständigheter, grov misshandel, kvinnlig könsstympning, grov våldtäkt, våldtäkt mot barn, grov våldtäkt mot barn, sexuellt övergrepp mot barn, grovt sexuellt övergrepp mot barn, sexuellt utnyttjande av barn, grovt rån, grovt sabotage, folkmord, brott mot mänskligheten, grovt brott mot mänskligheten, aggressionsbrott, krigsförbrytelse, grov krigsförbrytelse, tortyr, grov människohandel, tagande av gisslan, grovt äventyrande av andras hälsa, kärnladdningsbrott, kapning eller brott som begåtts i terroristiskt syfte, eller för försök till eller medverkan till ett sådant brott,

2) gärningsmannen under de tio år som föregick brottet gjort sig skyldig till ett brott som nämns i 1 punkten, eller gjort sig skyldig till ett sådant brott inom tre år från det att han eller hon frigivits från avtjänande av fängelse för kombinationsstraff eller från fängelse på livstid, och

3) gärningsmannen på basis av de omständigheter som framgår av brottet och en utredning enligt 17 kap. 37 § 3 mom. i rättegångsbalken ska anses vara synnerligen farlig för någon annans liv, hälsa eller frihet.

När något annat straff än fängelse på livstid döms ut för två eller flera brott och åtminstone ett av brotten är ett brott som nämns i 2 mom. 1 punkten för vilket gärningsmannen enligt

Föreslagen lydelse

mom. i lagen om säkerhetsförvaring (/) har bestämt något annat om övervakningstiden. Övervakningstiden ska dock alltid vara minst sex månader. På kombinationsstraff tillämpas inte bestämmelserna om villkorlig frigivning eller bestämmelserna om övervakad frihet på prov.

För att kombinationsstraff ska kunna dömas ut förutsätts att

1) gärningsmannen skulle dömas till fängelse på viss tid, minst tre år, för mord, dråp, dråp under förmildrande omständigheter, grov misshandel, kvinnlig könsstympning, grov våldtäkt, våldtäkt mot barn, grov våldtäkt mot barn, sexuellt övergrepp mot barn, grovt sexuellt övergrepp mot barn, sexuellt utnyttjande av barn, grovt rån, grovt sabotage, folkmord, brott mot mänskligheten, grovt brott mot mänskligheten, aggressionsbrott, krigsförbrytelse, grov krigsförbrytelse, tortyr, grov människohandel, tagande av gisslan, grovt äventyrande av andras hälsa, kärnladdningsbrott, kapning eller brott som begåtts i terroristiskt syfte, eller för försök till eller medverkan till ett sådant brott,

2) gärningsmannen innan brottet begicks hade dömts för ett sådant i 1 punkten avsett brott som gärningsmannen gjort sig skyldig till under de tio år som föregick det nya brottet, eller att gärningsmannen har gjort sig skyldig till ett sådant brott inom tre år från det att han eller hon frigivits från avtjänande av fängelse för kombinationsstraff, från fängelse på livstid eller från säkerhetsförvaring som meddelats efter ett kombinationsstraff, och

3) det på basis av de omständigheter som framgår av brottet och den risk för återfall i brott som bedömts i en utredning enligt 17 kap. 37 § 3 mom. i rättegångsbalken finns en uppenbar fara för att gärningsmannen efter frigivningen kommer att göra sig skyldig till ett nytt allvarligt brott som kränker någon annans liv, hälsa eller frihet.

Om förutsättningarna enligt 2 mom. 2 punkten inte uppfylls, kan gärningsmannen dömas till kombinationsstraff, om han eller hon skulle dömas till fängelse i minst åtta år

Gällande lydelse

domstolens prövning ska dömas till kombinationsstraff, döms kombinationsstraff ut för brotten. I ett kombinationsstraff tillämpas på fängelsetidens längd vad som i 7 kap. 2 § föreskrivs om maximi- och minimitiden för gemensamt fängelsestraff på viss tid. Också i de situationer som avses i detta moment är övervakningstidens längd ett år.

Övervakningstiden är sammanlagt ett år också när flera kombinationsstraff ska verkställas samtidigt.

Om den som avtjänar ett kombinationsstraff samtidigt har ett fängelsestraff på viss tid som ska verkställas och från vilket han eller hon frigges i villkorlig frihet, och han eller hon samtidigt börjar avtjäna övervakningstiden för kombinationsstraffet, tillämpas vid verkställigheten lagen om verkställighet av kombinationsstraff. Prövotiden i villkorlig frihet löper under denna tid. Om prövotiden i villkorlig frihet är längre än övervakningstiden för kombinationsstraffet, tillämpas vid verkställigheten av den resterande prövotiden vad som föreskrivs om prövotid i villkorlig frihet.

11 a §

Säkerhetsförvaring

(ny)

Föreslagen lydelse

för ett brott som avses i 2 mom. 1 punkten och förutsättningen enligt 2 mom. 3 punkten uppfylls.

Om en gärningsman som avses i 2 mom. samtidigt döms för två eller flera brott, ska åtminstone ett brott uppfylla förutsättningarna enligt 2 mom. 1 punkten.

Om en gärningsman som avses i 3 mom. samtidigt döms för två eller flera brott, kan han eller hon dömas till kombinationsstraff, om de övriga förutsättningarna enligt 3 mom. uppfylls och åtminstone ett brott uppfyller förutsättningarna enligt 2 mom. 1 punkten och det gemensamma straffet är fängelse i minst åtta år. I de situationer som avses i detta moment ska kombinationsstraff dömas ut för alla tillräknade brott. När kombinationsstraff döms ut tillämpas på längden av den fängelsetid som bestäms vad som i 7 kap. 2 § föreskrivs om maximi- och minimitiden för gemensamt fängelsestraff på viss tid. I de situationer som avses i detta moment tillämpas 1 mom. på övervakningstidens längd.

Aven när flera kombinationsstraff ska verkställas samtidigt tillämpas 1 mom. på övervakningstidens längd.

11 a §

Säkerhetsförvaring

Den som har dömts till ett kombinationsstraff kan meddelas säkerhetsförvaring, om det fortfarande finns en uppenbar fara för att den dömde efter frigivningen kommer att göra sig skyldig till ett nytt allvarligt brott som kränker någon annans liv, hälsa eller frihet och meddelandet av säkerhetsförvaring ska anses vara nödvändigt för att trygga andras liv, hälsa eller frihet. Helsingfors hovrätt beslutar om meddelande av säkerhetsförvaring på ansökan av åklagaren. Vid prövningen ska följande beaktas:

1) den utredning av risken för att den dömde återfaller i brott som avses i 17 kap. 37 § 3 mom. i rättegångsbalken,

2) de brott som den dömda har gjort sig skyldig till innan eller efter det att kombinationsstraffet dömdes ut,

3) de omständigheter som avses i 9 § 2 mom., och

4) genomförandet av den plan för strafftiden som avses i 4 kap. 6 § i fängelselagen och den dömdes uppförande under fängelsetiden också i övrigt.

Åklagaren ska ansöka om meddelande av säkerhetsförvaring i enlighet med 5 § i lagen om säkerhetsförvaring.

Om ansökan om meddelande av säkerhetsförvaring avslås, ska Helsingfors hovrätt i sitt beslut bestämma att den dömda frigges för att avtjäna övervakningstiden i enlighet med 7 § i lagen om säkerhetsförvaring.

Helsingfors hovrätt ska bedöma förutsättningarna för fortsatt säkerhetsförvaring på ansökan av den som meddelats säkerhetsförvaring eller på ansökan av Brottsförklaringsmyndigheten i enlighet med lagen om säkerhetsförvaring. Om det finns en uppenbar fara för att den som meddelats säkerhetsförvaring efter frigivningen kommer att göra sig skyldig till ett nytt allvarligt brott som kränker någon annans liv, hälsa eller frihet och en förlängning av fängelsetiden ska anses vara nödvändig för att trygga andras liv, hälsa och frihet, ska säkerhetsförvaringen fortsätta. Vid prövningen av förutsättningarna för fortsatt säkerhetsförvaring ska beaktas de omständigheter som avses i 1 mom. 2–4 punkten och ett i 11 § 3 mom. i lagen om säkerhetsförvaring avsett eventuellt utlåtande av Enheten för hälso- och sjukvård för fångar om risken för att fången kommer att göra sig skyldig till ett nytt allvarligt brott som kränker någon annans liv, hälsa eller frihet. Om det inte finns förutsättningar för fortsatt säkerhetsförvaring, ska den som meddelats säkerhetsförvaring frigges villkorligt. När dagen för frigivningen bestäms ska ändå beaktas andra straff som säkerhetsförvaringen på det sätt som avses i 4 § 3 mom. i detta kapitel omfattar samt en eventuell resterande del av fängelsetiden för

Gällande lydelse

Föreslagen lydelse

det kombinationsstraff som föregick säkerhetsförvaringen. På villkorlig frigivning tillämpas det som i 10 § 4 mom. föreskrivs om övervakad frihet på prov och om ny behandling av frigivning.

12 §

12 §

Kombinationsstraff som straffskärpningsgrund

Kombinationsstraff som straffskärpningsgrund

Om den som avtjänat fängelsetiden som ingår i ett kombinationsstraff *begår ett sådant brott* inom tre år från fängelsetidens slut som han eller hon enligt domstolens prövning ska dömas till ovillkorligt fängelse eller kombinationsstraff för, utgör detta en straffskärpningsgrund.

Om den, som avtjänat den fängelsetid som ingår i ett kombinationsstraff, inom tre år från *denna fängelsetids slut eller från frigivningen från säkerhetsförvaring som meddelats efter kombinationsstraffet* begår ett brott som han eller hon enligt domstolens prövning ska dömas till ovillkorligt fängelse eller kombinationsstraff för, utgör detta en straffskärpningsgrund.

12 a §

12 a §

Hur ett tidigare utdömt straff inverkar på bestämmandet av kombinationsstraff

Hur ett tidigare utdömt straff inverkar på bestämmandet av kombinationsstraff

(ny)

Utöver vad som i 11 § föreskrivs om utdömande av kombinationsstraff kan på yrkande av åklagaren en i 11 § 3 mom. avsedd gärningsman som skulle dömas till fängelse på viss tid, minst tre år, för ett brott som avses i 11 § 2 mom. 1 punkten dömas till kombinationsstraff, om gärningsmannen tidigare har dömts till straff för ett brott för vilket straff kunde ha utdömts samtidigt som straffet för det brott som behandlas och det gemensamma straff som då skulle ha dömts ut för brotten är fängelse i minst åtta år. En ytterligare förutsättning är att det på basis av de omständigheter som framgår av brotten och den risk för återfall i brott som bedömts i en i 17 kap. 37 § 3 mom. i rättegångsbalken avsedd utredning finns en uppenbar fara för att gärningsmannen efter frigivningen kommer att göra sig skyldig till ett nytt allvarligt brott som kränker någon annans liv, hälsa eller frihet.

En i 11 § 3 mom. avsedd gärningsman kan på yrkande av åklagaren dömas till

Gällande lydelse

Föreslagen lydelse

kombinationsstraff också, om gärningsmannen tidigare har dömts till ett fängelsestraff på viss tid, minst tre år, för ett brott som avses i 11 § 2 mom. 1 punkten, gärningsmannen döms till ett nytt fängelsestraff på viss tid, minst tre år, och straff för det tidigare brottet kunde ha utdömts samtidigt som straffet för det brott som behandlas. En ytterligare förutsättning är att det gemensamma straff som då skulle ha dömts ut för brotten är fängelse i minst åtta år och att det på basis av de omständigheter som framgår av brotten och den risk för återfall i brott som bedömts i en i 17 kap. 37 § 3 mom. i rättegångsbalken avsedd utredning finns en uppenbar fara för att gärningsmannen efter frigivningen kommer att göra sig skyldig till ett nytt allvarligt brott som kränker någon annans liv, hälsa eller frihet.

13 §

13 §

Prövotid i villkorlig frihet

Prövotid i villkorlig frihet

För den som dömts till fängelse på livstid är prövotiden i villkorlig frihet och reststraffet tre år.

För den som dömts till fängelse på livstid och för den som meddelats säkerhetsförvaring är prövotiden i villkorlig frihet och reststraffet tre år.

-----
*Denna lag träder i kraft den 20 .
På brott som har begåtts före ikraftträdandet av denna lag och på verkställigheten av straff som följer av ett sådant brott tillämpas de bestämmelser som gällde vid ikraftträdandet.*

3.

Lag

om ändring av lagen om förfarandet vid frigivning av livstidsfångar

I enlighet med riksdagens beslut
ändras i lagen om förfarandet vid frigivning av livstidsfångar (781/2005) 1 § 2 mom., 3 § 2 mom., 5 § 1 mom., 6 § 2 mom. och 8 §, av dem 1 § 2 mom. och 3 § 2 mom. sådana de lyder i lag 234/2022, som följer:

Gällande lydelse

Föreslagen lydelse

1 §

Ansökan

Brottspåföljdsmyndigheten ska ge ett utlåtande om ansökan till hovrätten. Brottspåföljdsmyndigheten ska i utlåtandet konstatera huruvida den förordar eller motsätter sig frigivning och om fången ska placeras i övervakad frihet på prov enligt 2 c kap. i strafflagen (39/1889). Brottspåföljdsmyndighetens bedömning av förutsättningarna för frigivning och annan utredning som gäller fången ska bifogas utlåtandet. *Till utlåtandet om en fånge som dömts till fängelse på livstid ska det dessutom fogas en bedömning av risken för att fången begår ett våldsbrott.*
-----

3 §

Behandling av ärendet vid Helsingfors hovrätt

Hovrätten kan på eget initiativ fatta beslut om att inhämta sakkunnigutlåtanden, uppta bevisning eller förordna att skriftliga bevis eller andra handlingar ska läggas fram. Fången och Brottspåföljdsmyndigheten ska ges tillfälle att bli hörda med anledning av de utredningar som domstolen inhämtat.
-----

1 §

Ansökan

Brottspåföljdsmyndigheten ska ge ett utlåtande om ansökan till hovrätten. Brottspåföljdsmyndigheten ska i utlåtandet konstatera huruvida den förordar eller motsätter sig frigivning och om fången ska placeras i övervakad frihet på prov enligt 2 c kap. 8 § i strafflagen (39/1889). Brottspåföljdsmyndighetens bedömning av förutsättningarna för frigivning och annan utredning som gäller fången ska bifogas utlåtandet.
-----

3 §

Behandling av ärendet vid Helsingfors hovrätt

Hovrätten ska besluta om den inhämtar ett utlåtande av Enheten för hälso- och sjukvård för fångar om risken för att fången kommer att göra sig skyldig till ett nytt allvarligt brott som kränker någon annans liv, hälsa eller frihet. Ett utlåtande ska dock alltid inhämtas innan ett beslut som leder till frigivning fattas. Hovrätten kan även fatta beslut om att

Gällande lydelse

Föreslagen lydelse

inhämta andra sakkunnigutlåtanden, uppta bevisning eller förordna att skriftliga bevis eller andra handlingar ska läggas fram. Fången och Brottspåföljdsmyndigheten ska ges tillfälle att bli hörda med anledning av de utredningar som domstolen inhämtat.

---

5 §

5 §

Rättshjälp

Rättshjälp

En fånge kan beviljas rättshjälp enligt bestämmelserna i rättshjälpslagen (257/2002) när ett ärende behandlas. Den utredning om de ekonomiska förhållandena som avses i 10 § 1 mom. i rättshjälpslagen behöver inte läggas fram. Domstolen besluter om beviljande av rättshjälp.

En fånge kan beviljas i rättshjälpslagen (257/2002) avsedd rättshjälp. I så fall behöver den utredning om de ekonomiska förhållandena som avses i 10 § 1 mom. i den lagen inte läggas fram.

---

6 §

6 §

Hovrättens domförhet

Hovrättens domförhet

En enda ledamot kan dock avgöra ett ärende som gäller *beviljande av rättshjälp och förordnande av biträde*.

En enda ledamot kan dock avgöra ett ärende som gäller förordnande av biträde. *En enda ledamot kan även avgöra ett ärende, om ansökan har återtagits. En enda ledamot kan fatta beslut om att hovrätten ska inhämta ett utlåtande enligt 3 § 2 mom. av Enheten för hälso- och sjukvård för fångar.*

8 §

8 §

Ändringssökande

Ändringssökande

Ändring i hovrättens beslut med anledning av en ansökan samt i hovrättens beslut med stöd av 5 § får sökas genom besvär hos högsta domstolen, om högsta domstolen med stöd av 30 kap. 3 § i rättegångsbalken meddelar besvärstillstånd. Bestämmelserna om sökande av ändring i ärenden som hovrätten behandlat i andra instans skall iakttas vid behandlingen av ärendet i högsta domstolen.

Ändring i hovrättens beslut med anledning av en ansökan samt i hovrättens beslut med stöd av 5 § 2 mom. får sökas genom besvär hos högsta domstolen, om högsta domstolen med stöd av 30 kap. 3 § i rättegångsbalken meddelar besvärstillstånd. *I hovrättens beslut enligt 3 § 2 mom. om inhämtande av en riskbedömning får ändring inte sökas separat. Bestämmelserna om sökande av ändring i ärenden som hovrätten behandlat i andra*

Gällande lydelse

Föreslagen lydelse

instans ska iakttas vid behandlingen av
ärendet i högsta domstolen.

Denna lag träder i kraft den 20.

4.

Lag

om ändring av 14 och 19 kap. i fängelselagen

I enlighet med riksdagens beslut
ändras i fängelselagen (767/2005) 14 kap. 6 § 3 mom. samt 19 kap. 5 § 2 mom. och 8 §, av
dem 19 kap. 5 § 2 mom. sådant det lyder i lag 931/2024 och 19 kap. 8 § sådan den lyder i lag
222/2022, som följer:

Gällande lydelse

14 kap.

Permission

6 §

Ledsagad permission

Föreslagen lydelse

14 kap.

Permission

6 §

Ledsagad permission

Om en fånge som avtjänar livstids fängelse inte beviljas permission under den tid som avses i 3 §, skall fången beviljas ledsagad permission minst en gång per år.

19 kap.

Anmälningar och lämnande av upplysningar

5 §

Anmälningar till polisen

Om en fånge som avtjänar livstids fängelse *eller som meddelats säkerhetsförvaring* inte beviljas permission under den tid som avses i 3 §, ska fången beviljas ledsagad permission minst en gång per år.

19 kap.

Anmälningar och lämnande av upplysningar

5 §

Anmälningar till polisen

Polisen ska underrättas om frigivning av en fånge som dömts för mord, dråp, dråp under förmildrande omständigheter, grov misshandel, kvinnlig könsstympning, grov våldtäkt, våldtäkt mot barn, grov våldtäkt mot barn eller grovt sexuellt övergrepp mot barn samt om frigivning av en fånge som dömts till kombinationsstraff.

Polisen ska underrättas om frigivning av en fånge som dömts för mord, dråp, dråp under förmildrande omständigheter, grov misshandel, kvinnlig könsstympning, grov våldtäkt, våldtäkt mot barn, grov våldtäkt mot barn eller grovt sexuellt övergrepp mot barn samt om frigivning av en fånge som dömts till kombinationsstraff *eller som meddelats säkerhetsförvaring*.

Gällande lydelse

8 §

Lämnande av uppgifter till den enhet som utför sinnesundersökning

Brottspåföljdsmyndigheten har rätt att till den enhet som utför sinnesundersökning lämna sådana uppgifter om en fånge som behövs för genomförandet av undersökningen.

Föreslagen lydelse

8 §

*Lämnande av uppgifter till den enhet som utför sinnesundersökning **eller bedömning av risken för våld***

Brottspåföljdsmyndigheten har rätt att till den enhet som utför sinnesundersökning *eller bedömning av risken för våld* lämna sådana uppgifter om en fånge som behövs för genomförandet av undersökningen *eller bedömningen*.

Denna lag träder i kraft den 20 .

5.

Lag

om ändring av lagen om verkställighet av kombinationsstraff

I enlighet med riksdagens beslut
ändras i lagen om verkställighet av kombinationsstraff (801/2017) 2 § 1 mom., 9 § 4 mom.,
26 § 3 mom. och 31 §, av dem 9 § 4 mom. sådant det lyder i lag 226/2022, som följer:

Gällande lydelse

2 §

Syftet med och innebörden av en övervakningstid

Syftet med den övervakningstid *på ett år*
som ingår i ett kombinationsstraff är att
genom en planmässig och gradvis frigivning
upprätthålla och främja färdigheterna för
anpassning i samhället för den som avtjänar
övervakningstiden (*den övervakade*).

9 §

Beredning av verkställigheten av en övervakningstid

Innan bestämmelserna i planen för
strafftiden för en fånge som ska placeras i
övervakning fastställs ska
Brottspåföljdsmyndighetens enhet för
klientbedömning begära en bedömning från
Enheten för hälso- och sjukvård för fångar av
risken för att fången i fråga begår ett
våldsbrott.

26 §

Förvandling av övervakningstid till fängelse

Föreslagen lydelse

2 §

Syftet med och innebörden av en övervakningstid

Syftet med den övervakningstid som ingår i
ett kombinationsstraff är att genom en
planmässig och gradvis frigivning
upprätthålla och främja färdigheterna för
anpassning i samhället för den som avtjänar
övervakningstiden (*den övervakade*).

9 §

Beredning av verkställigheten av en övervakningstid

Innan bestämmelserna i planen för
strafftiden för en fånge som ska placeras i
övervakning fastställs ska
Brottspåföljdsmyndighetens enhet för
klientbedömning begära en bedömning från
Enheten för hälso- och sjukvård för fångar av
risken för att fången i fråga gör sig skyldig till
ett *nytt allvarligt brott som kränker någon
annans liv, hälsa eller frihet*.

26 §

Förvandling av övervakningstid till fängelse

Besvär över ett beslut som domstolen har
fattat ska behandlas skyndsamt. Domstolens

Gällande lydelse

Besvär över ett beslut som domstolen har fattat ska behandlas skyndsamt. Domstolens beslut får verkställas även om det överklagas.

31 §

Förbud att tillämpa bestämmelserna om villkorlig frigivning och övervakad frihet på prov

På verkställighet av kombinationsstraff tillämpas inte vad som föreskrivs om villkorlig frigivning och övervakad frihet på prov.

Föreslagen lydelse

beslut får verkställas även om det överklagas. *På yrkande av åklagaren kan domstolen när den förvandlar övervakningstid till fängelse bestämma att den dömda ska häktas och hållas häktad tills verkställigheten av beslutet inleds.*

31 §

Tillämpning av bestämmelserna om villkorlig frigivning och övervakad frihet på prov

Bestämmelserna om villkorlig frigivning och övervakad frihet på prov tillämpas inte på verkställighet av kombinationsstraff.

Om den som avtjänar ett kombinationsstraff samtidigt har ett fängelsestraff på viss tid som ska verkställas och från vilket han eller hon frigges i villkorlig frihet, och han eller hon samtidigt börjar avtjäna övervakningstiden i kombinationsstraffet, tillämpas vid verkställigheten denna lag. Prövotiden i villkorlig frihet löper under denna tid. Om prövotiden i villkorlig frihet är längre än övervakningstiden i kombinationsstraffet, tillämpas på verkställigheten av den resterande prövotiden vad som föreskrivs om prövotid i villkorlig frihet.

Denna lag träder i kraft den 20 .

6.

Lag

om ändring av 17 kap. 37 och 69 § i rättegångsbalken

I enlighet med riksdagens beslut *ändras* i rättegångsbalken 17 kap. 37 § 3 och 5 mom. samt 69 §, sådana de lyder, 17 kap. 37 § 3 mom. i lag 803/2017 samt 17 kap. 37 § 5 mom. och 69 § i lag 732/2015, som följer:

Gällande lydelse

17 kap.

Om bevisning

37 §

Innan ett beslut om dömande till kombinationsstraff enligt 2 c kap. 11 § i strafflagen fattas, ska den åtalade åläggas att genomgå sinnesundersökning. Domstolen ska samtidigt begära ett utlåtande om huruvida den åtalade ska anses vara synnerligen farlig för någon annans liv, hälsa eller frihet.

I fråga om sinnesundersökning och intagning på sjukhus i detta syfte föreskrivs särskilt.

69 §

Ett beslut om sinnesundersökning eller påtryckningshäktning eller ett förordnande om hämtning får inte överklagas separat. Klagan över beslutet får anföras av den som har förordnats till sinnesundersökning, det vittne för vars del det beslutats om påtryckningshäktning eller det vittne för vars del det beslutats om hämtning. Det finns ingen tidsbegränsning för anförande av klagan. Klagan ska behandlas skyndsamt.

Föreslagen lydelse

17 kap.

Om bevisning

37 §

Innan ett beslut om dömande till kombinationsstraff enligt 2 c kap. 11 § i strafflagen *eller ett beslut om meddelande av säkerhetsförvaring enligt 2 c kap. 11 a § i den lagen fattas*, ska domstolen begära ett utlåtande om risken för att den åtalade eller dömda kommer att göra sig skyldig till ett nytt allvarligt brott som kränker någon annans liv, hälsa eller frihet.

I fråga om sinnesundersökning, *bedömning av risken för våld* och intagning på sjukhus i *dessa* syften föreskrivs särskilt.

69 §

Ett beslut om sinnesundersökning *eller bedömning av risken för våld*, eller om påtryckningshäktning eller om ett förordnande om hämtning får inte överklagas separat. Klagan över beslutet får anföras av den som har förordnats till sinnesundersökning *eller bedömning av risken för våld*, det vittne för vars del det beslutats om påtryckningshäktning eller det vittne för vars del det beslutats om hämtning. Det finns ingen tidsbegränsning för anförande av klagan. Klagan ska behandlas skyndsamt.

Denna lag träder i kraft den 20 .

Gällande lydelse

Föreslagen lydelse

7.

Lag

om ändring av 6 och 11 kap. i lagen om rättegång i brottmål

I enlighet med riksdagens beslut
ändras i lagen om rättegång i brottmål (689/1997) 6 kap. 10 § 2 mom. och 11 § 3 mom., av
dem 11 § 3 mom. sådant det lyder i lag 423/2018, samt
fogas till 11 kap. 5 a §, sådan den lyder i lag 243/2006, ett nytt 3 mom. som följer:

Gällande lydelse

Föreslagen lydelse

6 kap.

Om huvudförhandling

10 §

Huvudförhandlingen skall fortsättas så snart som möjligt efter uppskovet. Om svaranden är häktad eller har meddelats reseförbud eller avstängts från tjänsteutövning, och uppskovet inte beror på undersökning av svarandens sinnestillstånd, skall behandlingen fortsättas senast inom 14 dagar från att behandlingen sköts upp eller ett beslut om häktning, reseförbud eller avstängning från tjänsten fattades efter det behandlingen skjutits upp.

11 §

Om huvudförhandlingen har varit uppskjuten för undersökning av svarandens sinnestillstånd, behöver ingen ny huvudförhandling hållas, även om förhandlingen har varit uppskjuten en längre tid än vad som föreskrivs i 1 mom.

11 kap.

Om domstolens avgörande

5 a §

6 kap.

Om huvudförhandling

10 §

Huvudförhandlingen ska fortsättas så snart som möjligt efter uppskovet. Om svaranden är häktad eller har meddelats reseförbud eller avstängts från tjänsteutövning, och uppskovet inte beror på undersökning av svarandens sinnestillstånd *eller bedömning av svarandens risk för våld*, ska behandlingen fortsättas senast inom 14 dagar från att behandlingen sköts upp eller ett beslut om häktning, reseförbud eller avstängning från tjänsten fattades efter det behandlingen skjutits upp.

11 §

Om huvudförhandlingen har varit uppskjuten för undersökning av svarandens sinnestillstånd *eller för bedömning av svarandens risk för våld*, behöver ingen ny huvudförhandling hållas, även om förhandlingen har varit uppskjuten en längre tid än vad som föreskrivs i 1 mom.

11 kap.

Om domstolens avgörande

5 a §

Gällande lydelse

(ny)

Föreslagen lydelse

Bestämmelserna i 1 och 2 mom. tillämpas även på den i 17 kap. 37 § 3 mom. i rättegångsbalken avsedda bedömning av risken för våld som görs före beslutet om dömande till kombinationsstraff.

Denna lag träder i kraft den 20 .

8.

Lag

om ändring av 3 kap. 15 § i tvångsmedelslagen

I enlighet med riksdagens beslut
ändras i tvångsmedelslagen (806/2011) 3 kap. 15 § 1 mom., sådant det lyder i lag 452/2023,
som följer:

Gällande lydelse

Föreslagen lydelse

3 kap.

3 kap.

Domstolsförfarande i samband med häktningsärenden

Domstolsförfarande i samband med häktningsärenden

15 §

15 §

Ny behandling av ett häktningsärende

Ny behandling av ett häktningsärende

Om den som är misstänkt för ett brott har häktats, ska den domstol som behandlar åtalet, på begäran av den häktade och tills domen ges, utan dröjsmål och senast fyra dygn efter det att begäran framställdes ta upp häktningsärendet till ny behandling. Innan åtal väcks får ärendet behandlas på nytt också av den tingsrätt inom vars domkrets den ort där den häktade förvaras finns. Ett häktningsärende behöver dock inte tas upp till ny behandling tidigare än två veckor efter den föregående behandlingen. Om huvudförhandlingen har skjutits upp på grund av att en svarandes sinnestillstånd undersöks, behöver svarandens häktningsärende inte tas upp till ny behandling under den tid huvudförhandlingen är uppskjuten.

Om den som är misstänkt för ett brott har häktats, ska den domstol som behandlar åtalet, på begäran av den häktade och tills domen ges, utan dröjsmål och senast fyra dygn efter det att begäran framställdes ta upp häktningsärendet till ny behandling. Innan åtal väcks får ärendet behandlas på nytt också av den tingsrätt inom vars domkrets den ort där den häktade förvaras finns. Ett häktningsärende behöver dock inte tas upp till ny behandling tidigare än två veckor efter den föregående behandlingen. Om huvudförhandlingen har skjutits upp på grund av att en svarandes sinnestillstånd undersöks *eller risk för våld bedöms*, behöver svarandens häktningsärende inte tas upp till ny behandling under den tid huvudförhandlingen är uppskjuten.

Denna lag träder i kraft den 20 .

9.

Lag

om ändring av mentalvårdslagen

I enlighet med riksdagens beslut
ändras i mentalvårdslagen (1116/1990) 6 § 1 mom. och rubriken för 3 kap., sådana de lyder,
6 § 1 mom. i lag 583/2022 och rubriken för 3 kap. i lag 752/2015, samt
fogas till lagen en ny 16 a § som följer:

Gällande lydelse

6 §

Vård på statens sinnessjukhus

På statliga sinnessjukhus utförs sådana sinnesundersökningar som avses i 15 §, och på dem kan på framställning av ett sjukhus i ett välfärdsområde intas mentalsjuka och andra som lider av mentala störningar, om det är särskilt farligt eller svårt att vårda dem.

-----

3 kap.

Sinnesundersökning av en person som förordnats till sinnesundersökning och vård oberoende av personens vilja

16 a §

(ny)

Föreslagen lydelse

6 §

Vård på statens sinnessjukhus

På statliga sinnessjukhus utförs sådana sinnesundersökningar som avses i 15 § *och sådana bedömningar av risken för våld som avses i 16 a §*, och på dem kan på framställning av ett sjukhus i ett välfärdsområde intas mentalsjuka och andra som lider av mentala störningar, om det är särskilt farligt eller svårt att vårda dem.

-----

3 kap.

Sinnesundersökning, bedömning av risken för våld samt vård oberoende av personens vilja efter undersökningen eller bedömningen

16 a §

Bedömning av risken för våld

Syftet med en bedömning av risken för våld är att bedöma risken för att den åtalade eller dömde kommer att göra sig skyldig till ett nytt allvarligt brott som kränker någon annans liv, hälsa eller frihet. Vid bedömningen ska metoder som grundar sig på vetenskaplig forskning användas.

Om domstolen med stöd av 17 kap. 37 § 3 mom. i rättegångsbalken har begärt ett utlåtande om risken för att den åtalade eller

dömde kommer att göra sig skyldig till ett nytt allvarligt brott som kränker någon annans liv, hälsa eller frihet, tillämpas på bedömningen av risken för våld vad som i 15, 16, 18, 20, 25 och 26 §, 31 § 3 och 4 mom., 32 § 2 mom. och 33 § 1 mom. i denna lag föreskrivs om sinnesundersökning och på den som har ålagts att genomgå en bedömning av risken för våld vad som i 4 a kap. föreskrivs om personer som förordnats till undersökning. Dessutom tillämpas på motsvarande sätt de bestämmelser om sinnesundersökning som utfärdats med stöd av 34 §.

Trots vad som föreskrivs i 16 § 2 mom. ska i de fall som avses i 6 § 2 mom. i lagen om säkerhetsförvaring (/) ett utlåtande om den dömdes risk för våld ges till Institutet för hälsa och välfärd inom två månader från det att Helsingfors hovrätt har begärt ett utlåtande. Helsingfors hovrätt kan av grundad anledning förlänga tiden för undersökningen med högst två månader. På basis av det utlåtande som Institutet för hälsa och välfärd får ska institutet inom två veckor från den tidsfrist som avses ovan ge Helsingfors hovrätt ett eget utlåtande om den dömdes risk för våld.

Om det finns förutsättningar för att den, som vid prövningen av utdömande av kombinationsstraff med stöd av 17 kap. 37 § 3 mom. i rättegångsbalken har ålagts att genomgå en bedömning av risken för våld, meddelas beslut om vård oberoende av sin vilja när risken för våld har bedömts, ska Institutet för hälsa och välfärd bestämma att personen ska tas in för vård oberoende av sin vilja. På vård oberoende av en persons vilja och på det förfarande som gäller sådan vård tillämpas vad som i denna lag och i bestämmelser som utfärdats med stöd av den föreskrivs om vård oberoende av en persons vilja efter avslutad sinnesundersökning.

Denna lag träder i kraft den 20 .

10.

Lag

om ändring av straffregisterlagen

I enlighet med riksdagens beslut
ändras i straffregisterlagen (770/1993) 2 § 1 mom., 4 § 1 mom. 1 a-, 2 och 3 punkten samt 10 § 2 mom., av dem 2 § 1 mom. sådant det lyder i lag 806/2017, 4 § 1 mom. 1 a-punkten sådan den lyder i lag 377/2010, 4 § 1 mom. 2 punkten sådan den lyder i lag 453/2011 och 4 § 1 mom. 3 punkten sådan den lyder i lag 331/2011, samt
fogas till 2 § 3 mom., sådant det lyder i lagarna 215/2012, 806/2017 och 74/2023, en ny 11 a-punkt som följer:

Gällande lydelse

2 §

I straffregistret antecknas på basis av domstolarnas meddelanden uppgifter om avgöranden genom vilka någon i Finland har dömts till ovillkorligt fängelse, kombinationsstraff, övervakningsstraff, samhällstjänst eller villkorligt fängelse eller till böter, samhällstjänst eller övervakning utöver villkorligt fängelse, till ungdomsstraff, böter i stället för ungdomsstraff eller till avsättning, eller genom vilka någon lämnats obesträffad med stöd av 3 kap. 4 § 1 eller 2 mom. i strafflagen (39/1889). I straffregistret antecknas dock inte uppgifter om förvandlingsstraff för böter eller fängelsestraff eller övervakningsstraff som har dömts ut med stöd av civiltjänstlagen (1446/2007) eller värnpliktslagen (1438/2007). I straffregistret antecknas också uppgifter om avgöranden genom vilka en juridisk person har dömts till samfundsbot.

I straffregistret antecknas följande uppgifter:

(ny)

Föreslagen lydelse

2 §

I straffregistret antecknas på basis av domstolarnas meddelanden uppgifter om avgöranden genom vilka någon i Finland har dömts till ovillkorligt fängelse, kombinationsstraff, övervakningsstraff, samhällstjänst eller villkorligt fängelse eller till böter, samhällstjänst eller övervakning utöver villkorligt fängelse, till ungdomsstraff, böter i stället för ungdomsstraff eller till avsättning, eller genom vilka någon lämnats obesträffad med stöd av 3 kap. 4 § 1 eller 2 mom. i strafflagen (39/1889) *eller meddelats säkerhetsförvaring*. I straffregistret antecknas dock inte uppgifter om förvandlingsstraff för böter eller fängelsestraff eller övervakningsstraff som har dömts ut med stöd av civiltjänstlagen (1446/2007) eller värnpliktslagen (1438/2007). I straffregistret antecknas också uppgifter om avgöranden genom vilka en juridisk person har dömts till samfundsbot.

I straffregistret antecknas följande uppgifter:

11 a) inledande av säkerhetsförvaring, frigivning från säkerhetsförvaring, reststraffets längd och prövotidens utgång vid villkorlig frihet,

Gällande lydelse

4 §

Ur straffregistret kan oberoende av den sekretessplikt som föreskrivs i 3 § eller i någon annan lag lämnas ut uppgifter om personer

1 a) till Institutet för hälsa och välfärd för sinnesundersökning eller bedömning av en misstänkt eller åtalad,

2) till åklagare för åtal, åtalsprövning eller tvångsmedelsärenden,

3) till Brottspåföljdsmyndigheten för verkställighet av straff och för lämplighetsutredning samt till en behörig tjänsteman vid justitieministeriet för föredragning av benådningsärenden,

10 §

En uppgift om ett enskilt straff utplånas inte ur straffregistret, om registret innehåller sådana uppgifter om den registrerade som enligt 1 mom. ännu inte kan utplånas. Alla uppgifter om den registrerade utplånas dock ur straffregistret när han har avlidit eller då nittio år förflutit sedan hans födelse. Ett benådningsbeslut inverkar inte på utplåningen av straffregisteruppgifter.

Föreslagen lydelse

4 §

Ur straffregistret kan oberoende av den sekretessplikt som föreskrivs i 3 § eller i någon annan lag lämnas ut uppgifter om personer

1 a) till Institutet för hälsa och välfärd för sinnesundersökning eller bedömning av risken för våld i fråga om en misstänkt, *åtalad eller dömd*,

2) till åklagare för åtal, åtalsprövning, *ansökan om säkerhetsförvaring* eller tvångsmedelsärenden,

3) till Brottspåföljdsmyndigheten för verkställighet av straff, *för prövning som gäller säkerhetsförvaring* och för lämplighetsutredning samt till en behörig tjänsteman vid justitieministeriet för föredragning av benådningsärenden,

10 §

En uppgift om ett enskilt straff utplånas dock inte ur straffregistret, om registret innehåller sådana uppgifter om den registrerade som enligt 1 mom. ännu inte kan utplånas. *En uppgift om ett kombinationsstraff utplånas inte ur straffregistret, om registret innehåller uppgift om att den registrerade meddelats säkerhetsförvaring efter den fängelsestid som ingår i kombinationsstraffet.* Alla uppgifter om den registrerade utplånas dock ur straffregistret när den registrerade har avlidit eller då nittio år förflutit sedan hans eller hennes födelse. Ett benådningsbeslut inverkar inte på utplåningen av straffregisteruppgifter.

Denna lag träder i kraft den 20 .

11.

Lag

om ändring av lagen om behandling av personuppgifter vid Brottspåföljdsmyndigheten

I enlighet med riksdagens beslut
ändras i lagen om behandling av personuppgifter vid Brottspåföljdsmyndigheten (1301/2021)
3 § 1 mom. 3 punkten, sådan den lyder i lag 98/2025, och
fogas till lagen en ny 17 a § som följer:

Gällande lydelse

3 §

Definitioner

I denna lag avses med

3) *fånge* den som avtjänar fängelsestraff, kombinationsstraff, förvandlingsstraff för böter eller arrest i fängelse med stöd av 74 § 4 mom. i lagen om militär disciplin och brottsbekämpning inom Försvarmakten (89/2025) eller den som förpassats till fängelse på det sätt som avses i 26 § i lagen om övervakad frihet på prov (629/2013) eller den som tagits i förvar med stöd av 24 § i lagen om verkställighet av kombinationsstraff (801/2017),

17 a §

(ny)

Föreslagen lydelse

3 §

Definitioner

I denna lag avses med

3) *fånge* den som avtjänar fängelsestraff, kombinationsstraff, förvandlingsstraff för böter eller arrest i fängelse med stöd av 74 § 4 mom. i lagen om militär disciplin och brottsbekämpning inom Försvarmakten (89/2025) eller den som förpassats till fängelse på det sätt som avses i 26 § i lagen om övervakad frihet på prov (629/2013), *den som meddelats säkerhetsförvaring med stöd av 2 c kap. 11 a § i strafflagen (39/1889)* eller den som tagits i förvar med stöd av 24 § i lagen om verkställighet av kombinationsstraff (801/2017),

17 a §

Rätt att av Institutet för hälsa och välfärd få uppgifter om bedömningar av risken för våld

Brottspåföljdsmyndigheten har trots sekretessbestämmelserna rätt att i fråga om en person som dömts till kombinationsstraff eller meddelats säkerhetsförvaring av Institutet för hälsa och välfärd få sådana uppgifter om en i 17 kap. 37 § 3 mom. i rättegångsbalken avsedd bedömning av risken för våld, och om det utlåtande som ges på basis av bedömningen, som är nödvändiga för

Gällande lydelse

Föreslagen lydelse

planering och genomförande av åtgärder för att minska risken för att fången återfaller i brott samt för bedömning av behovet att lämna en i 4 § i lagen om säkerhetsförvaring (/) avsedd utredning.

Handlingar som erhållits med stöd av denna paragraf får endast hanteras av sådana tjänstemän vid Brottspåföljdsmyndigheten som nödvändigtvis behöver handlingarna för att utföra sina uppgifter enligt 1 mom. Handlingarna ska förstöras så snart de inte längre behövs för de syften som anges i 1 mom.

Denna lag träder i kraft den 20 .

12.

Lag

om ändring av 6 och 7 § i lagen om Enheten för hälso- och sjukvård för fångar

I enlighet med riksdagens beslut

ändras i lagen om Enheten för hälso- och sjukvård för fångar (1635/2015) det inledande stycket i 6 § 1 mom., 6 § 1 mom. 7 punkten, 6 § 5 mom. och 7 § 1 mom., sådana de lyder, det inledande stycket i 6 § 1 mom. i lag 721/2023, 6 § 1 mom. 7 punkten i lag 229/2022 och 6 § 5 mom. och 7 § 1 mom. i lag 189/2019, samt

fogas till 6 § 1 mom., sådant det lyder i lagarna 229/2022 och 721/2023, nya 8 och 9 punkter som följer:

Gällande lydelse

6 §

Utlämnande av uppgifter ur patientregistret

Utöver vad som föreskrivs om utlämnande av patientuppgifter i 8 kap. i kunduppgiftslagen eller i någon annan lag får en läkare som svarar för hälso- och sjukvården för fångar eller häktade, eller enligt läkarens instruktion någon annan yrkesutbildad person inom hälso- och sjukvården, lämna ut uppgifter som förts in i patientregistret enligt följande:

7) till en tjänsteman vid Brottspåföljdsmyndigheten i vars tjänsteuppgifter ingår beredning av övervakningstiden för en fånge som dömts till kombinationsstraff, för beredningen en bedömning av risken för att fången begår ett våldsbrott.

(ny)

Föreslagen lydelse

6 §

Utlämnande av uppgifter ur patientregistret

Utöver vad som föreskrivs om utlämnande av patientuppgifter i 8 kap. i kunduppgiftslagen eller i någon annan lag får en läkare som svarar för hälso- och sjukvården för fångar eller häktade, eller enligt läkarens instruktion någon annan yrkesutbildad person inom hälso- och sjukvården, på begäran och även på eget initiativ lämna ut uppgifter som förts in i patientregistret enligt följande:

7) till en tjänsteman vid Brottspåföljdsmyndigheten i vars tjänsteuppgifter ingår beredning av övervakningstiden för en fånge som dömts till kombinationsstraff, för beredningen en bedömning av risken för våld,

8) till en tjänsteman vid Brottspåföljdsmyndigheten i vars tjänsteuppgifter ingår behandling av ett sådant frigivningsärende i fråga om en fånge som avses i 11 § 3 mom. i lagen om säkerhetsförvaring (/), en bedömning av risken för våld för behandlingen av ärendet, samt till enhetschefen för enheten för klientbedömning, för ett fängelse eller för en byrå för samhällspåföljder eller till en i brottspåföljdscentralens arbetsordning

Gällande lydelse

(ny)

För ändamål som avses i 1 mom. 5 punkten får också uppgifter som ingår i utlåtandet om en i 17 kap. 37 § i rättegångsbalken avsedd undersökning av sinnessillståndet hos en svarande i brottmål lämnas ut till den del där bedöms om den åtalade ska anses vara synnerligen farlig för någon annans liv, hälsa eller frihet.

7 §

Rätt att få uppgifter av andra verksamhetsenheter för hälso- och sjukvård och av andra myndigheter

Utöver vad som föreskrivs någon annanstans i lag har Enheten för hälso- och sjukvård för fångar trots sekretessbestämmelserna rätt att av andra verksamhetsenheter för hälso- och sjukvård få uppgifter ur deras patientregister för utarbetande av det utlåtande eller den bedömning av risken för våld i fråga om en fänge som avses i 1 § 2 mom. i lagen om förfarandet vid frigivning av livstidsfångar och i 70 § 1 mom. 5 och 6 punkten i lagen om verkställighet av samhällspåföljder samt för planering och genomförande av den verksamhet som ordnas med stöd av dessa i en enhet vid Brottspåföljdsmyndigheten. För utarbetande av den bedömning eller det utlåtande som avses ovan har Enheten för hälso- och sjukvård för fångar rätt att av

Föreslagen lydelse

*angiven sysselsättningsansvarig, ett skriftligt utlåtande om slutsatserna av bedömningen av risken för våld för planering och genomförande av den verksamhet som ordnas med stöd av den bedömda risken för våld,
9) till en i brottspåföljdscentralens arbetsordning angiven sysselsättningsansvarig vid Brottspåföljdsmyndigheten, sådana uppgifter som är nödvändiga för bedömningen av risken för att den som meddelats säkerhetsförvaring återfaller i brott och för planeringen och genomförandet på det sätt som avses i 9 § i lagen om säkerhetsförvaring av åtgärder för att minska risken för återfall i brott.*

För ändamål som avses i 1 mom. 6 punkten får också uppgifter som ingår i utlåtandet om en i 17 kap. 37 § i rättegångsbalken avsedd undersökning av sinnessillståndet hos en svarande i brottmål lämnas ut till den del där bedöms om den åtalade ska anses vara synnerligen farlig för någon annans liv, hälsa eller frihet.

7 §

Rätt att få uppgifter av andra verksamhetsenheter för hälso- och sjukvård och av andra myndigheter

Utöver vad som föreskrivs någon annanstans i lag har Enheten för hälso- och sjukvård för fångar trots sekretessbestämmelserna rätt att av andra verksamhetsenheter för hälso- och sjukvård få sådana uppgifter ur deras patientregister *som är nödvändiga* för utarbetande av det utlåtande eller den bedömning av risken för våld i fråga om en fänge som avses i 3 § 2 mom. i lagen om förfarandet vid frigivning av livstidsfångar, i 9 § 4 mom. i lagen om verkställighet av kombinationsstraff (801/2017), i 11 § 3 mom. i lagen om säkerhetsförvaring och i 70 § 1 mom. 5 och 6 punkten i lagen om verkställighet av samhällspåföljder samt för planering och genomförande av den verksamhet som ordnas med stöd av dessa i en enhet vid

Gällande lydelse

Institutet för hälsa och välfärd få uppgifter som ingår i en i 17 kap. 37 § i rättegångsbalken avsedd undersökning av sinnestillståndet hos en svarande i brottmål och i det utlåtande som ges *om den*.

Föreslagen lydelse

Brottspåföljdsmyndigheten. För utarbetande av den bedömning eller det utlåtande som avses ovan har Enheten för hälso- och sjukvård för fångar rätt att av Institutet för hälsa och välfärd få uppgifter som ingår i en i 17 kap. 37 § i rättegångsbalken avsedd undersökning av sinnestillståndet *och bedömning av risken för våld* samt i det utlåtande som ges *på basis av dem*. Enheten för hälso- och sjukvård för fångar har dessutom för skötseln av sina uppgifter enligt 10 kap. i fängelselagen och för den uppgift som föreskrivs i 9 § i lagen om säkerhetsförvaring rätt att av Institutet för hälsa och välfärd få nödvändiga uppgifter som ingår i en sådan bedömning av risken för våld som avses i 17 kap. 37 § 3 mom. i rättegångsbalken eller i ett på bedömningen baserat utlåtande om risken för att den dömda kommer att göra sig skyldig till ett nytt brott som kränker någon annans liv, hälsa eller frihet.

Denna lag träder i kraft den 20 .

13.

Lag

om ändring av 3 a och 5 g § i lagen om Institutet för hälsa och välfärd

I enlighet med riksdagens beslut
ändras i lagen om Institutet för hälsa och välfärd (668/2008) 3 a § 2 och 3 mom. och 5 g §, sådana de lyder, 3 a § 2 mom. i lag 751/2015, 3 a § 3 mom. i lag 1067/2009 och 5 g § i lag 553/2019, som följer:

Gällande lydelse

3 a §

Nämnden för rättspsykiatriska ärenden

Föreslagen lydelse

3 a §

Nämnden för rättspsykiatriska ärenden

Nämnden för rättspsykiatriska ärenden behandlar och avgör utlåtandeärenden som avses i 17 kap. 37 § i rättegångsbalken och som gäller en persons sinnestillstånd eller farlighet, ärenden som gäller bestämmande om vård på psykiatriskt sjukhus eller på anstalt för specialomsorger för en åtalad eller misstänkt eller en person som på grund av sitt sinnestillstånd inte har dömts till straff samt ärenden som gäller avslutande av denna vård.

Nämnden för rättspsykiatriska ärenden har en ordförande, som är tjänsteman vid Institutet för hälsa och välfärd och har den sakkunskap som behövs vid skötseln av uppgiften, tre övriga medlemmar samt för var och en av dem en eller flera personliga ersättare. En av medlemmarna ska företräda juridisk och två psykiatrisk sakkunskap. Den ena experten på psykiatri ska dessutom företräda *den kommunala hälsovården*. Dessutom har nämnden en medlem som företräder sakkunskapen inom vården av utvecklingsstörda. Denna medlem har en eller flera personliga ersättare. Den medlem som företräder sakkunskapen inom vården av utvecklingsstörda ska delta i behandlingen av ärenden som gäller intagning på en specialomsorgsanstalt.

Nämnden för rättspsykiatriska ärenden behandlar och avgör utlåtandeärenden som avses i 17 kap. 37 § i rättegångsbalken och som gäller en persons sinnestillstånd *eller risk för våld*, ärenden som gäller bestämmande om vård på psykiatriskt sjukhus eller på anstalt för specialomsorger för en åtalad eller misstänkt eller en person som på grund av sitt sinnestillstånd inte har dömts till straff samt ärenden som gäller avslutande av denna vård.

Nämnden för rättspsykiatriska ärenden har en ordförande, som är tjänsteman vid Institutet för hälsa och välfärd och har den sakkunskap som behövs vid skötseln av uppgiften, tre övriga medlemmar samt för var och en av dem en eller flera personliga ersättare. En av medlemmarna ska företräda juridisk och två psykiatrisk sakkunskap. Den ena experten på psykiatri ska dessutom företräda *ett välfärdsområde, Helsingfors stad eller HUS-sammanslutningen*. Dessutom har nämnden en medlem som företräder sakkunskapen inom omsorgen om personer med utvecklingsstörning. Denna medlem har en eller flera personliga ersättare. Den medlem som företräder sakkunskapen inom omsorgen om personer med utvecklingsstörning ska delta i behandlingen av ärenden som gäller intagning på en specialomsorgsanstalt.

Gällande lydelse

5 g §

Rätt för Institutet för hälsa och välfärd att få uppgifter för att utföra sinnesundersökningar

Institutet för hälsa och välfärd och den som på förordnande av Institutet för hälsa och välfärd med stöd av mentalvårdslagen (1116/1990) utför sinnesundersökningar har rätt att avgiftsfritt och trots bestämmelserna om sekretess få uppgifter som är nödvändiga för utförande av sinnesundersökningar från statliga och kommunala myndigheter och andra offentligrättsliga sammanslutningar, Folkpensionsanstalten, Pensionsskyddscentralen, patientskadenämnden, pensionsstiftelser och andra pensionsanstalter, försäkringsanstalter, serviceproducenter enligt 2 § 2 mom. i lagen om privat hälso- och sjukvård (152/1990) och självständiga yrkesutövare enligt 2 § 3 mom. i den lagen, verksamhetsenheter enligt 3 § 2 punkten i lagen om privat socialservice (922/2011) samt apotek. Nämnden för rättspsykiatriska ärenden har rätt till motsvarande uppgifter för fullgörande av dess uppgifter enligt 3 a § 2 mom. i denna lag.

Föreslagen lydelse

5 g §

Rätt för Institutet för hälsa och välfärd att få uppgifter för att utföra sinnesundersökningar och bedömningar av risken för våld

Institutet för hälsa och välfärd och den som på förordnande av Institutet för hälsa och välfärd med stöd av mentalvårdslagen (1116/1990) utför en sinnesundersökning eller en bedömning av risken för våld har rätt att avgiftsfritt och trots bestämmelserna om sekretess få uppgifter som är nödvändiga för utförande av sinnesundersökningar och bedömningar av risken för våld från statliga och kommunala myndigheter, välfärdsområden och andra offentligrättsliga sammanslutningar, Folkpensionsanstalten, Pensionsskyddscentralen, patientskadenämnden, pensionsstiftelser och andra pensionsanstalter, försäkringsanstalter, sådana tjänsteproducenter enligt 4 § 2 punkten i lagen om tillsynen över social- och hälsovården (741/2023) som tillhandahåller social- eller hälsovårdstjänster i privaträttslig form samt apotek. Nämnden för rättspsykiatriska ärenden har rätt till motsvarande uppgifter för fullgörande av dess uppgifter enligt 3 a § 2 mom. i denna lag.

Denna lag träder i kraft den 20 .

14.

Lag

om ändring av 13 § i brottsskadelagen

I enlighet med riksdagens beslut
ändras i brottsskadelagen (1204/2005) 13 § 1 mom. 2 punkten som följer:

Gällande lydelse

Föreslagen lydelse

13 §

13 §

*Sakskada som orsakats av någon som är
intagen på anstalt*

*Sakskada som orsakats av någon som är
intagen på anstalt*

Med stöd av denna lag ersätts sakskada som
har orsakats av

Med stöd av denna lag ersätts sakskada som
har orsakats av

-----
2) en person som på grund av psykisk
sjukdom eller någon annan störning i den
mentala hälsan, sinnesundersökning,
smittsam sjukdom, utvecklingsstörning,
missbruk av berusningsmedel, berusning eller
någon annan liknande orsak har tagits in på
anstalt oberoende av sin vilja eller har tagits i
förvar,

-----
2) en person som på grund av psykisk
sjukdom eller någon annan störning i den
mentala hälsan, sinnesundersökning,
bedömning av risken för våld, smittsam
sjukdom, utvecklingsstörning, missbruk av
berusningsmedel, berusning eller någon
annan liknande orsak har tagits in på anstalt
oberoende av sin vilja eller har tagits i förvar,

Denna lag träder i kraft den 20 .

15.

Lag

om ändring av 24 § i lagen om offentlighet i myndigheternas verksamhet

I enlighet med riksdagens beslut
ändras i lagen om offentlighet i myndigheternas verksamhet (621/1999) 24 § 1 mom. 27 punkten, sådan den lyder i lag 277/2019, som följer:

Gällande lydelse

24 §

Sekretessbelagda myndighetshandlingar

Om inte något annat föreskrivs särskilt, är följande myndighetshandlingar sekretessbelagda:

-----
27) handlingar som innehåller uppgifter om rättspsykiatrisk sinnesundersökning av en åtalad, påföljdsutredning av en ung brottsmisstänkt, plan för strafftiden för ungdomsstraff, påföljdsutredning i samband med samhällstjänst, övervakningsstraff eller övervakning av villkorligt fängelse för den som hade fyllt 21 år när han eller hon begick brottet, utredning av förutsättningarna för övervakningsstraff, plan för strafftiden, frigivningsplan, övervakningsplan samt utlåtande som lämnats för förfarandet vid frigivning av livstidsfångar eller för övervakningstiden som ingår i ett kombinationsstraff,

Föreslagen lydelse

24 §

Sekretessbelagda myndighetshandlingar

Om inte något annat föreskrivs särskilt, är följande myndighetshandlingar sekretessbelagda:

-----
27) handlingar som innehåller uppgifter om rättspsykiatrisk sinnesundersökning av en åtalad, *rättspsykiatrisk bedömning av risken för våld av en åtalad eller en dömd*, påföljdsutredning av en ung brottsmisstänkt, plan för strafftiden för ungdomsstraff, påföljdsutredning i samband med samhällstjänst, övervakningsstraff eller övervakning av villkorligt fängelse för den som hade fyllt 21 år när han eller hon begick brottet, utredning av förutsättningarna för övervakningsstraff, plan för strafftiden, frigivningsplan, övervakningsplan samt utlåtande som lämnats för förfarandet vid frigivning av livstidsfångar eller för övervakningstiden som ingår i ett kombinationsstraff,

Denna lag träder i kraft den 20 .

16.

Lag

om ändring av 9 § i lagen om offentlighet vid rättegång i allmänna domstolar

I enlighet med riksdagens beslut
ändras i lagen om offentlighet vid rättegång i allmänna domstolar (370/2007) 9 § 1 mom. 4 punkten, sådan den lyder i lag 278/2019, som följer:

Gällande lydelse

Föreslagen lydelse

9 §

9 §

Sekretessbelagda rättegångshandlingar

Sekretessbelagda rättegångshandlingar

En rättegångshandling är sekretessbelagd till den del den innehåller

En rättegångshandling är sekretessbelagd till den del den innehåller

-----
4) uppgifter om rättspsykiatrisk sinnesundersökning av en åtalad, påföljdsutredning av en ung brottsmisstänkt, plan för strafftiden för ungdomsstraff, påföljdsutredning i samband med samhällstjänst, övervakningsstraff eller övervakning av villkorligt fängelse för den som hade fyllt 21 år när han eller hon begick brottet, utlåtande som lämnats för förfarandet vid frigivning av livstidsfångar eller för övervakningstiden som ingår i ett kombinationsstraff eller uppgifter som finns i straffregistret,

-----
4) uppgifter om rättspsykiatrisk sinnesundersökning av en åtalad, *rättspsykiatrisk bedömning av risken för våld av en åtalad eller en dömd*, påföljdsutredning av en ung brottsmisstänkt, plan för strafftiden för ungdomsstraff, påföljdsutredning i samband med samhällstjänst, övervakningsstraff eller övervakning av villkorligt fängelse för den som hade fyllt 21 år när han eller hon begick brottet, utlåtande som lämnats för förfarandet vid frigivning av livstidsfångar eller för övervakningstiden som ingår i ett kombinationsstraff eller uppgifter som finns i straffregistret,

Denna lag träder i kraft den 20 .

17.

Lag

om ändring av 4 a § i lagen om Institutet för kriminologi och rättspolitik

I enlighet med riksdagens beslut
ändras i lagen om Institutet för kriminologi och rättspolitik (1139/2007) 4 a § 1 mom. 9
punkten, sådan den lyder i lag 301/2013, som följer:

Gällande lydelse

Föreslagen lydelse

4 a §

4 a §

Institutets rätt att få information

Institutets rätt att få information

Institutet har oberoende av sekretessbestämmelserna, domstolarnas sekretessförordnanden och andra begränsningar i fråga om rätten att få information rätt att på begäran utan avgift få sådana uppgifter som behövs för institutets forsknings- och uppföljningsuppgifter enligt följande:

Institutet har oberoende av sekretessbestämmelserna, domstolarnas sekretessförordnanden och andra begränsningar i fråga om rätten att få information rätt att på begäran utan avgift få sådana uppgifter som behövs för institutets forsknings- och uppföljningsuppgifter enligt följande:

9) av Institutet för hälsa och välfärd uppgifter om rättspsykiatriska utlåtanden om sinnestillstånd och om farlighetsbedömningar,

9) av Institutet för hälsa och välfärd uppgifter om rättspsykiatriska utlåtanden om sinnestillstånd och uppgifter om bedömningar av risken för våld,

Denna lag träder i kraft den 20 .